

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTITUSİYA MƏHKƏMƏSİ

KMM

KONSTITUSİYA MƏHKƏMƏSİNİN MƏLUMATI

Bakı – 2023

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ KONSTITUSİYASI AZƏRBAYCAN
RESPUBLİKASINDA ƏN YÜKSƏK HÜQUQİ QÜVVƏYƏ MALİKDİR**

**Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının
149-cu maddəsinin I hissəsi**

Təsisçi

Azərbaycan Respublikasının
Konstitusiya Məhkəməsi

1999-cu ildən nəşr olunur

Doxsan birinci buraxılış

Redaksiya heyəti:

Fərhad Abdullayev (sədr)
Rauf Quliyev
Dürdanə Məmmədova
Tural Aslanov
Anar Hacızadə
Nəzrin Paşayeva
İntiqam Eyvazov

Baş redaktor

Dürdanə Məmmədova

Redaksiyanın ünvanı:

Az1001, Bakı şəhəri, Gənclər meydanı, 1.
Tel: (99412) 492-62-86, 492-98-49
Faks: (99412) 492-86-41

MÜNDƏRİCAT

I hissə

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun Qərarları

“Məhkəmə və hüquq mühafizə orqanları işçilərinin dövlət icbari şəxsi sığortası haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 2.1.3-cü maddəsinin “Prokurorluq orqanlarında qulluq keçmə haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 2.4, 20.5 və 20.15-ci maddələri ilə əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair 22 aprel 2022-ci il tarixli qərar	5
“Banklar haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 71, 81 və 82-ci maddələrinə dair 5 may 2022-ci il tarixli qərar	25
Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 32, 33 və 34-cü maddələrinin əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair 6 may 2022-ci il tarixli qərar	50
“Yol hərəkəti haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 35-1-ci maddəsinin həmin Qanunun 33-cü, Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 263-1-ci və Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 332-ci maddələri ilə əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair 19 may 2022-ci il tarixli qərar	74
Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 333.2-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair 8 iyun 2022-ci il tarixli qərar	101
Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 312.4-cü və “İpoteka haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 30.1 və 31.1-ci maddələrinin əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair 1 iyul 2022-ci il tarixli qərar	128
Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 66.5 və 67-ci maddələrinin əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair 14 iyul 2022-ci il tarixli qərar	151

II hissə

Tədbirlər, Səfərlər, Görüşlər	170
-------------------------------------	-----

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ADINDAN

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTITUSIYA MƏHKƏMƏSİ PLENUMUNUN Q Ə R A R I

“Məhkəmə və hüquq mühafizə orqanları işçilərinin dövlət icbari şəxsi sığortası haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 2.1.3-cü maddəsinin “Prokurorluq orqanlarında qulluq keçmə haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 2.4, 20.5 və 20.15-ci maddələri ilə əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair

22 aprel 2022-ci il

Bakı şəhəri

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu Fərhad Abdullayev (sədr), Sona Salmanova, Humay Əfəndiyeva, Rövşən İsmayılov, Ceyhun Qaracayev, Rafael Qvaladze, Mahir Muradov, İsa Nəcəfov və Kamran Şəfiyevdən (məruzəçi-hakim) ibarət tərkibdə,

məhkəmə katibi Fəraid Əliyevin iştirakı ilə,

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin IV hissəsinə, “Konstitusiyaya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 27.2 və 32-ci maddələrinə və Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Daxili Nizamnaməsinin 39-cu maddəsinə müvafiq olaraq, xüsusi konstitusiyaya icraatının yazılı prosedur qaydasında keçirilən məhkəmə iclasında Azərbaycan Respublikası Prokurorluğunun sorğusu əsasında “Məhkəmə və hüquq mühafizə orqanları işçilərinin dövlət icbari şəxsi sığortası haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 2.1.3-cü maddəsinin “Prokurorluq orqanlarında qulluq keçmə haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 2.4, 20.5 və 20.15-ci maddələri ilə əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair konstitusiyaya işinə baxdı.

İş üzrə hakim K.Şəfiyevin məruzəsini, maraqlı subyektlərin nümayəndələri Azərbaycan Respublikasının Baş Prokuroru K.Əliyevin və Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi Aparatının Sosial qanunvericilik şöbəsinin müdiri A.Vəliyevin, mütəxəssislər Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin İnzibati Kollegiyasının sədri X.Məmmədovun və Azərbaycan Respublikası Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirinin müavini A.Kərimovun mülahizələrini və iş materiallarını araşdırıb müzakirə edərək, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

M Ü Ə Y Y Ə N E T D İ :

Azərbaycan Respublikasının Prokurorluğu Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsinə (bundan sonra – Konstitusiya Məhkəməsi) sorğu ilə müraciət edərək, “Məhkəmə və hüquq mühafizə orqanları işçilərinin dövlət icbari şəxsi sığortası haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun (bundan sonra – “Məhkəmə və hüquq mühafizə orqanları işçilərinin dövlət icbari şəxsi sığortası haqqında” Qanun) 2.1.3-cü maddəsinin “Prokurorluq orqanlarında qulluq keçmə haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun (bundan sonra – “Prokurorluq orqanlarında qulluq keçmə haqqında” Qanun) 2.4, 20.5 və 20.15-ci maddələri ilə əlaqəli şəkildə şərh edilməsini xahiş etmişdir.

Sorğuda göstərilmişdir ki, “Məhkəmə və hüquq mühafizə orqanları işçilərinin dövlət icbari şəxsi sığortası haqqında” Qanunun 2.1.3-cü maddəsinə görə, sığortaolunan dedikdə, barəsində sığorta fəaliyyəti həyata keçirilən hakimlər, prokurorluq işçiləri (hərbi prokurorluq orqanlarının işçiləri istisna olmaqla), müstəntiqlər, ədliyyə, miqrasiya orqanlarında qulluq keçən, təhqiqat aparən, əməliyyat-axtarış fəaliyyətini həyata keçirən şəxslər, habelə fəvqəladə halların nəticələrinin aradan qaldırılmasını, ictimai qaydanın mühafizəsini təmin edən, gömrük işini təşkil edən müvafiq icra hakimiyyəti orqanının müəyyən etdiyi orqanın (qurumun) işçiləri nəzərdə tutulur.

“Prokurorluq orqanlarında qulluq keçmə haqqında” Qanunun 20.5-ci maddəsində qeyd olunur ki, prokurorluq işçilərinin həyatı və sağlamlığı dövlət büdcəsi vəsaiti hesabına onların 5 illik əmək haqqı məbləğində sığorta edilir.

Sorğuda qeyd edilir ki, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin “Azərbaycan Respublikasının Silahlı Qüvvələrindən əlavə hərbi xidmət nəzərdə tutulmuş digər dövlət orqanlarının (dövlət orqanlarının strukturuna daxil olan qurumların) siyahısının təsdiq edilməsi haqqında” 2019-cu il 25 iyun tarixli Fərmanına əsasən, Hərbi Prokurorluq Azərbaycan Respublikasının Silahlı Qüvvələrindən əlavə hərbi xidmət nəzərdə tutulmuş digər dövlət orqanı olmaqla, orada prokurorluq işçiləri ilə yanaşı, prokurorluq işçisi hesab olunmayan hərbi qulluqçular da xidmət edir.

Hərbi prokurorluq orqanlarında xüsusi və hərbi rütbəli olmaqla prokurorluq işçiləri qulluq edir, həmçinin rütbəsi olmayan prokurorluq işçiləri stajorluq və sınaq keçirlər.

“Hərbi qulluqçuların dövlət icbari şəxsi sığortası haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun (bundan sonra – “Hərbi qulluqçuların dövlət icbari şəxsi sığortası haqqında” Qanun) 2.1.4-cü maddəsinə əsasən, sığortalı, yəni sığortaolunan üçün sığorta haqqı ödəyən anlayışının əhatə dairəsinə Hərbi Prokurorluq da daxil edilmişdir.

Sorğuverənin qənaətinə görə, hərbi prokurorluq orqanları işçilərinin “Məhkəmə və hüquq mühafizə orqanları işçilərinin dövlət icbari şəxsi sığortası haqqında” Qanunun tətbiqi dairəsindən istisna edilməsi Hərbi Prokurorluğun xüsusi rütbəli və ya stajorluq və sınaq müddətində olan, yəni hərbi qulluqçu olmayan prokurorluq işçilərinin barəsində hüquqi tənzimləmədə boşluqlara səbəb olmaqla, həmin şəxslərin ümumiyyətlə dövlət icbari şəxsi sığorta olunmaması ilə nəticələnmə bilər.

Bu baxımdan sorğuverən “Məhkəmə və hüquq mühafizə orqanları işçilərinin dövlət icbari şəxsi sığortası haqqında” Qanunun 2.1.3-cü maddəsində “hərbi prokurorluq orqanlarının işçiləri istisna olmaqla” ifadəsinin konkret olaraq hansı şəxsləri, yəni hərbi prokurorluq orqanlarında xidmət edən prokurorluq işçilərini, yaxud prokurorluq işçiləri hesab olunmayan hərbi qulluqçuları və digər şəxsləri əhatə etməsinin müəyyənləşdirilməsi məqsədilə həmin normanın “Prokurorluq orqanlarında qulluq keçmə haqqında” Qanunun 2.4, 20.5 və 20.15-ci maddələri ilə əlaqəli şəkildə şərh edilməsinin zəruriliyi qənaətinə gəlmişdir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu sorğu ilə bağlı aşağıdakıların qeyd olunmasını vacib hesab edir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının (bundan sonra – Konstitusiya) 38-ci maddəsinin I hissəsində hər kəsin sosial təminat hüququ müəyyən edilmişdir. Həmin maddənin III hissəsinə əsasən, hər kəs qanunla müəyyən edilmiş yaş həddinə çatdıqda, xəstəliyinə, əlilliyinə, ailə başçısını itirdiyinə, işsizliyə görə və qanunla nəzərdə tutulmuş digər hallarda sosial təminat hüququna malikdir.

Sosial təminat hüququnun realizə formalarından biri də qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş müxtəlif kateqoriya şəxslərin xidməti vəzifələrinin icrası ilə bağlı həyat və sağlamlığına dəyən zərərə görə onların dövlət tərəfindən məcburi şəkildə sığorta etdirilməsidir. Dövlət icbari şəxsi sığorta sığortaolunanların həyat və sağlamlığının qanunla müəyyən olunmuş qaydada icbari formada sığorta olunmasına yönəldilmiş münasibətlər sistemidir.

Azərbaycan Respublikasında dövlət hakimiyyətinin hakimiyyətlərin bölünməsi prinsipi əsasında təşkil edilməsi Konstitusiyanın 7-ci maddəsinin III hissəsində öz əksini tapmışdır. Bu prinsip qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyətlərinin öz səlahiyyətləri çərçivəsində müstəqil fəaliyyət göstərmələrini nəzərdə tutur.

Konstitusiyanın “Məhkəmə hakimiyyəti” adlanan VII fəslində təsbit edilmiş 133-cü maddəsinin II hissəsinə müvafiq olaraq, Azərbaycan Respublikasının Prokurorluğu ərazi və ixtisaslaşdırılmış prokurorların Azərbaycan Respublikası Baş prokuroruna tabeliyinə əsaslanan vahid mərkəzləşdirilmiş orqandır.

Həmçinin “Prokurorluq haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun (bundan sonra – “Prokurorluq haqqında” Qanun) 2-ci maddəsinə uyğun olaraq, Azərbaycan Respublikasının Prokurorluğu məhkəmə hakimiyyəti sisteminə daxil olmaqla ərazi və ixtisaslaşdırılmış prokurorluqların Azərbaycan Respublikasının Baş Prokuroruna tabeliyinə əsaslanan vahid mərkəzləşdirilmiş orqandır.

Həmin Qanunun 8-ci maddəsinə görə, Azərbaycan Respublikasının Hərbi Prokurorluğu Azərbaycan Respublikasının Prokurorluğu sistemində daxildir.

Hərbi Prokurorluq ixtisaslaşdırılmış prokurorluq olmaqla Azərbaycan Respublikasının Silahlı Qüvvələrində və hərbi xidmət nəzərdə tutulmuş digər dövlət orqanlarında və onların strukturuna daxil olan qurumlarda bu Qanunla və Azərbaycan Respublikasının digər qanunları ilə hərbi prokurorluqlara aid edilmiş səlahiyyətləri

həyata keçirir. Hərbi Prokurorluq öz vəzifələrini hərbi idarəetmə orqanlarından və komandanlıqdan asılı olmayaraq icra edir.

Hərbi Prokurorluq tutulmuş və həbs edilmiş hərbi qulluqçuların saxlanıldığı yerlərdə, intizam hissələrində, eləcə də cəzaların hərbi hissələrdə icra edilməsi zamanı qanunlara və hərbi nizamnamələrə əməl olunmasına nəzarət edir, Azərbaycan Respublikasının Silahlı Qüvvələrində keçirilən idarədaxili yoxlamaların materiallarını tələb edir, Azərbaycan Respublikasının Silahlı Qüvvələrində əmlakın talanması, hərbi xidmət əleyhinə, habelə hərbi qulluqçular tərəfindən törədilən və ya hazırlanan digər cinayətlər barədə ərizə, şikayət, müraciət, əməliyyat-axtarış fəaliyyəti subyektlərinin məlumatları və qanunvericiliklə müəyyən edilmiş digər məlumatlar əsasında Azərbaycan Respublikası Hərbi prokurorunun qərarı ilə yoxlamanın aparılmasını, bu məqsədlə mütəxəssislərin ayrılmasını, habelə araşdırılan faktların cinayət işinin başlanmasına kifayət qədər əsas verib-verməməsindən asılı olaraq müvafiq qərarın qəbul edilməsini təmin edir (“Prokurorluq haqqında” Qanunun 12-ci maddəsi).

Qeyd olunan normaların məzmunundan göründüyü kimi, Hərbi Prokurorluq ixtisaslaşdırılmış prokurorluq kimi Azərbaycan Respublikasının Prokurorluğu sistemində daxil olmaqla, Konstitusiya və “Prokurorluq haqqında” Qanunla müəyyən edilmiş səlahiyyətlərinə və fəaliyyət istiqamətlərinə uyğun olaraq hərbi xidmət sahəsində qanunların icra və tətbiq olunmasına nəzarət edir, qanunla nəzərdə tutulmuş hallarda cinayət işləri başlayır və istintaq aparır, Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətalər Məcəlləsinə uyğun olaraq inzibati xəta haqqında iş üzrə icraata başlama haqqında qərar qəbul edir və s.

Odur ki, prokurorluq orqanlarının hərbi prokurorluq işçiləri (hərbi rütbəli, xüsusi rütbəli və stajor və ya sınaq müddətində olan prokurorluq işçiləri) statusundan və rütbələrindən asılı olmayaraq Azərbaycan Respublikası Prokurorluğu sistemində daxil olan digər prokurorluq işçiləri ilə eyni hüquq və vəzifələrə malikdirlər və Azərbaycan Respublikasının müvafiq prosesual qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş eyni səlahiyyətləri həyata keçirirlər.

“Prokurorluq haqqında” Qanunun 12-ci maddəsinə müvafiq olaraq, hərbi prokurorluq orqanlarının hərbi qulluqçuları “Hərbi vəzifə və hərbi xidmət haqqında” Azərbaycan Respublikasının

Qanununa əsasən hərbi xidmət keçir və onlar “Hərbi qulluqçuların statusu haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu və digər qanunlarla müəyyən edilmiş hüquq və imtiyazlara malikdirlər.

“Prokurorluq orqanlarında qulluq keçmə haqqında” Qanunun prokurorluq işçilərinin sosial müdafiəsini müəyyən edən 20.15-ci maddəsində hərbi prokurorluq orqanlarının hərbi qulluqçularına əlavə olaraq Azərbaycan Respublikasının qanunları ilə hərbi qulluqçular üçün müəyyən edilmiş pensiya, tibbi və başqa növ maddi və sosial təminatların da şamil edilməsi öz əksini tapmışdır.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, “Məhkəmə və hüquq mühafizə orqanları işçilərinin dövlət icbari şəxsi sığortası haqqında” Qanunun 2.1.3-cü maddəsinin “hərbi prokurorluq orqanlarının işçiləri istisna olmaqla” ifadəsinin mənasının açıqlanması və Qanunun Hərbi Prokurorluq işçilərinə münasibətdə tətbiqi dairəsinin müəyyənləşdirilməsi məqsədilə hərbi prokurorluq orqanlarında prokurorluq işçiləri ilə yanaşı, prokurorluq işçisi olmayan hərbi qulluqçuların da xidmət etməsi nəzərə alınmalıdır.

Belə ki, “Prokurorluq orqanlarında qulluq keçmə haqqında” Qanunun 3.4-cü maddəsinə görə, hərbi prokurorluq orqanlarında qulluq edən prokurorluq işçisi olmayan hərbi qulluqçuların hərbi xidmətlərinin əsasları və şərtləri “Hərbi vəzifə və hərbi xidmət haqqında”, “Hərbi qulluqçuların statusu haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunları, “Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin İntizam Nizamnaməsi” və hərbi qulluqçuların fəaliyyətini müəyyən edən digər normativ hüquqi aktlarla tənzimlənir.

Hərbi Prokurorluqda qulluq keçən prokurorluq işçilərinin və prokurorluq işçisi hesab olunmayan hərbi qulluqçuların dövlət icbari şəxsi sığortasının hansı Qanunla tənzimlənməsinə dair məsələyə gəldikdə isə “Məhkəmə və hüquq mühafizə orqanları işçilərinin dövlət icbari şəxsi sığortası haqqında” Qanunun və “Hərbi qulluqçuların dövlət icbari şəxsi sığortası haqqında” Qanunun hüquqi təyinatı və məqsədlərinə, yönəldiyi subyektlərin dairəsinə diqqət yetirilməlidir.

“Məhkəmə və hüquq mühafizə orqanları işçilərinin dövlət icbari şəxsi sığortası haqqında” Qanunun hüquqi təyinatı nəzərə alınaraq qeyd edilməlidir ki, bu Qanun məhkəmə və hüquq mühafizə orqanları işçilərinin sosial müdafiəsini gücləndirmək məqsədilə onların həyatının və sağlamlığının icbari formada sığortası ilə bağlı

münasibətləri tənzimləyir. Qeyd olunan Qanunla qanunverici təhlükəsizliklərinə qarşı qəsdlərə səbəb ola biləcək funksiyaları yerinə yetirən məhkəmə və hüquq mühafizə orqanları işçilərinin dövlət müdafiəsini təmin etmək, habelə sosial müdafiələrini gücləndirmək məqsədilə onların icbari qaydada dövlət tərəfindən sığortalanmalı olmasını təsbit etmişdir. Buna müvafiq olaraq, “Prokurorluq orqanlarında qulluq keçmə haqqında” Qanunun 20.5-ci maddəsində prokurorluq işçilərinin həyatı və sağlamlığının dövlət büdcəsinin vəsaiti hesabına onların 5 illik əmək haqqı məbləğində sığorta olunması müəyyən olunmuşdur. Vurgulanmalıdır ki, Qanunun bu norması bütün prokurorluq işçilərinə, o cümlədən hərbi prokurorluq orqanlarında qulluq edən prokurorluq işçilərinə şamil olunduğundan, hərbi prokurorluq orqanlarının prokurorluq işçilərinin icbari şəxsi sığorta olunması prokurorluq orqanlarında qulluq edən digər prokurorluq işçilərindən fərqlənməməlidir.

Bu baxımdan hərbi prokurorluq orqanları işçilərinin hərbi rütbəli olmalarına, yəni hərbi qulluqçu statusu daşımalarına baxmayaraq, həyata keçirdikləri fəaliyyət məhz prokurorluq fəaliyyəti olduğundan, onlar “Hərbi qulluqçuların dövlət icbari şəxsi sığortası haqqında” Qanunun əhatə etdiyi subyektlər dairəsinə aid edilə bilməz. Ona görə də hərbi prokurorluq orqanlarının prokurorluq işçilərinin dövlət icbari şəxsi sığortası məhz “Məhkəmə və hüquq mühafizə orqanları işçilərinin dövlət icbari şəxsi sığortası haqqında” Qanuna və “Prokurorluq orqanlarında qulluq keçmə haqqında” Qanunun 20.5-ci maddəsinə müvafiq olaraq həyata keçirilməlidir.

“Hərbi qulluqçuların dövlət icbari şəxsi sığortası haqqında” Qanuna gəldikdə isə bu Qanun hərbi qulluqçular barəsində dövlət icbari şəxsi sığortasının həyata keçirilməsi sahəsində münasibətləri tənzimləyir. Həmin Qanunun 2.1.3-cü maddəsində sığortaolunanlar dedikdə, barəsində sığorta fəaliyyəti həyata keçirilən Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrində, dövlət təhlükəsizliyi, xarici kəşfiyyat orqanlarında, kəşfiyyat və əks-kəşfiyyat fəaliyyəti subyektlərində, habelə hərbi xidmət nəzərdə tutulmuş digər dövlət orqanlarında (dövlət orqanlarının strukturuna daxil olan qurumlarda) hərbi xidmətdə olan şəxslər və toplanışlarda olan hərbi vəzifəlilər nəzərdə tutulur.

“Hərbi qulluqçuların dövlət icbari şəxsi sığortası haqqında” Qanunla da Hərbi Prokurorluq Qanunun məqsədləri baxımından

hərbi prokurorluq orqanlarında xidmət edən prokurorluq işçisi olmayan hərbi qulluqçuların dövlət icbari şəxsi sığortasını təmin etmək üçün sığortalı kimi nəzərdə tutulmuşdur.

Göstərilənlərə əsasən Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu belə qənaətə gəlir ki, prokurorluq orqanlarının hərbi prokurorluq işçilərinin dövlət icbari şəxsi sığortası “Məhkəmə və hüquq mühafizə orqanları işçilərinin dövlət icbari şəxsi sığortası haqqında” Qanunla tənzimlənməlidir. Həmin Qanunun 2.1.3-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş “hərbi prokurorluq orqanlarının işçiləri istisna olmaqla” ifadəsi hərbi prokurorluq orqanlarında qulluq edən prokurorluq işçisi hesab olunmayan hərbi qulluqçuları ehtiva edir ki, onların dövlət icbari şəxsi sığortası sahəsində yaranan münasibətlər isə “Hərbi qulluqçuların dövlət icbari şəxsi sığortası haqqında” Qanunla tənzimlənir.

Sorğuda qeyd olunan digər məsələ “Prokurorluq orqanlarında qulluq keçmə haqqında” Qanunun 20.5-ci maddəsi ilə prokurorluq işçiləri üçün müəyyən edilmiş onların həyat və sağlamlığının 5 illik əmək haqqı məbləğində sığorta olunması ilə bağlı təminatın prokurorluğun stajorlarına aid olub-olmaması ilə əlaqədardır.

Bununla bağlı qeyd olunmalıdır ki, “Prokurorluq orqanlarında qulluq keçmə haqqında” Qanunun 3.1-ci maddəsinə əsasən, Bu Qanun “Prokurorluq haqqında” Qanunun 1-ci maddəsində göstərilən prokurorluq işçilərinə şamil edilir.

“Prokurorluq haqqında” Qanunun 1-ci maddəsinə müvafiq olaraq, prokurorluq işçiləri dedikdə, prokurorlar, prokurorluğun müstəntiqləri, prokurorluğun əməliyyatçıları və prokurorluğun stajorları nəzərdə tutulur. Qanunverici prokurorluğun stajorlarını da prokurorluq işçiləri sırasına aid etdiyindən, onların dövlət icbari şəxsi sığortası digər prokurorluq işçiləri ilə fərq qoyulmadan, eyni qaydada həyata keçirilməlidir.

Bu baxımdan Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, prokurorluq orqanlarının stajorlarının dövlət icbari şəxsi sığortası digər prokurorluq işçilərinin icbari sığortası ilə eyni qaydada “Məhkəmə və hüquq mühafizə orqanları işçilərinin dövlət icbari şəxsi sığortası haqqında” Qanun ilə tənzimlənməlidir.

Göstərilənlərə əsasən Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu aşağıdakı nəticələrə gəlir:

– “Məhkəmə və hüquq mühafizə orqanları işçilərinin dövlət icbari şəxsi sığortası haqqında” Qanunun 2.1.3-cü maddəsində “hərbi prokurorluq orqanlarının işçiləri istisna olmaqla” ifadəsi hərbi prokurorluq orqanlarında qulluq edən prokurorluq işçisi olmayan hərbi qulluqçuları nəzərdə tutur;

– hərbi prokurorluq orqanlarının prokurorluq işçilərinin dövlət icbari şəxsi sığortası “Məhkəmə və hüquq mühafizə orqanları işçilərinin dövlət icbari şəxsi sığortası haqqında” Qanun ilə tənzimlənir;

– “Prokurorluq haqqında” Qanunun 1-ci və “Prokurorluq orqanlarında qulluq keçmə haqqında” Qanunun 3.1-ci maddələrinə müvafiq olaraq, prokurorluğun stajorlarının dövlət icbari şəxsi sığortası “Məhkəmə və hüquq mühafizə orqanları işçilərinin dövlət icbari şəxsi sığortası haqqında” Qanunla tənzimlənir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin IV hissəsini və “Konstitusiya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 60, 62, 63, 65-67 və 69-cu maddələrini rəhbər tutaraq, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

Q Ə R A R A A L D I :

1. “Məhkəmə və hüquq mühafizə orqanları işçilərinin dövlət icbari şəxsi sığortası haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 2.1.3-cü maddəsində “hərbi prokurorluq orqanlarının işçiləri istisna olmaqla” ifadəsi hərbi prokurorluq orqanlarında qulluq edən prokurorluq işçisi olmayan hərbi qulluqçuları nəzərdə tutur.

2. Hərbi prokurorluq orqanlarının prokurorluq işçilərinin dövlət icbari şəxsi sığortası “Məhkəmə və hüquq mühafizə orqanları işçilərinin dövlət icbari şəxsi sığortası haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə tənzimlənir.

3. “Prokurorluq haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 1-ci və “Prokurorluq orqanlarında qulluq keçmə haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 3.1-ci maddələrinə müvafiq olaraq, prokurorluğun stajorlarının dövlət icbari şəxsi sığortası “Məhkəmə və hüquq mühafizə orqanları işçilərinin dövlət icbari

şəxsi sığortası haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə tənzimlənir.

4. Qərar dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

5. Qərar rəsmi dövlət qəzetlərində və “Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Məlumatı”nda dərc edilsin, habelə Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin rəsmi internet saytında yerləşdirilsin.

6. Qərar qətidir, heç bir orqan və ya şəxs tərəfindən ləğv edilə, dəyişdirilə və ya rəsmi təfsir edilə bilməz.

**ПОСТАНОВЛЕНИЕ
ПЛЕНУМА КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

О толковании статьи 2.1.3 Закона Азербайджанской Республики «Об обязательном государственном личном страховании работников судебных и правоохранительных органов» и статей 2.4, 20.5 и 20.15 Закона Азербайджанской Республики «О прохождении службы в органах прокуратуры» в их взаимосвязи

22 апреля 2022 года

город Баку

Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики в составе Фархада Абдуллаева (председатель), Соны Салмановой, Умай Эфендиевой, Ровшана Исмаилова, Джейхуна Гараджаева, Рафаэля Гваладзе, Маира Мурадова, Исы Наджафова и Кямрана Шафиева (судья-докладчик),

с участием секретаря суда Фараида Алиева,

в соответствии с частью IV статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики, статьями 27.2 и 32 Закона Азербайджанской Республики «О Конституционном суде» и статьей 39 Внутреннего устава Конституционного суда Азербайджанской Республики на основании обращения Прокуратуры Азербайджанской Республики рассмотрел в судебном заседании, проведенном в порядке письменной процедуры особого конституционного производства конституционное дело о толковании статьи 2.1.3 Закона Азербайджанской Республики «Об обязательном государственном личном страховании работников судебных и правоохранительных органов» и статей 2.4, 20.5 и 20.15 Закона Азербайджанской Республики «О прохождении службы в органах прокуратуры» в их взаимосвязи.

Изучив и обсудив доклад судьи К.Шафиева по делу, суждения представителей заинтересованных субъектов Генерального прокурора Азербайджанской Республики К.Алиева и заведующего отделом Социального законодательства Аппарата Милли

Меджлиса Азербайджанской Республики А.Велиева, специалистов председателя Административной коллегии Верховного суда Азербайджанской Республики Х.Мамедова и заместителя Министра труда и социальной защиты населения Азербайджанской Республики А. Керимова и материалы дела, Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики

У С Т А Н О В И Л:

Прокуратура Азербайджанской Республики обратилась в Конституционный суд Азербайджанской Республики (далее – Конституционный суд) с просьбой дать толкование статьи 2.1.3 Закона Азербайджанской Республики «Об обязательном государственном личном страховании работников судебных и правоохранительных органов» (далее – Закон «Об обязательном государственном личном страховании работников судебных и правоохранительных органов») и статей 2.4, 20.5 и 20.15 Закона Азербайджанской Республики «О прохождении службы в органах прокуратуры» (далее – Закон «О прохождении службы в органах прокуратуры») в их взаимосвязи.

Из обращения следует, что согласно статье 2.1.3 Закона «Об обязательном государственном личном страховании работников судебных и правоохранительных органов» под застрахованными понимаются судьи, работники прокуратуры (за исключением работников органов военной прокуратуры), следователи, лица, проходящие службу в органах юстиции, миграции, проводящие расследования, осуществляющие оперативно-розыскную деятельность, а также работники органа (учреждения), установленного соответствующим органом исполнительной власти, обеспечивающие ликвидацию последствий чрезвычайных ситуаций, охрану общественного порядка, организующие таможенное дело.

В статье 20.5 Закона «О прохождении службы в органах прокуратуры» отмечается, что жизнь и здоровье работников прокуратуры застрахованы за счёт средств государственного бюджета в размере их заработной платы за 5 лет.

В обращении отмечается, что, согласно Указу Президента Азербайджанской Республики от 25 июня 2019 года «Об утверждении списка других государственных органов (учреждений,

входящих в структуру государственных органов)». Военная прокуратура является другим государственным органом, в котором помимо Вооруженных Сил Азербайджанской Республики предусмотрена военная служба, где наряду с работниками прокуратуры служат также военнослужащие, не являющиеся работниками прокуратуры.

В органах военной прокуратуры служат прокурорские работники, имеющие специальные и воинские звания, а также проходят стажировку и испытание прокурорские работники, не имеющие звания.

Согласно статье 2.1.4 Закона Азербайджанской Республики «Об обязательном государственном личном страховании военнослужащих» (далее – Закон «Об обязательном государственном личном страховании военнослужащих») в сферу охвата понятия застрахованного, то есть уплачивающего страховые взносы за застрахованного, входила и Военная прокуратура.

Согласно выводам обратившегося, исключение работников органов военной прокуратуры из сферы применения Закона «Об обязательном государственном личном страховании работников судебных и правоохранительных органов» может привести к тому, что эти лица вообще не будут застрахованы государственным обязательным личным страхованием, что повлечет за собой пробелы в правовом регулировании деятельности Военной Прокуратуры в отношении работников прокуратуры, имеющих специальные звания или проходящих стажировку и испытательный срок, то есть не являющихся военнослужащими.

В связи с этим, в целях установления, к каким конкретно лицам, то есть работникам прокуратуры, проходящим службу в органах военной прокуратуры, или военнослужащим и иным лицам, не являющимся работниками прокуратуры, относится выражение "за исключением работников органов военной прокуратуры" в статье 2.1.3 Закона «Об обязательном государственном личном страховании работников судебных и правоохранительных органов», обратившийся пришел к выводу о необходимости толкования данной нормы в взаимосвязи со статьями 2.4, 20.5 и 20.15 Закона «О прохождении службы в органах прокуратуры».

Связи с обращением пленум Конституционного суда считает необходимым отметить следующее.

В части I статьи 38 Конституции Азербайджанской Республики (далее – Конституция) установлено право каждого на социальное обеспечение. В соответствии с частью III данной статьи каждый имеет право на социальное обеспечение по достижении установленного законом возраста, в случае болезни, инвалидности, потери кормильца, безработицы и в иных случаях, предусмотренных законом.

Одной из форм реализации права на социальное обеспечение является предусмотренное законодательством обязательное государственное страхование различных категорий лиц от вреда их жизни и здоровью, связанного с исполнением ими своих служебных обязанностей. Государственное обязательное личное страхование – это система отношений, направленных на страхование жизни и здоровья застрахованных лиц в обязательной форме в установленном законом порядке.

Организация государственной власти в Азербайджанской Республике на основе принципа разделения властей отражена в части III статьи 7 Конституции. Данный принцип предусматривает самостоятельное функционирование законодательной, исполнительной и судебной властей в пределах их компетенции.

В соответствии с частью II статьи 133 Конституции, закрепленной в главе VII «Судебная власть», Прокуратура Азербайджанской Республики является единым централизованным органом, основанным на подчинении территориальных и специализированных прокуроров Генеральному прокурору Азербайджанской Республики.

Также в соответствии со статьей 2 Закона Азербайджанской Республики «О прокуратуре» (далее – Закон «О прокуратуре»), Прокуратура Азербайджанской Республики – это единый централизованный орган, который, входя в систему судебной власти, основывается на подчиненности территориальных и специализированных прокуратур Генеральному прокурору Азербайджанской Республики.

Согласно статье 8 данного Закона, Военная прокуратура Азербайджанской Республики входит в систему Прокуратуры Азербайджанской Республики.

Военная прокуратура, является специализированной прокуратурой осуществляет полномочия отнесенные настоящим Законом и иными законами Азербайджанской Республики к воен-

ным прокуратурам в Вооруженных Силах Азербайджанской Республики и других государственных органах, в структурах, входящих в их структуру, в которых предусмотрена военная служба, Военная прокуратура исполняет свои обязанности независимо от военных органов управления и командования.

Военная прокуратура Азербайджанской Республики осуществляет контроль за соблюдением законов и воинских уставов в местах содержания задержанных и арестованных военнослужащих, дисциплинарных частях, а также в воинских частях при приведении в исполнение наказаний, требует материалы внутри управленческих проверок, проводимых в Вооруженных Силах Азербайджанской Республики, решением Военного прокурора Азербайджанской Республики обеспечивает проведение проверок на основании заявлений, жалоб, обращений, сведений субъектов оперативно-розыскной деятельности других установленных законодательством сведений, о хищении имущества в Вооруженных Силах Азербайджанской Республики, других преступлениях, совершаемых или готовящихся против воинской службы, а также военнослужащими, выделение специалистов для этой цели, принятие соответствующего решения в зависимости от того, являются ли выявленные факты достаточным основанием для возбуждения уголовного дела (Статья 12 Закона «О прокуратуре»).

Как следует из содержания указанных норм, Военная прокуратура, включенная в систему Прокуратуры Азербайджанской Республики в качестве специализированной прокуратуры, в соответствии с их полномочиями и направлениями деятельности, установленными Конституцией и Законом «О прокуратуре» осуществляет контроль за исполнением и применением законов в сфере военной службы, возбуждает уголовные дела и проводит расследование в предусмотренных законом случаях, принимает постановление о возбуждении производства по делу об административном проступке в соответствии с кодексом Азербайджанской Республики Об Административных Проступках и т.д.

Таким образом, работники военной прокуратуры органов прокуратуры, (сотрудники прокуратуры с воинским званием, специальным званием и стажеры или которые на испытательным сроком) независимо от статуса и звания, имеют те же права

и обязанности, что и другие работники прокуратуры, входящие в систему Прокуратуры Азербайджанской Республики, и осуществляют те же полномочия, предусмотренные соответствующим процессуальным законодательством Азербайджанской Республики.

В соответствии со статьей 12 Закона «О прокуратуре», военнослужащие органов военной прокуратуры в соответствии с Законом Азербайджанской Республики «О воинской обязанности и военной службе» проходят воинскую службу и пользуются правами и привилегиями, установленными Законом Азербайджанской Республики «О статусе военнослужащих» и другими законами.

В статье 20.15 Закона «О прохождении службы в органах прокуратуры», устанавливающий социальную защиту прокурорских работников, отражено, что на военнослужащих органов военной прокуратуры дополнительно распространяются пенсии, медицинские и иные виды материального и социального обеспечения, установленные законодательством Азербайджанской Республики для военнослужащих.

Пленум Конституционного суда считает, что в целях разъяснения смысла выражения "за исключением работников органов военной прокуратуры" в статье 2.1.3 Закона «Об обязательном государственном личном страховании работников судебных и правоохранительных органов» и определения сферы применения Закона в отношении работников Военной прокуратуры, наряду с работниками прокуратуры, в органах военной прокуратуры должны учитываться также военнослужащие, не являющиеся работниками прокуратуры.

Так, согласно статье 3.4 Закона основания и условия военной службы военнослужащих, не являющихся работниками прокуратуры и проходящих службу в органах военной прокуратуры, регламентируются Законами Азербайджанской Республики «О воинской обязанности и военной службе» и «О статусе военнослужащих», «Дисциплинарным уставом Вооруженных Сил Азербайджанской Республики» и иными нормативными правовыми актами, определяющими деятельность военнослужащих.

Что касается вопроса о том, каким Законом регулируется государственное обязательное личное страхование прокурорских работников, проходящих службу в военной прокуратуре, и

военнослужащих, не являющихся прокурорскими работниками, следует обратить внимание на правовое назначение и цели, круг субъектов, на которые они направлены, Закона «Об обязательном государственном личном страховании работников судебных и правоохранительных органов» и Закона «Об обязательном государственном личном страховании военнослужащих».

Принимая во внимание правовое назначение Закона «Об обязательном государственном личном страховании работников судебных и правоохранительных органов», следует отметить, что данный Закон регулирует отношения, связанные со страхованием жизни и здоровья работников судебных и правоохранительных органов в обязательной форме в целях усиления их социальной защиты. Указанным Законом законодатель установил, что работники судебных и правоохранительных органов, выполняющие функции, которые могут повлечь за собой посяательства на их безопасность, должны быть в обязательном порядке застрахованы государством в целях обеспечения государственной защиты, а также усиления их социальной защиты. В соответствии с этим, в статье 20.5 Закона «О прохождении службы в органах прокуратуры» установлено, что жизнь и здоровье работников прокуратуры застрахованы за счёт средств государственного бюджета в размере их заработной платы за 5 лет. Следует подчеркнуть, что, поскольку данная норма Закона распространяется на всех работников прокуратуры, в том числе на прокурорских работников, проходящих службу в органах военной прокуратуры, обязательное личное страхование прокурорских работников органов военной прокуратуры не должно отличаться от обязательного личного страхования других прокурорских работников, проходящих службу в органах прокуратуры.

В связи с этим несмотря на то, что работники органов военной прокуратуры имеют воинское звание, то есть носят статус военнослужащих, они не могут быть отнесены к кругу субъектов, охваченных Законом «Об обязательном государственном личном страховании военнослужащих» поскольку осуществляемая ими деятельность является именно прокурорской. Поэтому государственное обязательное личное страхование прокурорских работников органов военной прокуратуры должно осуществляться именно в соответствии с Законом «Об обя-

зательном государственном личном страховании работников судебных и правоохранительных органов» и статьей 20.5 Закона «О прохождении службы в органах прокуратуры».

Что касается Закона «Об обязательном государственном личном страховании военнослужащих», то данный Закон регулирует отношения в сфере осуществления государственного обязательного личного страхования в отношении военнослужащих. В статье 2.1.3 данного Закона под застрахованными лицами понимаются лица, проходящие военную службу в Вооруженных Силах Азербайджанской Республики, органах государственной безопасности, внешней разведки, субъектах разведывательной и контрразведывательной деятельности, а также лица, проходящие военную службу в других государственных органах (учреждениях, входящих в структуру государственных органов), в которых предусмотрена военная служба, и военнослужащие, находящиеся на сборах.

Законом об обязательном государственном личном страховании военнослужащих «Военная прокуратура с точки зрения закона также предусмотрена в качестве страхователя для обеспечения обязательного личного страхования военнослужащих, находящихся на службе в органах военной прокуратуры и не являющихся работниками прокуратуры.

Исходя из изложенного, Пленум Конституционного суда приходит к выводу, что государственное обязательное личное страхование работников военной прокуратуры органов прокуратуры должно регулироваться Законом «Об обязательном государственном личном страховании работников судебных и правоохранительных органов». Выражение “за исключением работников органов военной прокуратуры”, предусмотренное статьей 2.1.3 данного Закона, подразумевает военнослужащих, проходящих службу в органах военной прокуратуры, и не являющихся работниками прокуратуры а отношения возникающие в сфере их государственного обязательного личного страхования, регулируются Законом «Об обязательном государственном личном страховании военнослужащих».

Упомянутый в обращении, другой вопрос, связи с распространяется гарантии, установленной для работников прокуратуры статьей 20.5 Закона «О прохождении службы в органах проку-

ратуры» о страховании их жизни и здоровья в размере заработной платы за 5 лет на стажеров прокуратуры.

В связи с этим следует отметить, что согласно статье 3.1 Закона «О прохождении службы в органах прокуратуры» данный Закон распространяется на работников прокуратуры, указанных в статье 1 Закона «О прокуратуре».

В соответствии со статьей 1 Закона «О прокуратуре» под работниками прокуратуры понимаются прокуроры, следователи прокуратуры, оперативники прокуратуры и стажеры прокуратуры. Поскольку законодательство также относит стажеров прокуратуры к прокурорским работникам, их государственное обязательное личное страхование должно осуществляться таким же образом, без различия с другими прокурорскими работниками.

В связи с этим Пленум Конституционного суда считает, что государственное обязательное личное страхование стажеров органов прокуратуры должно регулироваться Законом «Об обязательном государственном личном страховании работников судебных и правоохранительных органов» в том же порядке, что и обязательное страхование других работников прокуратуры.

На основании указанного Пленум Конституционного суда приходит к следующим выводам:

– в статье 2.1.3 Закона «Об обязательном государственном личном страховании работников судебных и правоохранительных органов» выражение "за исключением работников органов военной прокуратуры" подразумевает военнослужащих, проходящих службу в органах военной прокуратуры но не являющихся сотрудниками прокуратуры;

– государственное обязательное личное страхование прокурорских работников органов военной прокуратуры регулируется Законом «Об обязательном государственном личном страховании работников судебных и правоохранительных органов»;

– в соответствии со статьями 1 Закона «О прокуратуре» и 3.1 Закона «О прохождении службы в органах прокуратуры» государственное обязательное личное страхование стажеров прокуратуры регулируется Законом «Об обязательном государственном личном страховании работников судебных и правоохранительных органов».

Руководствуясь частью IV статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики, статьями 60, 62, 63, 65-67 и 69 Закона Азербайджанской Республики «О Конституционном суде», Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики

ПОСТАНОВИЛ:

1. В статье 2.1.3 «Об обязательном государственном личном страховании работников судебных и правоохранительных органов» Закона Азербайджанской Республики фраза "за исключением работников органов военной прокуратуры" подразумевает военнослужащих, проходящих службу в органах военной прокуратуры, но не являющихся работниками прокуратуры.

2. Государственное обязательное личное страхование прокурорских работников органов военной прокуратуры регулируется Законом Азербайджанской Республики «Об обязательном государственном личном страховании работников судебных и правоохранительных органов».

3. В соответствии со статьями 1 Закона Азербайджанской Республики «О прокуратуре» и 3.1 Закона Азербайджанской Республики «О прохождении службы в органах прокуратуры» государственное обязательное личное страхование стажеров прокуратуры регулируется Законом Азербайджанской Республики «Об обязательном государственном личном страховании работников судебных и правоохранительных органов».

4. Постановление вступает в силу со дня опубликования.

5. Постановление опубликовать в официальных государственных газетах Азербайджанской Республики и «Вестнике Конституционного суда Азербайджанской Республики», а также разместить на официальном интернет-сайте Конституционного суда Азербайджанской Республики.

6. Постановление является окончательным и не может быть отменено, изменено или официально истолковано ни одним органом или лицом.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ADINDAN

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTITUSIYA MƏHKƏMƏSİ PLENUMUNUN Q Ə R A R I

“Banklar haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 71, 81 və 82-ci maddələrinə dair

5 may 2022-ci il

Bakı şəhəri

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu Fərhad Abdullayev (sədr), Sona Salmanova, Humay Əfəndiyeva, Rövşən İsmayılov, Ceyhun Qaracayev, Rafael Qvaladze, Mahir Muradov, İsa Nəcəfov və Kamran Şəfiyevdən (məruzəçi-hakim) ibarət tərkibdə,

məhkəmə katibi Fəraid Əliyevin iştirakı ilə,

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin IV hissəsinə, “Konstitusiyaya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 27.2 və 32-ci maddələrinə və Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Daxili Nizamnaməsinin 39-cu maddəsinə müvafiq olaraq xüsusi konstitusiyaya icraatının yazılı prosedur qaydasında keçirilən məhkəmə iclasında Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin sərəğusu əsasında “Banklar haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 71, 81 və 82-ci maddələrinə dair konstitusiyaya işinə baxdı.

İş üzrə hakim K.Şəfiyevin məruzəsini, maraqlı subyektlər Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin və Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi Aparatının, mütəxəssislər Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının, Əmanətlərin Sığortalıması Fondunun, Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Mülki Kollegiyasının, Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Kommersiya Kollegiyasının, Azərbaycan Respublikası Vəkillər Kollegiyasının, Azərbaycan Banklar Assosiasiyasının mülahizələrini və iş

materiallarını araşdırıb müzakirə edərək, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

M Ü Ə Y Y Ə N E T D İ :

Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsinə (bundan sonra – Konstitusiya Məhkəməsi) sorğu ilə müraciət edərək “Banklar haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun (bundan sonra – “Banklar haqqında” Qanun) 71, 81 və 82-ci maddələrinin əlaqəli şəkildə şərh edilməsini xahiş etmişdir.

Sorğuda göstərilir ki, Əmanətlərin Sığortalanması Fondunun ləğvedici təyin olunduğu banklar tərəfindən sığorta hadisəsinin baş verdiyi tarixə qədər verilən kreditlərin təminatı olan girov predmetlərinin, eyni zamanda Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı (bundan sonra – Mərkəzi Bank) qarşısında da yüklü edilməsi halları mövcuddur. Belə kreditlər üzrə borclu tərəfindən ləğv prosesində olan bank qarşısındakı öhdəliklər tam yerinə yetirildiyi halda, “Banklar haqqında” Qanunun 82-ci maddəsinə əsasən Mərkəzi Banka ödənişlər növbəlik qaydasında həyata keçirildiyinə görə, ləğv prosesində olan bankın Mərkəzi Banka olan öhdəliyinin növbədənkənar icra edilə bilməməsi həmin kreditin təminatı olan girovun Mərkəzi Bank qarşısındakı yüklülükdən azad olunmasını mümkünsüz edir.

Belə olan halda, borclu ləğv prosesində olan bank qarşısındakı kredit öhdəliyini yerinə yetirməkdə maraqlı olmur. Göstərilən hallar bankların ləğv prosesinin yekunlaşdırılmasının ləngiməsinə, o cümlədən borcluların və kreditorların haqlı narazılığına səbəb olur.

“Banklar haqqında” Qanunun 81-ci maddəsi ilə kreditorların banka qarşı təsdiqlənmiş tələblərinin təminatı və bankın öz tələblərinin təminatı olan bütün aktivlərin realizasiya qaydası tənzimlənir. Həmin maddəyə əsasən, təminatlı kreditorların tələbləri növbədənkənar qaydada təminatın satılmasından əldə edilən vəsait hesabına ödənilir. Təminat kreditorların tələbini tam ödəmədikdə, ödənilməmiş məbləğ təminatlı kreditor tələbi kimi “Banklar haqqında” Qanunun 82-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş növbəliliklə ödənilir.

Sorğuverən hesab edir ki, “Banklar haqqında” Qanunun 81-ci maddəsinin tələbləri həddində, lakin təminatın satışından deyil, borclu tərəfindən ləğv prosesində olan bank qarşısındakı öhdəliyin icrası məqsədi ilə ödənilmiş məbləğin qanunvericiliklə, o cümlədən “Banklar haqqında” Qanunun 71-ci maddəsində nəzərdə tutulan səlahiyyətlərinə əsaslanaraq Əmanətlərin Sığortalanması Fondu tərəfindən qəbul edilərək öhdəliyə xitam verildiyi təqdirdə, həmin öhdəliyin təminatı məqsədi ilə girov qoyulmuş əmlakın həm ləğv prosesində olan bank, həm də Mərkəzi Bank tərəfindən yüklülükdən azad edilməsi və Mərkəzi Bankın ləğv prosesində olan bank qarşısında tələblərinin həmin Qanunun 82-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş növbəlik qaydasında ödənilməsi məsələsinin həlli baxımından müvafiq normaların əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə zərurət yaranmışdır.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu sorğuda qaldırılan məsələnin həlli və Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının (bundan sonra – Konstitusiya) 29-cu maddəsi baxımından bank qarşısında öhdəliyini könüllü şəkildə icra etmiş fiziki və hüquqi şəxslərin mülkiyyət hüquqlarının müdafiəsi məqsədi ilə aşağıdakıların qeyd edilməsini zəruri hesab edir.

Konstitusiyanın 29-cu maddəsinə görə, hər kəsin mülkiyyət hüququ vardır. Mülkiyyətin heç bir növünə üstünlük verilmir. Mülkiyyət hüququ, o cümlədən xüsusi mülkiyyət hüququ qanunla qorunur. Heç kəs məhkəmənin qərarı olmadan mülkiyyətindən məhrum edilə bilməz.

Ayrılmaz və bölünməz əsas insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarından biri kimi mülkiyyət hüququna verilən təminat da mülki hüquq münasibətləri iştirakçılarına onu hüquqi bərabərlik, mülkiyyətin toxunulmazlığı prinsiplərinə uyğun əmlak müstəqilliyi, iradə azadlığı şəraitində həyata keçirmək imkanının yaradılmasını, pozulduğu təqdirdə isə məhkəmədə müdafiəsini nəzərdə tutur (Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun V.Quliyevin şikayəti üzrə 2017-ci il 7 sentyabr tarixli Qərarı).

Bank sisteminin stabil və təhlükəsiz fəaliyyətinin təmin edilməsi məqsədilə bankların təşkili, daxili idarə edilməsi, fəaliyyətinin tənzimlənməsi və ləğv edilməsi prinsipləri, qaydaları və normaları “Banklar haqqında” Qanunla müəyyən edilmişdir.

Həmin Qanunun 61-ci maddəsində bankın ləğvi əsaslarından biri olaraq müflis elan edilməsi halında iflas proseduruna başlanılmasının əsasları müəyyən edilmişdir. Bu əsaslar bankın maliyyə (kapital) çatışmazlığının olması, habelə maliyyə öhdəliklərini icra edə bilməməsi ilə bağlıdır.

“Banklar haqqında” Qanunun 68-ci maddəsinə görə, bank iflas proseduruna başlanılmasına dair ərizənin təmin olunması haqqında məhkəmənin qərarına müvafiq surətdə müflis elan edilir və banka ləğvedici (ləğvedicilər) təyin edilir. Bankın müflis elan olunması haqqında məhkəmə qərarı dərhal icraya yönəldilir və həmin andan bankın iflas proseduruna başlanılır.

Ölkədə fəaliyyət göstərən banklar və xarici bankların yerli filialları ödəmə qabiliyyətini itirdikdə, fiziki şəxslərdən əmanətə qəbul edilmiş pul vəsaitinin itirilməsi riskinin qarşısını almaq, bank və maliyyə sisteminin sabitliyini və inkişafını təmin etmək məqsədi ilə sığorta hadisəsi (bankın məcburi ləğv edilməsi və ya müflis elan olunması və s.) baş verdikdə əmanətlər üzrə kompensasiyanın ödənilməsini nəzərdə tutan “Əmanətlərin sığortalanması haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu qəbul edilmişdir. Həmin Qanunun 3-cü maddəsində Əmanətlərin Sığortalanması Fondunun yaradılması nəzərdə tutulmuşdur. Bununla yanaşı, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən “Əmanətlərin sığortalanması haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiq edilməsi barədə 2007-ci il 9 fevral tarixli Fərman qəbul edilmiş və həmin ilin avqust ayından Əmanətlərin Sığortalanması Fondu fəaliyyətə başlamışdır.

Qeyd edilməlidir ki, Əmanətlərin Sığortalanması Fondu sığorta fəaliyyəti ilə yanaşı, “Banklar haqqında” Qanunun 71-ci maddəsinə uyğun olaraq ləğvedici funksiyasını da həyata keçirir.

Sorguda qaldırılan məsələ Əmanətlərin Sığortalanması Fondunun müflis elan olunmuş bankların ləğvedicisi olaraq fəaliyyətinin həyata keçirilməsi ilə əlaqədardır. Bununla bağlı göstərilməlidir ki, “Banklar haqqında” Qanunun 81-ci maddəsinə əsasən, aşağıdakı hallar istisna olmaqla, kreditörün banka qarşı təsdiqlənmiş tələblərinin təminatı və bankın öz tələblərinin təminatı olan bütün aktivlər ləğvedici tərəfindən açıq hərracda satılır:

– qısa müddətdə bazarda satıla bilən qiymətli kağızların, xarici valyutanın və digər aktivlərin həmin aktiv növləri ilə ticarətin həyata keçirildiyi bazarlarda ləğvedici tərəfindən satılmasına yol verilir;

– bankın borclarının təminatı olan və qısa müddətdə bazarda satıla bilən qiymətli kağızların, xarici valyutanın və bankın digər aktivlərinin həmin aktivləri öz sərəncamında saxlayan kreditorlar tərəfindən bu aktiv növləri ilə ticarətin həyata keçirildiyi bazarlarda satılmasına yol verilir.

– Bu Qanunun 81.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş aktivlərin açıq hərrac yolu ilə satılması bankın müflis elan olunması haqqında məhkəmə qərarının qanuni qüvvəyə minməsi tarixindən 30 gündən gec olmayaraq keçirilir.

Ləğvedici bu Qanunun 81.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş aktivlərin açıq hərracda qənaətbəxş qiymətlə sata bilməyəcəyini müəyyənləşdirərsə, məhkəmə ona aktivləri məhkəmənin təsdiq etdiyi qiymətə digər üsullarla satmağa icazə verə bilər. Bu Qanunun 81.1.2-ci maddəsində göstərilməyən aktivlər ləğvedicinin sorğusundan sonra kreditor tərəfindən dərhal ləğvedicinin sərəncamına verilməlidir.

Bununla yanaşı “Banklar haqqında” Qanunun 81.4-cü maddəsinə müvafiq olaraq, təminatlı kreditorların tələbləri növbədənənar qaydada təminatın satılmasından əldə edilən vəsait hesabına ödənilir. Təminat kreditorların tələbini tam ödəmədikdə, ödənilməmiş məbləğ təminatsız kreditor tələbi kimi bu Qanunun 82-ci maddəsində göstərilmiş növbəliliklə ödənilir.

Göstərilən maddənin təhlilindən belə qənaətə gəlmək olar ki, burada nəzərdə tutulmuş tənzimləmə borclunun öz öhdəliyini könüllü şəkildə icra etdiyi halları deyil, məhz əsas öhdəlik icra edilmədiyindən tutmanın ipoteka predmetinə məcburi qaydada yönəldilməsi hallarını ehtiva edir.

“Banklar haqqında” Qanunun 82-ci maddəsinə görə, müflis elan olunmuş bankın aktivləri onun kreditorları arasında aşağıdakı növbəlik qaydasında bölüşdürülür:

– fiziki şəxslərin əmanətlərinin sığortalanması Fondunun reqres hüququ üzrə tələblər;

– iflas prosedurunun həyata keçirilməsi ilə bağlı müvəqqəti inzibatçının və ləğvedicinin çəkdiyi bütün məsrəflər və xərclər, o cümlədən onların əmək haqqı, məhkəmə xərcləri və ləğvedicinin

bankın ləğvetmə tədbirlərinin həyata keçirilməsi ilə bağlı qəbul etdiyi öhdəliklər;

– iş vaxtı baş vermiş bədən xəsarəti və ya ölüm halları ilə əlaqədar bank işçilərinin tələbləri;

– bankın müflis elan olunmasına dair məhkəmə qərarının qəbul edildiyi tarixdən əvvəlki altı aydan çox olmayan dövr üçün ödənilməli müavinətlərin, əmək haqlarının verilməsi haqqında bankın işçilərinin və keçmiş işçilərinin tələbləri;

– müvəqqəti inzibatçının idarəetmə və maliyyə sağlamlaşdırması prosedurları ilə əlaqədar bankın öhdəlikləri;

– bankın müflis elan olunmasına dair qərarın qəbul edildiyi tarixdən əvvəlki bir ildən çox olmayan müddət üçün büdcəyə məcburi ödənişlər üzrə vergilər, büdcədən kənar dövlət fonduna məcburi dövlət sosial sığorta haqları və işsizlikdən sığorta haqları üzrə, habelə icbari tibbi sığorta fonduna icbari tibbi sığorta haqları üzrə ödənilməli məbləğlər;

– təminatlı kreditörün tələbləri.

Qeyd edilməlidir ki, “Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun (bundan sonra – “Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı haqqında” Qanun) 33.1-ci maddəsinə əsasən, pul siyasətinin həyata keçirilməsi məqsədilə Mərkəzi Bank tərəfindən kredit təşkilatlarının yenidən maliyyələşdirilməsi həyata keçirilir. Yenidən maliyyələşdirmə kreditləri dövlət qiymətli kağızları, dövlətin və digər etibarlı emitentlərin qarantıyaları və zəminliyi, xarici valyuta, qızıl, müxtəlif formada qiymətli metallar və digər aktivlərlə təmin olunmalıdır.

Yenidən maliyyələşdirmə kreditləri pul siyasətinin həyata keçirilməsi alətlərindən biridir və iqtisadiyyatda maliyyə vasitəçiliyi rolunu oynayan banklar vasitəsilə iqtisadi dövriyyədə pul təklifinin artırılmasını təmin edir.

Yəni, Mərkəzi Bank müvafiq hallarda fiziki və hüquqi şəxslərə kreditin verilməsi prosesində dolayısı ilə iştirak etmiş olur. Nəticədə məqsədi kredit təşkilatından kredit əldə etmək olan fiziki və hüquqi şəxslərin əmlakı həm kredit təşkilatı, həm də Mərkəzi Bank qarşısında yüklü edilə bilər. Bu isə son nəticədə şəxslərin aldıkları kreditləri müflis elan edilmiş kredit təşkilatının ləğvedicisinə ödədikdən sonra da həmin əmlakın yüklülükdə qalmasına, Mərkəzi Bank qarşısında kommersiya bankının kreditinə görə girov ilə yüklü

edilmiş əmlakın yüklülükdən azad edilməsində çətinliklərə səbəb olur.

Qeyd edilməlidir ki, yenidən maliyyələşdirmə kreditlərinin təminat əsasında verilməsi Mərkəzi Bankın fəaliyyətini tənzimləyən qanunda müəyyən olunsada, təminat qismində çıxış edən aktivlərin hüquqi rejimi, tərəflərin təminata dair müqavilələrdən irəli gələn hüquq və vəzifələri mülki qanunvericiliklə tənzimlənilir.

İqtisadi dövriyyənin normal fəaliyyət göstərməsi, sabitlik və dayanıqlığın, müqavilə hüquq münasibətləri iştirakçılarının qarşılıqlı inam və etimadının təmin edilməsi üçün öhdəliklərin vicdanla icra edilməsi zəruridir. Öhdəliklərin icra edilməməsi, o cümlədən lazımınca icra edilməməsi riskinin azaldılması üçün mülki qanunvericilikdə təminat üsulları nəzərdə tutulmuşdur.

Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin (bundan sonra – Mülki Məcəllə) 460-cı maddəsinə uyğun olaraq, öhdəliklərin icrası, o cümlədən kredit müqaviləsi üzrə borc öhdəliyinin icrası, girov, dəbbə pulu, borclunun əmlakının saxlanması, zəminlik, qarantıya, beh ilə və bu Məcəllədə və ya müqavilədə nəzərdə tutulan digər üsullarla təmin edilə bilər.

Mülki Məcəllənin 269-cu maddəsində girov və ipoteka hüququnun anlayışı verilmişdir. Həmin maddəyə görə, ipoteka hüququ ipoteka qoyanın əşyası barəsində ipoteka saxlayanın əşya hüququdur və eyni zamanda borclunun ipoteka saxlayan qarşısında pul və ya başqa öhdəliyinin icrasının təmin edilməsi üsuludur. Girov və ipoteka hüququ əşya hüquqlarının məhdudlaşdırılmasından ibarətdir. Girov daşınar əşyalara (ipoteka obyektinə olan daşınar əşyalardan başqa) əşya hüquqlarının məhdudlaşdırılmasıdır. Mülki Məcəllə ilə nəzərdə tutulmuş hallarda hüquqların da girov qoyulması mümkündür. İpoteka daşınmaz əşyalara, habelə rəsmi reyestrədə qeydə alınmalı olan daşınar əşyalara əşya hüquqlarının məhdudlaşdırılmasıdır.

İpoteka müqavilə üzrə əmələ gəlir. İpoteka müqaviləsi müstəqil xarakter daşımır və əsas öhdəliklərin icrasını təmin etmək məqsədilə bağlanır (“İpoteka haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun (bundan sonra – “İpoteka haqqında” Qanun) 10.1-ci maddəsi).

Qeyd olunmalıdır ki, girov və ipoteka hüququnun əsas təyinatı ondan ibarətdir ki, borclu öz öhdəliyini icra etmədikdə kreditor (girov və ya ipoteka saxlayan) girov qoyulmuş və ya ipoteka ilə

yüklü edilmiş əşyanın dəyərindən öz borcunun ödənilməsində başqa kreditora nisbətən üstünlük hüququna malik olur.

Mülki Məcəllənin 271.2-ci maddəsinə əsasən, girov qoyan (ipoteka qoyan) həm borclu, həm də üçüncü şəxs ola bilər. Eyni zamanda eyni bir əşyanın ipoteka ilə bir neçə dəfə yüklü edilməsi də mümkündür. İpoteka qoyan digər öhdəliklərini təmin etmək üçün əvvəldən ipoteka qoyulmuş əşyanı yenidən girov qoya bilər (sonrakı ipoteka). Sonrakı girova onun əvvəlki girov müqavilələri ilə qadağan edilmədiyi halda yol verilir.

Mülki Məcəllənin 295, 319-cu və “İpoteka haqqında” Qanunun 1.0.6-cı maddələrinə əsasən, girov və ipoteka hüququ girov (ipoteka) saxlayanın girov (ipoteka) predmetinə tutmanın yönəldilməsi hüququdur. Həmin Məcəllənin 270-ci maddəsinə görə, girov və ipoteka müqavilə üzrə əmələ gəlir.

Mülki qanunvericiliyin prinsiplərini təsbit edən Mülki Məcəllənin 6.2-ci maddəsində göstərilir ki, fiziki və hüquqi şəxslər mülki hüquqları öz mənafeələrini gerçəkləşdirmək üçün iradələrinə uyğun olaraq əldə edir və həyata keçirirlər.

Göründüyü kimi, ipoteka predmetinə tutmanın yönəldilməsi qanunla ipoteka saxlayanın üzərində təsbit olunmuş hüququdur və bu hüquq hüquq sahibinin iradə ifadəsi əsasında reallaşdırıla bilər.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu qeyd edir ki, kredit müqaviləsindən irəli gələn öhdəlik əsas öhdəlik olmaqla icrası girov (ipoteka) qoyulmuş əşyanın mülkiyyətçisinin həmin əşya üzərində hüquqlarının məhdudlaşdırılması ilə nəticələnən aksesor xarakter daşıyan girov (ipoteka) müqaviləsi ilə təmin olunur. Yəni girov və ipoteka hüququ əşya hüquqlarının məhdudlaşdırılması olmaqla təyinatı əsas öhdəliyi təmin etməkdən ibarətdir. Əsas öhdəlik borclu tərəfindən icra edilirsə, əşya üzərində mülkiyyətçinin hüquqlarının məhdudlaşdırılmasına səbəb olmuş girova (ipotekaya) da xitam verilməlidir.

Hazırkı vəziyyətdə də kredit müqaviləsi üzrə öhdəliklərini yerinə yetirmiş borcluların həmin kreditin alınması üçün kreditörün xeyrinə girov qoyulmuş əmlak üzərində mülkiyyət hüquqlarının məhdudlaşdırılmasının aradan qaldırılması ilə bağlı əsaslı gözləntiləri var.

Bu gözləntilərin reallaşdırılması, bank sisteminə etibarın qorunması, habelə bankların ləğvedicisi tərəfindən “Banklar

haqqında” Qanunun 71-ci maddəsinə əsasən üzərinə düşən vəzifələrin daha effektiv və səmərəli şəkildə icrasına imkanlar yaratmaq məqsədi ilə Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, ləğvətmə prosesində olan bank qarşısındakı öhdəlik tam şəkildə icra edildikdən sonra Mərkəzi Bank tərəfindən girov (ipoteka) hüququndan istifadə olunmamalı, həm Mərkəzi Bank, həm də ləğv prosesində olan bankın xeyrinə girovla (ipoteka ilə) yüklü edilmiş əmlak yüklülükdən azad edilməlidir. Bu halda Mərkəzi Bank təminatlı kreditör kimi “Banklar haqqında” Qanunun 82.1.8-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş növbəliliyə uyğun olaraq ləğv prosesində olan bankın aktivlərinin bölüşdürülməsindən vəsait əldə edə bilər.

“Banklar haqqında” Qanunun 87-ci maddəsinə görə, həmin Qanunun 82-ci maddəsinə uyğun olaraq təsdiq edilmiş tələblər ödəniş növbəliyinə müvafiq surətdə təsnifləşdirilərək kateqoriyalar üzrə birləşdirilir və bölgü cədvəlinə daxil edilir. Hər kateqoriya üzrə tələblər əvvəlki növbənin tələbləri tam ödənildikdən sonra ödənilir. Növbə daxilində tələblərin ödənilməsinə vəsait çatışmadıqda ödənişlər tələblərə proporsional faizlə bölüşdürülür. Tələbləri təsdiq edilmiş və bölgü cədvəlinə daxil edilmiş bank kreditörünə ödənişlərin aparılması qrafiki ləğvedici tərəfindən məhkəməyə təsdiq olunmaq üçün təqdim edilir. Məhkəmə tərəfindən təsdiq edilmiş ödənişlərin aparılması qrafiki qətidir və ondan şikayət verilə bilməz.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu onu da qeyd edir ki, “Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı haqqında” Qanunun 1-ci maddəsinə əsasən, Mərkəzi Bank Azərbaycan Respublikasının mərkəzi bankıdır.

Konstitusiyanın 19-cu maddəsinin II hissəsinə müvafiq olaraq Mərkəzi Bank dövlətin müstəsna mülkiyyətindədir. Odur ki, dövlətin müstəsna mülkiyyətində olmaqla Mərkəzi Bankın da hazırkı münasibətlərdə kreditör kimi kifayət qədər əsaslı gözləntiləri vardır ki, bu da dövlətə məxsus vəsait hesabına yenidən-maliyyələşdirmə məqsədi ilə kredit təşkilatlarına verilmiş kreditin mümkün qədər tez müddət ərzində geri qaytarılması ilə bağlıdır. Bu isə öz növbəsində dövlətin iqtisadi funksiyalarının effektiv şəkildə icrasına, ölkənin maliyyə sabitliyinin təmin edilməsinə yönəlmiş olar.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, Mərkəzi Bankın kreditor tələbləri təminatlı kreditorlar sırasında ödənilmədiyi halda əlverişsiz vəziyyətin yaranmaması baxımından Mərkəzi Bankın tələblərinin ödənilməsi məsələsinin Əmanətlərin Sığortalanması Fondu ilə qarşılıqlı əlaqədə həll edilməsi hər iki qurumun qanunvericiliklə müəyyən edilmiş vəzifələrinin effektiv həyata keçirilməsinə şərait yaratmış olar.

“Banklar haqqında” Qanunun 71.3-cü maddəsinə görə, banka təyin edilmiş ləğvedici bankın yeganə qanuni nümayəndəsi olur və bank səhmdarlarının ümumi yığıncağının, habelə bankın digər idarəetmə orqanlarının səlahiyyətləri ləğvediciyə keçir. Banka qarşı bütün tələblər bankın ləğvedicisinə təqdim edilir.

Mərkəzi Bankın fəaliyyətinin məqsədi qiymətlərin sabitliyinin təmin edilməsindən, banklararası mərkəzləşdirilmiş və digər lisenziyalaşdırılmayan ödəniş sistemlərinin təşkili və fəaliyyətinin təmin edilməsindən, habelə bank sisteminin sabitliyinə dəstəyin göstərilməsindən ibarətdir (“Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı haqqında” Qanunun 4-cü maddəsi).

Mərkəzi Bank öz məqsədlərinə həmin Qanunun 5-ci maddəsində əks olunmuş funksiyalarını həyata keçirməklə nail olur:

– dövlətin pul və valyuta siyasətini müəyyən edir və həyata keçirir;

– nağd pul dövriyyəsinə təşkil edir, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 19-cü maddəsinin II hissəsinə və bu Qanuna müvafiq olaraq pul nişanlarının tədaviyə buraxılmasını və tədaviyə çıxarılmasını həyata keçirir;

– manatın xarici valyutalara nisbətdə rəsmi məzənnəsini mütəmadi müəyyən edir və elan edir;

– “Valyuta tənzihi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğun olaraq valyuta tənzihini və nəzarətini həyata keçirir;

– sərəncamında olan beynəlxalq qızıl-valyuta ehtiyatlarını saxlayır və idarə edir;

– qanunlarla nəzərdə tutulmuş başqa funksiyaları həyata keçirir.

Dövlət orqanlarının fəaliyyəti zamanı əsas vəzifələrindən biri hər kəsin hüquq və azadlıqlarının, qanuni mənafələrinin qorunmasıdır. Bu baxımdan dövlət orqanlarına həvalə edilmiş səlahiyyətlərin həyata keçirilməsi nəticəsində fiziki və ya hüquqi şəxsin

hüquqlarının, o cümlədən mülkiyyət hüquqlarının tam həcmdə reallaşdırılmasının əsassız olaraq məhdudlaşdırılmasının yolverilməzliyi də xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, ləğv prosesində olan kommersiya bankına kredit borcunu ləğvedici Əmanətlərin Sığortalanması Fonduna ödəmiş şəxslərin qanuni mənafeələrinin müdafiəsinin qısa müddətdə təmin edilməsi, əmlakları üzərində yüklülyün aradan qaldırılması ilə bağlı gözləntilərinin reallaşdırılması məqsədilə Əmanətlərin Sığortalanması Fondu və Mərkəzi Bank tərəfindən əlaqəli şəkildə zəruri tədbirlər həyata keçirilməlidir.

Bu yanaşma, həmçinin “İpoteka haqqında” Qanunun 48-ci maddəsindən irəli gəlir. Belə ki, qeyd olunan maddəyə əsasən, ipotekaya aşağıdakı hallarda xitam verilir:

- ipoteka saxlayan və ipoteka qoyan bu barədə razılığa gəldikdə;
- əsas öhdəliyə xitam verildikdə;
- tutmanın yönəldilməsi nəticəsində ipoteka predmeti satıldıqda;
- ipoteka predmeti məhv olduqda;
- bu Qanunla nəzərdə tutulmuş digər hallarda.

Göstərilənlərə əsasən Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu aşağıdakı nəticələrə gəlir:

– Konstitusiyanın 29-cu maddəsi baxımından fiziki və ya hüquqi şəxslər tərəfindən ləğv prosesində olan kommersiya bankına kredit borcu ləğvedici Əmanətlərin Sığortalanması Fonduna ödənilməsi təqdirdə, həmin şəxslərin əmlakı üzərində Mərkəzi Bankın ipoteka hüququna xitam verilməsi və əmlaka mülkiyyət hüququnun məhdudlaşdırılmasının aradan qaldırılması ilə bağlı gözləntiləri əsaslı hesab edilməlidir.

Bu gözləntilərin reallaşdırılmasının təmin edilməsi üçün Əmanətlərin Sığortalanması Fondu və Mərkəzi Bank tərəfindən zəruri tədbirlər qısa müddətdə həyata keçirilməlidir;

– fiziki və ya hüquqi şəxslər kommersiya bankına olan kredit borcunu bankın ləğvedicisi Əmanətlərin Sığortalanması Fonduna ödəməsi təqdirdə, həmin vəsaitlər Fondun “Banklar haqqında” Qanunun 71-ci maddəsində nəzərdə tutulan vəzifələrinin yerinə yetirilməsi üçün istifadə olunmalı, ipoteka hüququna xitam verilməsi isə Mərkəzi Bankın funksionallığına xələl gətirməməlidir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin IV hissəsini və “Konstitusiya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 60, 62, 63, 65-67 və 69-cu maddələrini rəhbər tutaraq, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

Q Ə R A R A A L D I :

1. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 29-cu maddəsi baxımından fiziki və ya hüquqi şəxslər tərəfindən ləğv prosesində olan kommersiya bankına kredit borcu ləğvedici Əmanətlərin Sığortalanması Fonduna ödənilməsi təqdirdə, həmin şəxslərin əmlakı üzərində Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının ipoteka hüququna xitam verilməsi və əmlaka mülkiyyət hüququnun məhdudlaşdırılmasının aradan qaldırılması ilə bağlı gözləntiləri əsaslı hesab edilməlidir.

Bu gözləntilərin reallaşdırılmasının təmin edilməsi üçün Əmanətlərin Sığortalanması Fondu və Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı tərəfindən zəruri tədbirlər qısa müddətdə həyata keçirilsin.

2. Fiziki və ya hüquqi şəxslər kommersiya bankına olan kredit borcunu bankın ləğvedicisi Əmanətlərin Sığortalanması Fonduna ödədiyi təqdirdə, həmin vəsaitlər Fondun “Banklar haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 71-ci maddəsində nəzərdə tutulan vəzifələrinin yerinə yetirilməsi üçün istifadə olunmalı, ipoteka hüququna xitam verilməsi isə Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının funksionallığına xələl gətirməməlidir.

3. Qərar dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

4. Qərar Azərbaycan Respublikasının rəsmi dövlət qəzetlərində və “Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Məlumatı”nda dərc edilsin, habelə Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin rəsmi internet saytında yerləşdirilsin.

5. Qərar qətidir, heç bir orqan və ya şəxs tərəfindən ləğv edilə, dəyişdirilə və ya rəsmi təfsir edilə bilməz.

**ПОСТАНОВЛЕНИЕ
ПЛЕНУМА КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

**О толковании статей 71, 81 и 82 Закона
Азербайджанской Республики «О банках»**

5 мая 2022 года

город Баку

Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики в составе Фархада Абдуллаева (председатель), Соны Салмановой, Умай Эфендиевой, Ровшана Исмаилова, Джейхуна Гараджаева, Рафаэля Гваладзе, Махира Мурадова, Исы Наджафова и Кямрана Шафиева (судья-докладчик),

с участием секретаря суда Фараида Алиева,

в соответствии с частью IV статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики, статьями 27.2 и 32 Закона Азербайджанской Республики “О Конституционном суде” и статьей 39 Внутреннего устава Конституционного суда Азербайджанской Республики на основании запроса Кабинета Министров Азербайджанской Республики рассмотрел в судебном заседании, проведенном в порядке письменной процедуры особого конституционного производства, конституционное дело о толковании статей 71, 81 и 82 Закона Азербайджанской Республики «О банках».

Изучив и обсудив доклад судьи К.Шафиева по делу, суждения заинтересованных субъектов – Кабинета Министров Азербайджанской Республики и Аппарата Милли Меджлиса Азербайджанской Республики, специалистов – Центрального банка Азербайджанской Республики, Фонда страхования вкладов, Гражданской коллегии Верховного суда Азербайджанской Республики, Коммерческой коллегии Бакинского апелляционного суда, Коллегии адвокатов Азербайджанской Республики, Ассоциации банков Азербайджана, материалы дела, Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики

У С Т А Н О В И Л:

Кабинет Министров Азербайджанской Республики, обратившись с запросом в Конституционный суд Азербайджанской Республики (далее – Конституционный суд), попросил дать толкование статей 71, 81 и 82 Закона Азербайджанской Республики “О банках” (далее – Закон “О банках”) в их взаимосвязи.

В запросе указано, что имеют место случаи, когда предметы залога, являющиеся обеспечением по кредитам, предоставленным банками, в которые Фонд страхования вкладов назначен ликвидатором, до даты наступления страхового случая, обременены также обязательствами перед Центральным банком Азербайджанской Республики (далее – Центральный банк). В случае полного исполнения должником обязательств по таким кредитам перед банком, находящимся в стадии ликвидации, поскольку согласно статье 82 Закона «О банках» платежи в Центральный банк осуществляются в порядке очередности, то обязательство банка, находящегося в процессе ликвидации, перед Центральным банком не может быть исполнено во внеочередном порядке, что делает невозможным освобождение залога, являющегося обеспечением по данному кредиту, от обязательств перед Центральным банком.

В этом случае должник не заинтересован в выполнении кредитного обязательства перед банком, находящимся в процессе ликвидации. Указанные обстоятельства приводят к затягиванию завершения процесса ликвидации банков, в том числе справедливому недовольству должников и кредиторов.

Статьей 81 Закона "О банках" регламентируется порядок реализации всех активов, являющихся обеспечением утвержденных требований кредиторов к банку и обеспечением собственных требований банка. Согласно данной статье, требования обеспеченных кредиторов возмещаются во внеочередном порядке за счет средств, вырученных от продажи предмета залога. В случае если предмет залога не полностью погасил требования кредиторов, то невыплаченная сумма выплачивается как требование необеспеченного кредитора в очередности, предусмотренной статьей 82 Закона “О банках”.

Запросодатель считает, что если сумма в пределах требований статьи 81 Закона "О банках", но не от продажи предмета залога, а уплаченная должником с целью исполнения обязательства перед банком, находящимся в процессе ликвидации, принята Фондом страхования вкладов на основании полномочий, предусмотренных законодательством, в том числе статьей 71 Закона "О банках", и обязательство прекращено, то возникает необходимость в толковании соответствующих норм в их взаимосвязи с точки зрения решения вопроса освобождения имущества, заложенного с целью обеспечения данного обязательства, от обременения как перед банком, находящимся в процессе ликвидации, так и Центральным банком и обеспечения требований Центрального банка перед банком, находящимся в процессе ликвидации, в порядке очередности, предусмотренной статьей 82 данного Закона.

В целях решения поставленного в запросе вопроса и защиты прав собственности физических и юридических лиц, добровольно исполнивших свои обязательства перед банком в соответствии со статьей 29 Конституции Азербайджанской Республики (далее – Конституция), Пленум Конституционного суда считает необходимым отметить следующее.

Согласно статье 29 Конституции, каждый имеет право собственности. Ни один тип собственности не превалирует над другими. Право собственности, в том числе право частной собственности, охраняется законом. Никто не может быть лишен собственности, иначе как по решению суда.

Гарантия права собственности как одного из неотъемлемых и неделимых основных прав и свобод человека и гражданина предусматривает также предоставление участникам гражданских правоотношений возможности его осуществления в условиях имущественной независимости свободы воли, в соответствии с принципами юридического равенства, неприкосновенности собственности, а в случае его нарушения – защиту в суде (Постановление Пленума Конституционного суда по жалобе В.Гулиева от 7 сентября 2017 года).

Принципы, правила и нормы организации, внутреннего управления, регулирования деятельности и ликвидации банков

в целях обеспечения стабильного и безопасного функционирования банковской системы установлены законом “О банках”.

В статье 61 данного закона в качестве одного из оснований для ликвидации банка определены основания для начала процедуры банкротства в случае признания банка несостоятельным. Эти основания обусловлены нехваткой у банка финансов (капитала), а также неспособностью выполнить финансовые обязательства.

В соответствии со статьей 68 Закона "О банках" банк объявляется банкротом в соответствии с решением суда об удовлетворении заявления о начале процедуры банкротства и в банк назначается ликвидатор (ликвидаторы). Решение суда о признании банка несостоятельным незамедлительно приводится в исполнение, с этого момента начинается процедура ликвидации банка.

При утрате платежеспособности действующими в стране банками и местными филиалами иностранных банков в целях предотвращения риска потери денежных средств, принятых от физических лиц на депозит, обеспечения стабильности и развития банковской и финансовой системы в случае наступления страхового случая (принудительная ликвидация банка или объявление его банкротом и пр.) был принят Закон Азербайджанской Республики «О страховании вкладов», предусматривающий выплату компенсации по вкладам. Статья 3 данного Закона предусматривает создание Фонда страхования вкладов. Вместе с тем был принят Указ Президента Азербайджанской Республики о применении Закона Азербайджанской Республики “О страховании вкладов” от 9 февраля 2007 года, с августа того же года стал функционировать Фонд страхования вкладов.

Следует отметить, что Фонд страхования вкладов, наряду со страховой деятельностью, осуществляет функцию ликвидатора в соответствии со статьей 71 Закона “О банках”.

Поставленный в запросе вопрос, связан с осуществлением деятельности Фонда страхования вкладов в качестве ликвидатора банков, объявленных несостоятельными. В связи с этим следует указать, что в соответствии со статьей 81 Закона "О банках" все активы, являющиеся обеспечением утвержденных требований кредиторов к банку и обеспечением собственных тре-

бований банка, продаются ликвидатором на открытых торгах за исключением следующих случаев:

– допускаются продажа ликвидатором ценных бумаг, иностранной валюты и других активов, которые могут быть реализованы на рынке в короткие сроки, на рынках, где осуществляется торговля этими видами активов;

– допускается продажа ценных бумаг, иностранной валюты и других активов банка, которые являются обеспечением задолженности банка и могут быть реализованы на рынке в короткие сроки, кредиторами, имеющими в своем распоряжении данные активы, на рынках, где осуществляется торговля этими видами активов.

-Продажа на открытых торгах активов, предусмотренных статьей 81.1 данного Закона, проводится не позднее 30 дней со дня вступления в законную силу решения суда о признании банка несостоятельным.

Если ликвидатор установит, что активы, предусмотренные статьей 81.1 данного Закона, не могут быть проданы на открытых торгах по приемлемой цене, то суд может разрешить ему реализовать активы другими способами по цене, утвержденной судом. Активы, не указанные в статье 81.1.2 данного Закона, незамедлительно должны быть переданы кредитором в распоряжение ликвидатора после запроса последнего.

Кроме того, в соответствии со статьей 81.4 Закона "О банках" требования обеспеченных кредиторов возмещаются во внеочередном порядке за счет средств, полученных от продажи обеспечения. В случае, если обеспечение неполностью погасило требование кредиторов, то невыплаченная сумма выплачивается, как требование необеспеченного кредитора в очередности, указанной в статье 82 данного Закона.

Из анализа отмеченной статьи следует, что предусмотренное здесь регулирование включает именно случаи направления удержания в принудительном порядке на предмет ипотеки ввиду неисполнения основного обязательства, а не случаи добровольного исполнения должником своего обязательства.

Согласно статье 82 Закона "О банках" активы банка, объявленного банкротом, распределяются между его кредиторами в следующей очередности:

– требования по праву регресса Фонда страхования вкладов физических лиц;

– все затраты и расходы, понесенные временным администратором и ликвидатором в связи с осуществлением процедуры банкротства, включая их заработную плату, судебные расходы и обязательства, принятые ликвидатором в связи с осуществлением мероприятий по ликвидации банка;

– требования работников банка в связи со случаями телесных повреждений или смерти, произошедшими в рабочее время;

– требования работников и бывших работников банка о выплате пособий, заработной платы, подлежащих выплате за период, не превышающий шести месяцев, предшествующих дате принятия судебного решения о признании банка несостоятельным;

– обязательства банка, связанные с проводимыми временным администратором процедурами по управлению и финансовому оздоровлению;

– суммы, подлежащие уплате по налогам на обязательные выплаты в бюджет, взносам на обязательное государственное социальное страхование и взносам на страхование от безработицы во внебюджетный государственный фонд, а также по взносам на обязательное медицинское страхование в фонд обязательного медицинского страхования за период, не превышающий одного года, предшествующего дате принятия решения о признании банка банкротом;

– требования необеспеченных кредиторов.

Следует отметить, что согласно статье 33.1 Закона Азербайджанской Республики «О Центральном банке Азербайджанской Республики» (далее – Закон «О Центральном банке Азербайджанской Республики»), в целях осуществления денежно-кредитной политики Центральным банком проводится рефинансирование кредитных организаций. Рефинансирование кредитов должно быть обеспечено государственными ценными бумагами, гарантиями и поручительствами государства и других надежных эмитентов, иностранной валютой, золотом, драгоценными металлами в различных формах и другими активами.

Рефинансирование кредитов является одним из инструментов реализации денежно-кредитной политики и обеспечивает

увеличение денежной массы в экономическом обороте через банки, играющие роль финансового посредника в экономике.

То есть Центральный банк в соответствующих случаях косвенно участвует в процессе выдачи кредитов физическим и юридическим лицам. В результате имущество физических и юридических лиц, целью которых является получение кредита от кредитной организации, может быть обременено обязательствами, как перед кредитной организацией, так и Центральным банком. Это в конечном итоге приводит к тому, что даже после выплаты, полученных лицами кредитов, ликвидатору кредитной организации, объявленной банкротом, данное имущество остается обремененным обязательствами, что затрудняет освобождение от обременения имущества, обремененного залогом по кредиту коммерческого банка перед Центральным банком.

Следует отметить, что хотя предоставление кредитов на рефинансирование под обеспечение определяется законом, регулирующим деятельность Центрального банка, тем не менее правовой режим активов, выступающих в качестве обеспечения, права и обязанности сторон, вытекающие из договоров обеспечения, регулируются гражданским законодательством.

Добросовестное выполнение обязательств необходимо для нормального функционирования экономического оборота, обеспечения стабильности и устойчивости, взаимной веры и доверия участников договорных правоотношений. В гражданском законодательстве предусмотрены способы обеспечения снижения риска неисполнения, в том числе ненадлежащего исполнения обязательств.

В соответствии со статьей 460 Гражданского кодекса Азербайджанской Республики (далее – Гражданский кодекс) исполнение обязательств, в том числе исполнение долгового обязательства по кредитному договору, может обеспечиваться залогом, неустойкой, удержанием имущества должника, поручительством, гарантией, задатком и другими способами, предусмотренными настоящим Кодексом или договором.

В статье 269 Гражданского кодекса приводится понятие права залога и ипотеки. Согласно данной статье, правом ипотеки является вещное право ипотекодержателя в отношении вещи ипотекодателя и в то же время способ обеспечения исполнения

денежного или иного обязательства должника перед ипотекодержателем. Право залога и ипотеки заключается в ограничении вещных прав. Залогом является ограничение вещных прав на движимые вещи (кроме движимых вещей, которые являются объектом ипотеки). В предусмотренных Гражданским кодексом случаях возможно и заложение прав. Ипотекой является ограничение вещных прав на недвижимые вещи, а также на движимые вещи, подлежащие регистрации в официальном реестре.

Ипотека возникает в силу договора. Договор ипотеки не носит самостоятельного характера и заключается с целью обеспечения исполнения основных обязательств (статья 10.1 Закона Азербайджанской Республики “Об ипотеке” (далее – Закон “Об ипотеке”)).

Следует отметить, что основное назначение права залога и ипотеки состоит в том, что в случае неисполнения должником своих обязательств кредитор (залогодержатель или ипотекодержатель) имеет преимущественное право перед другим кредитором в оплате долга из стоимости заложенной или обремененной ипотекой вещи.

Согласно статье 271.2 Гражданского кодекса залогодателем (ипотекодателем) может быть как сам должник, так и третье лицо. Одновременно возможно также обременение одного и того же предмета ипотекой несколько раз. Ипотекодатель может повторно заложить ранее заложенный объект в обеспечение других обязательств (последующая ипотека). Последующий залог допускается, если это не запрещено предыдущими договорами о залоге.

Согласно статьям 295, 319 Гражданского Кодекса и статье 1.0.6 закона “Об ипотеке” залоговое и ипотечное право – право залогодержателя (ипотекодержателя) на обращение взыскания на предмет залога (ипотеки). Согласно статье 270 данного Кодекса залог и ипотека возникают в силу договора.

В статье 6.2 Гражданского кодекса, закрепляющей принципы гражданского законодательства, указывается, что физические и юридические лица приобретают и осуществляют гражданские права для реализации своих интересов в соответствии со своей волей.

Как видно, обращение взыскания на предмет ипотеки – это право, закрепленное законом за ипотекодержателем, и это право может быть реализовано на основании волеизъявления право-обладателя.

Пленум Конституционного суда отмечает, что обязательство, вытекающее из кредитного договора, являясь основным обязательством, обеспечивается договором залога (ипотеки), носящим акцессорный характер исполнение которого приводит к ограничению прав собственника предмета залога (ипотеки) на данный предмет. То есть залоговое и ипотечное право являясь ограничением вещных прав, предназначено для обеспечения основного обязательства. Если основное обязательство исполняется должником, то прекращается и залог (ипотека), который привел к ограничению прав собственника на вещь.

Даже в этой ситуации должники, выполнившие свои обязательства по кредитному договору, имеют обоснованные ожидания относительно снятия ограничения имущественных прав на заложенное в пользу кредитора имущество для получения данного кредита.

В целях реализации этих ожиданий, сохранения доверия к банковской системе, а также создания возможностей для более эффективного и рационального исполнения ликвидатором банков задач, возложенных на него в соответствии со статьей 71 Закона “О банках”, Пленум Конституционного суда считает, что Центральный банк не должен пользоваться залоговым (ипотечным) правом после полного исполнения обязательства перед банком, находящимся в процессе ликвидации, имущество, обремененное залогом (ипотекой) в пользу как Центрального банка, так и банка, находящегося в процессе ликвидации, должно быть освобождено от обременения. В этом случае Центральный банк, как необеспеченный кредитор, может получить средства от распределения активов банка, находящегося в процессе ликвидации, в соответствии с очередностью, предусмотренной статьей 82.1.8 Закона “О банках”.

Согласно статье 87 Закона "О банках" требования, утвержденные на основании статьи 82 данного Закона, будучи классифицированы в соответствии с очередностью платежей, объединяются по категориям и включаются в таблицу распределе-

ния. Требования по каждой категории оплачиваются после полного удовлетворения требований предыдущей очереди. При нехватке средств для оплаты требований в пределах очереди выплаты распределяются в процентах пропорционально требованиям. График осуществления выплат кредиторам банка, требования которых утверждены и включены в таблицу распределения, предоставляются ликвидатором в суд для утверждения. Утвержденный судом график осуществления выплат является окончательным и обжалованию не подлежит.

Пленум Конституционного суда также отмечает, что согласно статье 1 Закона "О Центральном банке Азербайджанской Республики" Центральный банк является центральным банком Азербайджанской Республики.

В соответствии с частью II статьи 19 Конституции Центральный банк находится в исключительной собственности государства. Поэтому, находясь в исключительной собственности государства, Центральный банк как кредитор в текущих отношениях также имеет достаточно обоснованные ожидания, что связано с погашением в предельно короткий срок кредита, предоставленного кредитным организациям с целью рефинансирования за счет принадлежащих государству средств. А это, в свою очередь, будет направлено на эффективное выполнение экономических функций государства, обеспечение финансовой стабильности страны.

Пленум Конституционного суда считает, что для того, чтобы не возникало неблагоприятной ситуации при погашении кредиторских требований Центрального банка в числе необеспеченных кредиторов, решение вопроса погашения требований Центрального банка во взаимодействии с Фондом страхования вкладов создаст условия для эффективной реализации определенных законодательством обязанностей обеих структур.

Согласно статье 71.3 Закона «О банках», назначенный в банк ликвидатор, становится единственным законным представителем банка, и полномочия общего собрания акционеров банка, а также иных органов управления банком переходят к ликвидатору. Все требования к банку предъявляются ликвидатору банка.

Целями деятельности Центрального банка являются обеспечение стабильности цен, организация и обеспечение деятель-

ности межбанковских централизованных и иных нелицензируемых платежных систем, а также содействие стабильности банковской системы (статья 4 Закона «О Центральном банке Азербайджанской Республики»).

Для достижения своих целей Центральный банк выполняет отраженные в статье 5 данного Закона следующие функции:

- определяет и проводит денежную и валютную политику государства;

- организует обращение наличности, в соответствии с частью II статьи 19 Конституции Азербайджанской Республики и настоящим Законом, осуществляет выпуск в обращение и изъятие из обращения денежных знаков;

- регулярно определяет и объявляет официальный курс мана в соотношении к иностранной валюте;

- в соответствии с Законом Азербайджанской Республики "О валютном регулировании" осуществляет валютное регулирование и контроль;

- хранит и управляет международными золотовалютными резервами, находящимися в его распоряжении;

- осуществляет другие функции, предусмотренные законами.

Одной из основных задач государственных органов в процессе их деятельности является защита прав и свобод, законных интересов каждого. Особое значение в этом контексте имеет недопустимость необоснованного ограничения полной реализации прав, в том числе прав собственности физического или юридического лица, в результате осуществления полномочий, возложенных на государственные органы.

Пленум Конституционного суда считает, что в целях обеспечения в короткий срок защиты законных интересов лиц, выплативших кредитную задолженность перед коммерческим банком, находящимся в процессе ликвидации, ликвидатору-фонду страхования вкладов, реализации их ожиданий, связанных с устранением бремени над их имуществом Фонд страхования вкладов и Центральный банк должны во взаимосвязи осуществить необходимые меры.

Данный подход также вытекает из статьи 48 Закона "Об ипотеке". Так, согласно упомянутой статье, ипотека прекращается в следующих случаях:

- соглашения ипотекодержателя и ипотекодателя об этом;
- аннулирования основного обязательства;
- продажи предмета ипотеки в результате направления взыскания;
- уничтожения предмета ипотеки;
- других обстоятельств, предусмотренных в данном Законе.

На основании вышеуказанного Пленум Конституционного суда приходит к следующим выводам:

– В соответствии со статьей 29 Конституции Азербайджанской Республики, в случае выплаты физическими или юридическими лицами кредитной задолженности перед коммерческим банком, находящимся в процессе ликвидации, ликвидатору – Фонду страхования вкладов, ожидания этих лиц, связанные с прекращением ипотечного права Центрального банка и устранением ограничений права собственности на их имущество следует считать обоснованными.

Для обеспечения реализации этих ожиданий Фонд страхования вкладов и Центральный банк в короткий срок должны принять необходимые меры;

– в случае выплаты физическими или юридическими лицами кредитной задолженности перед коммерческим банком ликвидатору банка – Фонду страхования вкладов, то данные средства должны быть использованы для выполнения обязательств Фонда, предусмотренных статьей 71 Закона «О банках», а прекращение ипотечного права не должно нарушать функциональности Центрального банка.

Руководствуясь частью IV статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики и статьями 60, 62, 63, 65-67 и 69 Закона Азербайджанской Республики “О Конституционном суде”, Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики

ПО С Т А Н О В И Л:

1. В соответствии со статьей 29 Конституции Азербайджанской Республики, в случае выплаты физическими или юридическими лицами кредитной задолженности перед коммерческим банком, находящимся в процессе ликвидации, ликвидатору – Фонду

страхования вкладов, ожидания этих лиц, связанные с прекращением ипотечного права Центрального банка Азербайджанской Республики и устранением ограничений права собственности на их имущество следует считать обоснованными.

Для обеспечения реализации этих ожиданий Фонд страхования вкладов и Центральный банк Азербайджанской Республики в короткий срок должны принять необходимые меры.

2. В случае выплаты физическими или юридическими лицами кредитной задолженности перед коммерческим банком ликвидатору банка – Фонду страхования вкладов, то данные средства должны быть использованы для выполнения обязательств Фонда, предусмотренных статьей 71 Закона Азербайджанской Республики «О банках», а прекращение ипотечного права не должно нарушать функциональности Центрального банка Азербайджанской Республики.

3. Постановление вступает в силу со дня опубликования.

4. Постановление опубликовать в официальных государственных газетах Азербайджанской Республики и «Вестнике Конституционного суда Азербайджанской Республики», а также разместить на официальном интернет-сайте Конституционного суда Азербайджанской Республики.

5. Постановление является окончательным и не может быть отменено, изменено или официально истолковано ни одним органом или лицом.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ADINDAN

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTITUSIYA
MƏHKƏMƏSİ PLENUMUNUN
Q Ə R A R I**

Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 32, 33 və 34-cü maddələrinin əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair

6 may 2022-ci il

Bakı şəhəri

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu Fərhad Abdullayev (sədr), Sona Salmanova, Humay Əfəndiyeva, Rövşən İsmayılov, Ceyhun Qaracayev, Rafael Qvaladze, Mahir Muradov (məruzəçi-hakim), İsa Nəcəfov və Kamran Şəfiyevdən ibarət tərkibdə,

məhkəmə katibi Fəraid Əliyevin iştirakı ilə,

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin IV hissəsinə, “Konstitusiyaya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 27.2 və 32-ci maddələrinə və Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Daxili Nizamnaməsinin 39-cu maddəsinə müvafiq olaraq, xüsusi konstitusiyaya icraatının yazılı prosedur qaydasında keçirilən məhkəmə iclasında Azərbaycan Respublikası Prokurorluğunun sorğusu əsasında Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 32, 33 və 34-cü maddələrinin əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair konstitusiyaya işinə baxdı.

İş üzrə hakim M.Muradovun məruzəsini, maraqlı subyektlərin nümayəndələri Azərbaycan Respublikası Baş Prokurorluğunun Hüquqi təminat və insan hüquqları məsələləri idarəsinin rəisi A.Osmanovanın və Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi Aparatının Dövlət quruculuğu, inzibati və hərbi qanunvericilik şöbəsinin müdir müavini E.Əsgərovun, mütəxəssislər Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının sədri H.Nəsimovun, Azərbaycan Respublikası Vəkillər Kollegiyasının üzvü F.Həsənovun mülahizələrini, ekspert Bakı Dövlət Universitetinin

Hüquq fakültəsinin Cinayət hüququ və kriminologiya kafedrasının dosenti, hüquq üzrə fəlsəfə doktoru M.Bayramovanın rəyini və iş materiallarını araşdırıb müzakirə edərək, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

M Ü Ə Y Y Ə N E T D İ :

Azərbaycan Respublikasının Prokurorluğu Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsinə (bundan sonra – Konstitusiya Məhkəməsi) ünvanladığı sorğuda Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin (bundan sonra – Cinayət Məcəlləsi) 32, 33 və 34-cü maddələrinin əlaqəli şəkildə şərh edilməsini xahiş etmişdir.

Sorğuda qeyd olunmuşdur ki, Cinayət Məcəlləsinin 31-ci maddəsində iştirakçılıq iki və ya daha çox şəxsin qəsdən cinayət törətməkdə qəsdən birgə iştirakı kimi göstərilmişdir. Həmin Məcəllənin 32.1-ci maddəsinə əsasən, icraçı, təşkilatçı, təhrikçi və köməkçi cinayətin iştirakçıları hesab olunurlar.

Cinayət Məcəlləsinin 33-cü maddəsinə görə, cinayətin iştirakçılarının məsuliyyəti, onların hər birinin cinayətin törədilməsində faktiki iştirakının xarakterindən və dərəcəsindən asılı olaraq müəyyən edilir. Cinayətin birgə icraçıları birgə törətdikləri cinayətə görə, bu Məcəllənin 32-ci maddəsinə istinad edilmədən, həmin Məcəllənin Xüsusi hissəsində nəzərdə tutulmuş müvafiq maddəyə uyğun olaraq cinayət məsuliyyətinə cəlb edilirlər.

Cinayət Məcəlləsinin 33.3-cü maddəsində isə cinayətin təşkilatçısı, təhrikçisi və köməkçisinin törədilmiş cinayətə görə, cinayətin törədilməsində onların eyni vaxtda birgə icraçı kimi iştirak etdiyi hallar istisna olunmaqla, bu Məcəllənin 32-ci maddəsinə istinad edilməklə həmin Məcəllənin Xüsusi hissəsində nəzərdə tutulmuş müvafiq maddəyə uyğun olaraq cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsi göstərilmişdir.

Cinayətin bir qrup şəxs, qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs, mütəşəkkil dəstə və ya cinayətkar birlik (cinayətkar təşkilat) tərəfindən törədilməsi halları Cinayət Məcəlləsinin 34-cü maddəsi ilə tənzimlənir.

Cinayətin təşkilatçısı, təhrikçisi və köməkçisi cinayətin törədilməsində birgə icraçı olmadığı, yəni cinayətin obyektiv

cəhətinə aid hərəkətlərin (tam və ya bir hissəsinin) icrasında iştirak etmədikdə, bir icraçı tərəfindən törədilən cinayətin qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs tərəfindən törədilmiş cinayət hesab olunub-olunmaması və bütün iştirakçıların əməllərinin müvafiq tövsifedici əlamət üzrə tövsif edilib-edilməməsinə dair təcrübədə müxtəlif cinayətlər üzrə fərqli mövqelər mövcuddur.

Bu səbəbdən sorğuverən vahid təcrübənin formalaşdırılması, cinayət qanunvericiliyi normalarının eyni qaydada tətbiqinin və hüquqi müəyyənlik prinsipinin təmin edilməsi məqsədi ilə Cinayət Məcəlləsinin 32, 33 və 34-cü maddələrinin şərh olunmasının zəruriliyi qənaətinə gəlmişdir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu sorğuda qaldırılan məsələyə aydınlıq gətirilməsi məqsədi ilə cinayətdə iştirakılığın anlayışı, növləri və formalarına, iştirakçıların məsuliyyətinə dair cinayət qanununun normalarının nəzərdən keçirilməsini vacib hesab edir.

Cinayət Məcəlləsinin 1.2-ci maddəsinə müvafiq olaraq, bu Məcəllə Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına, beynəlxalq hüququn hamılıqla qəbul edilmiş normalarına və prinsiplərinə əsaslanır.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 24-cü maddəsində, 28-ci maddəsinin I və II hissələrində, 60-cı maddəsinin I hissəsində, 63-cü maddəsində, 67-ci maddəsində, 71-ci maddəsinin I və II hissələrində, 127-ci maddəsinin VII və IX hissələrində hər kəsin toxunulmaz, pozulmaz və ayrılmaz hüquq və azadlıqlarının olması, hər kəsin azadlıq hüququnun yalnız qanunda nəzərdə tutulmuş qaydada məhdudlaşdırılması, hər kəsin hüquq və azadlıqlarının məhkəmədə müdafiəsinə təminat verilməsi, hər bir təqsirləndirilən şəxsin təqsirinin qanunla nəzərdə tutulmuş qaydada sübuta yetirilməli olması və s. nəzərdə tutulmuşdur.

Qeyd olunan prinsiplərin təmin edilməsi və şəxsin törətdiyi cinayətə görə məsuliyyətinin fərdiləşdirilməsi məqsədilə cinayətin tövsifi mühüm hüquqi əhəmiyyətə malikdir.

Belə ki, tövsif Cinayət Məcəlləsində müəyyən edilmiş vəzifələrin yerinə yetirilməsi baxımından, cinayət qanununu tətbiq etməyə səlahiyyəti olan vəzifəli şəxslər tərəfindən həyata keçirilən mühüm məntiqi proses olub, onun yekununda konkret sosial hadisəyə, cəmiyyət üçün təhlükəli olan insan davranışına hüquqi qiymət

verilir. Bu isə ilk növbədə işin faktiki hallarının hərtərəfli öyrənilməsini, cinayət hüquq normasının seçilməsini və onun məzmununun izah edilməsini tələb edir. Hər bir cinayət əməli araşdırılarkən onun tərkibinin düzgün müəyyən edilməsi və düzgün tövsif edilməsi cinayət əlamətlərini əks etdirən əməllərin cinayət olub-olmamasını, cinayət törətməkdə təqsirləndirilən şəxsin təqsiri olub-olmamasını müəyyənləşdirməyə, habelə həmin cinayətə görə təqsirləndirilən şəxsə ədalətli cəza təyin edilməsinə yönəlmişdir (Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun “Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 244.1-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair” 2011-ci il 17 mart tarixli Qərarı).

Cinayət Məcəlləsinin 3-cü maddəsinə uyğun olaraq, yalnız bu Məcəllə ilə nəzərdə tutulmuş cinayət tərkibinin bütün əlamətlərinin mövcud olduğu əməlin (hərəkət və ya hərəkətsizliyin) törədilməsi cinayət məsuliyyəti yaradır.

İştirakçılıq törədilmiş cinayət əməlinin tövsifində və cəza təyində nəzərə alınaraq cinayətkar fəaliyyətin xüsusi forması kimi çıxış edir. İştirakçılığın aksesor (müstəqil olmayan, törəmə) və müstəqil hüquqi təbiətə malik olmasına dair iki nəzəriyyə mövcuddur.

Birinci nəzəriyyəyə görə, icraçının cinayət əməli iştirakçılığın əsası kimi çıxış edir və digər iştirakçıların cinayətkar fəaliyyəti törəmə (aksesor) xarakter daşıyır. Yəni digər iştirakçıların məsuliyyətə cəlb edilməsi icraçının törətdiyi əməldə cinayət tərkibinin əlamətlərinin olmasından asılıdır.

Digər nəzəriyyəyə görə isə iştirakçıların cinayət məsuliyyəti icraçının cinayət əməli ilə şərtləndirilmir və müstəqil xarakter daşıyır.

İştirakçılığın obyektiv cəhəti kəmiyyət, keyfiyyət əlamətləri, bütün iştirakçılar üçün vahid cinayətkar nəticə, habelə əməl ilə vahid cinayətkar nəticə arasındakı səbəbli əlaqə ilə səciyyələnir.

Kəmiyyət əlaməti cinayətdə bir neçə şəxsin iştirak etməsində ifadə olunur. Adətən iştirakçılıq əlamətinin mövcud olması üçün cinayətin törədilməsində ən azı iki şəxsin iştirakı kifayətdir. Lakin bir sıra hallarda iştirakçılıq əlaməti cinayətin iştirakçılarının əhəmiyyətli sayda mövcud olmasını tələb edir. Məsələn, cinayətkar birlik (təşkilat) yaratma, kütləvi iğtişaşlar, qanunvericiliklə nəzərdə

tutulmayan silahlı birləşmələri və ya qrupları yaratma kimi cinayət tərkibləri (Cinayət Məcəlləsinin 218, 220 və 279-cu maddələri).

Həmçinin qeyd olunmalıdır ki, Cinayət Məcəlləsinin 19-cu maddəsinə müvafiq olaraq bu Məcəllə ilə müəyyən edilmiş yaş həddinə çatmış və anlaqlı olaraq cinayət törətmiş şəxsin cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsi müəyyən edildiyindən, yaş həddinə çatmadığına və ya anlaqlı olmadığına görə cinayət məsuliyyətinə cəlb edilə bilməyən şəxsin iştirakı ilə cinayət əməlinin törədilməsi iştirakçılıq kimi tövsif edilə bilməz.

Keyfiyyət əlaməti isə cinayətin iştirakçılarının hərəkətlərinin müştərək şəkildə həyata keçirilməsini nəzərdə tutur. Bu əlamətə əsasən cinayət əməli bir neçə şəxs tərəfindən əlaqəli şəkildə törədildiyi zaman hər bir iştirakçı cinayətin törədilməsi üçün müvafiq hərəkətləri (hərəkətsizliyi) yerinə yetirərkən digər iştirakçılara müəyyən dərəcədə vasitəçilik etmiş olur.

İcra olunan hərəkətlərdən asılı olaraq onların rolu fərqlənir:

– cinayətin törədilməsində iştirak edən şəxslər cinayətin obyektiv cəhətinin əlamətlərini tamamilə əhatə edən hərəkətləri icra etdikdə onlar cinayətin icraçıları kimi çıxış edirlər;

– cinayətin törədilməsində iştirak edən şəxslər cinayətin obyektiv cəhətini təşkil edən hərəkətləri qismən icra etdikdə, onların hərəkətləri icraçının hərəkətini tamamlamış olur və bu cür iştirakçılar cinayətin birgə icraçısı sayılmaqla cinayət tərkibinin obyektiv cəhətini səciyyələndirən hərəkəti əlaqəli şəkildə icra edirlər. Məsələn, şəxs rolların bölgüsünə görə, cinayətin törədilməsində icraçıya bilavasitə yardım (dəstək) göstərməyə yönəlmiş hərəkətlər edərsə (şəxsin yaşayış sahəsinə girməsə də qapının, cəftənin, qıfılın sındırılmasında iştirak etməsi, əvvəlcədən əldə edilmiş razılığa əsasən talanmış əmlakın aparılması, törədilən cinayət aşkar ediləcəyi hallarda digər iştirakçıların sığortalalanması) o, Cinayət Məcəlləsinin 32.2-ci maddəsində göstəriləndiyi kimi, birgə icraçı hesab edilir. Həmin maddəyə görə, cinayəti bilavasitə törətmiş və ya başqa şəxslərlə birlikdə onun törədilməsində bilavasitə iştirak etmiş şəxs (birgə icraçılıq) icraçı sayılır.

Nəzərə alınmalıdır ki, iştirakçılıqla törədilən cinayətlərin əksəriyyəti aktiv hərəkətlərlə həyata keçirildiyi kimi, hərəkətsizliklə də baş verə bilər (məsələn, mühafizə xidmətinin əməkdaşının cinayətkarlarla əvvəlcədən sövdələşərək mühafizə olunan obyekt

bilərəkdən tərk edib maddi dəyərlərin talan edilməsinə şərait yaratdığı hal);

– bir iştirakçının hərəkətinin icraçının hərəkəti üçün şərait yaratdığı hal təhrikçi, təşkilatçı və köməkçinin (mürəkkəb iştirakçılıq) hərəkətlərini ehtiva edir və heç bir halda birgə icraçılıq kimi tövsif edilə bilməz. Məsələn, özgə əmlakının talanmasında bilavasitə iştirak etməyən, lakin cinayətin izinin itirilməsi, cinayətin bilavasitə icraçısına kömək göstərməklə əlaqədar olmayan maneələrin aradan qaldırılması, oğurluq əmlakın özgəninkiləşdirilməsi və s. ilə əlaqədar məsləhətləri və göstərişləri ilə cinayətin törədilməsinə kömək etmiş şəxslərin əməlləri Cinayət Məcəlləsinin 32.5-ci maddəsinə müvafiq olaraq köməkçi formada iştirakçı kimi qiymətləndirilməlidir.

Həmçinin qeyd olunmalıdır ki, qanunverici iştirakçılığın aksesor nəzəriyyəsinə əsaslanmaqla təşkilatçının, təhrikçinin və köməkçinin məsuliyyətinin törəmə xarakter daşdığını, icraçının törətdiyi cinayətdən asılı olduğunu müəyyən etmişdir. Belə ki, Cinayət Məcəlləsinin 33.5-ci maddəsinə müvafiq olaraq, icraçı onun iradəsindən asılı olmayan səbəblərdən cinayəti başa çatdırma bilmədikdə, digər iştirakçılar cinayətə hazırlıqda və ya cinayət etməyə cəhdə iştirakçılığa görə cinayət məsuliyyətinə cəlb edirlər.

Cinayət Məcəlləsinin ümumi niyyətdən kənara çıxan cinayətin törədilməsini (icraçının ekstsessi) tənzimləyən 35-ci maddəsində də iştirakçıların əməllərinin müstəqil deyil, icraçının törətmiş olduğu cinayətdən asılı olduğu göstərilmişdir. Bu maddənin mənasına görə, icraçı cinayətin digər iştirakçıların qəsdilə əhatə olunmayan, ümumi niyyətdən kənara çıxan hərəkətlər etdikdə, digər iştirakçılar onun həmin (ümumi niyyətdən kənara çıxan) hərəkətinə görə cinayət məsuliyyətinə cəlb edilə bilməzlər.

Vahid cinayətkar nəticə (maddi tərkibli cinayətlər üçün) iştirakçılığın obyektiv tərəfinin üçüncü əlamətidir. O, iştirakçılığın növlərindən asılı olmayaraq bütün iştirakçıların müştərək səyləri nəticəsində əldə olunur, yəni birgə hərəkət (hərəkətsizlik) ümumi və hər kəs üçün ictimai təhlükəli əhəmiyyət kəsb edən vahid cinayətkar nəticəyə gətirib çıxarır.

Səbəbli əlaqə isə bütün iştirakçıların müştərək hərəkətləri ilə vahid cinayətkar nəticə arasında olan obyektiv əlaqə kimi çıxış edir. Burada qeyd olunmalıdır ki, iştirakçılıqla törədilən cinayət əməlinə

səbəbli əlaqə icraçının hərəkətləri ilə ictimai təhlükəli nəticə arasında olan obyektiv əlaqəni nəzərdə tutmur. Sözügedən əlaqənin xüsusiyyəti cinayət tərkibinin əlamətləri çərçivəsindən kənar hərəkət edən (cinayətin obyektiv tərəfini icra etməyən), Cinayət Məcəlləsinin 32.3-32.5-ci maddələrində göstərilən təhrikçi, təşkilatçı və köməkçi ilə (mürəkkəb iştirakçılıq) icraçının hərəkətləri arasındakı obyektiv əlaqədən ibarətdir.

Qeyd edilməlidir ki, Cinayət Məcəlləsinin 31-ci maddəsində iştirakçılıq anlayışı iki və ya daha çox şəxsin qəsdən cinayət törətməkdə qəsdən birgə iştirakı kimi müəyyən edilmişdir. Həmin maddədə “qəsdən” ifadəsinin iki dəfə istifadə olunması ikili təqsir forması ilə törədilən cinayətlərdə ehtiyatsızlıqdan baş vermiş nəticə istisna olmaqla, iştirakçılıqla törədilmiş əməllərin birbaşa qəsd ilə icra edilməsi ilə izah olunur.

İştirakçılıqda birbaşa qəsdə fərqləndirən başlıca xüsusiyyət ondan ibarətdir ki, şəxs həm öz hərəkətlərinin (hərəkətsizliyinin), həm vahid cinayətin törədilməsində iştirak edən digər şəxslərin (heç olmazsa bu şəxslərdən birinin) hərəkətlərinin (hərəkətsizliyinin) ictimai təhlükəliliyini və öz hərəkətlərinin planlaşdırılan və ya artıq həyata keçirilən cinayətlə əlaqəsini dərk edir, digər iştirakçılarla birgə bunda iştirak etməyi arzulayır.

İştirakçılığın subyektiv cəhəti həmçinin cinayətin müstəqil törədilməsi barədə qarşılıqlı məlumatlandırılma ilə səciyyələnilir.

Cinayətdə iştirakçılığın formalarına gəlincə, onlar Cinayət Məcəlləsinin 34.2, 34.3 və 34.4-cü maddələrinə müvafiq olaraq, cinayətin bir qrup şəxs, qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs, mütəşəkkil dəstə və ya cinayətkar birlik (cinayətkar təşkilat) tərəfindən törədilməsi kimi müəyyən edilmişdir. İştirakçılığın formaları Məcəllənin 61.1.3-cü maddəsində həm cəzanı ağırlaşdıran hal kimi, həm də Məcəllənin Xüsusi hissəsində cinayət əməllərinin tövsifedici əlaməti kimi nəzərdə tutulmuşdur.

Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun formalaşdırdığı hüquqi mövqeyə görə, ictimai təhlükəlilik baxımından bir qrup şəxs cinayətkar qrupların digər növlərinə nisbətən az təhlükəlidir. Əvvəlcədən əlbir olan bir qrup şəxs və mütəşəkkil dəstə bir və ya bir neçə cinayət törədilməsi məqsədi ilə iki və yaxud daha çox şəxsin mürəkkəb formada birləşməsidir. Onları adi bir qrup şəxsdən əvvəlcədən əlbir olma əlamətinin mövcudluğu fərqləndirir. Bu

cinayətkar qruplarda cinayətin birlikdə törədilməsinə dair razılıq cinayətin törədilməsi anına qədər əldə olunur. Burada cinayət törədilməsinə dair qərarın qəbul edilməsi ilə onun həyata keçirilməsi arasında müəyyən müddət mövcuddur (Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun “Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsində nəzərdə tutulan “mütəşəkkil dəstə” anlayışının şərh edilməsi haqqında” 1999-cu il 20 aprel tarixli Qərarı).

Cinayət Məcəlləsinin 34.1 və 34.2-ci maddələrində qabaqcadan razılaşmadan iki və ya daha çox icraçının birgə iştirakı ilə törədilən cinayət bir qrup şəxs tərəfindən törədilmiş, qabaqcadan razılaşmaqla iki və ya daha çox şəxsin birgə iştirakı ilə törədilən cinayət isə qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs tərəfindən törədilmiş cinayət kimi ifadə olunmuşdur.

Sadalanan maddələrin məzmunu cinayətin qabaqcadan razılaşmadan iki və ya daha çox icraçı tərəfindən icra edilməsinin yalnız bir qrup şəxs tərəfindən törədilmiş cinayətin əlaməti kimi təsbit edilməsini söyləməyə imkan verir. Qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs əlamətinin mövcudluğu üçün isə cinayətin törədilməsində iki və ya daha çox icraçının olması ilə bağlı qanunvericinin göstərişi yoxdur.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, sorguda qaldırılan məsələnin həlli üçün əhəmiyyətli məqam cinayətin qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs tərəfindən törədilmiş kimi qiymətləndirilməsi üçün əməlin törədilməsində qabaqcadan cinayət əlaqəsinə girmiş iki və ya daha çox icraçının olmasının zəruriliyidir.

Qeyd olunmalıdır ki, cinayətin digər iştirakçıları – təşkilatçı, təhrikçi və ya köməkçi cinayətin törədilməsində birgə icraçı olmadıqda, yəni cinayətin obyektiv cəhətini təşkil edən hərəkətlərin icrasında (tam və ya qismən) iştirak etmədikdə, bir icraçı tərəfindən törədilən cinayətin qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs tərəfindən törədilmiş cinayət hesab edilib-edilməməsi və iştirakçıların əməllərinin Cinayət Məcəlləsinin Xüsusi hissəsində nəzərdə tutulmuş müvafiq maddəyə uyğun olaraq qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs tərəfindən törədilməsi kimi tövsif edilməsi məsələsinə dair hüquq nəzəriyyəsində vahid yanaşma yoxdur.

Mövcud yanaşmalardan birinə görə, iştirakçılığın “qabaqcadan əlbir olan bir qrup” formasında mümkünlüyü yalnız birgə icraçıların iştirakı ilə əlaqələndirilir və iştirakçılığın bu formasının zəruri

əlaməti kimi onların hərəkətlərinin “məkan və zaman ümumiliyi” əlaməti zəruri hesab edilir. Yəni, cinayət əməlinin tövsifedici əlaməti kimi “qabaqcadan əlbir olan bir qrup” dedikdə, cinayətin iki və daha çox şəxs tərəfindən birgə (eyni vaxtda və yerdə) icra edilməsi nəzərdə tutulur.

Digər mövqeyə görə, cinayət hüquq normasında tövsifedici əlamət kimi göstərilmiş qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs anlayışı hər hansı formada iştirakçılığı deyil, məhz qabaqcadan əlbir olan dəstənin cinayətin obyektiv cəhətinin icrasında birgə iştirakını nəzərdə tutur. Məsələn, əməl o halda Cinayət Məcəlləsinin 177.2.1-ci maddəsi ilə tövsif edilə bilər ki, özgənin əmlakını gizli olaraq talamada dəstə üzvlərindən ən azı iki nəfər iştirak etmiş olsun. Cinayətin obyektiv cəhətinin bir nəfər tərəfindən icra edildiyi, digər iştirakçıların isə başqa funksiyaları yerinə yetirdiyi halda, cinayət əməli qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs əlaməti üzrə deyil, Məcəllənin 177.1-ci maddəsinə müvafiq olaraq tövsif edilməlidir.

Daha bir yanaşmaya əsasən, qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs anlayışı həm birgə icraçılığı, həm də rolların bölgüsünə əsaslanan iştirakçılığı ehtiva edir. Yəni, iştirakçılığın qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs forması birgə icraçıların hərəkətləri ilə yanaşı, birgə icraçı sayılmayan digər iştirakçıların hərəkətləri ilə də baş verir.

Cinayət Məcəlləsinin 33.3-cü maddəsində cinayətin təşkilatçısı, təhrikçisi və köməkçisinin törədilmiş cinayətə görə, cinayətin törədilməsində onların eyni vaxtda birgə icraçı kimi iştirak etdiyi hallar istisna olunmaqla, bu Məcəllənin 32-ci maddəsinə istinad edilməklə həmin Məcəllənin Xüsusi hissəsində nəzərdə tutulmuş müvafiq maddəyə uyğun olaraq cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsi təsbit edilmişdir.

Odur ki, Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, Cinayət Məcəlləsinin göstərilən maddəsinin təşkilatçının, təhrikçinin, köməkçinin əməllərinin Məcəllənin 32-ci maddəsinə istinad edilməklə tövsif edilməsinə dair tələbi adıçəkilən cinayət iştirakçılarının birləşməsinin qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs əlamətini təşkil etməməsindən və onların əməllərinin hüquqi tövsifinin icraçının törətdiyi cinayət ilə şərtləndirilməsindən irəli gəlir.

Yəni təşkilatçının, təhrikçinin, köməkçinin əməlləri cinayətin obyektiv cəhətinə daxil olmayan hərəkət və yaxud hərəkətsizlik

olduğundan, faktiki olaraq cinayəti onların hərəkətləri (hərəkətsizliyi) deyil, məhz icraçının hərəkətləri formalaşdırır, törədilmiş əməlin Cinayət Məcəlləsinin Xüsusi hissəsinin hansı maddəsində nəzərdə tutulmuş cinayət olması məsələsi icraçının hərəkətlərinin məzmunundan asılı olaraq müəyyən edilir. Təşkilatçı da məhz həmin cinayəti təşkil etmiş, təhrikçi həmin cinayətə icraçını təhrik etmiş, köməkçi isə həmin cinayətdə icraçıya kömək etmiş şəxs hesab olunurlar.

Bu səbəbdən Məcəllənin 33.1-ci maddəsində iştirakçıların məsuliyyətinin onların hər birinin cinayətin törədilməsində faktiki iştirakının xarakterindən və dərəcəsindən asılı olaraq müəyyən edilməsi öz əksini tapmışdır.

Həmçinin Cinayət Məcəlləsinin 33.3-cü maddəsinin mənasından görünür ki, cinayətin iştirakçıları əməlin törədilməsində birgə icraçı kimi iştirak etdikləri halda, iştirakçılığın növlərini müəyyən edən Məcəllənin 32-ci maddəsinə istinad edilmir.

Belə ki, cinayət qanununun tələbləri baxımından icraçıların əməllərinin həm Cinayət Məcəlləsinin 32-ci maddəsinə, həm də Məcəllənin Xüsusi hissəsinə əsasən “qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs” əlaməti üzrə tövsif edilməsi istisna edilir. İştirakçılar qabaqcadan razılaşmaqla cinayətin obyektiv cəhətinin törədilməsində birgə icraçı kimi iştirak etdikləri təqdirdə, onların əməlləri qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs əlamətini yaratdığından, Məcəllənin 32-ci maddəsinə istinad edilməsinə də ehtiyac yaranmır.

Bu baxımdan Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, təşkilatçının, təhrikçinin və ya köməkçinin iştirakı ilə yalnız bir icraçı tərəfindən törədilən cinayət qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs tərəfindən törədilmiş cinayət sayıla bilməz. Adıçəkilən iştirakçıların cinayət əməlinin obyektiv cəhətini təşkil edən hərəkətlərin icrasında bilavasitə iştirak etmədiyi və ya onların əməllərində cinayətin obyektiv cəhətinin tərkib əlamətlərinin mövcud olmadığı halda, əməl qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs tərəfindən törədilmiş cinayət kimi qiymətləndirilməməlidir.

Beləliklə, Cinayət Məcəlləsinin 34.2-ci maddəsi onu nəzərdə tutur ki, cinayətin “qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs” tərəfindən törədilməsi üçün iki və daha çox şəxsin qabaqcadan razılaşmaqla cinayətin törədilməsində birgə icraçı kimi iştirak etməsi müəyyən edilməlidir. Cinayətin yalnız qabaqcadan cinayət əlaqəsinə girmiş

iki və daha çox icraçı tərəfindən törədildiyi, təşkilatçı, təhrikçi, köməkçinin isə icraçıların törətdikləri cinayətdə iştirak etdiyi halda, onların əməlləri Məcəllənin 32.3, 32.4 və 32.5-ci maddələrinə istinad edilməklə, həmin Məcəllənin Xüsusi hissəsinin müvafiq maddəsi ilə cinayətin təşkilatçısının, təhrikçisinin və ya köməkçisinin əməli kimi tövsif edilməlidir.

Göstərilənləri nəzərə alaraq Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu aşağıdakı nəticələrə gəlir:

– Cinayət Məcəlləsinin 33.3 və 34.2-ci maddələrinin mənasına görə, cinayətin iştirakçıları (təşkilatçı, təhrikçi və ya köməkçi) cinayət əməlinin obyektiv cəhətini təşkil edən hərəkətlərin icrasında bilavasitə iştirak etmədiyi və ya onların əməlində cinayətin obyektiv cəhətinin tərkib əlamətlərinin mövcud olmadığı halda, əməl qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs tərəfindən törədilmiş cinayət kimi qiymətləndirilə bilməz;

– Cinayət Məcəlləsinin 33.3 və 34.2-ci maddələrinin tələbləri baxımından cinayətin iştirakçısı icraçı ilə birlikdə cinayətin obyektiv cəhətinə daxil olan hərəkətlərdə iştirak etmədikdə, yəni cinayət qabaqcadan əlbir olan iki və daha çox şəxs tərəfindən törədilmədikdə, onun əməlləri həmin Məcəllənin 32-ci maddəsinə istinad edilməklə Məcəllənin Xüsusi hissəsinin müvafiq maddəsinə uyğun tövsif edilməlidir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin IV hissəsini və “Konstitusiya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 60, 62, 63, 65-67 və 69-cu maddələrini rəhbər tutaraq, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

Q Ə R A R A A L D I :

1. Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 33.3 və 34.2-ci maddələrinin mənasına görə, cinayətin iştirakçıları (təşkilatçı, təhrikçi və ya köməkçi) cinayət əməlinin obyektiv cəhətini təşkil edən hərəkətlərin icrasında bilavasitə iştirak etmədiyi və ya onların əməlində cinayətin obyektiv cəhətinin tərkib əlamətlərinin mövcud olmadığı halda, əməl qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs tərəfindən törədilmiş cinayət kimi qiymətləndirilə bilməz.

2. Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 33.3 və 34.2-ci maddələrinin tələbləri baxımından cinayətin iştirakçısı icraçı ilə birlikdə cinayətin obyektiv cəhətinə daxil olan hərəkətlərdə iştirak etmədikdə, yəni cinayət qabaqcadan əlbir olan iki və daha çox şəxs tərəfindən törədilmədikdə, onun əməlləri həmin Məcəllənin 32-ci maddəsinə istinad edilməklə Məcəllənin Xüsusi hissəsinin müvafiq maddəsinə uyğun tövsif edilməlidir.

3. Qərar dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

4. Qərar Azərbaycan Respublikasının rəsmi dövlət qəzetlərində və “Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Məlumatı”nda dərc edilsin, habelə Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin rəsmi internet saytında yerləşdirilsin.

5. Qərar qətidir, heç bir orqan və ya şəxs tərəfindən ləğv edilə, dəyişdirilə və ya rəsmi təfsir edilə bilməz.

**ПОСТАНОВЛЕНИЕ
ПЛЕНУМА КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

**О толковании некоторых положений статей 32, 33 и 34
Уголовного Кодекса Азербайджанской Республики**

6 мая 2022 года

город Баку

Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики в составе Фархада Абдуллаева (председатель), Соны Салмановой, Умай Эфендиевой, Ровшана Исмаилова, Джейхуна Гараджаева, Рафаэля Гваладзе, Маира Мурадова (судья-докладчик), Исы Наджафова и Кямрана Шафиева,

с участием секретаря суда Фараида Алиева,

в соответствии с частью IV статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики, статьями 27.2 и 32 Закона Азербайджанской Республики «О Конституционном суде» и статьей 39 Внутреннего устава Конституционного суда Азербайджанской Республики на основании обращения Прокуратуры Азербайджанской Республики рассмотрел в судебном заседании, проведенном в порядке письменной процедуры особого конституционного производства конституционное дело о толковании статей 32, 33 и 34 Уголовного Кодекса Азербайджанской Республики в их взаимосвязи.

Изучив и обсудив доклад судьи М.Мурадова по делу, суждения представителей заинтересованных субъектов заведующей отделом Правового обеспечения и вопросов прав человека Генеральной прокуратуры Азербайджанской Республики А.Османова и заместителя начальника отдела Государственного строительства, административного и военного законодательства Аппарата Милли Меджлиса Азербайджанской Республики Э.Аскерова, специалистов председателя Коллегии по Уголовным делам Верховного суда Азербайджанской Республики Х.Насибова и члена Коллегии Адвокатов Азербайджанской Республики Ф.Гасанова, мнение эксперта доцента кафедры

Уголовного права и криминологии Юридического факультета Бакинского Государственного Университета, доктора философии по праву М.Байрамовой и материалы дела, Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики

У С Т А Н О В И Л:

Прокуратура Азербайджанской Республики обратился в Конституционный суд Азербайджанской Республики (далее – Конституционный суд) с просьбой дать толкование статей 32, 33 и 34 Уголовного Кодекса Азербайджанской Республики (далее – Уголовный Кодекс) в их взаимосвязи.

Из обращения следует, что в статье 31 Уголовного Кодекса соучастие определяется как умышленное совместное участие двух и более лиц в совершении преступления. Согласно статье 32.1 этого Кодекса соучастниками преступления признаются исполнители, организаторы, подстрекатели и пособники.

Согласно статье 33 Уголовного Кодекса ответственность соучастников преступления определяется в зависимости от характера и степени фактического участия каждого из них в совершении преступления. Соисполнители преступления привлекаются к уголовной ответственности за совершенное ими совместно преступление по соответствующей статье, предусмотренной Особенной частью данного Кодекса, без ссылки на статью 32 настоящего Кодекса.

В статье 33.3 Уголовного Кодекса указано привлечение организатора, зачинщика и пособника преступления к уголовной ответственности за совершенное преступление, за исключением случаев, когда они одновременно участвуют в совершении преступления в качестве соисполнителей, по соответствующей статье, предусмотренной Особенной частью этого Кодекса, со ссылкой на статью 32 настоящего Кодекса.

Обстоятельства совершения преступления группой лиц, группой лиц по предварительному сговору, организованной группой или преступным сообществом (преступной организацией) регулируются статьей 34 Уголовного Кодекса.

На практике существуют разные позиции по различным преступлениям относительно того, считается ли преступление, совершенное одним исполнителем, преступлением, совершенным группой лиц по предварительному сговору и были ли дея-

ния всех соучастников квалифицированы по соответствующему квалифицирующему признаку, если организатор, подстрекатель и пособник преступления не являются соисполнителями в совершении преступления, т.е. не участвуют в совершении действий (полностью или частично), относящихся к объективной стороне преступления,

Таким образом, обратившийся пришел к выводу о необходимости толкования статей 32, 33 и 34 Уголовного Кодекса с целью формирования единой практики, обеспечения единообразного применения норм уголовного законодательства и принципа правовой определенности.

Пленум Конституционного суда считает необходимым рассмотреть нормы уголовного законодательства, касающиеся понятия, видов и форм соучастия в преступлении, ответственности его соучастников, с целью разъяснения вопроса, поднятого в обращении.

В соответствии со статьей 1.2 Уголовного Кодекса, данный Кодекс основывается на Конституции Азербайджанской Республики, общепринятых нормах и принципах международного права.

В статье 24, частях I и II статьи 28, части I статьи 60, статье 63, статье 67, частях I и II статьи 71, частях VII и IX статьи 127 Конституции Азербайджанской Республики установлено, что каждый обладает неприкосновенными, незыблемыми и неотъемлемыми правами и свободами, право на свободу может быть ограничено только в предусмотренном законом порядке, каждому гарантируются защита его прав и свобод в суде, виновность каждого обвиняемого должна быть доказана в предусмотренном законом порядке и т.д.

Квалификация преступления имеет важное юридическое значение в целях обеспечения указанных принципов и индивидуализации ответственности лица за совершенное преступление.

Таким образом, квалификация, осуществляемая должностными лицами, уполномоченными применять уголовное право, является важным логическим процессом с точки зрения выполнения задач, определенных Уголовным Кодексом и по её итогам дается правовая оценка конкретному социальному явлению, поведению человека, опасному для общества. Это в первую очередь требует тщательного изучения фактических обстоятельств дела, выбора уголовно-правовой нормы и разъяснения ее содер-

жания. При расследовании каждого преступления правильное определение и правильная квалификация его состава направлены на установление того, являются ли преступлением деяния, отражающие признаки преступления, виновен ли обвиняемый в совершении преступления, а также на установление справедливого наказания для лица, обвиняемого в совершении данного преступления (Постановление Пленума Конституционного суда Азербайджанской Республики от 17 марта 2011 г. «О толковании статьи 244.1 Уголовного Кодекса Азербайджанской Республики»).

В соответствии со статьей 3 Уголовного Кодекса только совершение деяния (действия или бездействия), имеющего все признаки состава преступления, предусмотренного настоящим Кодексом, влечет уголовную ответственность.

Соучастие выступает как особая форма преступной деятельности, учитываемая при квалификации совершенного преступления и назначении наказания. Существуют две теории о том, что соучастие имеет акцессорный (несамостоятельный, производный) и самостоятельный правовой характер.

Согласно первой теории, преступная деятельность исполнителя выступает основой соучастия, а преступная деятельность других соучастников носит производный (вспомогательный) характер. То есть привлечение к ответственности других соучастников зависит от наличия в совершенном исполнителем деянии признаков состава преступления.

Согласно другой теории, уголовная ответственность соучастников не обусловлена преступным деянием исполнителя и носит самостоятельный характер.

Объективная сторона соучастия характеризуется количественными, качественными признаками, единым для всех соучастников преступным результатом, а также причинно-следственной связью между деянием и единым преступным результатом.

Количественный признак выражается в участии в преступлении нескольких лиц. Обычно для наличия признака соучастия достаточно участия в совершении преступления не менее двух лиц. Но в ряде случаев признак соучастия требует наличия значительного числа соучастников преступления. Например, такие составы преступлений, как создание преступного сообщества (организации), массовые беспорядки, создание не

предусмотренных законодательством вооруженных формирований или групп (статьи 218, 220 и 279 Уголовного Кодекса).

Также следует отметить, что, поскольку в соответствии со статьей 19 Уголовного Кодекса установлено привлечение к уголовной ответственности лица, достигшего установленного настоящим Кодексом предельного возраста и совершившего преступление в состоянии вменяемости, совершение преступления с участием лица, которое не может быть привлечено к уголовной ответственности по причине того, что он не достиг возрастного предела или не находится в состоянии вменяемости, не может быть квалифицировано как соучастие.

Качественный признак же предполагает совместное осуществление действий соучастников преступления. По данному признаку, когда преступление совершается в сговоре с несколькими лицами, каждый соучастник при совершении соответствующих действий (бездействия) в той или иной степени содействует другим соучастникам для совершения преступления.

В зависимости от выполняемых действий их роль различается:

– когда лица, участвующие в совершении преступления, выполняют действия, полностью охватывающие признаки объективной стороны преступления, они выступают исполнителями преступления;

– когда лица, участвующие в совершении преступления, частично выполняют действия, составляющие объективную сторону преступления, их действия дополняют действия исполнителя, и такие соучастники, являясь соисполнителями преступления, осуществляют связанное действие, характеризующее объективную сторону состава преступления. Например, если по распределению ролей лицо совершает действия, направленные на оказание непосредственной помощи (содействия) исполнителю в совершении преступления (участие лица во взломе двери, затвора, замка, даже если он не вошел в жилое помещение, перемещение разграбленного имущества по ранее достигнутому соглашению, страхование других соучастников в случаях, когда совершенное преступление будет выявлено), оно считается соисполнителем, как указано в статье 32.2 Уголовного Кодекса. Согласно этой статье исполнителем считается лицо, непосредственно совершившее преступление либо непосредственно участвовавшее в его совершении совместно с другими лицами (соисполнительство).

Следует учитывать, что большинство преступлений, совершенных в соучастии, могут быть осуществлены как активными действиями, так и бездействием (например, случай, когда сотрудник службы безопасности сознательно покидает охраняемый объект после сговора с преступниками и создает условия для разграбления материальных ценностей);

– случай, когда действие одного соучастника создает условия для действия исполнителя, включает в себя действия подстрекателя, организатора и помощника (комплексное соучастие) и ни в коем случае не может быть квалифицирован как соисполнительство. Например, устранение препятствий, не связанных с утратой следа преступления, оказанием помощи непосредственному исполнителю преступления, отчуждение похищенного имущества и т.п. деяния не участвующих непосредственно в хищении чужого имущества лиц, оказавших содействие в совершении преступления своими советами и указаниями в связи с совершением преступления, подлежат оценке в качестве соучастников в форме пособника согласно статье 32.5 Уголовного Кодекса.

Следует также отметить, что, исходя из акцессорной теории соучастия, законодатель определил, что ответственность организатора, подстрекателя и пособника является производной и зависит от преступления, совершенного исполнителем. Так, в соответствии со статьей 33.5 Уголовного Кодекса, если исполнитель не довел преступление до конца по независящим от него причинам, другие соучастники привлекаются к уголовной ответственности за соучастие в приготовлении преступления или покушении на его совершение.

Статья 35 Уголовного Кодекса, регулирующая совершение преступления, не охватывающегося общим умыслом (эксцесс исполнителя), также гласит, что действия соучастников не являются самостоятельными, а зависят от преступления, совершенного исполнителем. По смыслу настоящей статьи при совершении исполнителем действий, отклоняющихся от общего умысла, не охватываемых умыслом других соучастников преступления, другие соучастники не могут быть привлечены к уголовной ответственности за это действие (вне общего умысла).

Единому преступному результату (для преступлений с материальным составом) является третьим признаком объективной стороны соучастия. Он достигается в результате совместных

усилий всех соучастников независимо от видов соучастия, то есть совместное действие (бездействие) приводит к единому преступному результату, имеющему общее и общественно опасное значение для всех.

Причинно-следственная связь выступает как объективная связь между совместными действиями всех соучастников и единым преступным результатом. Здесь следует отметить, что причинно-следственная связь в преступлении, совершенном в соучастии, не предполагает объективной связи между действиями виновного и общественно опасным результатом. Особенностью указанной связи является объективная связь между действиями подстрекателя, организатора и пособника (комплексное соучастие) и исполнителя, действующего вне рамок состава преступления (не исполняющего объективную сторону преступления), предусмотренных статьями 32.3-32.5 Уголовного Кодекса.

Следует отметить, что в статье 31 Уголовного Кодекса понятие соучастия определяется как умышленное совместное участие двух или более лиц в совершении умышленного преступления. Дважды употребление в этой статье словосочетания "умышленно" объясняется тем, что деяния, совершенные в соучастии, совершаются с прямым умыслом, за исключением последствий неосторожности в преступлениях, совершенных с формой двойной вины.

Основным признаком, отличающим прямой умысел в соучастии, является то, что лицо осознает общественную опасность как своих действий (бездействия), так и действий (бездействия) других лиц (хотя бы одного из этих лиц), участвующих в совершении единичного преступления, а также связь своих действий с планируемым или уже совершенным преступлением, желает участвовать в нем вместе с другими соучастниками.

Субъективная сторона соучастия характеризуется также обоюдным осознанием совместного совершения преступления.

Что касается форм соучастия в преступлении, то согласно статьям 34.2, 34.3 и 34.4 Уголовного Кодекса они определяются как совершение преступления группой лиц, группой лиц по предварительному сговору, организованной группой или преступным сообществом (преступная организация). Формы соучастия предусмотрены в статье 61.1.3 Кодекса как отягчающее обстоятельство, так и в Особенной части Кодекса как квалифицирующий признак преступлений.

Согласно правовому положению, сформулированному Пленумом Конституционного суда, с точки зрения общественной опасности обычная группа лиц представляет меньшую опасность, чем другие виды преступных группировок. Группа лиц по предварительному сговору и организованная группа – это совокупность двух и более лиц в комплексной форме с целью совершения одного или нескольких преступлений. Их от обычной группы лиц отличает наличие признака предварительного сговора. В этих преступных группировках согласие на совместное совершение преступления достигается до момента совершения преступления. Здесь существует определенный промежуток времени между принятием решения о совершении преступления и его реализацией (Постановление Пленума Конституционного Суда от 20 апреля 1999 г. «О толковании понятия «организованная группа» в Уголовном Кодексе Азербайджанской Республики).

Согласно статьям 34.1 и 34.2 Уголовного Кодекса преступление, совершенное с совместным участием двух и более исполнителей без предварительного сговора, рассматривается как совершенное группой лиц. А преступление, совершенное с совместным участием двух и более лиц по предварительному сговору, квалифицируется как совершенное группой лиц по предварительному сговору.

Содержание указанных статей подтверждает, что совершение преступления двумя и более исполнителями без предварительного соглашения может быть определено как признак преступления, совершенного группой лиц. А для наличия признака предварительного сговора группы лиц законодатель не имеет указания на наличие двух и более исполнителей в совершении преступления.

Пленум Конституционного суда считает, что важным моментом для решения поставленного в обращении вопроса является необходимость наличия двух и более исполнителей, предварительно вступивших в преступные отношения при совершении деяния, для оценки преступления как совершенного группой лиц по предварительному сговору.

Следует отметить, что в случае, когда другие соучастники преступления – организатор, подстрекатель и пособник, не являются соисполнителями при совершении преступления, то есть, если не участвуют (полностью или частично) в соверше-

нии действий, составляющих объективную сторону преступления, не существует единого подхода в теории права к вопросу о том, считать ли преступление, совершенное исполнителем, преступлением, совершенным группой лиц по предварительному сговору, и квалифицировать ли деяния соучастников как совершенные группой лиц по предварительному сговору согласно соответствующей статье, предусмотренной Особенной частью Уголовного Кодекса.

Согласно одному из существующих подходов, возможность соучастия в форме “группы лиц по предварительному сговору” связана только с участием соисполнителей, а признак “общности места и времени” их действий как необходимый признак этой формы соучастия рассматривается как необходимый. То есть под “группой лиц по предварительному сговору”, как квалифицирующим признаком преступного деяния, подразумевается совместное (в одно и то же время и в одном месте) исполнение преступления двумя и более лицами.

Согласно другой позиции, понятие группы лиц по предварительному сговору, указанное в уголовно-правовой норме в качестве квалифицирующего признака, подразумевает не соучастие в какой-либо форме, а именно совместное участие группы, заранее вступивших в сговор в осуществлении объективной стороны преступления. Например, деяние может быть квалифицировано статьей 177.2.1 Уголовного Кодекса в том случае, если в тайном хищении чужого имущества участвовали не менее двух членов группы. В том случае, когда объективная сторона преступления совершается одним лицом, а другие соучастники выполняют иные функции, преступное деяние должно быть квалифицировано в соответствии со статьей 177.1 Кодекса, а не по признаку группы лиц по предварительному сговору.

Согласно ещё одному подходу, концепция группы лиц по предварительному сговору включает как соисполительство, так и соучастие, основанное на распределении ролей. То есть форма соучастия “группа по предварительному сговору”, возникает не только с действиями соисполнителей, но и с действиями других участников, не являющихся соисполнителями.

Исходя из статьи 33.3 Уголовного Кодекса, организатор, подстрекатель и пособник преступления привлекаются к уголовной ответственности по соответствующей статье, предусмотренной Особенной частью Кодекса, с ссылкой на статью 32, за исключе-

нием случаев, когда они одновременно участвовали в совершении преступления в качестве соисполнителей.

Так, Пленум Конституционного суда считает, что требование указанной статьи Уголовного Кодекса о том, что деяния организатора, подстрекателя, помощника должны быть охарактеризованы со ссылкой на статью 32 Кодекса, состоит в том, что объединение названных соучастников преступления не образует признака группы лиц по предварительному сговору и правовая квалификация их деяний обусловлено преступлением, совершенным исполнителем.

Поскольку деяние организатора, подстрекателя, помощника – это действие или бездействие, не входящие в объективную сторону преступления, то фактически преступление формируют не их действия (бездействие), а именно действия исполнителя, вопрос о том, каким преступлением, предусмотренным какой статьей Особенной части Уголовного Кодекса, является совершенное деяние, определяется в зависимости от содержания действий исполнителя. Организатором считается лицо, организовавшее именно это преступление, подстрекателем – лицо, спровоцировавшее исполнителя на это преступление, а пособником – лицо, оказавшее содействие исполнителю в этом преступлении.

По этой причине в статье 33.1 Кодекса отражено определение ответственности соучастников в зависимости от характера и степени фактического участия каждого из них в совершении преступления.

Также, статья 33.3 Уголовного Кодекса Азербайджанской Республики предоставляет особый порядок уголовной ответственности для организатора, подстрекателя и пособника, указывая на ссылку на статью 32 УК Азербайджанской Республики только в случаях, когда они одновременно участвуют в совершении преступления в качестве соисполнителей. Это отражает особенности квалификации и ответственности различных участников преступления в зависимости от их роли и вклада.

Согласно законодательству, исключается квалификация действий исполнителей по признаку "группы лиц по предварительному сговору" согласно статье 32 Уголовного Кодекса. В случае, если соучастники по предварительному сговору участвуют в качестве соисполнителей в совершении объективной стороны преступления, то также не возникает необходимости ссылаться

на статью 32 Кодекса, так как их действия создают признак группы лиц по предварительному сговору.

Таким образом, Пленум Конституционного суда заключает, что преступление, совершенное только одним исполнителем при участии организатора, подстрекателя или пособника, не может рассматриваться как преступление, совершенное группой лиц. Деяние не следует расценивать как преступление, совершенное группой лиц по предварительному сговору, при условии, что указанные соучастники не принимают непосредственного участия в совершении действий, составляющих объективную сторону преступного деяния, либо в их действиях отсутствуют составные признаки объективной стороны преступления.

Так, статья 34.2 Уголовного Кодекса предусматривает, что для того, чтобы преступление было совершено «группой лиц по предварительному сговору», должно быть установлено участие по предварительному сговору двух и более лиц в качестве соисполнителей в совершении преступления. В случае, если преступление совершено только двумя и более исполнителями, ранее вступившими в преступный сговор, а организатор, подстрекатель, пособник замешаны в преступлении, совершенном исполнителями, их деяния должны быть квалифицированы соответствующей статьей Особенной части Кодекса и со ссылкой на статьи 32.3, 32.4 и 32.5 данного Кодекса, как действия организатора, подстрекателя или пособника преступления

На основании указанного Пленум Конституционного суда приходит к следующим выводам:

– Согласно смыслу статей 33.3 и 34.2 Уголовного Кодекса, действие не может быть расценено как преступление, совершенное группой лиц по предварительному сговору, при условии, что участники преступления (организатор, подстрекатель или пособник) не принимают непосредственного участия в совершении действий, составляющих объективную сторону преступления, либо в их действиях отсутствуют составные признаки объективной стороны преступления.

– С точки зрения требований статей 33.3 и 34.2 Уголовного Кодекса, если участник преступления не участвует в действиях, входящих в объективную сторону преступления, вместе с исполнителем, то есть если преступление не совершено двумя и более лицами по предварительному сговору, его действия, пред-

усмотренные статьей 32 этого Кодекса, должны быть описаны по соответствующей статье Особенной части Кодекса.

Руководствуясь частью IV статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики, статьями 60, 62, 63, 65-67 и 69 Закона Азербайджанской Республики «О Конституционном суде», Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики

ПОСТАНОВИЛ:

1. Согласно смыслу статей 33.3 и 34.2 Уголовного Кодекса Азербайджанской Республики, действие не может быть расценено как преступление, совершенное группой лиц по предварительному сговору, при условии, что участники преступления (организатор, подстрекатель или пособник) не принимают непосредственного участия в совершении действий, составляющих объективную сторону преступления, либо в их действиях отсутствуют составные признаки объективной стороны преступления.

2. С точки зрения требований статей 33.3 и 34.2 Уголовного Кодекса Азербайджанской Республики, если участник преступления не участвует в действиях, входящих в объективную сторону преступления, вместе с исполнителем, то есть если преступление не совершено двумя и более лицами по предварительному сговору, его действия, предусмотренные статьей 32 этого Кодекса, должны быть описаны по соответствующей статье Особенной части Кодекса.

3. Постановление вступает в силу со дня опубликования.

4. Постановление опубликовать в официальных государственных газетах Азербайджанской Республики и «Вестнике Конституционного суда Азербайджанской Республики», а также на официальном интернет-сайте Конституционного суда Азербайджанской Республики.

5. Постановление является окончательным и не может быть отменено, изменено или официально истолковано ни одним органом или лицом.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ADINDAN

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTITUSİYA
MƏHKƏMƏSİ PLENUMUNUN**

Q Ə R A R I

**“Yol hərəkəti haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun
35-1-ci maddəsinin həmin Qanunun 33-cü, Azərbaycan
Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 263-1-ci və Azərbaycan
Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin
332-ci maddələri ilə əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair**

19 may 2022-ci il

Bakı şəhəri

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu Fərhad Abdullayev (sədr), Sona Salmanova, Humay Əfəndiyeva (məruzəçi-hakim), Rövşən İsmayılov, Ceyhun Qaracayev, Rafael Qvaladze, Mahir Muradov, İsa Nəcəfov və Kamran Şəfiyevdən ibarət tərkibdə,

məhkəmə katibi Fəraid Əliyevin iştirakı ilə,

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin IV hissəsinə, “Konstitusiyaya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 27.2 və 32-ci maddələrinə və Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Daxili Nizamnaməsinin 39-cu maddəsinə müvafiq olaraq, xüsusi konstitusiyaya icraatının yazılı prosedur qaydasında keçirilən məhkəmə iclasında Azərbaycan Respublikası Prokurorluğunun sorğusu əsasında “Yol hərəkəti haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 35-1-ci maddəsinin həmin Qanunun 33-cü, Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 263-1-ci və Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 332-ci maddələri ilə əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair konstitusiyaya işinə baxdı.

İş üzrə hakim H.Əfəndiyevanın məruzəsini, maraqlı subyektlərin nümayəndələri Azərbaycan Respublikası Baş Prokurorluğunun Hüquqi təminat və insan hüquqları məsələləri idarəsinin rəisi

A.Osmanova və Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi Aparatının Dövlət quruculuğu, inzibati və hərbi qanunvericilik şöbəsinin müdiri H.M.Seyid, mütəxəssislər Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının sədri H.Nəsibov, Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin hakimi H.Məmmədov, Azərbaycan Respublikası Dövlət Miqrasiya Xidmətinin Baş idarə rəisi A.Xudiyev, Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyi və Azərbaycan Respublikası Vəkillər Kollegiyası tərəfindən təqdim edilmiş mülahizələri, ekspert Bakı Dövlət Universitetinin Hüquq fakültəsinin Konstitusiya hüququ kafedrasının dosenti S.Əliyevin rəyini və iş materiallarını araşdırıb müzakirə edərək, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu

M Ü Ə Y Y Ə N E T D İ :

Azərbaycan Respublikasının Prokurorluğu Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Məhkəməsinə (bundan sonra – Konstitusiyaya Məhkəməsi) ünvanladığı sorğuda “Yol hərəkəti haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun (bundan sonra – “Yol hərəkəti haqqında” Qanun) 35 və 35-1-ci maddələrinin həmin Qanunun 33-cü, Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin (bundan sonra – Cinayət Məcəlləsi) 263-1-ci və Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin (bundan sonra – İnzibati Xətalər Məcəlləsi) 332-ci maddələri ilə əlaqəli şəkildə şərh edilməsini xahiş etmişdir.

Sorğuda göstərilmişdir ki, Qanunun 35-1-ci maddəsinin I hissəsinə əsasən, Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı yol hərəkətinin tənzimlənməsi sahəsində Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə uyğun olaraq xarici dövlətin səlahiyyətli orqanı tərəfindən verilmiş və etibarlıq müddəti qurtarmamış sürücülük vəsiqəsi əsasında Azərbaycan Respublikası ərazisində nəqliyyat vasitələrini ölkə ərazisinə daxil olduğu gündən bir ay ərzində idarə etmək hüququna malikdir. Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı ölkə ərazisində nəqliyyat vasitələrini həmin müddətdən artıq idarə etmək üçün sürücülük vəsiqəsini bu Qanunun 35-ci maddəsinin VI-VIII hissələrində müəyyən edilmiş qaydada dəyişdirməlidir.

Həmin maddənin II hissəsinə görə, Azərbaycan Respublikasında müvəqqəti olan əcnəbi və ya vətəndaşlığı olmayan şəxs yol hərəkətinin tənzimlənməsi sahəsində Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə uyğun olaraq xarici dövlətin səlahiyyətli orqanı tərəfindən verilmiş və etibarlıq müddəti qurtarmamış sürücülük vəsiqəsi əsasında Azərbaycan Respublikası ərazisində nəqliyyat vasitələrini idarə etmək hüququna malikdir. Əcnəbi və vətəndaşlığı olmayan şəxs Azərbaycan Respublikasında müvəqqəti və ya daimi yaşamaq üçün icazə aldıqda, ölkə ərazisində nəqliyyat vasitələrini idarə etmək üçün sürücülük vəsiqəsini həmin icazəni aldığı gündən bir ay müddətində bu Qanunun 35-ci maddəsinin VI-VIII hissələrində müəyyən edilmiş qaydada dəyişdirməlidir.

Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin müvafiq qərarı ilə təsdiq edilmiş “Nəqliyyat vasitələri sürücülərinin hazırlanması, sürücülük vəsiqəsi almaq istəyən şəxslərdən imtahanların qəbul edilməsi, sürücülük vəsiqələrinin verilməsi, dəyişdirilməsi və qaytarılması qaydaları haqqında” Təlimatın 6.12-ci bəndinə əsasən Azərbaycan Respublikası ərazisində daimi və ya müvəqqəti yaşayan əcnəbilərə və vətəndaşlığı olmayan şəxslərə sürücülük vəsiqəsi onların Azərbaycan Respublikasında müvəqqəti və ya daimi yaşama icazəsi müddətinə verilir.

Bununla belə, Azərbaycan Respublikasında qüvvədə olan qanunvericilikdə Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı, o cümlədən Azərbaycan Respublikasında müvəqqəti olan əcnəbi və ya vətəndaşlığı olmayan şəxs (apatrid) tərəfindən xarici dövlətin səlahiyyətli orqanı tərəfindən verilmiş etibarlıq müddəti qurtarmamış sürücülük vəsiqəsi əsasında Azərbaycan Respublikası ərazisində nəqliyyat vasitələrini idarə etmək müddəti qeyd edilsə də, həmin müddət bitdikdən sonra göstərilən şəxslər tərəfindən xarici dövlətin səlahiyyətli orqanı tərəfindən verilmiş və etibarlıq müddəti qurtarmamış sürücülük vəsiqəsinin dəyişdirilmədiyi halda, həmin vəsiqələrin etibarlı olub-olmaması, habelə həmin şəxslərin nəqliyyat vasitələrini idarə etmək hüququ məhdudlaşdırılmış şəxs hesab olunub-olunmaması öz əksini tapmamışdır.

Sorğuya əsasən, istintaq və məhkəmə təcrübəsində belə şəxslər tərəfindən yol hərəkəti qaydalarının pozulması ilə əlaqədar cinayətlər törədildiyi zaman həmin şəxslər nəqliyyat vasitələrini

idarə etmək hüququ olmayan şəxs kimi qiymətləndirilir. Belə olan halda təqsirləndirilən şəxsin əməli Cinayət Məcəlləsinin 263-cü maddəsinə nisbətən daha ağır cinayət hesab edilən və bu Məcəllənin 263-1-ci maddəsi ilə nəzərdə tutulan nəqliyyat vasitələrini idarə etmək hüququ olmayan şəxs tərəfindən törədilmiş cinayət kimi qiymətləndirilir.

Beləliklə, hüquq tətbiqetmə təcrübəsindəki ziddiyyətlərin aradan qaldırılması, vahid istintaq və məhkəmə təcrübəsinin formalaşdırılması, cinayət qanunvericiliyi normalarının eyni qaydada tətbiqinin və hüquqi müəyyənlik prinsipinin təmin edilməsi məqsədi ilə sorğuverən xarici dövlətin səlahiyyətli orqanı tərəfindən verilmiş və etibarlıq müddəti qurtarmamış sürücülük vəsiqəsi əsasında nəqliyyat vasitəsini idarə edən Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının, habelə qanunla müəyyən edilmiş müddətdə sürücülük vəsiqəsini dəyişdirmədiyi halda əcnəbi və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslərin müvafiq olaraq Cinayət Məcəlləsinin 263-1-ci və ya İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 332-ci maddələrində nəzərdə tutulan “nəqliyyat vasitələrini idarə etmək hüququ olmayan şəxs” müddəasının təsiri altına düşüb-düşməməsini müəyyən etmək üçün “Yol hərəkəti haqqında” Qanunun 35 və 35-1-ci maddələrinin həmin Qanunun 33-cü, Cinayət Məcəlləsinin 263-1-ci və İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 332-ci maddələri ilə əlaqəli şəkildə şərh olunmasının zəruri olduğu qənaətinə gəlmişdir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu sorğu ilə bağlı aşağıdakıların qeyd olunmasını vacib hesab edir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının (bundan sonra – Konstitusiya) 12-ci maddəsinə müvafiq olaraq, insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının, Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlarına layiqli həyat səviyyəsinin təmin edilməsi dövlətin ali məqsədidir. Dövlət hər kəsin hüquqlarının və azadlıqlarının müdafiəsinə təminat verir (26-cı maddənin II hissəsi).

Əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər Azərbaycan Respublikasında olarkən, qanunla və ya Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilə ilə başqa hal nəzərdə tutulmayıbsa, Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları ilə bərabər bütün hüquqlardan istifadə edə bilər və bütün vəzifələri yerinə yetirməlidirlər. Azərbaycan Respublikası ərazisində daimi yaşayan və ya müvəqqəti qalan əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin

hüquq və azadlıqları yalnız beynəlxalq hüquq normalarına və Azərbaycan Respublikasının qanunlarına uyğun olaraq məhdudlaşdırıla bilər (69-cu maddə).

Konstitusiyada təsbit edilmiş insan və vətəndaş hüquqlarını və azadlıqlarını gözləmək və qorumaq qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının borcudur. İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının həyata keçirilməsini heç kəs məhdudlaşdırıbilməz. Hər kəsin hüquq və azadlıqları Konstitusiyada və qanunlarda müəyyən edilmiş əsaslarla, habelə digərlərinin hüquq və azadlıqları ilə məhdudlaşır. Hüquq və azadlıqların məhdudlaşdırılması dövlət tərəfindən gözlənilən nəticəyə mütənasib olmalıdır (71-ci maddənin I və II hissələri).

Konstitusiyanın 72-ci maddəsinə uyğun olaraq, dövlət və cəmiyyət qarşısında hər bir şəxs onun hüquq və azadlıqlarından bilavasitə irəli gələn vəzifələr daşıyır. Hər kəsin üzərinə vəzifələr yalnız bu Konstitusiya ilə və ya qanunla qoyula bilər. Hər bir şəxs Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına və qanunlarına əməl etməli, başqa şəxslərin hüquq və azadlıqlarına hörmət bəsləməli, qanunla müəyyən edilmiş digər vəzifələri yerinə yetirməlidir. Qanunu bilməmək məsuliyyətdən azad etmir.

Qeyd edilməlidir ki, Konstitusiya ilə təsbit edilmiş hər kəsin təhlükəsiz və sağlam ətraf mühitdə yaşamaq hüquqlarının təmin edilməsi, mülkiyyət hüququnun qorunması məqsədi ilə qanunverici yüksək təhlükə mənbəyi olaraq nəqliyyat vasitələrinin istismarının, yol hərəkətinin xüsusi qaydalarını təsbit etmişdir.

Yollarda nəqliyyat vasitələrinin və piyadaların təhlükəsiz və rahat hərəkətini təşkil etmək məqsədi ilə kompleks tədbirlər həyata keçirilməsi, yol hərəkəti ilə bağlı insanların həyatının və sağlamlığının qorunması, ətraf mühitin, xüsusi, bələdiyyə və dövlət əmlakının mühafizəsi, yol-nəqliyyat hadisələrinin qarşısının alınması və onların ağırlıq dərəcəsinin aşağı salınması üçün tədbirlər görülməsinin hüquqi əsasları və bu sahədə dövlətin, habelə yol hərəkəti iştirakçılarının hüquqları və vəzifələri “Yol hərəkəti haqqında” Qanun ilə müəyyən edilir.

Həmin Qanunun 33-cü maddəsinə görə, bu maddənin ikinci hissəsində nəzərdə tutulan yaş həddinə çatmış, sağlamlıq cəhətdən sürücülüyə yararlı, yol hərəkəti qaydalarını bilən, sürmə vərdişi və sürücülük vəsiqəsi olan hər bir fiziki şəxs Azərbaycan

Respublikasının ərazisində nəqliyyat vasitələrini idarəetmə hüququna malikdir. Azərbaycan Respublikasının ərazisindəki yollarda nəqliyyat vasitələrini idarəetmə hüququ sürücülük vəsiqəsi əsasında həyata keçirilir.

Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun “Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 263-1-ci maddəsinin “nəqliyyat vasitələrini idarə etmək hüququ olmayan şəxs” müddəasının şərh edilməsinə dair” 2014-cü il 24 sentyabr tarixli Qərarında formalalaşdırdığı hüquqi mövqeyə əsasən, “Yol hərəkəti haqqında” Qanunun qeyd olunan normasında (33-cü maddəsində) nəqliyyat vasitələrini idarəetmə hüququnun əldə edilməsinin şərtləri və qaydaları dəqiq müəyyən olunmuşdur və bu Qanuna uyğun olaraq sürücülük vəsiqəsini əldə etmiş şəxs nəqliyyat vasitələrini idarə etmək hüququ olan şəxs hesab edilir.

İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 332-ci maddəsində nəqliyyat vasitəsini idarə etmək hüququ olmayan şəxs tərəfindən nəqliyyat vasitəsinin idarə edilməsinə görə inzibati məsuliyyət müəyyən edilmişdir. Eyni zamanda nəqliyyat vasitələrini idarə etmək hüququ olmayan şəxs tərəfindən Cinayət Məcəlləsinin 263-cü maddəsi ilə nəzərdə tutulmuş əməllərin (yol hərəkəti və ya nəqliyyat vasitələrinin istismarı qaydalarının pozulması) törədilməsi həmin Məcəllənin 263-1-ci maddəsi üzrə (daha ağır) cinayət məsuliyyətinin yaranmasına səbəb olur.

Yuxarıda qeyd olunan Qərarında Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu belə qənaətə gəlmişdir ki, Cinayət Məcəlləsinin 263-1-ci maddəsinin “nəqliyyat vasitələrini idarə etmək hüququ olmayan şəxs” müddəası hadisə törədilən zaman ümumiyyətlə sürücülük vəsiqəsi olmayan şəxsi, qanunvericiliyə uyğun olaraq nəqliyyat vasitəsini idarə etmək hüququndan məhrum edilmiş şəxsi, nəqliyyat vasitələrini idarə etmək hüququ məhdudlaşdırılmış şəxsi, həmin növ nəqliyyat vasitəsini idarə etmək hüququna malik olmayan şəxsi ehtiva edir.

“Yol hərəkəti haqqında” Qanunun 33-cü maddəsinin V hissəsində fiziki şəxsin nəqliyyat vasitələrini idarə etmək hüququnun məhdudlaşdırılmasından bəhs olunur. Həmin normaya əsasən Azərbaycan Respublikasının ərazisindəki yollarda hər hansı fiziki şəxsin nəqliyyat vasitələrini idarəetmə hüququ yalnız aşağıdakı hallarda müvəqqəti məhdudlaşdırıla bilər:

1) şəxsin sürücülük vəsiqəsinin etibarlıq müddəti qurtarıbsa – sürücülük vəsiqəsi dəyişdirilənədək;

2) şəxs tərəfindən yol hərəkətinin qaydaları bu Qanunla müəyyən edilmiş hallarda kobud surətdə pozulmuşdursa – Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən olunmuş qaydada beş ildən artıq olmayan müddətin qurtarmasınadək;

3) şəxsdə bu maddənin üçüncü hissəsində nəzərdə tutulmuş xəstəliklər və ya fiziki qüsurlar müəyyən edilərsə – xəstəlik müalicə olunanadək və ya fiziki qüsurlar aradan qaldırılanadək.

Beləliklə, qanunverici şəxsin nəqliyyat vasitələrini idarə etmək hüququnun məhdudlaşdırılmasının üç şərtini müəyyən etmişdir: sürücülük vəsiqəsinin etibarlıq müddətinin bitməsi; yol hərəkəti qaydalarının bu Qanunla müəyyən edilmiş hallarda kobud surətdə pozulması; şəxsdə müvafiq xəstəliklərin və ya fiziki qüsurların müəyyən edilməsi.

Sürücülük vəsiqəsinin etibarlıq müddəti “Yol hərəkəti haqqında” Qanunun 34-cü maddəsində göstərilmişdir. Belə ki, maddənin V hissəsinə görə sürücülük vəsiqəsinin etibarlıq müddəti aşağıdakı kimidir: 1) 60 yaşına çatmamış şəxslər üçün – 10 il; 2) 60 və daha çox yaşı olan şəxslər üçün – onların 70 yaşı tamam olanadək qalan müddət; 3) 70 və daha çox yaşı olan şəxslər üçün – 2 il; 4) siyahısı Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən edilən xəstəlikləri olan şəxslər üçün – təqdim etdikləri tibbi arayışda göstərilən, lakin 2 ildən artıq olmayan müddət.

Maddənin məzmununun təhlili belə nəticəyə gəlməyə əsas verir ki, onun müddəaları, o cümlədən vəsiqənin etibarlıq müddətinə dair tələblər Azərbaycan Respublikası tərəfindən verilən sürücülük vəsiqələrinə şamil edilir. Belə ki, bu maddənin II hissəsində Azərbaycan Respublikasında verilən sürücülük vəsiqəsinin növlərinin müəyyən olunması, III hissəsində sürücülük vəsiqəsində ellips işarəsi daxilində Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq yol hərəkətində fərqlənmə nişanı – “AZ” və rəqəmlərlə nömrələnmiş müvafiq məlumatların göstərilməsinə dair tələblər, VI hissəsində isə sürücülük vəsiqəsindəki məlumatların Azərbaycan Respublikasının dövlət dilində və ingilis dilində qeyd olunması göstərilmişdir.

Xarici dövlətin səlahiyyətli orqanı tərəfindən verilmiş sürücülük vəsiqələri əsasında Azərbaycan Respublikası ərazisində nəqliyyat

vasitələrinin idarə olunmasının şərtləri “Yol hərəkəti haqqında” Qanunun 35-1-ci maddəsi ilə müəyyən edilmişdir. Həmin maddədə bu cür vəsiqələrin Respublika ərazisində etibarlıq müddətinə dair müddəalar birbaşa müəyyən edilməmişdir. Bununla belə, qanunverici həmin normada Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının və Azərbaycan Respublikasında müvəqqəti və ya daimi yaşamaq üçün icazə alan xarici vətəndaşların və apatridlərin üzərinə xarici dövlətin səlahiyyətli orqanı tərəfindən verilmiş və etibarlıq müddəti bitməmiş sürücülük vəsiqəsini dəyişdirmək vəzifəsini qoymuşdur.

Belə ki, “Yol hərəkəti haqqında” Qanunun 35-1.1-ci maddəsinə uyğun olaraq, Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı yol hərəkətinin tənzimlənməsi sahəsində Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə uyğun olaraq xarici dövlətin səlahiyyətli orqanı tərəfindən verilmiş və etibarlıq müddəti qurtarmamış sürücülük vəsiqəsi əsasında Azərbaycan Respublikası ərazisində nəqliyyat vasitələrini ölkə ərazisinə daxil olduğu gündən bir ay ərzində idarə etmək hüququna malikdir. Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı ölkə ərazisində nəqliyyat vasitələrini həmin müddətdən artıq idarə etmək üçün sürücülük vəsiqəsini bu Qanunun 35-ci maddəsinin VI-VIII hissələrində müəyyən edilmiş qaydada dəyişdirməlidir.

Azərbaycan Respublikasında müvəqqəti olan əcnəbi və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslər də yol hərəkətinin tənzimlənməsi sahəsində Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə uyğun olaraq xarici dövlətin səlahiyyətli orqanı tərəfindən verilmiş və etibarlıq müddəti qurtarmamış sürücülük vəsiqəsi əsasında Azərbaycan Respublikası ərazisində nəqliyyat vasitələrini idarə etmək hüququna malikdir (“Yol hərəkəti haqqında” Qanunun 35-1.2-ci maddəsinin birinci cümləsi).

Burada qeyd edilməlidir ki, Azərbaycan Respublikasında miqrasiya sahəsində dövlət siyasətinin həyata keçirilməsi, miqrasiya proseslərinin və bu sahədə yaranan münasibətlərin tənzimlənməsi, habelə əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin hüquqi vəziyyəti ilə bağlı normalar Azərbaycan Respublikasının Miqrasiya Məcəlləsi (bundan sonra – Miqrasiya Məcəlləsi) ilə təsbit edilmişdir. Həmin Məcəllənin 3.0.6-cı maddəsinə əsasən, Azərbaycan Respublikasında müvəqqəti olan – Azərbaycan Respublikasında

yaşamaq üçün icazəsi olmayan, turizm, şəxsi iş, xidməti ezamiyyət və sair bu kimi müvəqqəti xarakter daşıyan hallarla əlaqədar Azərbaycan Respublikasına qanuni əsaslarla gəlmiş əcnəbi və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslərdir.

Beləliklə, “Yol hərəkəti haqqında” Qanunun 35-1.2-ci maddəsinin mənasına görə, xarici dövlətin səlahiyyətli orqanı tərəfindən verilmiş və etibarlıq müddəti qurtarmamış sürücülük vəsiqəsi əsasında Azərbaycan Respublikası ərazisində nəqliyyat vasitələrini idarə etmək hüququ yalnız Respublikaya qanuni əsaslarla gəlmiş, burada yaşamaq üçün icazəsi olmayan, turizm, şəxsi iş, xidməti ezamiyyət və sair bu kimi müvəqqəti xarakter daşıyan hallarla əlaqədar gələn şəxslərə məxsusdur.

Həmin maddənin ikinci cümləsinə əsasən, əcnəbi və ya vətəndaşlığı olmayan şəxs Azərbaycan Respublikasında müvəqqəti və ya daimi yaşamaq üçün icazə aldıqda, ölkə ərazisində nəqliyyat vasitələrini idarə etmək üçün sürücülük vəsiqəsini həmin icazəni aldığı gündən bir ay müddətində bu Qanunun 35-ci maddəsinin VI-VIII hissələrində müəyyən edilmiş qaydada dəyişdirməlidir.

Belə tənziməmə Azərbaycan Respublikasının 29 aprel 1997-ci il tarixli Qanunla qoşulduğu “Yol hərəkəti haqqında” Vyana Konvensiyasının (bundan sonra – Konvensiya) 41-ci maddəsinin 2 və 6-cı hissələrinin müddəalarına uyğundur.

Konvensiyanın 41-ci maddəsinin 2-ci hissəsinə müvafiq olaraq,

a) Razılığa gələn Tərəflər bu Konvensiyanın 6 nömrəli Əlavəsinin müddəalarına uyğun olan istənilən milli vəsiqəni və bu Konvensiyanın 7 nömrəli Əlavəsinin müddəalarına uyğun olan və müvafiq milli vəsiqə ilə birgə təqdim edilən hər hansı beynəlxalq vəsiqəni, vəsiqədə qeyd olunan kateqoriyalara uyğun olaraq nəqliyyat vasitəsini öz ərazilərində idarə etmək üçün bir şərtlə tanıyırlar ki, vəsiqə qüvvədədir və həmin vəsiqə digər Razılığa gələn Tərəf, onun ərazi bölməsi və yaxud buna səlahiyyəti olan qurumu tərəfindən verilmiş olsun;

b) bir Razılığa gələn Tərəfin səlahiyyətli orqanı tərəfindən verilən sürücülük vəsiqəsi digər tərəfin ərazisində, həmin ərazi vəsiqə sahibinin yaşayış yeri olan ana qədar tanınır.

Həmin maddənin 6-cı hissəsinə əsasən, bu maddənin müddəaları Razılığa gələn Tərəflər üçün aşağıdakı öhdəlikləri yaratmır:

– milli vəsiqələrin verildiyi anda Razılığa gələn digər Tərəfin ərazisində adi yaşayış yeri olan və ya bu vəsiqə verildikdən sonra öz adi yaşayış yerini onun ərazisinə keçirən şəxslərə verilmiş milli vəsiqələrin etibarlığını tanımaq;

– milli vəsiqələrin verildiyi anda vəsiqələrin verildiyi ərazidə adi yaşayış yeri olmayan və ya vəsiqələri verildikdən sonra öz yaşayış yerini başqa əraziyə keçirən sürücülərə verilmiş milli vəsiqələrin etibarlığını tanımaq.

Beləliklə, Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının və Azərbaycan Respublikasında müvəqqəti və ya daimi yaşamaq üçün icazə alan xarici vətəndaşların və apatridlərin xarici dövlətin səlahiyyətli orqanı tərəfindən verilmiş və etibarlıq müddəti qurtarmamış sürücülük vəsiqəsi əsasında Azərbaycan Respublikası ərazisində nəqliyyat vasitələrini idarə etmək hüququ müəyyən vaxt çərçivəsi ilə məhdudlaşdırılmış, bununla da faktiki olaraq, belə vəsiqələrin Respublika ərazisində etibarlıq müddəti müəyyən edilmişdir.

Qeyd edildiyi kimi, “Yol hərəkəti haqqında” Qanunun 33-cü maddəsinin V hissəsinə müvafiq olaraq, Azərbaycan Respublikasının ərazisindəki yollarda hər hansı fiziki şəxsin nəqliyyat vasitələrini idarə etmə hüququ onun sürücülük vəsiqəsinin etibarlıq müddəti qurtarıbsa – vəsiqə dəyişdirilənədək müvəqqəti məhdudlaşdırılmış şəxs kimi qiymətləndirilir və bu əsasla Cinayət Məcəlləsinin 263-1-ci maddəsində göstərilmiş “nəqliyyat vasitələrini idarə etmək hüququ olmayan şəxs” kimi tanınır.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu qeyd etməyi vacib hesab edir ki, xarici dövlətin səlahiyyətli orqanı tərəfindən verilən sürücülük vəsiqələrinin müvafiq müddət ərzində dəyişdirilməsinə dair tələb ictimai maraqların qorunmasına yönəlməklə vəsiqə sahibinin üzərinə hər hansı ağır inzibati yük qoymur.

Sürücülük vəsiqəsinin dəyişdirilməsi onun sahibinin ərizəsi əsasında əvvəllər malik olduğu bütün kateqoriyalar (altkateqoriyalar) saxlanılmaqla, “Yol hərəkəti haqqında” Qanunun 35-ci maddəsinin VIII hissəsində nəzərdə tutulan sənədlər təqdim edildikdə və şəxs barəsində qanuni qüvvəyə minmiş və icrası təxirə salınmamış və ya icrasına möhlət verilməmiş yol hərəkəti, yol hərəkəti təhlükəsizliyinin təmin edilməsi və avtomobil yollarından istifadə qaydaları əleyhinə olan inzibati xəta haqqında iş üzrə tətbiq

edilən inzibati cərimə ödənildikdə imtahansız Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən 30 dəqiqə ərzində həyata keçirilir (“Yol hərəkəti haqqında” Qanunun 35-ci maddəsinin VII hissəsi).

Burada məqsəd, sürücülük vəsiqəsinin ümumi reyestrə salınması, vəsiqədəki məlumatların mərkəzləşdirilmiş uçotunun aparılması, balla qiymətləndirilən inzibati xətalara görə bal sisteminin tətbiq edilməsidir. Əks yanaşma İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 327.7-ci maddəsində göstərilən balla qiymətləndirilən xətalərin törədilməsinə görə sürücülərin bir il ərzində 20 və daha çox bal topladığı təqdirdə, inzibati cərimə tətbiq edilmədən nəqliyyat vasitəsinə idarə etmək hüququnun məhdudlaşdırılmasına dair həmin Məcəllənin 27.4-cü maddəsinin tətbiqini qeyri-mümkün etmiş olar.

Beləliklə, yüksək təhlükə mənbəyi olaraq nəqliyyat vasitələrindən istifadə, yol hərəkəti sahəsində gücləndirilmiş nəzarət hərəkətin təhlükəsizliyinin təmin edilməsinə, bunun nəticəsi kimi insanların həyat və sağlamlığının, mülkiyyətinin qorunmasına yönəldiyindən, bu sahədə fərdin üzərinə qoyulan məhdudiyətlər ictimai maraqlara tam mütənasib hesab edilməlidir.

Qeyd edilməlidir ki, Azərbaycan Respublikasında daimi yaşayan əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin yerli şəraitə uyğunlaşdırılmasına dair tədbirlər onların öz arzusu ilə həyata keçirilir (Miqrasiya Məcəlləsinin 77.1-ci maddəsi). Lakin Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, xarici dövlətin səlahiyyətli orqanı tərəfindən verilən sürücülük vəsiqəsinin qanunla müəyyən edilmiş müddət ərzində dəyişdirilməməsinin vəsiqə sahiblərinin Cinayət Məcəlləsinin 263-cü maddəsi ilə nəzərdə tutulmuş əməli törətdikləri təqdirdə onların əməlinin həmin Məcəllənin daha ağır sanksiya nəzərdə tutan 263-1-ci maddəsi ilə tövsif olunacağını, habelə İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 332, 334, 343.4-343.7-ci maddələri ilə nəzərdə tutulmuş xətalərin tərkibini yarada biləcəyini nəzərə alaraq, Azərbaycan Respublikasında müvəqqəti və ya daimi yaşamaq üçün icazə alan şəxslərin “Yol hərəkəti haqqında” Qanunun 35-1-ci maddəsinin tələbləri və onlara əməl edilməməsinin hüquqi nəticələri barəsində xəbərdar edilməsi Azərbaycan Respublikası Dövlət Miqrasiya Xidmətinə tövsiyə edilməlidir.

Göstərilənlərə əsasən, Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu aşağıdakı nəticələrə gəlir:

– yol hərəkətinin tənzimlənməsi sahəsində Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə uyğun olaraq xarici dövlətin səlahiyyətli orqanı tərəfindən verilmiş və etibarlıq müddəti qurtarmamış sürücülük vəsiqəsinə malik olan Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı və Azərbaycan Respublikasında müvəqqəti və ya daimi yaşamaq üçün icazə alan şəxslər “Yol hərəkəti haqqında” Qanunun 35-1-ci maddəsinin müvafiq tələblərinə əməl etmədikdə, həmin Qanunun 33-cü maddəsinin V hissəsinə əsasən hüququ məhdudlaşdırılmış şəxs kimi nəqliyyat vasitələrini idarə etmək hüququ olmayan şəxs hesab edilir;

– Azərbaycan Respublikasında müvəqqəti və ya daimi yaşamaq üçün icazə alan şəxslərin “Yol hərəkəti haqqında” Qanunun 35-1-ci maddəsinin tələblərinin yerinə yetirilməməsinin hüquqi nəticələri barədə xəbərdar edilməsi Dövlət Miqrasiya Xidmətinə tövsiyə edilsin.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin IV hissəsini, “Konstitusiyaya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 60, 62, 63, 65-67 və 69-cu maddələrini rəhbər tutaraq, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu

Q Ə R A R A A L D I :

1. Yol hərəkətinin tənzimlənməsi sahəsində Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə uyğun olaraq xarici dövlətin səlahiyyətli orqanı tərəfindən verilmiş və etibarlıq müddəti qurtarmamış sürücülük vəsiqəsinə malik olan Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı və Azərbaycan Respublikasında müvəqqəti və ya daimi yaşamaq üçün icazə alan şəxslər “Yol hərəkəti haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 35-1-ci maddəsinin müvafiq tələblərinə əməl etmədikdə, həmin Qanunun 33-cü maddəsinin V hissəsinə əsasən hüququ məhdudlaşdırılmış şəxs kimi nəqliyyat vasitələrini idarə etmək hüququ olmayan şəxs hesab edilir.

2. Azərbaycan Respublikasında müvəqqəti və ya daimi yaşamaq üçün icazə alan şəxslərin “Yol hərəkəti haqqında” Azərbaycan

Respublikası Qanununun 35-1-ci maddəsinin tələblərinin yerinə yetirilməməsinin hüquqi nəticələri barədə xəbərdar edilməsi Azərbaycan Respublikası Dövlət Miqrasiya Xidmətinə tövsiyə edilsin.

3. Qərar dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

4. Qərar Azərbaycan Respublikasının rəsmi dövlət qəzetlərində və “Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Məlumatı”nda dərc edilsin, habelə Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin rəsmi internet saytında yerləşdirilsin.

5. Qərar qətidir, heç bir orqan və ya şəxs tərəfindən ləğv edilə, dəyişdirilə və ya rəsmi təfsir edilə bilməz.

**ПОСТАНОВЛЕНИЕ
ПЛЕНУМА КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

О толковании статьи 35-1 Закона Азербайджанской Республики "О дорожном движении" во взаимосвязи со статьями 33 данного Закона, 263-1 Уголовного кодекса Азербайджанской Республики и 332 Кодекса Азербайджанской Республики об административных проступках

19 май 2022

город Баку

Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики в составе Фархада Абдуллаева (председатель), Соны Салмановой, Умай Эфендиевой (судья-докладчик), Ровшана Исмаилова, Джейхуна Гараджаева, Рафаэля Гваладзе, Маира Мурадова, Исы Наджафова и Кямрана Шафиева, с участием секретаря суда Фараида Алиева.

в соответствии с частью IV статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики, статьями 27.2 и 32 Закона Азербайджанской Республики "О Конституционном суде" и статьей 39 Внутреннего устава Конституционного суда Азербайджанской Республики на основании запроса Прокуратуры Азербайджанской Республики рассмотрел в судебном заседании, проведенном в порядке письменной процедуры особого конституционного производства, конституционное дело о толковании статьи 35-1 Закона Азербайджанской Республики "О дорожном движении" во взаимосвязи со статьями 33 данного Закона 263-1 Уголовного кодекса Азербайджанской Республики и 332 Кодекса Азербайджанской Республики об административных проступках.

Изучив и обсудив доклад судьи У.Эфендиевой по делу, суждения представителей заинтересованных субъектов – начальника Управления по правовому обеспечению и вопросам прав чело-

века Генеральной прокуратуры Азербайджанской Республики А.Османовой и заведующего отделом государственного строительства, административного и военного законодательства Аппарата Милли Меджлиса Азербайджанской Республики Х.М.Сеида, специалистов – председателя Уголовной коллегии Верховного суда Азербайджанской Республики Г. Насибова, судьи Бакинского апелляционного суда Х.Мамедова, начальника Главного управления Государственной миграционной службы Азербайджанской Республики А.Худиева, в том числе представленные Министерством внутренних дел Азербайджанской Республики и Коллегией адвокатов Азербайджанской Республики, мнение эксперта – доцента кафедры конституционного права юридического факультета Бакинского государственного университета С.Алиева и материалы дела, Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики

У С Т А Н О В И Л:

Прокуратура Азербайджанской Республики направила в Конституционный суд Азербайджанской Республики (далее – Конституционный суд) запрос с просьбой дать толкование статей 35 и 35-1 Закона Азербайджанской Республики "О дорожном движении" (далее – "Закон о дорожном движении") во взаимосвязи со статьями 33 данного Закона, 263-1 Уголовного кодекса Азербайджанской Республики (далее – Уголовный кодекс) и 332 Кодекса Азербайджанской Республики об административных поступках (далее – Кодекс об административных поступках).

В запросе указано, что на основании части I статьи 35-1 Закона, гражданин Азербайджанской Республики вправе управлять транспортными средствами на территории Азербайджанской Республики на основании водительского удостоверения с неистекшим сроком действия, выданного полномочным органом иностранного государства в соответствии с международными договорами, Азербайджанской Республики в сфере регулирования дорожного движения в течение одного месяца со дня въезда на территорию страны. Для управления транспортными средствами на территории страны сверх этого срока Гражданин

Азербайджанской Республики должен заменить водительское удостоверение в порядке, установленном частями VI-VIII статьи 35 настоящего Закона.

Согласно части II данной статьи, иностранец или лицо без гражданства, временно находящиеся в Азербайджанской Республике, вправе управлять транспортными средствами на территории Азербайджанской Республики на основании водительского удостоверения с неистекшим сроком действия выданного полномочным органом иностранного государства в соответствии с международными договорами Азербайджанская Республика в сфере регулирования дорожного движения. При получении разрешения на временное или постоянное проживание в Азербайджанской Республике для управления транспортными средствами на территории страны иностранец или лицо без гражданства, обязаны заменить водительское удостоверение в порядке, установленном частями VI-VIII статьи 35 настоящего Закона, в течение одного месяца с момента получения разрешения.

На основании Пункта 6.12 Инструкции «Подготовка водителей транспортных средств, прием экзаменов у лиц, желающих получить водительское удостоверение, правила выдачи, замены и возвращения водительского удостоверения, утвержденной соответствующим решением Министерства внутренних дел Азербайджанской Республики» иностранцам и лицам без гражданства, постоянно или временно проживающих на территории Азербайджанской Республики, водительское удостоверение выдается на срок их разрешения на временное или постоянное проживание в Азербайджанской Республике.

Вместе с тем, хотя в действующем законодательстве Азербайджанской Республики установлен срок управления гражданами Азербайджанской Республики, в том числе иностранцами или лицами без гражданства (апатридами), временно пребывающими в Азербайджанской Республике транспортными средствами на территории Азербайджанской Республики на основании водительского удостоверения с неистекшим сроком действия, выданного полномочным органом иностранного государства, тем не менее, не нашел отражения вопрос о том, является ли действительным водительское удостоверение с

неистекшим сроком действия, выданное полномочным органом иностранного государства, по истечении этого срока, если указанные лица не заменили данные удостоверения, а также считаются ли эти лица лицами с ограниченным правом управления транспортными средствами.

На основании запроса, в следственной и судебной практике при совершении такими лицами преступлений, связанных с нарушением правил дорожного движения, данные лица рассматриваются как лица, не имеющие права на управление транспортными средствами. В этом случае деяние обвиняемого расценивается как преступление, считающее более тяжким преступлением в сравнении со статьей 263 Уголовного кодекса и совершенное лицом, не имеющим права на управление транспортными средствами, предусмотренными статьей 263-1 данного Кодекса.

Таким образом, в целях устранения противоречий в правоприменительной практике, формирования единой следственной и судебной практики, обеспечения единообразного применения норм уголовного законодательства и принципа правовой определенности запросодатель пришел к выводу о необходимости дачи толкования статей 35 и 35-1 Закона "О дорожном движении" во взаимосвязи со статьями 33 данного Закона, 263-1 Уголовного кодекса и 332 Кодекса об административных проступках для определения того, подпадают ли граждане Азербайджанской Республики, управляющие транспортным средством на основании водительского удостоверения, с неистекшим сроком действия выданного полномочным органом иностранного государства, а также, иностранцы или лица без гражданства, если они не заменили водительское удостоверение в установленный законом срок, под действие положения "лицом, не имеющим права на управление транспортными средствами", предусмотренного соответственно статьями 263-1 Уголовного кодекса или 332 Кодекса об административных проступках.

Пленум Конституционного суда считает важным отметить в связи с запросом следующее.

В соответствии со статьей 12 Конституции Азербайджанской Республики (далее – Конституция) обеспечение прав и свобод

человека и гражданина, достойного уровня жизни гражданам Азербайджанской Республики – высшая цель государства. Государство гарантирует защиту прав и свобод каждого (часть II статьи 26).

Иностранцы и лица без гражданства, находясь в Азербайджанской Республике, могут пользоваться всеми правами и должны выполнять все обязанности наравне с гражданами Азербайджанской Республики, если иное не предусмотрено законом или международным договором, участником которого является Азербайджанская Республика. Права и свободы иностранцев и лиц без гражданства, постоянно проживающих или временно пребывающих на территории Азербайджанской Республики, могут быть ограничены только в соответствии с нормами международного права и законами Азербайджанской Республики (статья 69).

Соблюдать и защищать права и свободы человека и гражданина, закрепленные в Конституции является обязанностью органов законодательной, исполнительной и судебной властей. Никто не может ограничить осуществление прав и свобод человека и гражданина. Права и свободы каждого ограничиваются основаниями, установленными в Конституции и законах, а также правами и свободами других. Ограничения прав и свобод должны быть пропорционально ожидаемому государством результату (части I и II статьи 71).

Согласно статье 72 Конституции каждый несет перед государством и обществом обязанности, непосредственно вытекающие из его прав и свобод. Обязанности на каждого могут быть возложены лишь настоящей Конституцией или законом. Каждый обязан соблюдать Конституцию и законы Азербайджанской Республики, уважать права и свободы других лиц, выполнять установленные законом другие обязанности. Незнание закона не освобождает от ответственности.

Следует отметить, что в целях обеспечения закрепленных Конституцией права каждого жить в безопасной и здоровой окружающей среде, защиты права собственности законодатель установил специальные правила эксплуатации транспортных средств, как источника повышенной опасности и дорожного движения.

Правовые основы осуществления мероприятий для принятия комплексных мер в целях организации безопасного и комфортного передвижения транспортных средств и пешеходов на дорогах, охраны жизни и здоровья людей в связи с дорожным движением, окружающей среды, защиты частного, муниципального и государственного имущества, предупреждения дорожно-транспортных происшествий и снижения степени их тяжести, права и обязанности государства, а также участников дорожного движения в этой области, установлены законом “О дорожном движении”.

Согласно статье 33 данного Закона, любое физическое лицо, которое достигло предусмотренного во второй части настоящей статьи возраста, по состоянию здоровья считается годным к вождению транспортного средства, знает правила дорожного движения, обладает навыками вождения и имеет водительское удостоверение, вправе управлять транспортными средствами территории Азербайджанской Республики. Право управления транспортными средствами на дорогах территории Азербайджанской Республики осуществляется на основании водительских прав.

На основании правовой позиции, сформированной Пленумом Конституционного суда в Постановлении «О толковании положения «лица, не имеющие права управления транспортными средствами», статьи 263-1 Уголовного кодекса Азербайджанской Республики от 24 сентября 2014 года, упомянутый норме Закона «О дорожном движении» (статья 33) четко определены условия и правила получения права на управление транспортными средствами, и в соответствии с данным Законом, лицо, получившее водительское удостоверение, считается лицом, имеющим право на управление транспортными средствами.

Статья 332 Кодекса об административных проступках устанавливает административную ответственность за управление транспортным средством лицом, не имеющим права управления транспортным средством. Одновременно совершение лицом не имеющим права управления транспортными средствами деяний, предусмотренных статьей 263 Уголовного кодекса (нарушение правил дорожного движения или эксплуа-

тации транспортных средств) приводит к возникновению уголовной ответственности (более строгой) по статье 263-1 данного Кодекса.

В вышеотмеченном Постановлении Пленум Конституционного суда пришел к такому выводу, что положение «лица, не имеющие права управления транспортными средствами» статьи 263-1 Уголовного Кодекса в целом относится к лицу, не имеющему водительского удостоверения в момент происшествия, лицу, лишенному права управления транспортным средством в соответствии с законодательством, лицу с ограниченным правом управления транспортными средствами лицу, не имеющему права управления данным видом транспортного средства .

В части V статьи 33 Закона "О дорожном движении" говорится об ограничении права физического лица на управление транспортными средствами. На основании данной нормы, право любого физического лица на управление транспортными средствами на дорогах территории Азербайджанской Республики может быть временно ограничено только в случаях:

- 1) истечения срока действия водительского удостоверения – до замены водительского удостоверения;
- 2) грубого нарушения лицом правил дорожного движения в случаях, установленных настоящим Законом, – до истечения срока, не превышающего пяти лет, в порядке, установленном законодательством Азербайджанской Республики;
- 3) установления у лица болезней или физических дефектов, предусмотренных в третьей части настоящей статьи, – до излечения болезни или устранения физического дефекта.

Таким образом, законодатель установил три условия ограничения права лица на управление транспортными средствами: истечение срока действия водительского удостоверения; грубое нарушение правил дорожного движения в случаях, установленных настоящим Законом; выявление у лица соответствующих болезней или физических дефектов.

Срок действия водительского удостоверения указан в статье 34 Закона "О дорожном движении". Так, согласно части V статьи, водительское удостоверение имеет следующие сроки действия: 1) для лиц до 60 лет, – 10 лет; 2) для лиц в возрасте 60 лет и более, – срок, оставшийся до исполнения 70 лет; 3) для

лиц в возрасте 70 лет и более – 2 года; 4) для лиц имеющих болезни, перечень которых установлен соответствующим органом исполнительной власти Азербайджанской Республики, – срок, указанный в представленной медицинской справке, но не более 2 лет.

Анализ содержания статьи позволяет сделать вывод о том, что ее положения, в том числе требования к сроку действия удостоверения, распространяются на водительские удостоверения, выдаваемые Азербайджанской Республикой. Так, в части II данной статьи указаны виды водительских удостоверений, выдаваемых в Азербайджанской Республике, в части III – требования к указанию в водительском удостоверении внутри знака эллиптической формы отличительного знака Азербайджанской Республики в международном дорожном движении – "AZ" и пронумерованных цифрами соответствующих сведений, а в части VI говорится о том, что сведения в водительском удостоверении указываются на государственном языке Азербайджанской Республики и английском языке.

Условия управления транспортными средствами на территории Азербайджанской Республики на основании водительских удостоверений, выданных компетентным органом иностранного государства, определены статьей 35-1 Закона “О дорожном движении”. В данной статье напрямую не закреплены положения о сроке действия таких удостоверений на территории республики. Вместе с тем этой норме законодатель обязал граждан Азербайджанской Республики, а также иностранных граждан и апатридов, получивших разрешение на временное или постоянное проживание в Азербайджанской Республике заменить водительское удостоверение, с истекшим сроком действия выданное полномочным органом иностранного государства.

Так, в соответствии со статьей 35-1.1 Закона «О дорожном движении» гражданин Азербайджанской Республики вправе управлять транспортными средствами на территории Азербайджанской Республики на основании водительского удостоверения с истекшим сроком действия, выданного полномочным органом иностранного государства в соответствии с международными договорами, стороной которых является Азербайджанская Республика в сфере регулирования дорожно-

го движения, в течение одного месяца со дня въезда на территорию страны. Для управления транспортными средствами на территории Азербайджанской Республики сверх этого срока гражданин Азербайджанской Республики должен заменить водительское удостоверение в порядке, установленном частями VI-VIII статьи 35 настоящего Закона.

Иностранцы или лица без гражданства, временно находящиеся в Азербайджанской Республике, также вправе управлять транспортными средствами на территории Азербайджанской Республики на основании водительского удостоверения с не истекшим сроком действия, выданного компетентным органом иностранного государства в соответствии с международными договорами Азербайджанской Республики в сфере регулирования дорожного движения (первое предложение статьи 35-1.2 Закона «О дорожном движении»).

Здесь следует отметить, что нормы, связанные с реализацией государственной политики в области миграции в Азербайджанской Республике, регулированием миграционных процессов и отношений, возникающих в этой сфере, а также правовым положением иностранцев и лиц без гражданства, закреплены Миграционным кодексом Азербайджанской Республики (далее – Миграционный кодекс). На основании статьи 3.0.6 данного Кодекса, временно пребывающий в Азербайджанской Республике – иностранец или лицо без гражданства, не имеющее разрешения на проживание в Азербайджанской Республике и прибыв в Азербайджанскую Республику на законном основании в связи с туризмом, личным делом, служебной командировкой и другими подобными обстоятельствами, временного характера.

Таким образом, согласно смыслу статьи 35-1.2 Закона "О дорожном движении", право управления транспортными средствами на территории Азербайджанской Республики на основании водительского удостоверения, с неистекшим сроком действия, выданного полномочным органом иностранного государства, принадлежат только лицам, не имеющим разрешения на проживание здесь и прибывшим в республику на законном основании в связи с туризмом, личным делом, служебной командировкой и другими подобными обстоятельствами временного характера.

На основании второго предложения данной статьи, при получении разрешения на временное или постоянное проживание в Азербайджанской Республике, для управления транспортными средствами на территории страны иностранец или лицо без гражданства обязаны заменить водительское удостоверение в порядке, установленном частями VI-VIII статьи 35 настоящего Закона в течении месяца с момента получения разрешения.

Такое регулирование соответствует положениям частей 2 и 6 статьи 41 Венской конвенции “О дорожном движении” (далее – Конвенция), к которой Азербайджанская Республика присоединилась Законом от 29 апреля 1997 года.

В соответствии с частью 2 статьи 41 Конвенции,

а) договаривающиеся стороны признают любое национальное удостоверение, соответствующее положениям Приложения номер 6 к настоящей Конвенции, и любое международное удостоверение, соответствующее положениям Приложения номер 7 к настоящей Конвенции, при условии, что оно представляется вместе с соответствующим национальным удостоверением, действительным на своей территории управления транспортным средством соответствующим категориям транспортных средств, на управление которыми выданы удостоверения, при условии, что указанные удостоверения являются действительными и что они выданы другой договаривающейся стороной или одним из территориальных подразделений либо объединением уполномоченным на это договаривающейся стороной;

б) водительское удостоверение, выданное полномочным органом одной договаривающейся стороны, признается на территории другой стороны до момента, с которого данная территория становится местом жительства владельца удостоверения.

На основании части 6 данной статьи положения настоящей статьи не обязывают договаривающиеся стороны:

– признавать действительными национальные удостоверения выданные на территории другой договаривающейся стороны лицам, которые имели на их территории обычное место жительства в момент выдачи этого национального удостоверения или которые перенесли свое обычное место жительства на их территорию после выдачи этого удостоверения;

– признавать действительность национальных удостоверений, выданных водителям, обычное местожительство которых в момент выдачи удостоверений находилось не на территории, где были выданы удостоверения или которые перенесли свое местожительство после выдачи удостоверений на другую территорию.

Таким образом, право граждан Азербайджанской Республики и иностранных граждан и апатридов, получивших разрешение на временное или постоянное проживание в Азербайджанской Республике, управлять транспортными средствами на территории Азербайджанской Республики на основании водительского удостоверения, с неистекшим сроком действия выданного уполномоченным органом иностранного государства, ограничено определенными временными рамками, тем самым фактически установлен срок действия таких удостоверений на территории Республики.

Как уже отмечалось, в соответствии с частью V статьи 33 Закона «О дорожном движении», право любого физического лица управлять транспортными средствами на дорогах территории Азербайджанской Республики временно ограничивается в случае истечения срока действия водительского удостоверения лицо до замены удостоверения и на этом основании признается «лицом, не имеющим права на управление транспортными средствами», указанным в статье 263-1 Уголовного кодекса.

Пленум Конституционного суда считает важным отметить, что требование относительно замены в течение соответствующего срока водительских удостоверений, выданных полномочным органом иностранного государства, будучи направленно на защиту общественных интересов, не налагает на владельца удостоверения чрезмерной административной нагрузки.

Замена водительского удостоверения производится на основании заявления его владельца соответствующим органом исполнительной власти Азербайджанской Республики в течение 30 минут без экзамена с сохранением всех прежних категорий (подкатегорий), при предъявлении документов, предусмотренных частью VIII статьи 35 Закона “О дорожном движении”, и уплате административного штрафа, примененного в отношении лица, по делу об административном проступке против пра-

вил дорожного движения, правил обеспечения безопасности дорожного движения и пользования автомобильными дорогами, которое вступило в законную силу, и исполнение которого не было отложено или отсрочено (часть VII статьи 35 Закона “О дорожном движении”).

Цель здесь заключается во внесении водительского удостоверения в общий реестр, ведении централизованного учета данных в удостоверении и применении системы баллов за административные проступки оцениваемые баллами. Противоположный подход сделал бы невозможным применение статьи 27.4 Кодекса об административных проступках относительно ограничения права управления транспортным средством без наложения административного штрафа, в тех случаях, когда водитель в течение года набрал 20 и более баллов за совершенные проступки, которые оцениваются в баллах и предусмотрены статьей 327.7 настоящего Кодекса.

Таким образом, поскольку усиленный контроль в сфере использования транспортных средств, как источника повышенной опасности дорожного движения направлены на обеспечение безопасности движения и как следствие охрану жизни и здоровья людей, их имущества, ограничения, налагаемые на индивидуум в этой сфере, следует считать вполне соразмерными общественным интересам.

Следует отметить, что мероприятия по приспособлению постоянно проживающих в Азербайджанской Республике, иностранцев и лиц без гражданства, к местным условиям проводятся по их собственному желанию (статья 77.1 Миграционного кодекса). Однако Пленум Конституционного суда считает, что, учитывая то, что при получении владельцами водительского удостоверения, выданного полномочным органом иностранного государства, которые не заменили его в установленный законом срок, деяния, предусмотренного статьей 263 Уголовного кодекса, их деяние будет квалифицироваться по статье 263-1 данного Кодекса, которая предусматривает более тяжелую санкцию а также может создать состав проступков, предусмотренных статьями 332, 334, 343.4-343.7 Кодекса об административных проступков следует рекомендовать Государственной миграционной службе Азербайджанской Республики уведомлять лиц,

получивших разрешение на временное или постоянное проживание в Азербайджанской Республике о требованиях статьи 35-1 Закона «О дорожном движении» и правовых последствиях их не соблюдения.

Исходя из вышеуказанного, Пленум Конституционного суда приходит к следующим выводам:

– гражданами в случае несоблюдения Азербайджанской Республики и лицами, получившими разрешение на временное или постоянное проживание в Азербайджанской Республике, имеющими водительское удостоверение с неистекшим сроком действия, выданное полномочным органом иностранного государства в соответствии с международными договорами, стороной которых являются Азербайджанская Республика в сфере области регулирования дорожного движения, соответствующих требований статьи 35-1 Закона “О дорожном движении”, они считаются лицами, не имеющими права управления транспортными средствами, как лица с ограниченным правом на основании части V статьи 33 данного Закона.

– Рекомендовать государственной миграционной службе уведомлять лиц, получивших разрешение на временное или постоянное проживание в Азербайджанской Республике, о правовых последствиях несоблюдения требований статьи 35-1 Закона о дорожном движении.

Руководствуясь с частью IV статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики, статьями 60, 62, 63, 65-67 и 69 Закона Азербайджанской Республики “О Конституционном суде”, Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики

ПОСТАНОВИЛ:

1. В случае несоблюдения гражданами Азербайджанской Республики и лицами, получившими разрешение на временное или постоянное проживание в Азербайджанской Республике, имеющими водительское удостоверение с неистекшим сроком действия, выданное полномочным органом иностранного государства в соответствии с международными договорами, стороной которых является Азербайджанская Республика, в сфере

области регулирования дорожного движения, соответствующих требований статьи 35-1 Закона Азербайджанской Республики «О дорожном движении», они считаются лицами, не имеющими права управления транспортными средствами, как лица с ограниченным правом на основании части V статьи 33 данного Закона.

2. Рекомендовать Государственной миграционной службе Азербайджанской Республики уведомлять лиц, получивших разрешение на временное или постоянное проживание в Азербайджанской Республике, о правовых последствиях несоблюдения требований статьи 35-1 Закона Азербайджанской Республики «О дорожном движении».

3. Постановление вступает в силу со дня опубликования.

4. Постановление опубликовать в официальных государственных газетах Азербайджанской Республики и «Вестнике Конституционного суда Азербайджанской Республики», а также разместить на официальном интернет сайте Конституционного суда Азербайджанской Республики.

5. Постановление является окончательным и не может быть отменено, изменено или официально истолковано ни одним органом или лицом.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ADINDAN

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTITUSIYA
MƏHKƏMƏSİ PLENUMUNUN
Q Ə R A R I**

**Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin
333.2-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair**

8 iyun 2022-ci il

Bakı şəhəri

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu Fərhad Abdullayev (sədr), Sona Salmanova, Humay Əfəndiyeva, Rövşən İsmayılov, Ceyhun Qaracayev (məruzəçi-hakim), Rafael Qvaladze, Mahir Muradov, İsa Nəcəfov və Kamran Şəfiyevdən ibarət tərkibdə,

məhkəmə katibi Fəraid Əliyevin iştirakı ilə,

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsinə, “Konstitusiyaya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 27.2 və 33-cü maddələrinə və Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Daxili Nizamnaməsinin 39-cu maddəsinə müvafiq olaraq, xüsusi konstitusiyaya icraatının yazılı prosedur qaydasında keçirilən məhkəmə iclasında Şirvan Apellyasiya Məhkəməsinin müraciəti əsasında Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 333.2-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair konstitusiyaya işinə baxdı.

İş üzrə hakim C.Qaracayevin məruzəsini, maraqlı subyektlərin nümayəndələri Şirvan Apellyasiya Məhkəməsinin hakimi İ.Abdullayev və Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi Aparatının Dövlət quruculuğu, inzibati və hərbi qanunvericilik şöbəsinin müdiri H.M.Seyidin, mütəxəssislər Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının sədri H.Nəsibovun, Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının sədri E.Rəhimovun mülahizələrini, ekspert Bakı Dövlət Universitetinin Hüquq fakültəsinin Konstitusiyaya hüququ kafedrasının dosenti, hüquq üzrə

elmlər doktoru S.Əliyevin rəyini və iş materiallarını araşdırıb müzakirə edərək, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

MÜƏYYƏN ETDİ:

Şirvan Apellyasiya Məhkəməsi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsinə (bundan sonra – Konstitusiya Məhkəməsi) müraciət edərək Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin (bundan sonra – İnzibati Xətalər Məcəlləsi) 333.2-ci maddəsinin şərh edilməsini xahiş etmişdir.

Müraciətdən görünür ki, N.Nəsirov 1 dekabr 2021-ci il tarixində avtomobili sərxoş vəziyyətdə idarə etdiyinə görə inzibati tənbeh vermə haqqında 1 dekabr 2021-ci il tarixli qərar ilə İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 333.1-ci maddəsi ilə təqsirli bilinərək 400 manat cərimə olunmuş və cəriməni dərhal ödəmişdir.

N.Nəsirov 10 dekabr 2021-ci il tarixində avtomobili təkrarən sərxoş vəziyyətdə idarə etmiş və Salyan Rayon Məhkəməsinin 13 dekabr 2021-ci il tarixli qərarı ilə İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 333.2-ci maddəsi ilə təqsirli bilinərək nəqliyyat vasitəsini idarə etmək hüququ 2 il müddətinə məhdudlaşdırılmaqla, 400 manat məbləğində cərimə edilmişdir.

Həmin qərardan N.Nəsirovin verdiyi apellyasiya şikayətinə baxılan zaman müəyyən edilmişdir ki, o 10 dekabr 2021-ci ildə eyni inzibati xətanı törədən zaman barəsində inzibati tənbeh tətbiq edilməsi haqqında 1 dekabr 2021-ci il tarixli qərar hələ qanuni qüvvəyə minməmişdir. Buna baxmayaraq, onun əməli İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 333.2-ci maddəsi ilə tövsif edilmişdir.

Müraciətedənin qənaətinə görə, İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 333.2-ci maddəsinin hərfi təfsirinə əsasən qanunverici şəxsin əməlinin həmin maddə ilə tövsifini, onun barəsində İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 333.1-ci maddəsi ilə qərarın çıxarıldığı vaxtdan deyil, məhz həmin qərarın qanuni qüvvəyə mindiyi gündən sonra eyni xətanın təkrar törədilməsi ilə şərtləndirmişdir.

Müraciətdə qeyd olunmuşdur ki, bununla bağlı məhkəmə təcrübəsində hakimlər arasında fikir ayrılığı mövcuddur.

Belə ki, Məcəllənin 333.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş xətanı törədən şəxsin həmin xətaya görə qəbul edilmiş qərar qanuni

qüvvəyə minmədən yenidən həmin xətanı törətməsi, onun şəxsiyyətinin daha təhlükəli olmasına dəlalət edir.

Məhz bu səbəbdən İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 333.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş inzibati xətanı törədən şəxsin barəsində olan qərar qanuni qüvvəyə mindiyi vaxtadək bir və ya bir neçə dəfə həmin xətanı təkrar törətməsi halında onun əməlinin İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 333.1 yaxud 333.2-ci maddəsi ilə tövsif edilməsi qeyri-müəyyəndir.

Odur ki, müraciətdən barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxsin mənafevi baxımından qeyd olunan məsələyə aydınlıq gətirilməsi, vahid təcrübənin formalaşdırılması, qanunvericiliyin hüquqtətbiqedənlər tərəfindən eyni qaydada tətbiq edilməsi və bununla da hüquqi müəyyənlik prinsipinin təmin edilməsi məqsədilə Konstitusiya Məhkəməsinə müraciət etmək qərarına gəlmişdir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu müraciətlə əlaqədar aşağıdakıların qeyd edilməsini zəruri hesab edir.

Azərbaycan Respublikası demokratik dəyərlərə, qanunun aliliyinə və ədalətə əsaslanan hüquqi, dünyəvi dövlət olaraq insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsini öz ali məqsədi elan etmişdir.

Dövlət orqanları insan hüquq və azadlıqlarının qanunsuz məhdudlaşdırılmasından çəkinməklə yanaşı, cəmiyyətdə qanunçuluğun təmin edilməsini həyata keçirirlər. Hər bir dövlət orqanı öz səlahiyyətləri çərçivəsində insan hüquq və azadlıqlarını qorumaq şərti ilə qanunçuluğu təmin etməlidir. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının (bundan sonra – Konstitusiya) 71-ci maddəsinin I hissəsinə əsasən, Konstitusiyada təsbit edilmiş insan və vətəndaş hüquqlarını və azadlıqlarını gözləmək və qorumaq qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının borcudur.

İnzibati Xətalər Məcəlləsi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına, hamılıqla qəbul edilmiş beynəlxalq hüququn normalarına və prinsiplərinə əsaslanır (İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 1.2-ci maddəsi).

İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 2-ci maddəsinə görə, Azərbaycan Respublikasının inzibati xətalər qanunvericiliyinin vəzifələri insan və vətəndaş hüquqlarını və azadlıqlarını, onların sağlamlığını, əhalinin sanitariya-epidemioloji salamatlığını, ictimai mənaiviyyatı,

mülkiyyəti, şəxslərin iqtisadi maraqlarını, ictimai qaydanı və ictimai təhlükəsizliyi, ətraf mühiti, idarəçilik qaydalarını qorumaqdan, qanunçuluğu möhkəmləndirməkdən və inzibati xətaların qarşısını almaqdan ibarətdir.

İnzibati xətlər qanunvericiliyinin tələblərinə görə, yalnız bu Məcəllə ilə nəzərdə tutulmuş inzibati xətanın törədilməsində təqsirli hesab edilən və inzibati xəta tərkibinin bütün digər əlamətlərini daşıyan əməli (hərəkət və ya hərəkətsizliyi) törətmiş şəxs inzibati məsuliyyətə cəlb olunur (İnzibati Xətlər Məcəlləsinin 3-cü maddəsi).

İnzibati xətlər qanunvericiliyinin prinsiplərini nəzərdə tutan İnzibati Xətlər Məcəlləsinin 4-cü maddəsinə əsasən, bu Məcəllə insan və vətəndaş hüquqlarına və azadlıqlarına hörmət edilməsi, qanunçuluq, qanun qarşısında bərabərlik, təqsirsizlik prezumpsiyası, ədalətlik və inzibati xətlərin qarşısının alınması prinsiplərinə əsaslanır.

Azərbaycan Respublikasının inzibati xətlər qanunvericiliyinin vəzifələrinin həyata keçirilməsində qanunçuluq prinsipi xüsusi əhəmiyyətə malikdir. İnzibati Xətlər Məcəlləsinin qanunçuluq prinsipindən bəhs edən 6-cı maddəsinə görə, inzibati xətaya görə inzibati tənbeh bu Məcəlləyə uyğun olaraq tətbiq edilir. İnzibati xəta haqqında iş üzrə icraatın təmin olunması tədbirləri tətbiq edilərkən qanunvericiliyin tələblərinə əməl olunması yuxarı orqanların və vəzifəli şəxslərin idarə nəzarəti ilə, məhkəmə və prokuror nəzarəti ilə və şikayət etmək hüququ ilə təmin edilir.

Qanunçuluq prinsipinin əsasını hüquq prinsiplərini, ümuminsani dəyərləri, sosial inkişafın obyektiv tendensiyalarını müvafiq şəkildə əks etdirən qanunvericilik təşkil edir. Bu prinsip inzibati xətlərə dair iş üzrə icraatın bütün iştirakçılarının hərəkətlərinin müstəsna olaraq qanunvericiliyin maddi və prosessual normalarına müvafiq olmasını şərtləndirir.

Bununla yanaşı Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu qeyd etməyi vacib bilir ki, qanunvericilik aktlarının, o cümlədən İnzibati Xətlər Məcəlləsinin müddələrinin birmənalı və düzgün müəyyən edilməsi böyük əhəmiyyət kəsb edir. İstənilən hüquqpozma və onun törədilməsinə görə sanksiya qanunla elə dəqiq müəyyən edilməlidir ki, məhkəmə təfsiri vasitəsilə hər kəs öz hərəkətinin və ya hərəkətsizliyinin inzibati-hüquqi nəticələrini görə bilsin.

Qanunverici tərəfindən müxtəlif ictimai münasibətlərin və onlardan irəli gələn hüquqi məsuliyyətin tənzimlənməməsi son nəticədə həmin münasibətlərin subyektlərinin hüquq və vəzifələrinin həcmnin müəyyən edilməsinə mənfi təsir göstərə bilər. Bu isə öz növbəsində bir çox hallarda əsassız olaraq hüquqların məhdudlaşdırılmasına, vəzifələrin yerinə yetirilməməsinə, hüquqa-zidd hərəkətlərin törədilməsinə görə məsuliyyətin yaranmamasına yol verir (Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun “Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 483-cü maddəsinin Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 208-ci maddəsi ilə əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair” 2020-ci il 25 dekabr tarixli Qərarı).

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu eyni zamanda vurğulayır ki, İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 9-cu maddəsində təsbit edilmiş ədalətlik prinsipinə görə, inzibati xəta törətmiş şəxs haqqında tətbiq edilən tənbeh ədalətli olmalıdır, yəni inzibati xətalərin xarakterinə, onun törədilməsi hallarına və inzibati xətanı törətməkdə təqsirli bilinənin şəxsiyyətinə uyğun olmalıdır. İnzibati Xətalər Məcəlləsində təsbit edilən ədalətlik prinsipi özünün fərqləndirici meyarı ilə inzibati xəta sayılan əməl və başqa hüquq pozuntuları arasında sərhəd müəyyən edir. Bu prinsip inzibati xəta sayılan əmələ görə qanun qarşısında xəta törətmiş hər bir şəxsin məsuliyyətini müəyyən etməklə, inzibati məsuliyyətin həcmnin mütənasibliyini müəyyənləşdirir. İnzibati xətanın növlərinə görə tənbeh nəzərdə tutan maddələr isə ədalətlik prinsipini rəhbər tutaraq fərdiləşdirici ölçüləri müəyyən edir (“Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 528.1-ci maddəsinin həmin Məcəllənin 9.2 və 35-ci maddələri baxımından şərh edilməsinə dair” 2018-ci il 4 sentyabr tarixli Qərar).

Məhz bu prinsipdən çıxış edərək qanunverici İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 31-ci maddəsində müəyyən etmişdir ki, inzibati xətaya görə tənbeh bu Məcəlləyə uyğun olaraq tətbiq edilir. Fiziki və ya vəzifəli şəxslər barəsində inzibati tənbeh tətbiq edilərkən, xətanın xarakteri, inzibati xəta törədən şəxsin şəxsiyyətini xarakterizə edən hallar, onun təqsirinin dərəcəsi, əmlak vəziyyəti, habelə məsuliyyəti yüngülləşdirən və ağırlaşdıran hallar nəzərə alınır (31.1 və 31.2-ci maddələr).

İnzibati xəyata görə məsuliyyəti ağırlaşdıran halları nəzərdə tutan İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 33.1.2-ci maddəsinə əsasən, inzibati xəyata görə inzibati tənbeh almış şəxsin eyni xətanı inzibati tənbeh vermə haqqında qərar qüvvəyə mindiyi gündən bir il ərzində təkrar törətməsi inzibati tənbeh tətbiq edilərkən, məsuliyyəti ağırlaşdıran hal hesab edilir.

İnzibati xətalər qanunvericiliyində müəyyən edilmiş bu qayda inzibati məsuliyyətə cəlbətmənin tərbiyəedici, xəbərdaredici məqsədlərinə nail olmağa yönəlmişdir. Belə ki, inzibati məsuliyyətə cəlb olunmuş şəxsin bu müddət ərzində təkrarən eyni pozuntunu törətməsi halı inzibati tənbehin tərbiyəedici, xəbərdaredici təsir göstərmədiyini sübut edir və bu, hüquqpozuntusuna təkrarən yol vermiş şəxs üçün hüquqi xarakterli mənfi nəticələrə, yəni inzibati məsuliyyətin ağırlaşdırılmasına və daha ciddi inzibati tənbehin tətbiq olunmasına səbəb olur.

Müraciətdə qaldırılan məsələ ilə bağlı qeyd edilməlidir ki, İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 333.1-ci maddəsində nəqliyyat vasitəsini idarə etmək hüququ olan şəxs tərəfindən nəqliyyat vasitəsini alkoqoldan, narkotik vasitələrdən, psixotrop maddələrdən və ya güclü təsir göstərən digər maddələrdən istifadə olunması nəticəsində sərxoş vəziyyətdə idarə edilməsinə görə məsuliyyət müəyyən edilmişdir. Məcəllənin 333.2-ci maddəsində isə həmin xətanın inzibati tənbeh almış şəxs tərəfindən inzibati tənbeh vermə haqqında qərar qüvvəyə mindiyi gündən bir il ərzində təkrar törədilməsinə görə daha sərt tənbeh tədbirləri nəzərdə tutulmuşdur.

Maddənin məzmunundan göründüyü kimi, inzibati xətanın təkrarlığına görə ağırlaşdırıcı hal kimi daha sərt tənbehin tətbiq edilməsi tənbeh verilməsi barədə qərarın qəbul edilməsi ilə deyil, həmin qərarın məhz qüvvəyə minməsi ilə şərtləndirilmişdir. Qanunverici tərəfindən belə tənzimətmənin müəyyən edilməsində məqsəd şəxs tərəfindən inzibati tənbeh vermə barədə qərarın mübahisələndirilməsi imkanının, gələcəkdə həmin qərarın dəyişdirilməsi ehtimalının mövcudluğu və müvafiq olaraq şəxsin təqsirinin yalnız qanuni qüvvəyə minmiş qərar ilə müəyyən edilməsinə dair Konstitusiyanın, cinayət və inzibati xətalər qanunvericiliklərinin təməl prinsiplərindən olan təqsirsizlik prezumpsiyasından irəli gəlir.

Belə ki, Konstitusiyanın 63-cü maddəsinin I və II hissələrinə əsasən, hər kəsin təqsirsizlik prezumpsiyası hüququ vardır. Cinayətin törədilməsində təqsirləndirilən hər bir şəxs, onun təqsiri qanunla nəzərdə tutulan qaydada sübuta yetirilməyibsə və bu barədə məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş hökmü yoxdursa, təqsirsiz sayılır. Şəxsin təqsirli olduğuna əsaslı şübhələr varsa, onun təqsirli bilinməsinə yol verilmir.

Həmçinin İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 8-ci maddəsinə əsasən, barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxsin təqsiri bu Məcəllədə nəzərdə tutulmuş qaydada sübuta yetmədikdə və bu, inzibati xəta haqqında iş üzrə icraata baxmış hakimin, səlahiyyətli orqanın (vəzifəli şəxsin) qüvvəyə minmiş qərarı ilə müəyyən edilmədikdə o, təqsirsiz hesab edilir.

Göründüyü kimi, inzibati xətalər qanunvericiliyi şəxsin inzibati xətanın törədilməsində təqsirli bilinməsi üçün hakimin və ya səlahiyyətli orqanın (vəzifəli şəxsin) qüvvəyə minmiş qərarının olmasını zəruri hesab edir.

İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 126.1-ci maddəsinə əsasən, barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə qərar qəbul edilmiş şəxs yol hərəkəti qaydaları, yol hərəkəti təhlükəsizliyinin təmin edilməsi və avtomobil yollarından istifadə qaydaları əleyhinə olan inzibati xətalərin törədilməsinə görə inzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında qərar ona bu Məcəllənin 57-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş rəsmi qaydada verildiyi vaxtdan 20 gün müddətində yuxarı səlahiyyətli orqana (vəzifəli şəxsə) və ya məhkəməyə şikayət edə bilər.

İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 138-ci maddəsi isə inzibati xəta haqqında iş üzrə qərarın, şikayət və ya protest üzrə qəbul edilmiş qərarın qanuni qüvvəyə minməsi qaydasını müəyyən etmişdir. Belə ki, həmin maddəyə müvafiq olaraq inzibati xəta haqqında iş üzrə qərar, habelə şikayət və ya protest üzrə qəbul edilmiş qərar, əgər bu qərardan şikayət və ya protest verilməmişdirsə, inzibati xəta haqqında iş üzrə qəbul edilmiş qərardan şikayətin verilməsi müddətinin bitdiyi gün, inzibati xəta haqqında iş üzrə qərardan şikayət və ya protest üzrə hakim (vəzifəli şəxs) tərəfindən qəbul edilmiş qərardan şikayətin verilməsi müddətinin bitdiyi gün və ya apellyasiya instansiyası məhkəməsinin şikayət və ya protest üzrə qəbul edilmiş qərarı elan olunduğu andan dərhal sonra qüvvəyə minir.

Sadalanan normaların tələbləri onu deməyə əsas verir ki, şəxsin inzibati xətanın törədilməsində təqsirli bilinməsinə dair səlahiyyətli orqanın (vəzifəli şəxsin) və ya hakimin qanunla müəyyən edilmiş qaydada qüvvəyə minmiş qərarının olması zəruridir. Yalnız bundan sonra bir il ərzində şəxs tərəfindən həmin inzibati xətanın təkrar törədilməsi onun məsuliyyətinin ağırlaşmasına və onun üçün daha ağır məhrumiyyətlərlə nəticələnən tənbeh tətbiq edilməsinə səbəb ola bilər.

Odur ki, Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 33.1.2 və 333.2-ci maddələrinin tələbləri baxımından inzibati tənbeh vermə haqqında qərarın həmin Məcəllənin 138-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş qaydada qanuni qüvvəyə minməsindən sonra bir il ərzində eyni xətanın təkrar törədilməsi şəxsin məsuliyyətinin ağırlaşması və onun barəsində daha sərt tənbeh tədbirinin tətbiqi üçün əsasdır.

Bununla yanaşı Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu müraciətlə bağlı qeyd etməyi vacib bilir ki, məsuliyyəti ağırlaşdıran, daha sərt tənbeh tətbiq edilməsini nəzərdə tutan halların müəyyən edilməsi üçün, həmçinin inzibati xəta törətmiş şəxsin inzibati məsuliyyətə cəlb edilmiş hesab olunduğu müddətin dəqiq müəyyən edilməsi böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Belə ki, İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 35-ci maddəsinə görə, barəsində inzibati tənbeh tətbiq olunmuş şəxs tənbehin icrasını bitirdiyi gündən etibarən bir il ərzində yeni inzibati xəta törətməmişdirsə, o, inzibati məsuliyyətə cəlb edilməmiş hesab olunur.

Qeyd olunmalıdır ki, inzibati xəta haqqında iş üzrə qərar qanuni qüvvəyə mindiyi vaxtdan dərhal icra olunmalıdır. İnzibati xəta haqqında iş üzrə qərarın icraya yönəldilməsi vəzifəsi hakimin, səlahiyyətli orqanın (vəzifəli şəxsin) üzərinə qoyulur (İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 139.2 və 140-cı maddələri).

Qanunvericiliyin göstərilən tələbi şəxsin inzibati məsuliyyətə cəlb edildiyi müddətin, həmçinin inzibati məsuliyyətin ödənilməsi müddətinin başlanğıcını və inzibati məsuliyyətə cəlb edilmə müddətinin bitdiyi anı dəqiq müəyyən etməyə imkan verir. Bu zaman şəxs barəsində inzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında qərar qüvvəyə mindiyi gündən onun inzibati məsuliyyəti yaranır, həmin

qərarın icrası bitdiyi gündən inzibati məsuliyyətin ödənilmə müddətinin axımı başlayır və bir il sonra isə bu müddət bitir.

Lakin inzibati xəta haqqında iş üzrə qərarın qanuni qüvvəyə mindikdən sonra icra edilməli olmasına baxmayaraq, inzibati xətalər qanunvericiliyində bir sıra inzibati xəta növlərinə görə tətbiq olunmuş inzibati cərimənin ödənilməsi zamanı xüsusi həvəsləndirici tədbirlər nəzərdə tutulmuşdur.

Belə ki, İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 150.11-ci maddəsinə müvafiq olaraq, yol hərəkəti qaydaları əleyhinə olan inzibati xətalərin, yaxud həmin Məcəllənin 353.2-ci maddəsində nəzərdə tutulan inzibati xətanın törədilməsinə görə barəsində inzibati cərimə tənbeh növü tətbiq edilən şəxs qərarı dərhal və ya qərarın qanuni qüvvəyə mindiyi gündən 5 iş günü müddətində icra edərsə, tətbiq olunan cərimənin 10 faizi məbləğində ödənişdən azad edilir. Eyni qayda İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 150.14-cü maddəsində ətraf mühitin mühafizəsi, təbiətdən istifadə və ekoloji təhlükəsizlik qaydaları əleyhinə olan inzibati xətalərin törədilməsinə görə də müəyyən edilmişdir.

Qanunverici tərəfindən inzibati cərimənin ödənilməsində nəzərdə tutulmuş güzəşt nisbətən geniş yayılmış inzibati xəta növlərində tətbiq olunan cərimələrin daha tez toplanmasına, şəxslər tərəfindən tətbiq olunmuş cərimələrin könüllü ödənilməsinin stimullaşdırılmasına, vəzifəli şəxslərin və hakimlərin iş yükünün azaldılmasına, bununla yanaşı iş üzrə qəbul olunmuş qərarın icrasının təmin olunmasına yönəlmişdir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu onu da qeyd etməyi zəruri hesab edir ki, İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 150.11 və 150.14-cü maddələrində nəzərdə tutulmuş hallarda tətbiq olunmuş inzibati cərimənin qərar qanuni qüvvəyə minmədən könüllü olaraq ödənilməsi şəxsin təqsirsizlik prezumpsiyası hüququnu istisna etmir və onun şikayət vermək hüququndan məhrum olması kimi qiymətləndirilə bilməz.

Həmçinin nəzərə alınmalıdır ki, inzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında qərarın dərhal və ya ümumiyyətlə qüvvəyə minmədən icrası təcrübədə şəxsin inzibati məsuliyyətə cəlb olunmuş hesab edildiyi bir illik müddətin müəyyən olunmasında qeyri-müəyyənliyə gətirib çıxara bilər.

Belə ki, inzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında qərar qüvvəyə minmədən icra edildikdə, icranın bitdiyi gündən İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 35-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş şəxsin inzibati məsuliyyətinin ödənilməsi müddətinin axımı başlayır. Lakin şəxs barəsində qəbul edilmiş qərar qüvvəyə minmədiyindən, onun inzibati məsuliyyətə cəlb edilmiş hesab edilməsi təqsirsizlik prezumpsiyası hüququ baxımından yolverilməzdir.

Burada nəzərə almaq lazımdır ki, inzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında qərar qanuni qüvvəyə minənədək icra edildikdə, həm ağırlaşdırıcı hal kimi, həm də tövsifedici əlamət olaraq təkrarlığın yaranması baxımından İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 33.1.2 və 333.2-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş bir illik müddətin hesablanmasında qeyri-müəyyənlik yaranır. Çünki inzibati tənbeh tətbiq etmə haqqında qərar qüvvəyə minmədən icra edildiyindən, İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 35-ci maddəsinə müvafiq olaraq şəxsin inzibati məsuliyyətə cəlb edilmiş hesab edildiyi müddətin axımı həmin tarixdən başlayır və bir il sonra bitir. Lakin təkrarlığın yaranması üçün nəzərdə tutulan müddətin axımı isə daha gec başlayır və müvafiq olaraq şəxsin inzibati məsuliyyətə cəlb edilmiş hesab edildiyi müddət bitdikdən sonra bitir. Belə olan halda İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 35-ci maddəsinə müvafiq olaraq inzibati məsuliyyətə cəlb olunmamış hesab edilən şəxs qərar qüvvəyə mindiyi vaxtdan bir il keçməmiş eyni inzibati xətanı törətdiyi təqdirdə, onun həm ağırlaşdırıcı hal kimi, həm də tövsifedici əlamət olaraq təkrarlığa görə tənbeh alması qanunvericiliyin tələbinə görə mümkün deyil.

Bununla əlaqədar qeyd edilməlidir ki, İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 21-ci maddəsinə müvafiq olaraq, inzibati tənbeh inzibati xəta törədən şəxsi qanunlara əməl edilməsi ruhunda tərbiyələndirmək, habelə həm inzibati xəta törətmiş şəxs, həm də başqa şəxslər tərəfindən yeni inzibati xəta törədilməsinin qarşısını almaq məqsədi daşıyır. Göründüyü kimi, şəxsin törətdiyi inzibati xətaya görə müvafiq tənbeh tədbirinin tətbiq edilməsində məqsəd inzibati tənbehin tərbiyəedici və xəbərdaredici funksiyalarının həyata keçirilməsinə nail olmaqdır. Nəzərə alınmalıdır ki, inzibati cərimə növündə tənbeh tətbiq etmə haqqında qərarın qanuni qüvvəyə minmədiyi halda icra edilməsi, faktiki olaraq hüquq

pozuntusuna yol vermiş şəxsin inzibati məsuliyyətə cəlb edilmiş hesab edildiyi müddəti qısaltmaqla, onun maraqlarına cavab verir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 35-ci maddəsinin tələblərini, o cümlədən inzibati məsuliyyət tədbiri olan tənbehin məqsədlərini rəhbər tutaraq hesab edir ki, İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 150.11 və 150.14-cü maddələrinə uyğun olaraq inzibati tənbeh vermə haqqında qərarı müvafiq qaydada mübahisələndirməyərək, inzibati cəriməni qərar qüvvəyə minənədək istənilən vaxt ərzində ödəmiş şəxslərin inzibati məsuliyyətə cəlb edilməmiş hesab edildiyi müddətin tənbehin icrasını bitirdikləri gündən başlaması məqsədemüvafiq olmaqla, ədalət meyarına da cavab verir. Belə ki, inzibati cərimə növündə tənbeh olunmuş şəxs tərəfindən cərimənin inzibati tənbeh tətbiq olunması barədə qərar qüvvəyə minənədək ödənilməsi və həmin qərarın qanunla müəyyən olunmuş qaydada mübahisələndirilməməsi, şəxslərin müvafiq məhrumetmənin təsirindən şüurlarında artıq qanunlara ciddi əməl edilməli olması ilə bağlı tərbiyələnməyə, hüquqauyğun davranmaqla bağlı vərdislərinin formalaşmağa başlamasına dəlalət edir. Bu da inzibati məsuliyyətə cəlb edilməmiş hesab olunmaları ilə bağlı müddətin həmin şəxslər barəsində tənbehin icrasını bitirdikləri gündən, yəni iş üzrə qərar qüvvəyə minmədən başlamasına səbəb olur.

Bu baxımdan Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 150.11 və 150.14-cü maddələrinə uyğun olaraq inzibati cəriməni qərar qüvvəyə minmədən ödəmiş şəxslərə münasibətdə inzibati məsuliyyətə cəlb edilməmiş hesab olunduqları müddətin başlanğıcının həmin Məcəllənin 35-ci maddəsinə müvafiq olaraq tənbehin icrasının bitdiyi gündən hesablanması məqsədemüvafiqdir.

Qeyd olunmalıdır ki, Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun Konstitusiyanın və qanunların şərhilə bağlı qəbul etdiyi qərarlarında ifadə olunan hüquqi mövqelərin hüquqtətbiqedən orqanlar tərəfindən birmənalı tətbiqi məhkəmə və inzibati təcrübənin sabitliyinə xidmət edir.

Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun hüquqi mövqeləri bir qayda olaraq Konstitusiyanın əsasları, aliliyi və birbaşa hüquqi qüvvəsi, Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq

aktların, o cümlədən insan hüquq və azadlıqlarının üstünlüyü nəzərə alınmaqla formalaşır.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu onu da qeyd edir ki, gələcəkdə qanunverici tərəfindən İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 150.11 və 150.14-cü maddələrinə uyğun olaraq inzibati cərimə növündə tənbeh tətbiq etmə haqqında qərarın qanuni qüvvəyə minənədək icra edildiyi hallar üçün inzibati məsuliyyətin ödənilməsi müddətində fərqli tənzimləmənin müəyyən edilməsi istisna olunmur.

Qeyd olunanlara əsasən Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu aşağıdakı nəticələrə gəlir:

– İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 33.1.2 və 333.2-ci maddələrinin tələbləri baxımından inzibati tənbeh vermə haqqında qərarın həmin Məcəllənin 138-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş qaydada qanuni qüvvəyə minməsindən sonra bir il ərzində eyni xətanın təkrar törədilməsi şəxsin məsuliyyətinin ağırlaşması və onun barəsində daha sərt tənbeh tədbirinin tətbiqi üçün əsasdır;

– İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 150.11 və 150.14-cü maddələrinə uyğun olaraq inzibati cəriməni qərar qanuni qüvvəyə minənədək ödəmiş və həmin qərarı qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada mübahisələndirməmiş şəxslərin inzibati məsuliyyətə cəlb edilməmiş hesab olunduqları müddətin başlanğıcı həmin Məcəllənin 35-ci maddəsinə əsasən tənbehin icrasının bitdiyi gündən hesablanmalıdır.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsini, “Konstitusiya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 60, 62, 63, 65-67 və 69-cu maddələrini rəhbər tutaraq, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

Q Ə R A R A A L D I :

1. Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 33.1.2 və 333.2-ci maddələrinin tələbləri baxımından inzibati tənbeh vermə haqqında qərarın həmin Məcəllənin 138-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş qaydada qanuni qüvvəyə minməsindən sonra bir il ərzində eyni xətanın təkrar törədilməsi şəxsin məsuliyyətinin ağırlaşması və onun barəsində daha sərt tənbeh tədbirinin tətbiqi üçün əsasdır.

2. Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 150.11 və 150.14-cü maddələrinə uyğun olaraq inzibati cəriməni qərar qanuni qüvvəyə minənədək ödəmiş və həmin qərarı qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada mübahisələndirməmiş şəxslərin inzibati məsuliyyətə cəlb edilməmiş hesab olunduqları müddətin başlanğıcı həmin Məcəllənin 35-ci maddəsinə əsasən tənbehin icrasının bitdiyi gündən hesablanmalıdır.

3. Qərar dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

4. Qərar rəsmi dövlət qəzetlərində və “Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Məlumatı”nda dərc edilsin, habelə Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin rəsmi internet saytında yerləşdirilsin.

5. Qərar qətidir, heç bir orqan və ya şəxs tərəfindən ləğv edilə, dəyişdirilə və ya rəsmi təfsir edilə bilməz.

**ПОСТАНОВЛЕНИЕ
ПЛЕНУМА КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

**О толковании статьи 333.2 Кодекса Азербайджанской
Республики об административных проступках**

8 июня 2022 года

город Баку

Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики в составе Фархада Абдуллаева (председатель), Соны Салмановой, Умай Эфендиевой, Ровшана Исмаилова, Джейхуна Гараджаева (судья-докладчик), Рафаэля Гваладзе, Махира Мурадова, Исы Наджафова и Кямрана Шафиева,

с участием секретаря суда Фараида Алиева,

в соответствии с частью VI статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики, статьями 27.2 и 33 Закона Азербайджанской Республики "О Конституционном суде" и статьей 39 Внутреннего устава Конституционного суда Азербайджанской Республики, на основании обращения Ширванского апелляционного суда рассмотрел в судебном заседании, проведенном в порядке письменной процедуры особого конституционного производства, конституционное дело о толковании статьи 333.2 Кодекса Азербайджанской Республики об административных проступках.

Изучив и обсудив доклад судьи Дж. Гараджаева по делу, суждения представителей заинтересованных субъектов – судьи Ширванского апелляционного суда И.Абдуллаева и заведующего отделом государственного строительства, административного и военного законодательства Аппарата Милли Меджлиса Азербайджанской Республики Х.М.Сеида, специалистов – председателя Уголовной коллегии Верховного суда Азербайджанской Республики Х.Насибова и председателя Уголовной коллегии Бакинского апелляционного суда Э.Рагимова, мнение эксперта – доцента кафедры конституционного права юридиче-

ского факультета Бакинского государственного университета, доктора юридических наук С.Алиева и материалы дела, Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики

У С Т А Н О В И Л:

Ширванский апелляционный суд обратился в Конституционный суд Азербайджанской Республики (далее – Конституционный суд) с просьбой о толковании статьи 333.2 Кодекса Азербайджанской Республики об административных проступках (далее – Кодекса об административных проступках).

Из обращения следует, что решением о применении административного взыскания от 1 декабря 2021 года Н.Насиров был признан виновным по статье 333.1 Кодекса об административных проступках за управление автомобилем в состоянии опьянения 1 декабря 2021 года, оштрафован на 400 манатов и незамедлительно выплатил штраф.

10 декабря 2021 года Н.Насиров повторно управлял автомобилем в состоянии опьянения, за что решением Сальянского районного суда от 13 декабря 2021 года был признан виновным по статье 333.2 Кодекса об административных проступках и оштрафован на сумму в 400 манатов с ограничением права управления транспортным средством сроком на 2 года.

В ходе рассмотрения апелляционной жалобы Н.Насирова на данное решение было установлено, что при повторном совершении им 10 декабря 2021 года административного проступка решение о применении в отношении его административного взыскания от 1 декабря 2021 года еще не вступило в законную силу. Несмотря на это его деяние было квалифицировано по статье 333.2 Кодекса об административных проступках.

Согласно заключению обратившегося, на основании буквального толкования статьи 333.2 Кодекса об административных проступках, законодатель обусловил квалификацию деяния лица по данной статье не со дня вынесения в отношении его решения по статье 333.1 Кодекса об административных проступках, а именно повторным совершением аналогичного проступка со дня вступления данного решения в законную силу.

В обращении отмечается, что в связи с этим в судебной практике между судьями наблюдаются разногласия.

Так повторное совершение лицом, совершившим проступок, предусмотренный статьей 333.1 Кодекса, до вступления в законную силу принятого за данный проступок решения, свидетельствует о повышенной опасности его личности.

Именно поэтому не установлено, по какой статье (333.1 или 333.2 Кодекса об административных проступках) квалифицируется деяние лица, совершившего проступок предусмотренный статьей 333.1 Кодекса об административных проступках при повторном совершении им один или несколько раз данного проступка до момента вступления в законную силу решения в отношении этого лица.

В связи с этим заявитель решил обратиться в Конституционный суд для внесения ясности в отмеченный вопрос в интересах лица, в отношении которого ведется производство по делу об административном проступке, формирования единой практики, единообразного применения законодательства правоприменителями и обеспечения тем самым принципа правовой определенности.

В связи с обращением Пленум Конституционного суда считает необходимым отметить следующее.

Азербайджанская Республика как правовое, светское государство, опирающееся на демократические ценности, верховенство закона и справедливость, провозгласила своей высшей целью обеспечение прав и свобод человека и гражданина.

Государственные органы, воздерживаясь от незаконного ограничения прав и свобод человека, одновременно осуществляют обеспечение законности в обществе. Каждый государственный орган должен обеспечивать в рамках своих полномочий законность при условии соблюдения прав и свобод человека. На основании части I статьи 71 Конституции Азербайджанской Республики (далее – Конституция), соблюдать и защищать права и свободы человека и гражданина, закрепленные в Конституции, является обязанностью органов законодательной, исполнительной и судебной властей.

Кодекс об административных проступках основывается на Конституции Азербайджанской Республики, а также общеприн-

ятых нормах и принципах международного права (статья 1.2 Кодекса об административных проступках).

Согласно статье 2 Кодекса об административных проступках, законодательство Азербайджанской Республики об административных проступках имеет задачей охрану прав и свобод человека и гражданина, человеческого здоровья, санитарно-эпидемиологического благополучия населения, общественной морали, собственности, экономических интересов лиц, общественного порядка и общественной безопасности, окружающей среды, правил управления, укрепление законности и предупреждение административных проступков.

Согласно требованиям законодательства об административных проступках привлекается к административной ответственности и наказывается только такое лицо, которое признано виновным в совершении административных проступков, предусмотренных настоящим Кодексом, и совершило деяние (действие или бездействие), имеющее все иные признаки состава административного проступка (статья 3 Кодекса об административных проступках).

На основании статьи 4 Кодекса об административных проступках, предусматривающей принципы законодательства об административных проступках, настоящий Кодекс основывается на принципах уважения прав и свобод человека и гражданина, законности, равенства перед законом, презумпции невиновности, справедливости и предупреждения административных проступков.

Особое значение в реализации задач законодательства Азербайджанской Республики об административных проступках представляет принцип законности. Согласно статье 6 Кодекса об административных проступках, повествующей о принципе законности, административные взыскания за административные проступки применяются в соответствии с настоящим Кодексом. Соблюдение требований законодательства при применении мер обеспечения производства по делам об административных проступках обеспечивается управленческим надзором вышестоящих органов и должностных лиц, судебным и прокурорским надзором и правом обжалования.

В основе принципа законности лежит законодательство, отражающее соответствующим образом принципы права, общечеловеческие ценности, объективные тенденции социального развития. Данный принцип обуславливает соответствие действий всех участников производства по делу об административных проступках исключительно материальным и процессуальным нормам законодательства.

Вместе с тем Пленум Конституционного суда считает важным отметить, что однозначное и правильное определение законодательных актов, в том числе положений Кодекса об административных проступках, представляет большое значение. Любое правонарушение и санкция за его совершение должны быть настолько четко установлены законом, чтобы каждый посредством судебного толкования мог увидеть административно-правовые последствия своего действия или бездействия.

Неурегулирование законодателем различных общественных отношений и вытекающей из них юридической ответственности может в конечном итоге негативно отразиться на определении объема прав и обязанностей субъектов данных отношений. А это, в свою очередь, зачастую приводит к необоснованному ограничению прав, неисполнению обязанностей, возникновению ответственности за совершение противоправных действий (Постановление Пленума Конституционного суда "О толковании статьи 483 Кодекса Азербайджанской Республики об административных проступках во взаимосвязи со статьей 208 Уголовного кодекса Азербайджанской Республики" от 25 декабря 2020 года).

Пленум Конституционного суда в то же время подчеркивает, что согласно принципу справедливости, закрепленному в статье 9 Кодекса об административных проступках, взыскание, применяемое в отношении лица, совершившего административный проступок, должно быть справедливым, то есть соответствовать характеру административного проступка, обстоятельствам его совершения и личности лица, признанного виновным в совершении административного проступка. Принцип справедливости, закрепленный в Кодексе об административных проступках, устанавливает границу между деянием, которое в силу своего отличительного критерия считается административным

проступком, и другими правонарушениями. Данный принцип, устанавливая ответственность каждого лица, совершившего проступок, перед законом за деяние, признанное административным проступком, определяет соразмерность объема административной ответственности. Статьи же, предусматривающие взыскание за виды административного проступка, руководствуясь принципом справедливости, устанавливают индивидуализирующие мерки (Постановление "О толковании статьи 528.1 Кодекса Азербайджанской Республики об административных проступках с точки зрения статей 9.2 и 35 данного Кодекса" от 4 сентября 2018 года)

Именно исходя из данного принципа, законодатель в статье 31 Кодекса об административных проступках установил, что взыскание за административный проступок налагается в соответствии с настоящим Кодексом. При наложении административного взыскания на физических или должностных лиц учитываются характер проступка, обстоятельства, характеризующие личность лица, совершившего данный проступок, степень его вины, имущественное положение, а также обстоятельства, смягчающие и отягчающие ответственность (статьи 31.1 и 31.2).

На основании статьи 33.1.2 Кодекса об административных проступках, предусматривающей обстоятельства, отягчающие ответственность за административный проступок, повторное совершение однородного проступка, за которое лицо уже подвергалось административному взысканию, в течение года со дня вступления в силу решения о наложении административного взыскания считается обстоятельством, отягчающим ответственность при наложении административного взыскания.

Данное правило, установленное в законодательстве об административных проступках, направлено на достижение воспитательных, превентивных целей привлечения к административной ответственности. Так, повторное совершение лицом, привлеченным к административной ответственности, однородного проступка в течение этого периода свидетельствует о том, что административное взыскание не возымело воспитательного, превентивного воздействия, а это приводит к негативным правовым последствиям для лица, повторно допустившего данное

правонарушение, то есть усугублению административной ответственности и применению более строгого административного взыскания.

В связи с поставленным в обращении вопросом следует отметить, что в статье 333.1 Кодекса об административных проступках установлена ответственность за управление транспортным средством лицом, имеющим право управления транспортным средством, в состоянии опьянения, вызванном употреблением алкоголя, наркотических средств, психотропных веществ или иных сильнодействующих веществ. В статье 333.2 Кодекса предусмотрены более жесткие меры взыскания за повторное совершение лицом, получившим административное взыскание, данного проступка в течение года со дня вступления в силу постановления о наложении административного взыскания.

Как следует из содержания статьи, применение более жесткого взыскания как отягчающего обстоятельства за повторность административного проступка обусловлено не принятием решения о наложении взыскания, а именно вступлением в силу данного решения. Цель установления законодателем такого регулирования продиктована наличием возможности оспаривания лицом решения о наложении административного взыскания, вероятности изменения данного решения в будущем и соответственно презумпцией невиновности, являющейся одним из основополагающих принципов Конституции, уголовного законодательства и законодательства об административных проступках, относительно установления вины лица только вступившим в законную силу решением.

Так, на основании частей I и II статьи 63 Конституции каждый имеет право на презумпцию невиновности. Каждый обвиняемый в совершении преступления считается невиновным, пока его виновность не будет доказана в предусмотренном законом порядке и не будет в связи с этим вступившего в законную силу приговора суда. Если есть обоснованные сомнения в виновности лица, то признание его виновным не допускается.

Одновременно на основании статьи 8 Кодекса об административных проступках, лицо, в отношении которого ведется производство по делу об административном проступке, признается невиновным, если его вина не доказана в порядке, пред-

усмотренном настоящим Кодексом, и не установлена вступившим в силу решением судьи, полномочного органа (должностного лица), рассмотревшего производство по делу об административном проступке.

Как видно, для признания лица виновным в совершении административного проступка законодательство об административных проступках считает необходимым наличие вступившего в силу решения судьи или полномочного органа (должностного лица).

На основании статьи 126.1 Кодекса об административных проступках, лицо, в отношении которого вынесено постановление по делу об административном проступке, может подать жалобу в вышестоящий полномочный орган (должностному лицу) либо в суд в течение 20 дней с момента вручения ему постановления о применении административного взыскания за совершение административного проступка против правил дорожного движения, обеспечения безопасности дорожного движения и пользования автомобильными дорогами в официальном порядке, установленном статьей 57 настоящего Кодекса.

Статья 138 Кодекса об административных проступках устанавливает порядок вступления в законную силу постановления по делу об административном проступке, решения, по жалобе или протесту. Так, в соответствии с настоящей статьей постановление по делу об административном проступке, а также решение по жалобе или протесту вступают в законную силу с истечением срока обжалования постановления по делу об административном проступке, если оно не было обжаловано или опротестовано, с истечением срока обжалования решения судьи (должностного лица) по жалобе или протесту на постановление по делу об административном проступке или немедленно после провозглашения решения, принятого судом апелляционной инстанции по жалобе или просьбе.

Требования перечисленных норм позволяют говорить о необходимости наличия вступившего в силу в установленном законом порядке решения полномочного органа (должностного лица) или судьи о признании лица виновным в совершении административного проступка. Только после этого повторное совершение лицом в течение года данного административного

проступка может привести к отягчению его ответственности и применению более тяжелого взыскания.

Поэтому Пленум Конституционного суда считает, что с точки зрения требований статей 33.1.2 и 333.2 Кодекса об административных проступках повторное совершение однородного проступка в течение года после вступления в законную силу в порядке, предусмотренном статьей 138 данного Кодекса, решения о наложении административного взыскания является основанием для отягчения ответственности лица и применения в отношении его более жесткого взыскания.

Вместе с тем Пленум Конституционного суда в связи с обращением считает важным отметить, что большое значение для установления обстоятельств, отягчающих ответственность, предусматривающих применение более жесткого взыскания, представляет также точное определение срока, когда лицо, совершившее административный проступок, считается привлеченным к административной ответственности.

Так, согласно статье 35 Кодекса об административных проступках если лицо, подвергнутое административному взысканию, в течение года со дня окончания исполнения взыскания не совершило нового административного проступка, оно считается не подвергавшимся административной ответственности.

Следует отметить, что постановление по делу об административном проступке подлежит исполнению немедленно по его вступлении в законную силу. Обязанность обращения постановления по делу об административном проступке к исполнению ложится на судью, полномочный орган (должностное лицо) (статьи 139.2 и 140 Кодекса об административных проступках).

Указанное требование законодательства позволяет точно установить начало срока привлечения лица к административной ответственности, а также срока погашения административной ответственности и момент окончания срока привлечения к административной ответственности. При этом со дня вступления в силу решения о применении в отношении лица административного взыскания наступает административная ответственность лица, со дня окончания исполнения данного реше-

ния начинается течение срока погашения административной ответственности, который истекает через год.

Однако несмотря на то, что решение по делу об административном проступке подлежит исполнению после вступления в законную силу, тем не менее, в законодательстве об административных проступках предусмотрены особые стимулирующие мероприятия при уплате административного штрафа, примененного за некоторые виды административных проступков.

Так, в соответствии со статьей 150.11 Кодекса об административных проступках, если лицо, к которому применено административное взыскание в виде административного штрафа за совершение административных проступков против правил дорожного движения, либо административного проступка, предусмотренного статьей 353.2 настоящего Кодекса, исполнит решение незамедлительно или в течение 5 рабочих дней с момента вступления решения в законную силу, то оно освобождается от уплаты 10% от суммы примененного штрафа. Такое же правило установлено в статье 150.14 Кодекса об административных проступках за совершение административных проступков против правил экологической безопасности и пользования природой, охраны окружающей среды.

Предусмотренная законодателем льготная оплата административного штрафа направлена на более быстрый сбор штрафов, применяемых по относительно широко распространенным видам административных проступков, стимулирование добровольной уплаты лицами примененных штрафов, снижение служебной нагрузки должностных лиц и судей, а также обеспечение исполнения принятого по делу решения.

Пленум Конституционного суда также считает необходимым отметить, что добровольная уплата административного штрафа, примененного в случаях, предусмотренных статьями 150.11 и 150.14 Кодекса об административных проступках, без вступления решения в законную силу не исключает права лица на презумпцию невиновности и не может рассматриваться как лишение его права на обжалование.

Следует также иметь в виду, что исполнение решения о применении административного взыскания незамедлительно или вообще без его вступления в силу может привести на практике

к неопределенности в установлении годовичного срока, когда лицо считается привлеченным к административной ответственности.

Так, при исполнении решения о применении административного взыскания без его вступления в силу, течение срока погашения административной ответственности лица, предусмотренного в статье 35 Кодекса об административных проступках, начинается со дня окончания исполнения. Однако, в связи с тем, что решение, принятое в отношении лица, не вступило в силу, признание его привлеченным к административной ответственности недопустимо с точки зрения права на презумпцию невиновности.

Здесь следует иметь в виду, что при исполнении решения о применении административного взыскания до его вступления в законную силу, возникает неопределенность в исчислении годовичного срока, предусмотренного статьями 33.1.2 и 333.2 Кодекса об административных проступках с точки зрения возникновения повторности, как отягчающего обстоятельства, так и квалифицирующего признака. Из-за исполнения решения о применении административного взыскания до его вступления в силу, течение срока, когда лицо считается привлеченным к административной ответственности, в соответствии со статьей 35 Кодекса об административных проступках начинается с этой даты и заканчивается через год. Однако течение срока, предусмотренного для возникновения повторности, начинается позже и соответственно заканчивается по истечении срока, когда лицо считается привлеченным к административной ответственности. В таком случае, в соответствии со статьей 35 Кодекса об административных проступках если лицо, не признанное привлеченным к административной ответственности, совершит такой же административный проступок до истечения года с момента вступления решения в силу, то невозможно получение им взыскания за повторность в соответствии с требованием законодательства, считая этот проступок как отягчающим обстоятельством, так и квалифицирующим признаком.

В связи с этим следует отметить, что в соответствии со статьей 21 Кодекса об административных проступках административное взыскание является мерой ответственности и применяется в

целях воспитания лица, совершившего административный проступок, в духе соблюдения законов, а также в целях предупреждения совершения нового административного проступка как лицом, совершившим административный проступок, так и другими лицами. Как видно, целью применения соответствующей меры взыскания за совершенный лицом административный проступок является достижение реализации воспитательной и превентивной функции административного наказания. Следует иметь в виду, что исполнение решения о применении взыскания в виде административного штрафа, без его вступления в законную силу, фактически сокращая срок, когда лицо совершившее правонарушение, считается привлеченным к административной ответственности, отвечает его интересам.

Пленум Конституционного суда, руководствуясь требованиями статьи 35 Кодекса об административных проступках, в том числе целями взыскания, являющегося мерой административной ответственности, считает, что в соответствии со статьями 150.11 и 150.14 Кодекса об административных проступках, начало исчисления срока, когда лица, уплатившие административный штраф в любое время до вступления в силу решения о наложении административного взыскания без его оспаривания в соответствующем порядке, считаются не привлеченными к административной ответственности, со дня окончания исполнения взыскания, являясь целесообразным, одновременно отвечает критерию справедливости. Так, уплата штрафа лицом, подвергнутому административному взысканию в виде административного штрафа, до вступления в силу решения о применении административного взыскания и неоспаривание данного решения в установленном законом порядке свидетельствует о том, что под воздействием соответствующего лишения в сознании лиц уже начались процесс воспитания, связанный со строгим соблюдением законов и формирование навыков законопослушного поведения. Это способствует тому, что исчисление срока, когда лица не считаются привлеченными к административной ответственности, начинается со дня окончания исполнения взыскания в отношении их, то есть без вступления решения по делу в силу.

В связи с этим Пленум Конституционного суда считает, что в соответствии со статьями 150.11 и 150.14 Кодекса об административных проступках начало исчисления срока, когда лица, уплатившие административный штраф до вступления решения в силу не считаются привлеченными к административной ответственности, в отношении этих лиц со дня окончания исполнения взыскания в соответствии со статьей 35 данного Кодекса является целесообразным.

Следует отметить, что однозначное применение правовых позиций правоприменительными органами, выраженных в принятых Пленумом Конституционного суда решениях в связи с толкованием Конституции и законов, служит стабильности судебной и административной практики.

Правовые позиции Пленума Конституционного суда формируются, как правило, с учетом основ, верховенства и прямой юридической силы Конституции, приоритета международных актов, стороной которых выступает Азербайджанская Республика, в том числе прав и свобод человека.

Пленум Конституционного суда также отмечает, что в дальнейшем не исключено установление законодателем иного регулирования срока погашения административной ответственности в случаях исполнения решения о применении взыскания в виде административного штрафа без его вступления в законную силу в соответствии со статьями 150.11 и 150.14 Кодекса об административных проступках.

На основании вышеизложенного Пленум Конституционного суда приходит к следующим выводам:

– С точки зрения требований статей 33.1.2 и 333.2 Кодекса об административных проступках повторное совершение однородного проступка в течение одного года после вступления в законную силу решения о наложении административного взыскания в порядке, предусмотренном статьей 138 данного Кодекса, является основанием для отягчения ответственности лица и применения в отношении его более жесткой меры взыскания;

– в соответствии со статьями 150.11 и 150.14 Кодекса об административных проступках начало срока, когда лица уплатившие административный штраф до вступления решения в законную силу без оспаривания данного решения в установлен-

ном законодательством порядке, считаются не привлеченными к административной ответственности, должно исчисляться со дня окончания исполнения взыскания в соответствии со статьей 35 данного Кодекса.

Руководствуясь частью VI статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики, статьями 60, 62, 63, 65-67 и 69 Закона Азербайджанской Республики “О Конституционном суде”, Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики

ПОСТАНОВИЛ:

1. С точки зрения требований статей 33.1.2 и 333.2 Кодекса Азербайджанской Республики об административных проступках повторное совершение однородного проступка в течение одного года после вступления в законную силу решения о наложении административного взыскания в порядке, предусмотренном статьей 138 данного Кодекса, является основанием для отягчения ответственности лица и применения в отношении его более жесткой меры взыскания;

2. В соответствии со статьями 150.11 и 150.14 Кодекса Азербайджанской Республики об административных проступках начало срока, когда лица, уплатившие административный штраф до вступления решения в законную силу без оспаривания данного решения в установленном законодательством порядке, считаются не привлеченными к административной ответственности, должно исчисляться со дня окончания исполнения взыскания в соответствии со статьей 35 данного Кодекса.

3. Постановление вступает в силу со дня опубликования.

4. Постановление опубликовать в официальных государственных газетах и «Вестнике Конституционного суда Азербайджанской Республики», а также разместить на официальном интернет-сайте Конституционного суда Азербайджанской Республики.

5. Постановление является окончательным и не может быть отменено, изменено или официально истолковано ни одним органом или лицом.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ADINDAN

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTITUSİYA
MƏHKƏMƏSİ PLENUMUNUN**

Q Ə R A R I

**Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 312.4-cü və
“İpoteka haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun
30.1 və 31.1-ci maddələrinin əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair**

1 iyul 2022-ci il

Bakı şəhəri

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu Fərhad Abdullayev (sədr), Sona Salmanova, Humay Əfəndiyeva, Rövşən İsmayılov, Ceyhun Qaracayev, Rafael Qvaladze, Mahir Muradov, İsa Nəcəfov (məruzəçi-hakim) və Kamran Şəfiyevdən ibarət tərkibdə,

məhkəmə katibi Fəraid Əliyevin iştirakı ilə,

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsinə, “Konstitusiyaya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 27.2 və 33-cü maddələrinə və Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Daxili Nizamnaməsinin 39-cu maddəsinə müvafiq olaraq, xüsusi konstitusiyaya icraatının yazılı prosedur qaydasında keçirilən məhkəmə iclasında Şirvan Apellyasiya Məhkəməsinin müraciəti əsasında Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 312.4-cü və “İpoteka haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 30.1 və 31.1-ci maddələrinin əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair konstitusiyaya işinə baxdı.

İş üzrə hakim İ.Nəcəfovun məruzəsini, maraqlı subyektlərin nümayəndələri Şirvan Apellyasiya Məhkəməsinin hakimi N.Mirzəyev və Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi Aparatının İqtisadi qanunvericilik şöbəsinin müdiri M.Bazıqovun, mütəxəssislər Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin, Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının, Azərbaycan Respublikası İpoteka və Kredit Zəmanət Fondunun, Azərbaycan Notariat Palatasının

müləhizələrini, ekspertlər Bakı Dövlət Universitetinin Hüquq fakültəsinin Mülki hüquq kafedrasının dosenti, hüquq üzrə fəlsəfə doktoru S.Süleymanlının və həmin kafedranın dosenti, hüquq üzrə fəlsəfə doktoru F.Mirzəyevanın rəylərini və iş materiallarını araşdırıb müzakirə edərək, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

M Ü Ə Y Y Ə N E T D İ:

Şirvan Apellyasiya Məhkəməsi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsinə (bundan sonra – Konstitusiya Məhkəməsi) müraciət edərək Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin (bundan sonra – Mülki Məcəllə) 312.4-cü maddəsinin “İpoteka haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun (bundan sonra – “İpoteka haqqında” Qanun) 30.1 və 31.1-ci maddələri ilə əlaqəli şəkildə şərh edilməsini xahiş etmişdir.

Müraciətdə qeyd olunur ki, “Bank Avrasiya” Açıq Səhmdar Cəmiyyəti (bundan sonra – “Bank Avrasiya” ASC) A.Hüseynov və qeyrilərinə qarşı borc üzrə tutmanın ipoteka predmetinə yönəldilməsi tələbi ilə Füzuli Rayon Məhkəməsinə müraciət etmişdir.

Birinci instansiya məhkəməsinin 13 avqust 2021-ci il tarixli qətnaməsi ilə iddia qismən təmin edilmiş, borc tələbinin ipoteka predmetini təşkil edən mənzillərə yönəldilməsi, həmin mənzillərin açıq hərracda satılaraq əldə olunan pul vəsaiti hesabına borcun ödənilməsi qət edilmişdir.

“Bank Avrasiya” ASC apellyasiya şikayəti verərək ipoteka predmeti olan Bakı şəhəri Yasamal rayonu M.Muxtarov küçəsində yerləşən daşınmaz əmlakın dəyərinin 152 000 manat müəyyən edilməsinin həqiqəti əks etdirmədiyini, ipoteka saxlayanın razılığı alınmadan mülkiyyətçi tərəfindən həmin əmlaka əlavə artımlar və yaxşılaşdırma işləri görülməklə süni surətdə dəyərinin artırıldığını bildirmişdir.

Şirvan Apellyasiya Məhkəməsi işə baxarkən belə qənaətə gəlmişdir ki, ipoteka qoyanın mülkiyyət hüququ ilə ona məxsus əmlakı barəsində sərbəst olaraq sərəncam vermək səlahiyyətinə malik olub-olmaması ilə bağlı qanunvericilikdə qeyri-müəyyənliklər mövcuddur.

Belə ki, Mülki Məcəllənin 312.4-cü maddəsi ipoteka predmeti üzərində mülkiyyətçinin (ipoteka qoyanın) mülkiyyət hüququnun xeyrinə yüklü edildiyi şəxsin (ipoteka saxlayanın) hədsiz müdaxiləsini aradan qaldırmaqla, həmin əmlak barəsində ipoteka qoyanın sərbəst sərəncam vermək səlahiyyətini nəzərdə tutmuşdur. Bundan fərqli olaraq, “İpoteka haqqında” Qanunun 30.1 və 31.1-ci maddələrində əmlakın mülkiyyətçisinin ipoteka predmeti olan əmlak üzərində sərəncam vermək hüququ ipoteka saxlayanın iradəsindən asılı edilməklə onun mülkiyyət hüququnun məhdudlaşmasına səbəb olmuşdur.

Bu səbəbdən qeyd olunan mübahisəli məqamlara aydınlıq gətirilməsi və vahid məhkəmə təcrübəsinin formalaşdırılması üçün Konstitusiya Məhkəməsinə müraciət etmək zərurəti yaranmışdır.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu müraciət ilə əlaqədar aşağıdakıları qeyd edir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının (bundan sonra – Konstitusiya) 13-cü maddəsinin I hissəsinə və 29-cu maddəsinin I və II hissələrinə əsasən, Azərbaycan Respublikasında mülkiyyət toxunulmazdır və dövlət tərəfindən müdafiə olunur. Hər kəsin mülkiyyət hüququ vardır. Mülkiyyətin heç bir növünə üstünlük verilmir. Mülkiyyət hüququ, o cümlədən xüsusi mülkiyyət hüququ qanunla qorunur.

Vətəndaş cəmiyyətinin mühüm institutu olan mülkiyyət iqtisadiyyatın inkişafının əsasını təşkil edən ən vacib amillərdən biridir. Buna görə də mülkiyyət Konstitusiyanın 13-cü maddəsi ilə toxunulmaz elan olunaraq dövlət tərəfindən qorunur. Mülkiyyət hüququ isə cəmiyyətdəki hər bir fərdin azadlığının əsası kimi çıxış edir və şəxsiyyətin inkişafı üçün zəruri şərtidir. Dövlət mülkiyyət hüququnun səmərəli həyata keçirilməsinə qanunsuz müdaxilələrdən çəkinməli və onların qarşısını almalıdır (Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun “Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 107-2.1 və 107-5.1-ci maddələrinin şərh edilməsinə dair” 2011-ci il 16 dekabr tarixli Qərarı).

Konstitusiyada mülkiyyət hüququ təsbit edilməklə yanaşı, onun məhdudlaşdırılmasının hədləri də müəyyən olunmuşdur (Konstitusiyanın 13-cü maddəsinin III hissəsi, 29-cu maddəsinin VI hissəsi və 71-ci maddəsinin II hissəsi). Yəni, mülkiyyət hüququ nə qədər əhəmiyyətli olsa da mütləq deyil və məhdudlaşdırıla bilər.

“Azərbaycan Respublikasında insan hüquq və azadlıqlarının həyata keçirilməsinin tənzimlənməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Qanununun insan hüquqlarının və azadlıqlarının məhdudlaşdırılmasına dair tələbləri əks etdirən 3-cü maddəsində qeyd olunmuşdur ki, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında və Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdə nəzərdə tutulmuş insan hüquqları və azadlıqları yalnız qanunla məhdudlaşdırıla bilər. İnsan hüquqlarına və azadlıqlarına qoyulan məhdudiyyətlər həmin hüquqların və azadlıqların mahiyyətini dəyişməməlidir və Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında və bu Konstitusiya Qanununda nəzərdə tutulan qanuni məqsədə yönəlməli və həmin məqsədə mütənəsib olmalıdır.

Odur ki, əsas və ayrılmaz insan hüquqlarından biri kimi mülkiyyət hüququnun məhdudlaşdırılması qanuni olmaqla yanaşı, qanuni məqsədə – başqa şəxslərin hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi məqsədinə xidmət etməli, mütənəsib olmalı və bu hüququn mahiyyətinə zidd xarakter daşmamalıdır.

Konstitusiyada mülkiyyət toxunulmaz elan edilməklə, azad sahibkarlıq fəaliyyətinə təminat verilməklə məntiqi zərurət olaraq mülki dövriyyədə müqavilə azadlığı da tanınır. Belə ki, fiziki və hüquqi şəxslərin mülkiyyətlə bağlı mənafeləri məhz mülkiyyət hüququndan sərbəst istifadə etməklə, azad surətdə müqavilələr bağlamaqla reallaşdırıla bilər.

Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun bununla bağlı formalaşdırdığı hüquqi mövqeyə əsasən, hüquqi dövlətdə mülki dövriyyə sahəsində hüquq münasibətlərinin tənzimlənməsi hər kəsin qanun və məhkəmə qarşısında bərabərliyi, mülkiyyətin toxunulmazlığı və müqavilə azadlığı, bu münasibətlərin subyektlərinin hüquqi statusu müəyyənləşdirilərkən ictimai və xüsusi maraqların tarazlığı, onların hüquqlarının həyata keçirilməsi və mümkün məhdudlaşdırma şərtlərinin müəyyənləşdirilməsi zamanı mütənəsiblik və tarazlıq meyarlarının gözlənilməsi prinsiplərinə əsaslanmalıdır (“Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 460.1-ci maddəsinin bəzi müddələrinin şərh edilməsinə dair” 2015-ci il 14 iyul tarixli Qərar).

Əsas Qanunun müvafiq maddələrdən irəli gələn və onu inkişaf etdirən Mülki Məcəllənin məqsədinin üçüncü şəxslərin hüquqlarına

xələl gətirmədən mülki dövriyyənin azadlığını onun iştirakçılarının bərabərliyi əsasında təmin etmək olduğu müəyyən edilmişdir.

Mülki Məcəllənin 312.4-cü maddəsi ilə ipoteka predmeti üzərində ipoteka saxlayanın hakimiyyəti məhdudlaşdırılaraq, ipoteka verənin ipoteka saxlayan qarşısında öz üzərinə əşyanı özgəninkiləşdirməmək, əşyadan istifadə etməmək və ya onu digər şəkildə yüklü etməmək öhdəliyini götürməsinə nəzərdə tutan razılaşmanın etibarsız olduğu təsbit edilmiş və bu cür əqdlərin üçüncü şəxslər üçün etibarlılığının ipoteka saxlayanların razılığından asılı olmadığı müəyyən edilmişdir.

“İpoteka haqqında” Qanunun 30-cu maddəsində isə göstərilmişdir ki, ipoteka müqaviləsində ayrı qayda nəzərdə tutulmayıbsa, ipoteka predmeti ipoteka qoyan tərəfindən yalnız ipoteka saxlayanın yazılı razılığı ilə digər şəxsə özgəninkiləşdirilə bilər və ya ona dair etibarnamələr (nəqliyyat vasitələrini idarə etmək hüququna dair etibarnamələr istisna olmaqla) və digər sərəncamlar verilə bilər (istifadə, icarə və sair). Həmin Qanunun 31.1-ci maddəsi qeyd olunan qaydaya riayət edilmədiyi təqdirdə ipoteka predmetinə sərəncam verilməsi haqqında əqdin etibarsız sayılmasını müəyyən etmişdir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, müraciətə əsas olan qeyri-müəyyənlik mülki hüququn əşya hüququ, mülkiyyət hüququ, məhdud əşya hüquqları, o cümlədən girov (ipoteka) kimi mühüm institutlarının mahiyyəti, hüquqi təyinatı, qanunvericilikdə nəzərdə tutulma məqsədi rəhbər tutulmaqla həll edilməlidir.

Əşya hüququ obyektiv hüquq olaraq şəxsə məxsus əşyaya bilavasitə təsir etmək yolu ilə öz maraqlarını təmin etmək imkanının realizəsi ilə əlaqədar yaranan münasibətləri tənzim edən hüquq normalarının məcmusundan ibarətdir. Subyektiv hüquq olaraq isə əşya hüququ şəxsə məxsus əşya üzərində onun birbaşa hakimiyyətini müəyyən edən hüquq olmaqla təmin etdiyi səlahiyyətlərin həcmi baxımından tam əşya haqqı və məhdud əşya haqları kimi təsnif edilir.

Ən mühüm əşya hüquqlarından olan mülkiyyət hüququ əşya üzərində tam həcmdə səlahiyyət təmin etdiyindən tam əşya hüququ adlandırılır. Mülki Məcəllənin 152.1-ci maddəsinə əsasən, mülkiyyət hüququ subyektin ona mənsub əmlaka (əşyaya) öz istədiyi kimi sahib olmaq, ondan istifadə etmək və ona dair

sərəncam vermək üzrə dövlət tərəfindən tanınan və qorunan hüququdur. Vurğulanmalıdır ki, mülkiyyət hüququnu digər əşya haqlarından fərqləndirən başlıca xüsusiyyət hər üç səlahiyyətin bir şəxsdə (mülkiyyətçidə) cəmləşməsində, o cümlədən əşyanın hüquqi müqəddəratını müəyyən etmək (əşyaya sərəncam vermək) səlahiyyətinin məhz mülkiyyət hüququ ilə təmin olunmasındadır.

Mülki Məcəllənin 138.1-ci maddəsinə uyğun olaraq, əşyaya mülkiyyət hüququnun qanun və ya əqd əsasında məhdudlaşdırılması da mümkündür ki, bu əşyanın yüklülüyü adlandırılır. Mülkiyyətçi bağladığı əqdlərlə, o cümlədən girov (ipoteka) müqaviləsi üzrə ona məxsus əşya üzərində mülkiyyət hüququnu yüklü edə bilər.

Mülki Məcəllənin girov və ipoteka hüququnun anlayışını müəyyən edən 269-cu maddəsinə əsasən, girov və ipoteka hüququ girov qoyanın əşyası barəsində girov saxlayanın əşya hüququdur və eyni zamanda borclunun girov saxlayan qarşısında pul və ya başqa öhdəliyinin icrasının təmin edilməsi üsuludur. Girov daşınar əşyalara (ipoteka obyektinə olan daşınar əşyalardan başqa) əşya hüquqlarının məhdudlaşdırılmasıdır. İpoteka daşınmaz əşyalara, habelə rəsmi reyestrədə qeydə alınmalı olan daşınar əşyalara əşya hüquqlarının məhdudlaşdırılmasıdır. Girov və ipoteka girov qoyanın (borclunun) girov saxlayan (kreditor) qarşısında əsas öhdəliyinin icrasının təmin edilməsi üçün əlavə (aksesor) əşya hüququdur.

Girovla və ipoteka ilə təmin edilmiş öhdəlik üzrə kreditorun (girov saxlayanın və ipoteka saxlayanın) hüququ var ki, borclunun həmin öhdəliyi icra etmədiyi halda girov qoyulmuş və ya ipoteka ilə yüklü edilmiş əşyanın dəyərindən həmin əşyanın mənsub olduğu şəxs (girov qoyanın və ipoteka qoyanın) digər kreditorlarına nisbətən üstün qaydada təminat alsın.

Həmin Məcəllənin 317.1-ci maddəsinə uyğun olaraq, borclu təminat vasitəsi ipoteka olan əsas öhdəliyi icra etmədikdə və ya lazımınca icra etmədikdə, ipoteka saxlayan daşınmaz əşyanın satılmasını tələb edə bilər.

“İpoteka haqqında” Qanunun 1.0.7-ci maddəsinə əsasən, ipoteka müqaviləsi əsas öhdəliyin icrasının təmin edilməsi üçün ipoteka saxlayan və ipoteka qoyan arasında bağlanmış əqddir.

İpoteka müqaviləsinə görə bir tərəf (ipoteka qoyan) əsas öhdəliyin icrasını təmin etmək məqsədilə öz mülkiyyətində olan daşınmaz və ya daşınar əşyanı ipoteka qoyur, digər tərəf (ipoteka

saxlayan) isə borclunun həmin öhdəliyi icra etmədiyi halda ipoteka ilə yüklü edilmiş əşyanın dəyərindən digər kreditorlara nisbətən üstün qaydada hüquqi təminat almaq hüququ əldə edir.

Beləliklə, ipotekanın (girovun) məqsədi əsas öhdəliyin icrasının ipoteka (girov) predmeti hesabına təmin edilməsindən ibarətdir. Məhdud əşya hüququ olaraq ipoteka bu hüquq sahibinə (ipoteka saxlayana) borclu öhdəliyini icra etmədikdə və ya layiqincə icra etmədikdə ipoteka predmeti olan əşyanı satdıraraq əldə olunmuş vəsait hesabına tələbini təmin etmə imkanını verir.

İpoteka institutu mülki dövriyyənin inkişafı, iqtisadi təşəbbüskarlığın artması baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Belə ki, ipoteka fiziki və hüquqi şəxslər üçün müxtəlif ehtiyacların qarşılınması, o cümlədən ipoteka predmeti olan əmlakın özünün yaxşılaşdırılması və daha dəyərli hala gətirilməsi, habelə sahibkarlıq fəaliyyəti məqsədilə kredit vəsaiti əldə etmək imkanı yaradır. Nəticədə mülki dövriyyə subyektləri mülkiyyətlərində olan əmlakı özgəninkiləşdirmədən həmin əmlaka dair mülkiyyət hüquqlarını kreditorun xeyrinə yüklü etməklə istehlak və ya sahibkarlıq məqsədləri üçün vəsait əldə etmiş olurlar.

Qanunverici Mülki Məcəllənin 320.4-cü maddəsində də məhz ipotekanın mahiyyətindən, hüquqi təyinatından və yerinə yetirdiyi funksiyalardan irəli gələrək ipoteka münasibətlərinin tənzimlənməsi ilə bağlı müvafiq qaydanı müəyyən etmişdir. Bu müddəa ilə mülkiyyətin toxunulmazlığı, mülkiyyət hüququnun üstünlüyü prinsiplərinə uyğun olaraq ipoteka qoyanın (mülkiyyətçinin) öz əmlakı barədə hüquqlarından imtina etməsinin hüquqi əsassızlığı və nəticədə bu cür razılaşmanın etibarsız olduğu təsbit edilmişdir.

Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun formalaşdırdığı hüquqi mövqeyə görə, mülkiyyət hüququ Azərbaycan Respublikasında nəinki mülkiyyətçinin hüquqi təsbit olunmuş geniş səlahiyyətləridir (ona məxsus olan əmlaka faktiki sahib olmaq, öz tələbatlarının təmin olunması üçün təyinatından asılı olaraq bu əmlakdan istədiyi kimi istifadə etmək, əmlakın hüquqi müqəddəratını öz iradəsinə görə müəyyən etmək), həm də qüvvədə olan qanunvericiliyin çərçivəsində digər şəxslərin hüquq və qanunla qorunan maraqlarını pozmadan mülkiyyətçinin dövlət tərəfindən təminat altına alınmış həmin əmlak üzərində üstünlüyünə üçüncü şəxslərin müdaxiləsini aradan götürmək, bu zaman öz mülahizəsinə görə və maraqlarına

uyğun hərəkət etmək səlahiyyətidir (R.Ağalarovun şikayəti üzrə 2007-ci il 26 sentyabr tarixli Qərar).

“İpoteka haqqında” Qanunun 30.1 və 31-ci maddələrində isə qanunverici məhz əsas öhdəliklərin icrasının təmini vasitəsi olaraq ipoteka müqaviləsi üzrə ipoteka saxlayanın – kreditörün əmlak mənafeyinə qorunması baxımından ipoteka saxlayanın yazılı razılığı olmadan ipoteka predmetinə sərəncam verilməsi haqqında əqdin etibarsız olmasını müəyyən etmişdir. Belə ki, ipoteka əsas öhdəliklərin icrasının təmini vasitəsi olaraq kreditörün əmlak mənafeyinə qorunması baxımından mühüm funksiyanı yerinə yetirir. Gələcəkdə əsas öhdəlik üzrə tələbi yerinə yetirilməyəcəyi təqdirdə məhz ipoteka predmeti hesabına mənfəətinin qarşılanacağından əmin olan kreditör qarşı tərəflə müqavilə münasibətlərinə daxil olur ki, nəticədə hər bir tərəf üçün əmlak mənfəəti əldə etmək üçün şərait yaranmış olur. Odur ki, əsas öhdəliyin icrası ilə bağlı kreditörün mənafeyi üçün yarana biləcək təhlükələrin qarşısını almaq məqsədilə qanunverici ipoteka qoyanın əsas öhdəliyin icrasının təminatı olaraq çıxış edən ipoteka predmeti barədə sərəncam əqdi bağlayarkən ipoteka saxlayanın yazılı razılığını əldə etməli olduğunu təsbit etmişdir.

Lakin Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu qeyd edir ki, ipoteka saxlayan ipoteka predmetinin özgəninkiləşdirilməsi ilə bağlı razılığın verilməsindən imtina edərsə, bu barədə qərarı əsaslandırılmış olmalı, həmin imtinanın səbəbləri, özgəninkiləşdirilmənin əsas öhdəliyin icrasının təmin olunmasında nə kimi təhlükələr yarada biləcəyi göstərilməlidir. Habelə, onun bu qərarı ilə razılaşmayan ipoteka qoyan həmin qərarı məhkəmədə mübahisələndirmək səlahiyyətinə də malikdir.

Nəzərə alınmalıdır ki, məhz mövcud qanunvericilikdən çıxış edərək Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu belə nəticəyə gəlir ki, ipoteka predmetinə sərəncam verilməsi ipoteka saxlayanın yazılı razılığı əsasında baş verir.

Bununla yanaşı Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu qeyd etməyi vacib hesab edir ki, mülki dövriyyənin davamlılığının, qanunvericiliyin müəyyənliyinin təmin edilməsi və mülkiyyət hüququ sahiblərinin mənafeyinə qorunması baxımından gələcəkdə fərqli tənzimləmənin qanunverici tərəfindən tətbiqi nəzərə alın bilər. Belə ki, qanunverici mülki münasibətlərin tənzimlənməsi ilə

bağlı qaydalar müəyyən edilməsində müvafiq səlahiyyətlərə malikdir. Lakin, bütün hallarda tənzipetmə hüquq bərabərliyi prinsipinə, o cümlədən Konstitusiyada normativ hüquqi aktların hüquqa və haqq-ədalətə (bərabər mənafeələrə bərabər münasibətə) əsaslanması və Konstitusiyaya zidd olmaması tələblərinə uyğun həyata keçirilməli və Konstitusiyada öz əksini tapan qanunun aliliyinin tərkib hissəsi olan mütənasiblik və tarazlıq prinsipləri nəzərə alınmalıdır (Konstitusiyanın 149-cu maddəsinin I və III hissələri).

O da göstərməlidir ki, qanunvericiliklə ipoteka predmetinin salamatlığının, dəyərinin saxlanılmasını təmin etmək vəzifəsi də ipoteka qoyana həvalə edilmiş, bu vəzifənin pozulması halında ipoteka saxlayanın öhdəliyinin vaxtından əvvəl icra edilməsini, öhdəlik icra edilmədikdə isə tutmanın ipoteka predmetinə yönəldilməsini tələb etmək səlahiyyəti tanınmışdır.

“İpoteka haqqında” Qanunun 25-ci maddəsinə əsasən, ipoteka qoyan ipoteka predmetinin üçüncü şəxslərin qəsdlərindən və tələblərindən müdafiə etməli və onu lazımi vəziyyətdə saxlamaq üçün zəruri tədbirlər görməlidir.

Həmin Qanunun 27.3-cü maddəsinə görə, ipoteka qoyulmuş əşyadan istifadə qaydaları, ipoteka qoyulmuş əşyanın saxlanması vəzifələri ipoteka qoyan tərəfindən kobud şəkildə pozulduqda və belə pozuntu ipoteka qoyulmuş əşyanın məhvi və ya zədələnməsi təhlükəsini yaratdıqda, habelə ipoteka qoyulmuş əşyanın sığortalanması üzrə vəzifələr icra edilmədikdə ipoteka saxlayan əsas öhdəliyinin vaxtından əvvəl icrasını tələb edə bilər. Belə tələb yerinə yetirilməzsə, ipoteka saxlayan tutmanı ipoteka predmetinə yönəldə bilər.

Mülki Məcəllənin 312-ci maddəsinə müvafiq olaraq, ipoteka verən əşyanın real dəyərini qorumağa borcludur. Şəraitin pisləşməsi nəticəsində ipoteka üçün təhlükə yarandıqda, ipoteka saxlayan bu təhlükəni aradan qaldırmaq üçün ipoteka verənə müvafiq müddət təyin edə bilər. Həmçinin, ipoteka verənin öz vəzifələrini icra edə bilmədiyi aşkar olarsa, ipoteka saxlayan əşyanın ona verilməsini tələb edə bilər.

Əşyanın real dəyəri ipoteka qoyanla ipoteka saxlayan arasında razılaşdırılmaqla ipoteka predmetini təşkil edən əşyanın ilkin satış qiyməti olub konkret məbləğdə ifadə edilir. Mülki Məcəllənin 312.1-ci maddəsində qanunverici ipoteka ilə yüklü edilmiş əşyanın

real dəyərinin qorunması vəzifəsini təsbit etməklə əşyanın öhdəliyin yarandığı vaxtda mövcud olan və razılaşdırılmış dəyərinin azaldılmasının yol verilməzliyini nəzərdə tutmuşdur. Belə ki, gələcəkdə əsas öhdəlik icra edilmədiyi təqdirdə kreditorun tələbi məhz ipoteka predmeti hesabına təmin olunduğundan, kreditorun mənafeyinin qorunması, öhdəliyin təminatlı qalmaması baxımından həmin əşyanın dəyərinin azaldılmasına səbəb ola biləcək hərəkətlərin yolverilməzliyi müəyyən edilmişdir.

İpoteka predmeti olan əşyanın dəyərinin artmasına səbəb olan yaxşılaşdırmalara gəlincə isə nəzərə alınmalıdır ki, bu halda gələcəkdə öhdəliyin təminat dəyəri azalmadığından kreditorun mənafeyi hər hansı təhlükəyə məruz qalmır, əksinə ipoteka predmetinin dəyərinin artması ipoteka saxlayanın təminatının güclənməsinə gətirib çıxarır. Odur ki, ipoteka predmetinin dəyərinin artmasına səbəb olan yaxşılaşdırmaların ipoteka saxlayanın mənafeyi baxımından hüquqa zidd hesab edilməsi yolverilməzdir.

Qeyd edilməlidir ki, kreditorun mənafeyi üçün hər hansı təhlükə yaranmaması səbəbindən “İpoteka haqqında” Qanuna 28 dekabr 2018-ci il tarixində əlavə edilmiş 30.6-cı maddəyə əsasən, ipoteka predmetinin özgəninkiləşdirilməsinin əsas öhdəlik üzrə tələblərin ödənilməsinə kifayət etdiyi hallarda, bu Qanunun 30.1-ci maddəsinin tələbləri nəzərə alınmadan ipoteka qoyan ipoteka predmetini özgəninkiləşdirə və ipoteka saxlayana əsas öhdəlik üzrə borclarını ödəyə bilər.

Göstərilənləri əsasən Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu aşağıdakı nəticələrə gəlir:

– mülkiyyət hüququnun toxunulmazlığı prinsipinə uyğun olaraq Mülki Məcəllənin 312.4-cü maddəsi tərəflər arasında ipoteka müqaviləsi bağlanarkən ipoteka qoyanın əşya üzərində mülkiyyət hüquqlarından imtina etməsinə dair razılaşmanın qadağan edilməsini ehtiva edir;

– ipoteka müqaviləsi üzrə ipoteka saxlayanın əmlak mənafeyinin qorunması, əsas öhdəliyin icrasının təmin olunmasında yarana biləcək təhlükənin qarşısının alınması baxımından “İpoteka haqqında” Qanunun 30.1 və 31.1-ci maddələri ipoteka saxlayanın yazılı razılığı olmadan ipoteka predmetinə sərəncam verilməsi haqqında əqdin etibarsızlığını müəyyən edir.

İpoteka saxlayanın ipoteka predmetinin özgəninkiləşdirilməsi ilə bağlı razılığın verilməsindən imtina barədə qərarı əsaslandırılmış olmalı və imtinanın səbəbləri göstərilməlidir. İpoteka qoyan öz növbəsində həmin qərarı məhkəmədə mübahisələndirə bilər.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsini, “Konstitusiya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 60, 62, 63, 65-67 və 69-cu maddələrini rəhbər tutaraq, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

Q Ə R A R A A L D I:

1. Mülkiyyət hüququnun toxunulmazlığı prinsipinə uyğun olaraq Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 312.4-cü maddəsi tərəflər arasında ipoteka müqaviləsi bağlanarkən ipoteka qoyanın əşya üzərində mülkiyyət hüquqlarından imtina etməsinə dair razılaşmanın qadağan edilməsini ehtiva edir.

2. İpoteka müqaviləsi üzrə ipoteka saxlayanın əmlak mənafeyinin qorunması, əsas öhdəliyin icrasının təmin olunmasında yarana biləcək təhlükənin qarşısının alınması baxımından “İpoteka haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 30.1 və 31.1-ci maddələri ipoteka saxlayanın yazılı razılığı olmadan ipoteka predmetinə sərəncam verilməsi haqqında əqdin etibarsızlığını müəyyən edir.

İpoteka saxlayanın ipoteka predmetinin özgəninkiləşdirilməsi ilə bağlı razılığın verilməsindən imtina barədə qərarı əsaslandırılmış olmalı və imtinanın səbəbləri göstərilməlidir. İpoteka qoyan öz növbəsində həmin qərarı məhkəmədə mübahisələndirə bilər.

3. Qərar dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

4. Qərar rəsmi dövlət qəzetlərində və “Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Məlumatı”nda dərc edilsin, habelə Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin rəsmi internet saytında yerləşdirilsin.

5. Qərar qətidir, heç bir orqan və ya şəxs tərəfindən ləğv edilə, dəyişdirilə və ya rəsmi təfsir edilə bilməz.

**ПОСТАНОВЛЕНИЕ
ПЛЕНУМА КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

**О толковании статьи 312.4 Гражданского
Кодекса Азербайджанской Республики и статей 30.1 и 31.1
Закона Азербайджанской Республики
«Об ипотеке» в их взаимосвязи**

1 июля 2022 года

город Баку

Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики в составе Фархада Абдуллаева (председатель), Соны Салмановой, Умай Эфендиевой, Ровшана Исмаилова, Джейхуна Гараджаева, Рафаэля Гваладзе, Маира Мурадова, Исы Наджафова (судья-докладчик) и Кямрана Шафиева,

с участием секретаря суда Фараида Алиева,

в соответствии с частью VI статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики, статьями 27.2 и 33 Закона Азербайджанской Республики «О Конституционном суде» и статьей 39 Внутреннего устава Конституционного суда Азербайджанской Республики на основании обращения Ширванского апелляционного суда рассмотрел в судебном заседании, проведенном в порядке письменной процедуры особого конституционного производства конституционное дело о толковании статьи 312.4 Гражданского Кодекса Азербайджанской Республики и статей 30.1 и 31.1 Закона Азербайджанской Республики «Об ипотеке» в их взаимосвязи.

Изучив и обсудив доклад судьи И.Наджафова по делу, суждения представителей заинтересованных субъектов судьи Ширванского апелляционного суда Н.Мирзаева и заведующей отделом Экономического законодательства Аппарата Милли Меджлиса Азербайджанской Республики М.Базыгова, специалистов Верховного суда Азербайджанской Республики, Центрального Банка Азербайджанской Республики, Ипотечного

и кредитно-гарантийного фонда Азербайджанской Республики, Нотариальной Палаты Азербайджана, мнения экспертов доцента кафедры Гражданского право Юридического факультета Бакинского Государственного Университета, доктора философии по праву С.Сулейманлы и доцента той же кафедры, доктора философии по праву Ф.Мирзаевой и материалы дела, Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики

У С Т А Н О В И Л:

Ширванский апелляционный суд обратился в Конституционный суд Азербайджанской Республики (далее – Конституционный суд) с просьбой дать толкование статьи 312.4 Гражданского Кодекса Азербайджанской Республики и статей 30.1 и 31.1 Закона Азербайджанской Республики «Об ипотеке» в их взаимосвязи.

Из обращения следует, что Открытое Акционерное Общество «Bank Avrasiya» (далее – ОАО «Bank Avrasiya») обратилось в Физулинский районный суд с требованием направить взыскание по долгу на предмет ипотеки против А,Гусейнова и других лиц.

Решением суда первой инстанции от 13 августа 2021 года иск был частично удовлетворен, было решено направить исковое требование на квартиры, составляющие предмет ипотеки, погасить долг за счет денежных средств, полученных от продажи этих квартир на открытом аукционе.

ОАО "Банк Евразия" подало апелляционную жалобу, заявив, что определение стоимости недвижимости на улице М.Мухтарова Ясамальского района города Баку в размере 152 000 манатов, являющейся предметом ипотеки, не отражает действительности, что её стоимость искусственно увеличена путем дополнительных приращений и улучшений этого имущества собственником без согласия ипотекодержателя.

При рассмотрении дела Ширванский апелляционный суд пришел к выводу, что в законодательстве имеются неопределенности относительно того, имеет ли ипотекодатель право свободно распоряжаться принадлежащим ему имуществом на праве собственности.

Так, статья 312.4 Гражданского Кодекса предусматривает право ипотекодателя свободно распоряжаться этим имуществом, исключая чрезмерное вмешательство лица (ипотекодержателя), в пользу которого обременено право собственности собственника (ипотекодателя) на предмет ипотеки. В отличие от этого, в статьях 30.1 и 31.1 Закона «Об ипотеке» право собственника имущества распоряжаться имуществом, являющимся предметом ипотеки, обусловлено ограничением его права собственности, сделав его зависимым от воли ипотекодержателя.

В связи с этим возникла необходимость обращения в Конституционный суд для разъяснения упомянутых спорных моментов и формирования единой судебной практики.

В связи с обращением Пленум Конституционного суда отмечает следующее.

Согласно части I статьи 13 и частям I и II статьи 29 Конституции Азербайджанской Республики (далее – Конституция), собственность в Азербайджанской Республике является неприкосновенной и охраняется государством. Каждый имеет право собственности. Ни один вид собственности не превалирует над другими. Право собственности, в том числе право частной собственности, охраняется законом.

Являясь важным институтом гражданского общества, собственность также является одним из важнейших факторов, составляющих основу развития экономики. По этой причине собственность охраняется государством, объявляясь неприкосновенной статьей 13 Конституции. С другой стороны, право собственности выступает основой свободы каждого индивида в обществе и является необходимым условием развития личности. Государство должно избегать незаконных вмешательств в эффективное осуществление права собственности и предотвращать их (Постановление Пленума Конституционного Суда от 16 декабря 2011 г. «О толковании статей 107-2.1 и 107-5.1 Гражданского Кодекса Азербайджанской Республики»).

Конституция не только закрепляет право собственности, но и устанавливает пределы его ограничения (часть III статьи 13, часть VI статьи 29 и часть II статьи 71 Конституции). То есть право собственности, каким бы значительным оно ни было, не является абсолютным и может быть ограничено.

В статье 3 Конституционного Закона Азербайджанской Республики «О регулировании осуществления прав и свобод человека в Азербайджанской Республике», отражающей требования об ограничении прав и свобод человека, отмечено, что права и свободы человека, установленные Конституцией Азербайджанской Республики и международными договорами, участницей которых является Азербайджанская Республика, могут быть ограничены только законом. Ограничения, вводимые в отношении прав и свобод человека, не должны менять сути данных прав и свобод и должны быть направлены на законную цель, предусмотренную Конституцией Азербайджанской Республики и настоящим Конституционным Законом, и соразмеряться с данной целью.

Поэтому ограничение права собственности как одного из основных и неотъемлемых прав человека не только является законным, но и должно служить законной цели – цели защиты прав и свобод других лиц, быть соразмерным и не носить характера, противоречащего сущности этого права.

В Конституции также признается свобода договора в гражданском обороте как логическая необходимость, при которой собственность объявляется неприкосновенной и гарантируется свободная предпринимательская деятельность. Таким образом, интересы физических и юридических лиц, связанные с имуществом, могут быть реализованы именно путем свободного использования права собственности и заключения договоров в свободной форме.

Исходя из правовой позиции, сформулированной Пленумом Конституционного суда в связи с этим, регулирование правоотношений в сфере гражданского оборота в правовом государстве должно основываться на принципах равенства всех перед законом и судом, неприкосновенности собственности и свободе договора, равновесии общественных и частных интересов при определении правового статуса субъектов этих отношений, соблюдении критериев соразмерности и равновесия при осуществлении их прав и определении условий возможного ограничения (Постановление Пленума Конституционного Суда от 14 июля 2015 г. «О толковании некоторых положений статьи 460.1 Гражданского Кодекса Азербайджанской Республики»).

Установлено, что целью Гражданского Кодекса, вытекающего из соответствующих статей Основного Закона и развивающего его, является обеспечение свободы гражданского оборота на основе равенства его участников без ущемления прав третьих лиц.

В соответствии со статьей 312.4 Гражданского Кодекса, ограничивающей власть ипотекодержателя над предметом ипотеки, установлена недействительность соглашения, которое предусматривает принятие ипотекодателем обязательства перед ипотекодержателем не отчуждать вещь, не пользоваться ею или не обременять иным образом и определено, что действительность таких сделок для третьих лиц не может зависеть от согласия ипотекодержателей.

В то же время, в статье 30 Закона «Об ипотеке» указано, что, если договором об ипотеке не предусмотрено отдельного правила, предмет ипотеки может быть отчужден ипотекодателем другому лицу только с письменного согласия ипотекодержателя, либо на него могут быть выданы доверенности (за исключением доверенностей на право управления транспортными средствами) и иные распоряжения (передача в пользование, аренда и т.п.). Статьей 31.1 данного Закона установлено, что при несоблюдении указанного порядка сделка о распоряжении предметом ипотеки признана недействительной.

Пленум Конституционного суда считает, что неопределенность, являющаяся основанием для обращения, должна решаться исходя из сути, правового назначения, цели законодательного закрепления таких важных институтов гражданского права, как вещное право, право собственности, ограниченные вещные права, в том числе залог (ипотека).

Вещное право как объективное право состоит из совокупности правовых норм, регулирующих отношения, возникающие в связи с реализацией человеком возможности обеспечения своих интересов путем непосредственного воздействия на принадлежащую ему вещь. С другой стороны, как субъективное право вещное право классифицируется как полное вещное право и ограниченное вещное право с точки зрения объема полномочий, которые оно предоставляет, являясь правом, определяющим его прямую власть над вещью, принадлежащей человеку.

Право собственности, одно из важнейших вещных прав, называется полным вещным правом, поскольку оно обеспечивает полную власть над вещью. Согласно статье 152.1 Гражданского Кодекса правом собственности является признаваемое и охраняемое государством право субъекта по своему усмотрению владеть, пользоваться и распоряжаться принадлежащим ему имуществом (вещью). Следует подчеркнуть, что главная особенность, отличающая право собственности от других вещных прав, заключается в концентрации всех трех полномочий в одном лице (собственнике), в том числе в том, что полномочие определять правовое предназначение вещи (распоряжаться вещью) обеспечивается именно правом собственности.

В соответствии со статьей 138.1 Гражданского Кодекса также возможно ограничение в какой-либо форме по закону или по сделке права собственности на вещь, что называется обременением вещи. Собственник может обременять право собственности на принадлежащую ему вещь заключенными им сделками, в том числе по договору залога (ипотеки).

Согласно статье 269 Гражданского Кодекса, определяющей понятие правом залога и ипотеки, правом залога и ипотеки является вещное право залогодержателя в отношении вещи залогодателя и в то же время способ обеспечения исполнения денежного или иного обязательства должника перед залогодержателем. Залогом является ограничение вещных прав на движимые вещи (кроме движимых вещей, которые являются объектом ипотеки). Ипотекой является ограничение вещных прав на недвижимые вещи, а также на движимые вещи, подлежащие регистрации в официальном реестре. Залог и ипотека являются дополнительным (акцессорным) обязательством залогодателя (должника) перед залогодержателем (кредитором) для обеспечения исполнения основного имущественного права.

Кредитор по обеспеченному залогом и ипотекой обязательству (залогодержатель и ипотекодержатель) имеет право в случае неисполнения должником этого обязательства получить удовлетворение из стоимости заложенной или обремененной ипотекой вещи преимущественно перед другими кредиторами лица, которому принадлежит эта вещь (залогодателя и ипотекодателя).

В соответствии со статьей 317.1 этого Кодекса, если должник не исполняет основное обязательство, в обеспечение которого установлена ипотека, или не исполняет должным образом, ипотекодержатель вправе требовать реализации недвижимой вещи.

Согласно статье 1.0.7 Закона «Об ипотеке», договор ипотеки – сделка, заключенная между ипотекодержателем и ипотекодателем в целях обеспечения исполнения основного обязательства.

Другая сторона имеет право получить юридическое удовлетворение из стоимости обремененной ипотекой вещи преимущественно перед другими кредиторами.

Таким образом, цель ипотеки (залога) состоит в обеспечении исполнения основного обязательства за счёт предмета ипотеки (залога). Ипотека как ограниченное вещное право позволяет этому правообладателю (ипотекодержателю) удовлетворить свое требование за счёт средств, полученных путем продажи вещи, являющейся предметом ипотеки, в случае неисполнения или ненадлежащего исполнения должником своего обязательства.

Институт ипотеки приобретает важное значение с точки зрения развития гражданского оборота, роста экономической инициативы. Таким образом, ипотека создает возможность для физических и юридических лиц получить доступ к кредитным средствам для удовлетворения различных потребностей, в том числе для улучшения и повышения стоимости самого имущества, являющегося предметом ипотеки, а также для предпринимательской деятельности. В результате субъекты гражданского оборота приобретают средства для потребительских или предпринимательских целей, не отчуждая находящееся в их собственности имущество, обременяя права собственности на это имущество в пользу кредитора.

В статье 312.4 Гражданского кодекса законодатель также определил соответствующий порядок регулирования ипотечных отношений, исходя именно из характера ипотеки, её правового назначения и выполняемых функций. Этим положением устанавливается юридическая необоснованность отказа ипотекодателя (собственника) от своих прав на свое имущество в соответствии с принципами неприкосновенности собствен-

ности, верховенства права собственности и, как следствие, недействительность такого соглашения.

Согласно правовой позиции, сформулированной Пленумом Конституционного суда, право собственности в Азербайджанской Республике является не только юридически закрепленными широкими полномочиями собственника (фактическое владение принадлежащим ему имуществом, использование этого имущества по своему усмотрению в зависимости от его назначения для удовлетворения собственных требований, определение юридического назначения имущества по собственному желанию), но и полномочием устранить вмешательство третьих лиц в обеспеченное государством преимущество собственника над тем имуществом и действовать в то же время в соответствии с собственными суждениями и интересами, в рамках действующего законодательства, не нарушая права и охраняемые законом интересы других лиц (Постановление от 26 сентября 2007 года по жалобе Р.Агаларова).

В то же время, в статьях 30.1 и 31 Закона «Об Ипотеке» законодателем установлено, что именно в качестве средства обеспечения исполнения основных обязательств, с точки зрения защиты имущественных интересов ипотекодержателя (кредитора) по договору ипотеки, сделка о распоряжении предметом ипотеки без письменного согласия ипотекодержателя является недействительной. Таким образом, ипотека как средство обеспечения исполнения основных обязательств выполняет важную функцию с точки зрения защиты имущественных интересов кредитора. Кредитор, уверенный в том, что его прибыль будет удовлетворена именно за счет предмета ипотеки в случае неисполнения требования по основному обязательству в дальнейшем, вступает в договорные отношения с контрагентом, в результате чего для каждой стороны создаются условия для получения имущественной прибыли. Поэтому в целях предотвращения возможных угроз интересам кредитора, связанных с исполнением основного обязательства, законодателем установлено, что ипотекодатель должен получить письменное согласие ипотекодержателя при заключении договора распоряжения предметом ипотеки, выступающего в качестве гарантии исполнения основного обязательства.

Однако Пленум Конституционного суда отмечает, что, если ипотекодержатель отказывается дать согласие на отчуждение предмета ипотеки, его решение об этом должно быть обоснованным, должны быть указаны причины этого отказа, какие опасности может представлять отчуждение при обеспечении исполнения основного обязательства. Кроме того, ипотекодержатель, не согласный с этим решением, имеет право оспорить это решение в суде.

Следует иметь в виду, что именно исходя из действующего законодательства Пленум Конституционного суда приходит к выводу, что распоряжение предметом ипотеки происходит на основании письменного согласия ипотекодержателя.

Вместе с тем Пленум Конституционного суда считает важным отметить, что с точки зрения обеспечения непрерывности гражданского оборота, определенности законодательства и защиты интересов правообладателей в будущем законодателем может быть принято во внимание применение иного регулирования. Таким образом, законодатель обладает соответствующими полномочиями в установлении правил, касающихся регулирования гражданских отношений. Однако во всех случаях регулирование должно осуществляться в соответствии с требованиями не противоречить принципу равноправия, а также требованиям Конституции о том, чтобы нормативные правовые акты основывались на праве и справедливости (равное отношение к равным интересам) и не противоречили Конституции, и должно учитывать принципы соразмерности и равновесия, которые являются неотъемлемой частью верховенства право, отраженное в Конституции (Части I и III статьи 149 Конституции).

Следует также указать, что законодательством обязанность по обеспечению сохранности невредимости, стоимости предмета ипотеки также возложена на ипотекодателя. В случае нарушения этой обязанности за ипотекодержателем признано право требовать досрочного исполнения обязательства, а в случае неисполнения обязательства направить взыскание на предмет ипотеки.

В соответствии со статьей 25 закона «Об ипотеке» ипотекодатель должен защитить предмет ипотеки от посягательств и

требований третьих лиц и принять необходимые меры для поддержания его в надлежащем состоянии.

Согласно статье 27.3 того же Закона, порядок использования заложенной вещи может потребовать от ипотекодателя досрочного исполнения основного обязательства в случае грубого нарушения ипотекодателем обязанностей по содержанию заложенной вещи и когда такое нарушение создает угрозу уничтожения или повреждения заложенной вещи, а также неисполнения обязанностей по страхованию заложенной вещи. Если такое требование не будет выполнено, ипотекодержатель может направить взыскание на предмет ипотеки.

Согласно статье 312 Гражданского Кодекса ипотекодатель обязан сохранить реальную стоимость вещи. Когда угроза для ипотеки возникает в результате ухудшения условий, ипотекодержатель может назначить ипотекодателю соответствующий срок для устранения этой опасности. Кроме того, если становится очевидным, что ипотекодатель не может выполнять свои обязанности, ипотекодержатель может потребовать, чтобы вещь передали ему.

Реальная стоимость предмета, по согласованию между ипотекодателем и ипотекодержателем, составляет начальную продажную цену предмета, составляющего предмет ипотеки и выражается в конкретной сумме. В статье 312.1 Гражданского Кодекса законодатель предусмотрел недопустимость уменьшения существующей и согласованной на момент возникновения обязательства стоимости вещи путем установления обязанности по сохранению реальной стоимости вещи, обремененной ипотекой. Таким образом, поскольку в дальнейшем в случае неисполнения основного обязательства требование кредитора удовлетворяется именно за счёт предмета ипотеки, для защиты интересов кредитора и недопущения необеспечения обязательства, определена недопустимость действий, которые могут привести к уменьшению стоимости данного предмета.

Что касается улучшений, которые приводят к увеличению стоимости предмета ипотеки, необходимо учитывать, что в этом случае в будущем интересы кредитора не подвергаются какой-либо опасности, поскольку гарантийная стоимость обязательства не уменьшается, а, наоборот, увеличение стоимости пред-

мета ипотеки приводит к усилению обеспечения ипотекодержателя. Поэтому недопустимо, чтобы улучшения, приводящие к увеличению стоимости предмета ипотеки, считались противоправными с точки зрения интересов ипотекодержателя.

Следует отметить, что в случаях, когда отчуждение предмета ипотеки в силу отсутствия какой-либо угрозы интересам кредитора является достаточным для удовлетворения требований по основному обязательству, согласно статье 30.6, добавленной к закону «Об ипотеке» 28 декабря 2018 года, ипотекодатель может отчуждать предмет ипотеки без учета требований статьи 30.1 настоящего Закона и выплачивать ипотекодержателю свои долги по основному обязательству.

На основании указанного Пленум Конституционного суда приходит к следующим выводам:

– В соответствии с принципом неприкосновенности права собственности, статья 312.4 Гражданского Кодекса содержит запрет соглашения между сторонами об отказе ипотекодателя от прав собственности на вещь при заключении договора ипотеки.

– Статьи 30.1 и 31.1 Закона «Об ипотеке» с точки зрения защиты имущественных интересов ипотекодержателя по договору ипотеки, предотвращения опасности, которая может возникнуть при обеспечении исполнения основного обязательства, определяют недействительность сделки о распоряжении предметом ипотеки без письменного согласия ипотекодержателя.

Решение ипотекодержателя об отказе в выдаче согласия на отчуждение предмета ипотеки должно быть обоснованным и указывать причины отказа. Ипотекодатель, в свою очередь, может оспорить это решение в суде.

Руководствуясь частью IV статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики, статьями 60, 62, 63, 65-67 и 69 Закона Азербайджанской Республики «О Конституционном суде», Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики

ПОСТАНОВИЛ:

1. В соответствии с принципом неприкосновенности права собственности, статья 312.4 Гражданского Кодекса Азербай-

джанской Республики содержит запрет соглашения между сторонами об отказе ипотекодателя от прав собственности на вещь при заключении договора ипотеки.

2. Статьи 30.1 и 31.1 Закона Азербайджанской Республики «Об ипотеке» с точки зрения защиты имущественных интересов ипотекодержателя по договору ипотеки, предотвращения опасности, которая может возникнуть при обеспечении исполнения основного обязательства, определяют недействительность сделки о распоряжении предметом ипотеки без письменного согласия ипотекодержателя.

Решение ипотекодержателя об отказе в выдаче согласия на отчуждение предмета ипотеки должно быть обоснованным и указывать причины отказа. Ипотекодатель, в свою очередь, может оспорить это решение в суде.

3. Постановление вступает в силу со дня опубликования.

4. Постановление опубликовать в официальных государственных газетах Азербайджанской Республики и «Вестнике Конституционного суда Азербайджанской Республики», а также на официальном интернет-сайте Конституционного суда Азербайджанской Республики.

5. Постановление является окончательным и не может быть отменено, изменено или официально истолковано ни одним органом или лицом.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ADINDAN

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTITUSIYA MƏHKƏMƏSİ PLENUMUNUN Q Ə R A R I

Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 66.5 və 67-ci maddələrinin əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair

14 iyul 2022-ci il

Şuşa şəhəri

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu Fərhad Abdullayev (sədr), Sona Salmanova, Humay Əfəndiyeva, Rövşən İsmayılov, Ceyhun Qaracayev (məruzəçi-hakim), Rafael Qvaladze, Mahir Muradov, İsa Nəcəfov və Kamran Şəfiyevdən ibarət tərkibdə,

məhkəmə katibi Fəraid Əliyevin iştirakı ilə,

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsinə, “Konstitusiyaya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 33-cü maddəsinə müvafiq olaraq, xüsusi konstitusiyaya icraatı qaydasında açıq məhkəmə iclasında Bakı şəhəri Yasamal Rayon Məhkəməsinin müraciəti əsasında Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 66.5 və 67-ci maddələrinin əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair konstitusiyaya işinə baxdı.

İş üzrə hakim C.Qaracayevin məruzəsini, maraqlı subyektlərin nümayəndələri Bakı şəhəri Yasamal Rayon Məhkəməsinin hakimi H.Səfərovun və Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi Aparatının Dövlət quruculuğu, inzibati və hərbi qanunvericilik şöbəsinin müdiri H.M.Seyidin, mütəxəssis Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının sədri H.Nəsibovun mülahizələrini və iş materiallarını araşdırıb müzakirə edərək, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu

MÜƏYYƏN ETDİ:

Bakı şəhəri Yasamal Rayon Məhkəməsi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsinə (bundan sonra – Konstitusiya Məhkəməsi) müraciət edərək Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin (bundan sonra – Cinayət Məcəlləsi) 66.5 və 67-ci maddələrinin əlaqəli şəkildə şərh edilməsini xahiş etmişdir.

Müraciətdə göstərilmişdir ki, əvvəllər məhkum olunmuş şəxsə davam edən cinayətin törədilməsinə görə ittiham irəli sürüldükdə, həmin cinayəti təşkil edən epizodlardan bir qismi birinci hökmdən əvvəl, bir qismi isə hökmdən sonra törədildiyi halda, baxılan cinayət işi üzrə təqsirləndirilən şəxsə cəzanın Cinayət Məcəlləsinin 66.5-ci maddəsinə müvafiq olaraq cinayətlərin məcmusu qaydasında və ya 67-ci maddəsinə əsasən hökmlərin məcmusu üzrə təyin edilməsinə dair məhkəmə təcrübəsində müxtəlif yanaşmalar mövcuddur.

Belə ki, Cinayət Məcəlləsinin 66.5-ci maddəsinə görə, cinayət işi üzrə hökm çıxarıldıqdan sonra, məhkumun birinci iş üzrə hökm çıxarılmazdan əvvəl törədilmiş başqa cinayətdə də təqsirli olduğu müəyyən olunarsa, ona eyni qaydalar (cinayətlərin məcmusu) üzrə cəza təyin edilir. Bu halda birinci hökmə əsasən çəkilən cəza qəti cəza müddətinə hesablanır.

Həmin Məcəllənin 67.1-ci maddəsində isə hökmlərin məcmusu üzrə cəza təyin edilərkən, məhkəmə tərəfindən yeni hökm üzrə təyin edilmiş cəzaya əvvəlki hökm üzrə təyin edilmiş cəzanın çəkilməmiş hissəsinin tamamilə və ya qismən birləşdirilməsi nəzərdə tutulmuşdur.

Müraciətdə həmçinin qeyd edilmişdir ki, şəxsin birinci hökm çıxarılmazdan əvvəl törətdiyi başqa cinayətə görə təqsirləndirilməsi üzrə cinayət işinə baxılarkən həmin hökmlə təyin edilmiş cəzanın çəkilib qurtardığı halda, ona Cinayət Məcəlləsinin 66.5-ci maddəsinə uyğun olaraq, yəni hazırkı və əvvəlki cinayətlərin məcmusu üzrə cəzanın təyin edilməsi, yaxud cəzanın çəkilib qurtarması səbəbindən ona yalnız yeni iş üzrə cəzanın təyin edilməsi ilə bağlı hüquqtətbiqetmə təcrübəsində vahid mövqe formalaşmamışdır.

Odur ki, müraciətedən göstərilən hallarda cəzatəyinetmə qaydaları ilə bağlı vahid məhkəmə təcrübəsinin formalaşdırılması, ədalət mühakiməsinin səmərəliliyinin və hüquqi müəyyənlik prinsipinin təmin edilməsi məqsədi ilə Cinayət Məcəlləsinin 66.5 və 67-ci maddələrinin əlaqəli şəkildə şərh edilməsinin zəruriliyi qənaətinə gəlmişdir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, müraciətdə qaldırılan məsələlərin həlli zamanı hüquqi müəyyənlik, hamının qanun və məhkəmə qarşısında bərabərliyi və qanunçuluq prinsipləri, eləcə də konstitusiya nəzarəti orqanının bununla bağlı formalaşdırdığı hüquqi mövqelər rəhbər tutulmalıdır.

Belə ki, pozulmuş ictimai münasibətlərin bərpası üçün dövlət məcburetmə vasitələrinin tətbiq edilməsi onların ictimai təhlükəlilik dərəcəsiindən irəli gəlir və bu zaman belə əməllərlə ictimai münasibətlərə vurula biləcək zərərin digər hüquqi vasitələrlə qarşısının alınmasının mümkünsüzlüyü nəzərə alınır. Qanunverici ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsi əsaslarını və qaydasını müəyyən edərkən işin qanuni, əsaslı və ədalətli həlli naminə cinayət prosesinin bütün mərhələlərində tələb olunan qaydalara riayət olunmasını təmin edən mexanizm nəzərdə tutmuşdur. Burada məqsəd cinayət hadisəsinə dair bütün halların müəyyən edilməsindən, onların düzgün hüquqi qiymətləndirilməsindən, cəmiyyətə və ayrı-ayrı şəxslərə dəymiş zərərin və şəxsin təqsirinin müəyyən edilməsindən ibarətdir (Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun “Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 90.9 və 91.7-ci maddələrinin şərh edilməsinə dair” 2019-cu il 14 oktyabr və “Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 206.2-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair” 2021-ci il 6 yanvar tarixli Qərarları).

Nəzərə alınmalıdır ki, hüquq tətbiqedici tərəfindən qanunvericilik normasının yanlış təfsir edilərək başqa qaydada tətbiq olunması hüquqi müəyyənlik prinsipinin pozulmasına gətirib çıxara bilər (Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun “Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 74-cü maddəsinin və Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 39, 40 və 305.1-ci maddələrinin əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair” 2021-ci il 14 sentyabr tarixli Qərarı).

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu həmin Qərarla vurğulamışdır ki, cinayət hüquq normalarının dəqiqliyi, aydınlığı, birmənalılığının ümumhüquqi meyarları hamının qanun və məhkəmə qarşısında bərabərliyi prinsipindən irəli gəlir və bu meyarlar Cinayət Məcəlləsinin qanunçuluq prinsipinin təmin edilməsinə xidmət edir. Belə ki, hamının qanun və məhkəmə qarşısında bərabərliyi və qanunçuluq prinsiplərinin təmin edilməsi yalnız cinayət hüquq normalarının bütün hüquq tətbiqedən orqanlar tərəfindən vahid anlaşılması və şərhli nəticəsində mümkündür.

Əksinə, qanunçuluq prinsipi baxımından hüquq normalarının məzmununun qeyri-müəyyənliyi hüquq tətbiqetmə prosesində hədsiz mülahizələrə və özbaşınalığa gətirib çıxarmaqla bərabərlik, qanunun aliliyi prinsiplərini də pozmuş olar.

Qeyd olunan prinsiplərə riayət olunması, bununla da cinayət prosesini həyata keçirən orqanlar tərəfindən qarşıda duran vəzifələrin qanuna əsasən yerinə yetirilməsi cinayət mühakimə icraatının məqsədlərinə nail olunmasına xidmət etməklə, nəticədə hər kəsin hüquqlarının müdafiəsini də təmin etmiş olur.

Müraciətdə göstərilən, şəxs tərəfindən cinayət tərkibini yaradan və vahid niyyətlə törədilən epizodlardan bir qisminin birinci hökmdən əvvəl, bir qisminin isə hökmdən sonra törədildiyi, yəni davam edən cinayətin törədildiyi halda baxılan cinayət işi üzrə təqsirləndirilən şəxsə cəzanın Cinayət Məcəlləsinin 66.5 və ya 67-ci maddələrinə əsasən cinayətlərin və ya hökmlərin məcmusu qaydasında təyin olunması məsələsinə aydınlıq gətirilməsi məqsədi ilə, ilk növbədə, davam edən cinayətlərin mahiyyətinin açıqlanması zəruridir.

Davam edən cinayətlərin anlayışının cinayət qanunvericiliyində təsbit edilməməsinə baxmayaraq, Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu tərəfindən qəbul edilmiş bir sıra qərarlarda təcrübədə və nəzəriyyədə belə cinayətlərə rast gəlinəndiyi qeyd olunmuş və davam edən cinayətlər zaman baxımından ara verməklə vahid niyyətlə əhatə olunan və mütəmadi törədilən eyni cinayət əməlləri kimi göstərilmişdir.

Davam edən cinayətlərə aşağıdakı əlamətlər xasdır:

- müxtəlif vaxtlarda iki və daha artıq bir-biri ilə faktiki əlaqədə olan əməllərin törədilməsi;
- əməllərin bir-biri ilə vahid niyyət və yekun (ümumi) nəticənin əldə olunması istəyi ilə birləşməsi;
- cinayətlərin çoxluğundan fərqli olaraq bir cinayət kimi qiymətləndirilməsi və Cinayət Məcəlləsinin bir maddəsi ilə tövsif olunması.

Göründüyü kimi, davam edən cinayət onu təşkil edən əməllərin sayından asılı olmayaraq bütöv (vahid) cinayət kimi çıxış edir və cinayətin törədilmə yeri, vaxtı, tövsifi kimi hüquqi əhəmiyyətli məsələlər məhz bu hal nəzərə alınmaqla həll edilməlidir.

Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin (bundan sonra – Cinayət-Prosessual Məcəlləsi) 74.2.2-ci maddəsində qeyd olunmuşdur ki, cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş son

əməlin törədildiyi yer davam edən cinayətin başa çatdığı yer hesab olunur.

Maddənin məzmunundan görüldüyü kimi, cinayəti təşkil edən sonuncu epizod həm bütöv cinayətin törədildiyi yeri, həm də cinayətin başa çatdığı anı müəyyən edir. Cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş son əməlin törədildiyi yer davam edən cinayətin başa çatdığı yer hesab olunduğundan, müvafiq olaraq davam edən cinayətin başa çatma anı da son əməlin törədildiyi vaxtla müəyyən edilməlidir.

Müraciətin edilməsinə səbəb olan işdə olduğu kimi, davam edən cinayətə, məsələn Cinayət Məcəlləsinin 213.3-cü maddəsində nəzərdə tutulan bir neçə epizoddan ibarət olan xüsusilə külli miqdarda vergiləri ödəməkdən yayınma cinayətinə münasibətdə sonuncu əməlin (epizodun) törədildiyi vaxt cinayətin başa çatdığı vaxt kimi qiymətləndirilməli (sayılmalı) və vergidən yayınma cinayətinin birinci hökmün qanuni qüvvəyə minməsindən əvvəl və ya sonra törədilməsi müəyyən edilərkən məhz son əməlin başa çatdığı vaxt (an) rəhbər tutulmalıdır.

Davam edən cinayəti təşkil edən epizodlardan bir qisminin birinci hökmdən əvvəl, bir qisminin isə hökmdən sonra törədildiyi halda baxılan cinayət işi üzrə təqsirləndirilən şəxsə cəzanın təyin edilməsi ilə bağlı qeyd olunmalıdır ki, Cinayət Məcəlləsinin 17-ci maddəsinə müvafiq olaraq, bu Məcəllənin müxtəlif maddələri ilə nəzərdə tutulmuş iki və ya daha çox cinayətin törədilməsi, həmin cinayətləri törətmiş şəxs onlardan heç birinə görə məhkum olunmamışdırsa və ya qanunla müəyyən edilmiş əsaslar üzrə cinayət məsuliyyətindən azad edilməmişdirsə, habelə bu cinayətlərdən heç birinə görə cinayət məsuliyyətinə cəlbətmə müddəti keçməmişdirsə, cinayətlərin məcmusunu yaradır.

Cinayətlərin məcmusuna görə cəza təyinetmə qaydaları Cinayət Məcəlləsinin 66-cı maddəsində müəyyən olunmuşdur. Həmin Məcəllənin 66.1-ci maddəsinə müvafiq olaraq, cinayətlərin məcmusu üzrə məhkəmə hər bir cinayətə görə ayrılıqda cəza təyin edərək, az ciddi cəzanı daha ciddi cəza ilə əhatə etmək yolu ilə və ya təyin olunmuş cəzaları tamamilə və ya qismən toplamaq yolu ilə qəti cəza təyin edir.

Hökmlərin məcmusu üzrə cəza təyin olunmasını nəzərdə tutan Məcəllənin 67.1-ci maddəsinə əsasən isə hökmlərin məcmusu üzrə cəza təyin edilərkən, məhkəmə yeni hökm üzrə təyin edilmiş cəzaya

əvvəlki hökm üzrə təyin edilmiş cəzanın çəkilməmiş hissəsini tamamilə və ya qismən birləşdirir.

Cinayətlərin məcmusu üzrə cəza ilkin mühakimədən əvvəl törədilmiş cinayətlərə, hökmlərin məcmusu üzrə cəza isə qanuni qüvvəyə minmiş hökmlə məhkum edilmiş şəxs tərəfindən yeni cinayətin törədilməsi hallarına tətbiq edilir. Qanunverici məcmu halında cəzanın təyin edilməsində fərqləndirməni cinayətlərin törədilməsi zamanı ilə əlaqələndirmişdir (Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun “Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 66.5-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair” 2012-ci il 22 fevral tarixli Qərarı).

O da nəzərə alınmalıdır ki, yeni cinayət işi üzrə ittihama baxan məhkəmə başqa məhkəmənin hökmünə müdaxilə etmək, o cümlədən həmin şəxsin əvvəlki əməlinə görə cəzanı yenidən müəyyən etmək səlahiyyətinə malik deyil. Əvvəlki hökmü çıxarmış məhkəmə tərəfindən müəyyən edilmiş cəza nəzərə alınmaqla qəti cəza təyin edilməlidir (Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun “Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 18-ci maddəsinin həmin Məcəllənin 70 və 79-cu maddələri baxımından şərh edilməsinə dair” 2021-ci il 8 dekabr tarixli Qərarı).

Qeyd olunanların təhlilindən belə qənaətə gəlmək olar ki, qanuni qüvvəyə minmiş hökmlə məhkum edilmiş şəxs tərəfindən yeni cinayət törədildiyi hallarda hökmlərin məcmusu üzrə cəza təyin edilir. Davam edən cinayətin qanunla nəzərdə tutulmuş birinci əməli birinci hökmdən əvvəl törədildiyi və həmin hökm qanuni qüvvəyə mindikdən sonra davam edərək başa çatdığı halda davam edən cinayət tam olaraq hökm qanuni qüvvəyə mindikdən sonra törədilmiş hesab edilməli və müvafiq əsaslar olduqda şəxsə cəza Cinayət Məcəlləsinin 66.5-ci maddəsinə əsasən cinayətlərin məcmusu qaydasında deyil, həmin Məcəllənin 67-ci maddəsinə uyğun olaraq hökmlərin məcmusu qaydasında təyin olunmalıdır.

Şərti məhkumetmə təyin olunarkən məhkəmə tərəfindən müəyyən olunmuş sınaq müddəti ərzində şəxs tərəfindən yeni cinayətin törədilməsi ilə bağlı məsələyə gəldikdə Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu bir daha qeyd etməyi vacib hesab edir ki, sınaq müddəti ərzində məhkum öz davranışı ilə islah olunmasını sübut etməlidir. Həmin müddət ərzində məhkum tərəfindən yeni cinayət əməlinin törədilməsi müvafiq əsaslar olduqda, cinayət qanununun tələblərinə uyğun şəxs barəsində şərti məhkumetmənin ləğv edilməsi və ona Cinayət Məcəlləsinin 67-ci maddəsi ilə

hökmlərin məcmusu üzrə cəza təyin edilməsi üçün əsasdır (Cinayət Məcəlləsinin 70.3, 71.4 və 71.5-ci maddələri).

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu “Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 18-ci maddəsinin həmin Məcəllənin 70 və 79-cu maddələri baxımından şərh edilməsinə dair” 2021-ci il 8 dekabr tarixli Qərarında qeyd etmişdir ki, şəxsin cəzanın çəkilməsinin təxirə salındığı və ya sınaq müddəti dövründə şüurlu şəkildə cinayətə yol verməsi onun şəxsiyyətinin ictimai təhlükəliliyinə və çətin islah olunmasına dəlalət edir. Odur ki, bu şəxslərin məhkumluqları qanunla müəyyən edilmiş qaydada ödənilmədiyi və ya götürülmədiyi müddətdə yenidən qəsdən cinayət törətməsi cinayətlərin residivi kimi qiymətləndirilməlidir.

Xüsusilə vurğulanmalıdır ki, məhkəmələr sınaq müddəti ərzində şəxs tərəfindən davam edən cinayətin törədilib-törədilməməsini müəyyən edərkən bu cinayətin məhz sonuncu epizodunun törədilmə anını əsas götürməlidirlər. Belə yanaşma Cinayət Məcəlləsinin 27.1-ci maddəsinin tələblərindən irəli gəlir. Həmin maddəyə uyğun olaraq, cinayət o zaman başa çatmış hesab olunur ki, şəxs tərəfindən törədilmiş əməldə (hərəkət və ya hərəkətsizlikdə) cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş cinayət tərkibinin bütün əlamətləri mövcud olsun. Müvafiq olaraq, əgər tərkib əlamətlərindən biri olmazsa, törədilmiş əməl başa çatmış cinayət kimi təsvif oluna bilməz.

Qeyd olunduğu kimi, davam edən cinayətin xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, belə cinayətin başa çatmış hesab edilməsi üçün cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş son epizodun törədilməsi tələb olunur.

Müraciətdə qaldırılan digər məsələ, yəni cinayət işi üzrə hökm çıxarıldıqdan sonra cəzanı çəkib qurtarmış şəxsin hökm çıxarılmazdan əvvəl törədilmiş başqa cinayətdə də təqsirli olduğu təqdirdə cəzanın təyin edilməsi məsələsi ilə bağlı Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu qeyd edir ki, Cinayət Məcəlləsinin 66.5-ci maddəsində cinayət işi üzrə hökm çıxarıldıqdan sonra, məhkumun birinci iş üzrə hökm çıxarılmazdan əvvəl törədilmiş başqa cinayətdə də təqsirli olduğu müəyyən olunarsa, ona cinayətlərin məcmusu üzrə cəza təyin edilməsi təsbit edilmişdir. Bu halda birinci hökmə əsasən çəkilən cəza qəti cəza müddətinə hesablanır.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu tərəfindən Cinayət Məcəlləsinin 66.5-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair qəbul edilmiş Qərarında “höküm çıxarılmazdan əvvəl”, “höküm çıxarıldıqdan sonra”, “məhkum” ifadələrinin mənası açıqlanaraq, həmin maddədə

qanuni qüvvəyə minmiş hökmün nəzərdə tutulduğu qeyd olunmuşdur.

Nəzərə alınmalıdır ki, əvvəlki hökmə təyin edilmiş cəzanın çəkilib qurtarması halı həmin hökmün qüvvəyə minməsindən əvvəl törədilmiş cinayətə görə cinayətlərin məcmusu üzrə cəzanın təyin edilməsinin mümkünlüyünü istisna edən əsas kimi qəbul edilə bilməz. Belə ki, göstərilən halda Cinayət Məcəlləsinin 66.5-ci maddəsinə uyğun olaraq təqsirləndirilən şəxsə cinayətlərin məcmusu üzrə vahid cəza təyin edilməli və birinci hökmə əsasən çəkilən cəza isə qəti cəza müddətinə hesablanmalı, yəni çəkilmiş cəza cinayətlərin məcmusu qaydasında təyin olunan vahid cəzadan çıxılmalıdır.

Beləliklə, cinayət qanunvericiliyi birinci hökmə təyin edilmiş cəzanın çəkilib qurtarması halına aid hər hansı müstəsna qayda müəyyən etmədən, şəxsin birinci iş üzrə hökm çıxarılmazdan əvvəl törətdiyi başqa cinayətə görə təqsirli bilindiyi halda, ona eyni, yəni Cinayət Məcəlləsinin 66.1-66.4-cü maddələrində müəyyən edilən cinayətlərin məcmusu üzrə cəzanın təyin edilməsini və birinci hökmə əsasən çəkilən cəzanın qəti cəza müddətinə hesablanmasını nəzərdə tutmuşdur.

Qanunvericinin belə tənzimləməsi onunla izah olunur ki, cinayətlərin məcmusunun mövcud olduğu hər bir halda, o cümlədən birinci hökm üzrə cəzanın çəkilib qurtardığı halda da müvafiq qaydada cəza təyin edilməsi mütləqdir.

Əks yanaşma, yəni şəxsə hökmün qanuni qüvvəyə mindiyi ana qədər törədilmiş cinayətə görə cinayətlərin məcmusu qaydasında deyil, ayrılıqda cəza təyin edilməsi cinayət qanununun cəza təyinetmə ilə bağlı qaydalarına zidd olmaqla yanaşı, həmçinin şəxsə daha ağır həddə cəza təyin edilməsi ilə nəticələnə bilər.

Göstərilənlərə əsasən Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu aşağıdakı nəticələrə gəlir:

– Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 74.2.2-ci maddəsinin mənasına görə, davam edən cinayətin birinci epizodunun şəxs tərəfindən başqa cinayət üzrə hökm çıxarılmazdan əvvəl törədildiyi və həmin hökm qanuni qüvvəyə mindikdən sonra davam edərək başa çatdırıldığı halda, cinayət hökm qanuni qüvvəyə mindikdən sonra törədilmiş hesab edilməli və cəza Cinayət Məcəlləsinin 67-ci maddəsinə müvafiq olaraq hökmlərin məcmusu üzrə təyin olunmalıdır;

– Cinayət Məcəlləsinin 66.5-ci maddəsinin tələbinə görə, şəxsin hökmlə təyin edilmiş cəzanı çəkib qurtardıqdan sonra bu hökm çıxarılmazdan əvvəl törədilmiş başqa cinayətdə təqsirli olması müəyyən edildiyi halda, Cinayət Məcəlləsinin 66.1-66.4-cü maddələrinə uyğun olaraq cinayətlərin məcmusu üzrə cəza təyin edilməli və birinci hökmə əsasən çəkilmiş cəza qəti cəza müddətinə hesablanmalıdır.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsini və “Konstitusiya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 60, 62, 63, 65-67 və 69-cu maddələrini rəhbər tutaraq, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

Q Ə R A R A A L D I :

1. Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 74.2.2-ci maddəsinin mənasına görə, davam edən cinayətin birinci epizodunun şəxs tərəfindən başqa cinayət üzrə hökm çıxarılmazdan əvvəl törədildiyi və həmin hökm qanuni qüvvəyə mindikdən sonra davam edərək başa çatdırıldığı halda, cinayət hökm qanuni qüvvəyə mindikdən sonra törədilmiş hesab edilməli və cəza Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 67-ci maddəsinə müvafiq olaraq hökmlərin məcmusu üzrə təyin olunmalıdır.

2. Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 66.5-ci maddəsinin tələbinə görə, şəxsin hökmlə təyin edilmiş cəzanı çəkib qurtardıqdan sonra bu hökm çıxarılmazdan əvvəl törədilmiş başqa cinayətdə təqsirli olması müəyyən edildiyi halda, Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 66.1-66.4-cü maddələrinə uyğun olaraq cinayətlərin məcmusu üzrə cəza təyin edilməli və birinci hökmə əsasən çəkilmiş cəza qəti cəza müddətinə hesablanmalıdır.

3. Qərar dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

4. Qərar rəsmi dövlət qəzetlərində və “Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Məlumatı”nda dərc edilsin, habelə Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin rəsmi internet saytında yerləşdirilsin.

5. Qərar qətidir, heç bir orqan və ya şəxs tərəfindən ləğv edilə, dəyişdirilə və ya rəsmi təfsir edilə bilməz.

**ПОСТАНОВЛЕНИЕ
ПЛЕНУМА КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА
АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

**О толковании статей 66.5 и 67 Уголовного кодекса
Азербайджанской Республики в их взаимосвязи**

14 июля 2022

город Шуша

Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики в составе Фархада Абдуллаева (председатель), Соны Салмановой, Умай Эфендиевой, Ровшана Исмаилова, Джейхуна Гараджаева (судья-докладчик), Рафаэля Гваладзе, Маира Мурадова, Исы Наджафова и Кямрана Шафиева,

с участием секретаря суда Фараида Алиева,

в соответствии с частью VI статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики, статьей 33 Закона Азербайджанской Республики «О Конституционном суде», на основании обращения Ясамальского районного суда города Баку, рассмотрел в открытом судебном заседании в порядке особого конституционного производства конституционное дело о толковании статей 66.5 и 67 Уголовного кодекса Азербайджанской Республики в их взаимосвязи.

Изучив и обсудив доклад судьи Дж. Гараджаева по делу, суждения представителей заинтересованных субъектов – судьи Ясамальского районного суда города Баку Г.Сафарова, заведующего отделом государственного строительства, административного и военного законодательства Аппарата Милли Меджлиса Азербайджанской Республики Х.М.Сеида, специалиста – председателя Уголовной коллегии Верховного суда Азербайджанской Республики Г.Насибова и материалы дела, Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики

У С Т А Н О В И Л:

Ясамальский районный суд города Баку обратился в Конституционный суд Азербайджанской Республики (далее – Конституционный суд) с просьбой дать толкование статей 66.5 и 67 Уголовного кодекса Азербайджанской Республики (далее – Уголовный кодекс) в их взаимосвязи.

В обращении указано, что при предъявлении ранее осужденному лицу обвинения за совершение продолжаемого преступления, в случае, когда часть эпизодов, составляющих данное преступление, была совершена до, а часть – различные подходы к назначению наказания обвиняемому по рассматриваемому уголовному делу – в порядке совокупности преступлений в соответствии со статьей 66.5 Уголовного кодекса или по совокупности приговоров на основании статьи 67.

Так, согласно статье 66.5 Уголовного кодекса, по тем же правилам (совокупности преступлений) назначается наказание, если после вынесения приговора по уголовному делу будет установлено, что осужденный виновен еще и в другом преступлении, совершенном им до вынесения приговора по первому делу. В этом случае в окончательное наказание, засчитывается наказание, отбытое по первому приговору.

А в статье 67.1 данного Кодекса предусмотрено, что при назначении наказания по совокупности приговоров к наказанию по последнему приговору суда полностью или частично присоединяется неотбытая часть наказания по предыдущему приговору.

В обращении также отмечается, что при рассмотрении уголовного дела по обвинению лица за другое преступление, совершенное до постановления первого приговора, если наказание, назначенное данным приговором, отбыто, в правоприменительной практике не сформировалось единой позиции относительно назначения ему наказания в соответствии со статьей 66.5 Уголовного кодекса, то есть назначения наказания по совокупности последнего и предыдущего преступлений или в связи с отбытием наказания – назначения ему наказания лишь по новому делу.

Поэтому обратившийся пришел к выводу о необходимости толкования статей 66.5 и 67 Уголовного кодекса в их взаимосвязи в целях формирования единой судебной практики в связи с правилами назначения наказания при указанных обстоятельствах, обеспечения эффективности правосудия и принципа правовой определенности.

Пленум Конституционного суда считает, что при решении, поставленных в обращении вопросов, следует руководствоваться принципами правовой определенности, равенства всех перед законом и судом и законности, а также правовыми позициями, сформированными в связи с этим органом конституционного контроля.

Так, применение средств государственного принуждения для восстановления нарушенных общественных отношений вытекает из степени их общественной опасности, при этом учитывается невозможность предотвращения ущерба, который такие деяния могут причинить общественным отношениям, другими правовыми средствами. Законодатель, определяя основы и порядок осуществления правосудия, предусмотрел механизм обеспечения соблюдения требуемых правил на всех этапах уголовного процесса для законного, обоснованного и справедливого разрешения дела. Цель здесь заключается в установлении всех обстоятельств, связанных с преступлением, их правильной правовой оценке, определении ущерба, причиненного обществу и отдельным лицам, и вины лица (Постановления Пленума Конституционного суда «О толковании статей 90.9 и 91.7 Уголовно-процессуального кодекса Азербайджанской Республики» от 14 октября 2019 года и «О толковании статьи 206.2 Уголовного кодекса Азербайджанской Республики» от 6 января 2021 года).

Следует иметь в виду, что неверное толкование правоприменителем законодательной нормы и применение ее в ином порядке могут привести к нарушению принципа правовой определенности (Постановление Пленума Конституционного суда «О соответствующем толковании статьи 74 Уголовного Кодекса Азербайджанской Республики и статей 39, 40 и 305.1 Уголовно-процессуального кодекса Азербайджанской Республики в их взаимосвязи» от 14 сентября 2021 года).

В данном Постановлении Пленум Конституционного суда подчеркивает, что общеправовые критерии точности, ясности, однозначности уголовно-правовых норм вытекают из принципа равенства всех перед законом и судом, эти критерии служат обеспечению принципа законности Уголовного кодекса. Так, обеспечение принципов равенства всех перед законом и судом и обеспечение законности возможно лишь в результате единообразного понимания и толкования уголовно-правовых норм всеми правоприменяющими органами. Напротив неопределенность содержания правовых норм с точки зрения принципа законности может не только привести к безграничным суждениям, произволу, но и нарушать принципы равенства, верховенства закона в правоприменительном процессе.

Соблюдение указанных принципов и выполнение тем самым органами осуществляющими уголовный процесс предстоящих задач в соответствии с законом служит достижению целей уголовного судопроизводства, и как результат – обеспечивает защиту прав каждого.

В целях внесения ясности в вопрос о назначении обвиняемому по рассматриваемому уголовному делу наказания в порядке совокупности преступлений или приговоров, на основании статей 66.5 или 67 Уголовного Кодекса, в случае совершения части указанных в обращении эпизодов, создающих состав преступления и совершенных лицом с единым намерением, до первого приговора, а части – после приговора, то есть в случае совершения продолжаемого преступления, необходимо в первую очередь раскрыть суть продолжаемых преступлений.

Несмотря на то, что понятие продолжаемых преступлений не закреплено в уголовном законодательстве, в ряде постановлений, принятых Пленумом Конституционного суда, отмечается, что такие преступления встречаются в теории и практике и указывается, что продолжаемые преступления – это одинаковые преступные деяния, охватываемые единым умыслом и совершаемые регулярно с перерывами во времени.

Продолжаемые преступления характеризуются следующими признаками:

– совершение в разное время двух и более действий, фактически связанных друг с другом;

– сочетание действий с единым намерением и стремлением к достижению конечного (общего) результата;

– в отличие от множественности преступлений оценивается и определяется статьей Уголовного кодекса как единичное преступление.

Как видно, продолжаемое преступление выступает как целостное (единичное) преступление, независимо от количества составляющих его деяний и такие вопросы, как место, время совершения, квалификация преступления, представляющие юридическое значение, должны решаться именно с учетом данного обстоятельства.

В статье 74.2.2 Уголовно-процессуального кодекса Азербайджанской Республики (далее – Уголовно-процессуальный кодекс) говорится, что местом совершения последнего деяния, предусмотренного уголовным законом, считается место доведения до конца продолжаемого преступления.

Как видно из содержания статьи, последний эпизод, составляющий преступление, определяет как место совершения преступления в целом, так и момент доведения его до конца. Поскольку местом совершения последнего деяния, предусмотренного уголовным законом, считается место доведения до конца продолжаемого преступления, соответственно момент доведения до конца продолжаемого преступления также должен определяться временем совершения последнего деяния.

Как и в случае, по которому было подано заявление, в отношении продолжаемого преступления, к примеру, состоящего из нескольких эпизодов преступления уклонения от уплаты налогов в значительном размере, предусмотренного статьей 213.3 Уголовного кодекса, время совершения последнего деяния (эпизода) следует расценивать (считать) как время доведения преступления до конца, и после установления совершения преступления уклонения от уплаты налогов до или после вступления в законную силу первого приговора, руководствоваться временем (моментом) доведения до конца именно последнего деяния.

Что касается назначения наказания обвиняемому по уголовному делу, рассматриваемому в случае, когда часть эпизодов продолжаемого преступления была совершена до первого приговора, а часть – после приговора, следует отметить, что в соот-

ветствии со статьей 17 Уголовного кодекса совершение двух или более преступлений, предусмотренных различными статьями настоящего Кодекса, ни за одно из которых лицо не было осуждено или не освобождено от уголовной ответственности на законных основаниях, а также если ни по одному из этих преступлений не истекли сроки давности привлечения к уголовной ответственности, образует совокупность преступлений.

Правила назначения наказания по совокупности преступлений установлены в статье 66 Уголовного кодекса. В соответствии со статьей 66.1 данного Кодекса при совокупности преступлений за каждое совершенное преступление суд назначает отдельное наказание и путем поглощения менее строгого наказания более строгим либо путем полного или частичного сложения назначенных наказаний назначает окончательное наказание.

На основании статьи 67.1 Кодекса, предусматривающей назначение наказания по совокупности приговоров, при назначении наказания по совокупности приговоров к наказанию, назначенному по последнему приговору суда, частично или полностью присоединяется неотбытая часть наказания по предыдущему приговору суда.

Наказание по совокупности преступлений применяется к преступлениям, совершенным до предварительного судебного разбирательства, а наказание по совокупности приговоров – к случаям совершения нового преступления лицом, осужденным на основании вступившего в законную силу приговора. Законодатель связал отличие в назначении наказания по совокупности со временем совершения преступления (Постановление Пленума Конституционного суда «О толковании статьи 66.5 Уголовного кодекса Азербайджанской Республики» от 22 февраля 2012 года).

Следует также иметь в виду, что суд, рассматривающий обвинение по новому уголовному делу, не уполномочен вмешиваться в приговор другого суда, в том числе заново назначать наказание за предыдущее деяние этого лица. Окончательное наказание должно быть назначено с учетом наказания, назначенного судом, вынесшим предыдущий приговор (Постановление Пленума Конституционного суда «О толковании статьи 18

Уголовного кодекса Азербайджанской Республики с точки зрения статей 70 и 79 данного кодекса” от 8 декабря 2021 года).

Исходя из анализа вышеотмеченного, можно прийти к такому выводу, что при совершении лицом осужденным вступившим в законную силу приговором нового преступления назначается наказание по совокупности приговоров. Продолжаемое преступление следует считать оконченным после вступления приговора в законную силу, если предусмотренное законом первое деяние продолжаемого преступления было совершено до первого приговора, продолжалось и окончилось после вступления этого приговора в законную силу, и при наличии соответствующих оснований наказание лицу должно быть назначено не в порядке совокупности преступлений на основании статьи 66.5 Уголовного кодекса, а в порядке совокупности приговоров в соответствии со статьей 67 данного Кодекса.

Что касается вопроса о совершении лицом нового преступления в течение установленного судом испытательного срока при назначении условного осуждения, Пленум Конституционного Суда считает важным еще раз отметить, что в течение испытательного срока осужденный должен своим поведением доказать свое исправление. Совершение осужденным в течение этого срока нового преступного деяния при наличии соответствующих оснований является основанием для отмены условного осуждения в отношении лица в соответствии с требованиями уголовного закона и назначения ему наказания по совокупности приговоров статьей 67 Уголовного кодекса (статьи 70.3, 71.4 и 71.5 Уголовного кодекса).

Пленум Конституционного суда в Постановлении «О толковании статьи 18 Уголовного кодекса Азербайджанской Республики с точки зрения статей 70 и 79 данного Кодекса» от 8 декабря 2021 года отмечает, что сознательное совершение в период отсрочки отбывания наказания или испытательного срока преступления лицом свидетельствует об общественной опасности его личности и сложном исправлении. Таким образом повторное совершение умышленного преступления данными лицами в период непогашенной или неснятой в установленном законом порядке судимости должно расцениваться как рецидив преступлений.

Следует особо подчеркнуть, что суды при установлении того, было ли совершено лицом продолжаемое преступление в течение испытательного срока, должны исходить именно из момента совершения последнего эпизода этого преступления. Такой подход вытекает из требований статьи 27.1 Уголовного кодекса. В соответствии с данной статьей преступление признается оконченным, если в совершенном лицом деянии (действии или бездействии) содержатся все признаки состава преступления, предусмотренные уголовным законом. Соответственно, при отсутствии одного из признаков состава совершенное деяние не может квалифицироваться как оконченное преступление.

Как уже отмечалось, особенность продолжаемого преступления заключается в том, что для признания такого преступления оконченным, требуется совершение последнего эпизода, предусмотренного уголовным законом.

Что касается поставленного в обращении другого вопроса, то есть вопроса о назначении наказания в случае, если лицо, отбывшее наказание после вынесения приговора по уголовному делу, виновно еще и в другом преступлении, совершенном им до вынесения приговора, Пленум Конституционного суда отмечает, что в статье 66.5 Уголовного кодекса закреплено, что если после вынесения приговора по уголовному делу будет установлено, что осужденный виновен еще и в другом преступлении, совершенном им до вынесения приговора по первому делу, ему назначается наказание по совокупности преступлений. В этом случае в окончательное наказание засчитывается наказание, отбытое по первому приговору.

В принятом Пленумом Конституционного суда Постановлении о толковании статьи 66.5 Уголовного кодекса, раскрывается смысл выражений «до вынесения приговора», «после вынесения приговора», «осужденный» и отмечается, что данная статья подразумевает приговор, вступивший в законную силу.

Следует иметь в виду, что факт отбытия наказания, назначенного предыдущим приговором, не может рассматриваться как основание, исключающее возможность назначения наказания по совокупности преступлений за преступление совершенное до вступления в силу данного приговора. Так, в указанном случае обвиняемому в соответствии со статьей 66.5 Уголовного

кодекса должно быть назначено единое наказание по совокупности преступлений, а наказание, отбытое на основании первого приговора – засчитано в срок окончательного наказания, то есть отбытое наказание должно быть вычтено из единого наказания, назначенного в порядке совокупности преступлений.

Таким образом, уголовное законодательство, не устанавливая какого-либо исключительного порядка в отношении факта отбывания наказания, назначенного первым приговором, в случае признания лица виновным в другом преступлении, совершенном до вынесения приговора по первому делу, предусматривает назначение ему такого же наказания, то есть по совокупности преступлений, установленных статьями 66.1-66.4 Уголовного кодекса и засчитывание наказания, отбытого на основании первого приговора в срок окончательного наказания.

Такое регулирование законодателем объясняется тем, что в каждом случае, когда имеет место совокупность преступлений, в том числе в случае отбытия наказания по первому приговору, назначение наказания в соответствующем порядке является обязательным.

Иной подход, то есть назначение лицу наказания за преступление, совершенное до момента вступления приговора в законную силу, не в порядке совокупности преступлений, а в отдельности не только противоречит правилам уголовного закона, связанным с назначением наказания, но и может повлечь за собой назначение лицу более тяжелого наказания.

На основании изложенного Пленум Конституционного суда приходит к следующим выводам:

– Согласно смыслу статьи 74.2.2 Уголовно-процессуального кодекса, если первый эпизод продолжаемого преступления совершен лицом до вынесения приговора по другому преступлению, продолжен и доведен до конца, после вступления данного приговора в законную силу, преступление считается совершенным после вступления приговора в законную силу, и наказание назначается по совокупности приговоров в соответствии со статьей 67 Уголовного кодекса;

– Согласно требованию статьи 66.5 Уголовного кодекса в случае признания лица виновным в другом преступлении, совершенном после отбытия назначенного приговором наказания до

вынесения данного приговора, наказание назначается по совокупности преступлений в соответствии со статьями 66.1- 66.4 Уголовного кодекса, а наказание, отбытое на основании первого приговора, засчитывается в срок окончательного наказания.

Руководствуясь частью VI статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики и статьями 60, 62, 63, 65-67 и 69 Закона Азербайджанской Республики “О Конституционном суде”, Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики

ПОСТАНОВИЛ:

1. Согласно о смыслу статьи 74.2.2 Уголовно-процессуально-го кодекса Азербайджанской Республики, если первый эпизод продолжаемого преступления совершен лицом до вынесения приговора по другому преступлению, продолжен и доведен до конца после вступления данного приговора в законную силу, преступление считается совершенным после вступления приговора в законную силу, и наказание назначается по совокупности приговоров в соответствии со статьей 67 Уголовного кодекса Азербайджанской Республики.

2. Согласно требованию статьи 66.5 Уголовного кодекса Азербайджанской Республики в случае признания лица виновным в другом преступлении, совершенном после отбытия назначенного приговором наказания до вынесения данного приговора, наказание назначается по совокупности преступлений в соответствии со статьями 66.1-66.4 Уголовного кодекса Азербайджанской Республики, а наказание, отбытое на основании первого приговора, засчитывается в срок окончательного наказания.

3. Постановление вступает в силу со дня опубликования.

4. Постановление опубликовать в официальных государственных газетах и в “Вестнике Конституционного суда Азербайджанской Республики”, а также разместить на официальном интернет-сайте Конституционного суда Азербайджанской Республики.

5. Постановление является окончательным и не может быть отменено, изменено или официально истолковано ни одним органом или лицом.

TƏDBİRLƏR

Konstitusiya Məhkəməsində Tacikistan Respublikasının ölkəmizdə səfərdə olan nümayəndə heyəti ilə görüş keçirilib

Avqustun 22-də Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsində ölkəmizdə səfərdə olan Tacikistan Respublikasının Prezident Aparatı, Ədliyyə Nazirliyi, Konstitusiya Məhkəməsi, Ali Məhkəməsi, Yuxarı İqtisadiyyat Məhkəməsi və Dünya Bankının məsul əməkdaşlarından ibarət olan nümayəndə heyəti ilə görüş təşkil edilib.

Görüşdə Ulu Öndər Heydər Əliyevin təşəbbüsü və müəllifliyi ilə 1995-ci ildə müstəqil Azərbaycan Respublikasının ilk Konstitusiyası qəbul ediləndən sonra, 1998-ci ildə Konstitusiya Məhkəməsinin formalaşdırılması və fəaliyyəti haqqında məlumat verilib.

Bildirilib ki, Azərbaycan Respublikası ilə Tacikistan Respublikası arasında əlaqələr bütün sahələrdə daima uğurla inkişaf edir. Həmin əlaqələrin inkişafı həmçinin məhkəmə-hüquq sahəsində də müşahidə edilir.

Qeyd edilib ki, Azərbaycan və Tacikistan Konstitusiya məhkəmələri arasında həm ikitərəfli formatda, eləcə də Konstitusiya Ədalət Mühakiməsi üzrə Dünya Konfransı, Asiya Konstitusiya Məhkəmələri və Ekvivalent İnstitutlar Assosiasiyası, həm də Avrasiya Konstitusiya Nəzarəti Orqanları Assosiasiyası çərçivəsində məhkəmə-hüquq əməkdaşlığını həyata keçirirlər.

Qonaqlar səmimi görüşə görə Konstitusiya Məhkəməsinin kollektivinə minnətdarlığını bildirərək, Tacikistan Respublikasında həyata keçirilən məhkəmə-hüquq islahatlarına toxunaraq, Azərbaycan Respublikası ilə məhkəmə-hüquq əməkdaşlığını yüksək qiymətləndiriblər.

Söhbət zamanı ətraflı fikir mübadiləsi aparılıb, hüquqi məsələlər müzakirə olunub.

Görüşün sonunda qonaqlar Konstitusiya Məhkəməsinin binası ilə tanış olublar və xatirə şəkilləri çəkilib.

Avropa Şurası katibliyinin İnsan Hüquqları və Qanunun Aliliyi Direktoratlığının İnsan Hüquqları üzrə direktoru Kristof Puarelin başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti ilə görüş keçirilib

Sentyabrın 5-də Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsində ölkəmizdə işgüzar səfərdə olan Avropa Şurası katibliyinin İnsan Hüquqları və Qanunun Aliliyi Direktoratlığının İnsan Hüquqları üzrə direktoru Kristof Puarelin başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti ilə görüş keçirilib.

Görüşdə Azərbaycan Respublikası ilə Avropa Şurası arasında səmərəli hüquq əməkdaşlığının davam etdirilməsinin vacibliyi qeyd edilmiş məhkəmə-hüquq sahəsində aparılan islahatlar, insan hüquqlarının təmin olunması sahəsində məhkəmələrin qarşısında duran vəzifələrə, habelə İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi ilə əməkdaşlığın əhəmiyyətinə toxunulmuşdur.

Qeyd edilib ki, Konstitusiya Məhkəməsi beynəlxalq məhkəmə-hüquq əməkdaşlığına xüsusi diqqət yetirərək, qəbul etdiyi bir çox qərarlarında öz hüquqi mövqeyini əsaslandırmaq məqsədilə “İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında” Avropa

Konvensiyasını Plenumun qərarlarında geniş şəkildə tətbiq etməklə, İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin təcrübəsinə istinad edir.

Kristof Puarel Avropa Şurasına üzv olan ölkələrin milli məhkəmələri ilə İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi ilə hüquq əməkdaşlığının vacibliyini qeyd etmiş, Avropa Məhkəməsinin qərarlarının icrası ilə bağlı məsələlərə toxunmuşdur.

Görüş zamanı fikir mübadiləsi aparılmış, məhkəmə-hüquq əməkdaşlığının gücləndirilməsinin vacibliyi vurğulanmışdır.

Konstitusiya Məhkəməsində Vətən müharibəsi şəhidlərinin xatirəsi anılıb

Sentyabrın 27-də Konstitusiya Məhkəməsinin Sədri, hakimləri və Aparatın məsul əməkdaşları Hərbi Qənimətlər Parkını ziyarət ediblər.

Daha sonra Konstitusiya Məhkəməsində Anım Günü ilə bağlı tədbir keçirilib.

Tədbirin əvvəlində ilk öncə Vətən müharibəsi şəhidlərinin xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad edilib.

Tədbirdə çıxış edən Konstitusiya Məhkəməsinin Sədri Fərhad Abdullayev vurğulayıb ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin 2020-ci il 2 dekabr tarixli Sərəncamı ilə hər il sentyabrın 27-si Azərbaycan Respublikasında Anım Günü kimi qeyd edilməsi qərara alınmışdır.

Diqqətə çatdırılıb ki, 2020-ci il sentyabrın 27-də Ermənistan silahlı qüvvələrinin Azərbaycana növbəti dəfə təxribatının qarşısını alınması məqsədilə Ali Baş Komandan İlham Əliyevin başçılığı ilə müzəffər Ordumuzun əks hücum əməliyyatı nəticəsində uzun illər düşmən işğalı altında olan torpaqlarımız azad edildi. 27 sentyabr Vətən müharibəsində canlarını fəda etmiş şəhidlərimizin Anım Günü olması ilə bərabər, həm də Şanlı Zəfərimizin başlanğıcıdır. Hər şey o gün, tarixi qərarın verilməsi ilə başladı. Qoşunlarımızın bütün cəbhə boyu əks-hücum əməliyyatı başlaması barədə verilmiş qərar tarixi qələbəmizi şərtləndirdi.

Sədr bildirdi ki, 44 gün ərzində Qələbə qazanmağımız ilk öncə Prezident İlham Əliyev tərəfindən həyata keçirilən məqsədyönlü siyasət, Azərbaycan Ordusunun Vətənə məhəbbəti və xalqımızın “dəmir yumruq” kimi Müzəffər Ali Baş Komandanın ətrafında birləşməsinin nəticəsi idi. Ordumuzun gücü, xalqımızın birliyi, əsgər və zabitlərimizin qanı-canı bahasına torpaqlarımız işğaldan azad olundu. Azərbaycan bir daha güclü bir dövlət kimi öz qüdrətini bütün dünyaya göstərdi.

Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə həyata keçirilən hərbi əməliyyatlar nəticəsində müasir silahla təchiz edilmiş rəşadətli Ordumuz 44 gün ərzində 300-ə yaxın yaşayış məntəqəsini, həmçinin 5 şəhər və 4 qəsəbəni, bir sıra strateji yüksəklikləri işğaldan azad etdi. Azərbaycan Ordusunun hərbi uğurları müharibənin nəticəsini müəyyənləşdirdi və uzun illər davam edən işğala son qoyulmasına nail olundu. 2020-ci il noyabrın 10-da Azərbaycanın qələbəsini təsdiqləyən üçtərəfli bəyanat imzalandı.

Xüsusilə vurğulanıb ki, sentyabrın 20-də Qarabağda ermənilərin növbəti təxribatlarının qarşısını almaq üçün və Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya quruluşunun bərpa edilməsi məqsədilə bölgədə lokal xarakterli antiterror əməliyyatı keçirilib.

Müzəffər Ali Baş Komandanın rəhbərliyi ilə Azərbaycan ordusunun hazırladığı antiterror əməliyyatı çox yüksək peşəkarlıqla həyata keçirildi və qarşıya qoyulan məqsədləri ən qısa zamanda dəqiqliklə icra etdi. Nəticədə Azərbaycan ordusu 24 saat ərzində 90-dan artıq strateji əhəmiyyətli mövqeni ələ keçirə bildi və qarşı tərəf Bakının şərtlərini qəbul edib, “ağ bayraq” qaldırdı. Bununla da Azərbaycan ordusu növbəti dəfə müasir hərbi tarixinə öz adını bu şanlı Qələbə ilə qızılı hərflərlə yazmış oldu.

Sədr qeyd etdi ki, əsas Ulu Öndər Heydər Əliyev tərəfindən qoyulan və sonradan Prezident İlham Əliyevin uğurla həyata keçirdiyi ordu quruluşu siyasəti nəticəsində silahlı qüvvələrimiz ən müasir silahlar, döyüş texnikası ilə təchiz olunmuşdur. İstər hərbi texnika, istərsə də canlı qüvvə baxımından Azərbaycan ordusu dəfələrlə düşmən ordusunu qabaqlayaraq, öz gücü və qüdrətini ərazi bütövlüyümüz uğrunda gedən haqlı mübarizəmizdə düşmənin tapdağından azad olunmuş torpaqlarımızda sübut etdi.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev və Türkiyə Prezidenti cənab Rəcəb Tayyib Ərdoğan sentyabrın 25-də Naxçıvan Muxtar Respublikasına keçirilmiş görüşdən sonra mətbuata bəyanatla çıxış ediblər. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Başçısı mətbuata bəyanatında qeyd edib ki: “Beş gün bundan əvvəl Azərbaycan öz suverenliyini tam təmin etdi. Əgər üç il bundan əvvəl İkinci Qarabağ müharibəsi nəticəsində biz işğala son qoymuşduqsa, bu il aprelin 23-də ərazi bütövlüyümüzü tam bərpa etmişdikse, – Laçın istiqamətində Azərbaycan-Ermənistan sərhədində sərhəd-buraxılış məntəqəsini qoymaqla, – beş gün əvvəl biz suverenliyimizi tam təmin etdik, bərpa etdik”.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının hüquqi qüvvəsinin Azərbaycanın bütün ərazilərində bərpa olunması məhz Azərbaycan Respublikasının Əsas Qanunun müəllifi Ulu Öndər Heydər Əliyevin 100 illiyinə təsadüf olması isə rəmzi xarakter daşıyır.

Qeyd olunub ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyev Vətən uğrunda canından keçən şəhidlərimizin xatirəsinə daim yüksək ehtiram göstərir, onların xatirəsinin əbədiləşdirilməsini, eləcə də qazilərimizin müalicəsini və sağlamlılıqlarının bərpasını diqqət mərkəzində saxlayır. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin

8 dekabr 2020-ci il tarixli “Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyünün müdafiəsi ilə əlaqədar yaralananların və şəhid ailələrinin təminatına dəstək fondunun yaradılması haqqında” Fərmanı ilə “YAŞAT” Fondunun təsis edilməsi bunu bir daha sübut edir.

Həmçinin, Azərbaycanın Birinci vitse-prezidenti Mehriban xanım Əliyeva şəhidlərimizin xatirəsinin əbədləşdirilməsi, şəhid ailələrinin, qazilərin hərtərəfli qayğı ilə əhatə olunmasına xüsusi diqqət yetirir. Mehriban xanım Əliyevanın rəhbərliyi ilə Heydər Əliyev Fondu tərəfindən bu istiqamətdə genişmiqyaslı tədbirlər həyata keçirilir, şəhid və qazi ailələrinə xüsusi həssaslıq, qayğı və mərhəmət hissi ilə yanaşılır, onların problemlərinin həlli daim diqqət mərkəzində saxlanılır.

Bildirilib ki, 44 günlük Vətən müharibəsi nəticəsində Ermənistanın 30 ilə yaxın davam edən təcavüz siyasətinə son qoyuldu, Azərbaycanın ərazi bütövlüyü təmin edildi. Azərbaycan təkbəşinə BMT Təhlükəsizlik Şurasının 1993-cü il tarixli müvafiq qətnamələrinin icrasını təmin etdi.

Qeyd olunub ki, bu tarixi Qələbə ilə hazırda azad olunmuş ərazilərdə dövlətimiz tərəfindən bərpa və yenidənqurma işləri həyata keçirilir, məcburi köçkünlərin öz evlərinə təhlükəsiz və ləyaqətli dönüşü, bu torpaqların reintegrasiyasını təmin etmək üçün ardıcıl addımlar atılır. Artıq bir sıra istiqamətlərdə, xüsusən regionun enerji ilə təminatı, yol infrastrukturunun qurulması, dəmir yolu xətlərinin və hava limanlarının tikintisi sahəsində ciddi addımlar atılmaqdadır. Prezident İlham Əliyevin həmin ərazilərə səfərləri zamanı yeni-yeni obyektlərin təməlinin qoyulması da işlərin ardıcılıqla davam etməsinin göstəricisidir.

Tədbirin sonunda Fərhad Abdullayev bildirib ki, xalqımız hər zaman 27 Sentyabr – Anım günü böyük ehtiram və hörmətlə yad edəcək, öz canı-qanı bahasına Şanlı Zəfər tariximizi yazan şəhidlərimizin əziz xatirəsini daim qəlbində yaşadacaqdır!

**Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsində
Türkiyə Respublikası Ali Məhkəməsinin
nümayəndə heyəti ilə görüş olub**

Oktyabrın 17-də Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsində ölkəmizdə səfərdə olan Türkiyə Respublikası Ali Məhkəməsinin sədri cənab Mehmet Akarcanın başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti ilə görüş keçirilib.

Görüşdə Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Sədri Fərhad Abdullayev qonaqları salamlayaraq bildirdi ki, bu gün Azərbaycan və Türkiyə əlaqələri ulu öndər Heydər Əliyevin “Bir millət, iki dövlət” şüarına əsaslanaraq Azərbaycan–Türkiyə dövlətləri arasındakı sarsılmaz dostluq və qardaşlıq münasibətləri bütün istiqamətlərdə uğurla inkişaf edir. Azərbaycan Respublikası Prezidenti cənab İlham Əliyevin və Türkiyə Respublikası Prezidenti cənab Rəcəb Tayyib Ərdoğanın həyata keçirdikləri uğurlu siyasət böyük geosiyasi və iqtisadi potensiala malik bu iki ölkənin strateji əməkdaşlığı regionda sülhün və təhlükəsizliyin təmin edilməsinə,

habelə bölgədə iqtisadi inkişafın daha da gücləndirilməsinə yönəlmişdir və yüksək səviyyəli əməkdaşlıq əsasında qurulan bu münasibətlər daim güclənir.

Qeyd olunub ki, 44 günlük Vətən müharibəsi dövründə və bu ilin sentyabr ayında Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin keçirdikləri anti-terror tədbirləri zamanı Türkiyə hakimiyyətinin və xalqının Azərbaycan ilə həmrəyliyini bütün dünyaya nümayiş etdirmiş, eləcə də erməni işğalına və təxribatına qarşı apardığı mübarizədə dövlətimizin və xalqımızın haqq işini müdafiə etmişdir. Qarabağ müharibəsində əldə edilən şanlı Zəfər isə yalnız Azərbaycanın deyil, eləcə də bütün türk dünyasının tarixi Qələbəsidir.

Vurğulanıb ki, ölkəmizin Konstitusiyasının hüquqi qüvvəsi artıq işğaldan azad olunmuş əzəli torpaqlarımızda daim qüvvədə olacaq.

Diqqətə çatdırılıb ki, iki ölkə arasında bütün sahələrdə olduğu kimi məhkəmə-hüquq sahəsində də əməkdaşlıq keyfiyyətə yeni mərhələdə davam edir və birgə fəaliyyət nəticəsində mövcud əlaqələr daha da gücləndirilir.

Görüşdə Fərhad Abdullayev Ulu Öndər Heydər Əliyevin təşəbbüsü və rəhbərliyi ilə 1995-ci ildə müstəqil Azərbaycan Respublikasının ilk Konstitusiyasının qəbul edilməsindən sonra Konstitusiya Məhkəməsinin yaranması və fəaliyyəti haqqında məlumat verib.

Daha sonra çıxış edən Türkiyə Respublikası Ali Məhkəməsinin sədri Mehmet Akarca Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün bərpa edilməsinin Türkiyədə böyük sevinclə qarşılandığını, Türkiyə Respublikasının rəhbərliyinin və xalqının Azərbaycanı siyasi və mənəvi cəhətdən dəstəklədiyini, Türkiyənin daim qardaş Azərbaycan xalqının yanında olduğunu bildirmiş və gələcəkdə də Azərbaycanı hər zaman olduğu kimi dəstəkləyəcəyini qeyd edib.

Həmçinin bildirildi ki, bu il Türkiyənin cənub-şərqində baş vermiş güclü zəlzələdən zərərçəkənlərə Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın tapşırığı ilə həyata keçirilən humanitar yardım aksiyaları və yüz minlərlə azərbaycanlının bu ümüxalq aksiyasına dəstəyi qardaş türk xalqı tərəfindən yüksək qiymətləndirilir. Mərhəmətli, humanist, vətənpərvər Azərbaycan qadınının və xalqımızın birlik nümayiş etdirərək böyük faciə ilə üzləşən türk xalqına dəstəyi iki xalq

arasında sarsılmaz qardaşlıq, dostluq münasibətlərinin əbədiyyətini növbəti dəfə sübut etdi.

Vurğulanıb ki, məhkəmələr arasında əməkdaşlıq ikitərəfli əlaqələrin inkişafına böyük töhfə verir və bu münasibətlərin möhkəmləndirilməsinə xüsusi diqqət yetirilir.

Görüş zamanı, həmçinin qarşılıqlı maraq doğuran məsələlər ətrafında fikir mübadiləsi aparılmış, məhkəmə hüquq sahəsində əməkdaşlığın daha da gücləndirilməsinin vacibliyi qeyd edilmişdir.

Türkiyə Respublikası Ali Məhkəməsinin sədri Mehmet Akarca nümayəndə heyətinin adından səmimi qəbula və ətraflı məlumata görə öz minnətdarlığını bildirdi.

Görüşün sonunda qonaqlar Konstitusiyaya Məhkəməsinin binası ilə tanış olublar və xatirə şəkilləri çəkilib.

“Heydər Əliyev və hüquqi dövlət” hüquq olimpiadasının qalibləri mükafatlandırılıb

Noyabrın 4-də Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetində (ADPU) Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Ulu Öndər Heydər Əliyevin 100 illik yubileyi və 12 Noyabr – Konstitusiya Günü münasibətilə təşkil etdiyi “Heydər Əliyev və hüquqi dövlət” hüquq olimpiadasının qaliblərinin mükafatlandırılma mərasimi keçirilib.

Tədbir iştirakçıları əvvəlcə Ümummilli Lider Heydər Əliyevin universitetin foyesində ucaldılmış abidəsi önünə gül dəstələri qoyub, “Zəfər guşəsi” və ADPU-nun Heydər Əliyev Muzeyini ziyarət ediblər.

Dövlət Himninin ifa olunması ilə başlanan təbirdə Ulu Öndərin və şəhidlərin xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad edilib.

Mərasimdə çıxış edən ADPU-nun rektoru professor Cəfər Cəfərov əsası Heydər Əliyev tərəfindən qoyulan hüquqi dövlət quruculuğu ilə bağlı geniş nitq söyləyib, gənclərin hüquqi dünyagörüşlərinin artırılmasının vacibliyini vurğulayıb.

Rektor Konstitusiya Məhkəməsinə belə ictimai faydalı və stimullaşdırıcı təşəbbüs üçün təşəkkürünü bildirərək olimpiada qaliblərini təbrik edib.

Tədbirdə Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsi Aparatının Konstitusiya hüququ şöbəsinin müdiri, III dərəcəli dövlət qulluğu müşaviri Dürdanə Məmmədova Konstitusiya Məhkəməsinin sədri Fərhad Abdullayevin olimpiada iştirakçılarında müraciətini oxuyub və qeyd edib ki, qurum tərəfindən gənclər arasında konstitusiya dəyərlərinin təbliği məqsədilə ənənəvi olaraq olimpiadalar təşkil olunur, maarifləndirmə işləri aparılır.

Daha sonra universitet üzrə 134 tələbənin qatıldığı olimpiadada yüksək nəticə göstərərək, I yeri tutan Kimya və biologiya fakültəsinin tələbəsi Aysel Firuz qızı Əmirova, II yeri tutan Kimya və biologiya fakültəsinin tələbəsi Həzrə Firuz qızı Əmirova, III yeri tutan Tarix və coğrafiya fakültəsinin tələbəsi Anar Mehman oğlu Əlizadə və fərqlənən 15 nəfər tələbə təltif edilib.

Qeyd edək ki, olimpiadada I və II yeri tutan Kimya və biologiya fakültəsinin tələbələri Aysel və Həzrə eyni ixtisasda təhsil alan bacılardır.

**Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının
qəbul edilməsindən 28 il keçir**

“Bu Konstitusiya Azərbaycan xalqının keçdiyi tarixi inkişaf yolunun məntiqi nəticəsidir. Konstitusiya ölkəmizdə vətəndaşların hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsi, müstəqil dövlətçiliyimizin qorunub saxlanması, möhkəmləndirilməsi və demokratik dəyişikliklərin həyata keçirilməsi üçün hərtərəfli zəmin və şərait yaradır. Azərbaycanın tarixi keçmişini, bugünkü reallıqlarını və gələcək inkişaf perspektivlərini əks etdirməsi, ümumbəşəri və milli dəyərlərə söykənməsi Konstitusiyamızı səciyyələndirən əsas cəhətlərdir”.

**Heydər Əliyev
Azərbaycan xalqının Ümummilli Lideri**

“İkinci Qarabağ müharibəsi bizim şanlı tariximizdir. Bu Qələbə tarixdə əbədi qalacaq. Azərbaycan Silahlı Qüvvələri 44 gün ərzində düşmən ordusunu məhv edərək öz ərazi bütövlüyünü bərpa etdi... Biz düşməni torpaqlarımızdan qovduq və ədaləti, beynəlxalq hüququ bərpa etdik. Biz milli ləyaqətimizi bərpa etdik. Bu gün Azərbaycan

xalqı müzəffər xalq kimi yaşayır. Bu gün Azərbaycan dövləti qalib dövlət kimi yaşayır. Biz bundan sonra müzəffər xalq və qalib dövlət kimi əbədi yaşayacağıq”.

İlham Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bu günlərdə biz Azərbaycan dövlətçiliyi və xalqı üçün xüsusi əhəmiyyətə malik tarixi hadisənin növbəti ildönümünü qeyd edirik. Belə ki, iyirmi səkkiz il əvvəl, 1995-ci il noyabrın 12-də ilk dəfə olaraq müstəqil Azərbaycan Respublikasının Əsas Qanunu olan Konstitusiya hazırlanaraq ümumxalq səsverməsi – referendum yolu ilə qəbul edildi. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının qəbul edilməsi dövlət müstəqilliyinin ilk illərində əldə edilən ən mühüm nailiyyətlərdən biri olmaqla, ölkəmizdə demokratik, hüquqi dövlət quruculuğu istiqamətində tamamilə yeni mərhələnin əsasını qoydu. Xüsusilə vurğulanmalıdır ki, Əsas Qanunun qəbulunun növbəti ildönümünün Müzəffər Ali Baş Komandan, Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Azərbaycan Respublikasının Silahlı Qüvvələri tərəfindən 44 günlük Vətən müharibəsində qazanılan misilsiz Qələbə şərəfinə təsis edilmiş Zəfər Gününə yaxın günə təsadüf etməsi Konstitusiya Gününü daha da əlamətdar edir.

Konstitusiyanın qəbulu müstəqillik tariximizin ən vacib hadisələrindən biri olmaqla, eyni zamanda, dövlətçiliyimizin möhkəmləndirilməsi, o cümlədən ölkəmizin dünya birliyində nüfuzunun daha da artması baxımından əhəmiyyətli ictimai-siyasi hadisə idi. Əsas Qanunun qəbul edilməsi, həmçinin ölkənin inkişafında yeni mərhələyə, yəni dövlət siyasətinin mərkəzində insanın hüquq və azadlıqlarının, demokratik və hüquqi dövlət ideallarının durması ilə xarakterizə olunan mərhələyə qədəm qoyulmasının göstəricisi oldu.

Məlum olduğu kimi, 2023-cü il dövlətimiz və cəmiyyətimiz üçün mühüm olan yubiley tarixləri ilə əlamətdardır. Bu il dahi şəxsiyyət, müasir müstəqil Azərbaycan dövlətinin banisi, xalqımızın Ümummilli Lideri Heydər Əliyevin anadan olmasının 100 ili tamam oldu. Azərbaycan Prezidentinin müvafiq Sərəncamı ilə dahi öndərin 100 illik yubileyi münasibətilə 2023-cü ilin ölkəmizdə “Heydər Əliyev İli” elan olunması Ümummilli Liderimizin əziz xatirəsinə və zəngin irsinə növbəti ehtiram nümunəsidir.

Eyni zamanda, 2023-cü il oktyabrın 15-də dövlətimizin başçısı İlham Əliyevin birinci müddətə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçilməsinin 20 illiyi tamam olub. Ulu Öndər Heydər Əliyevin siyasi kursunun dövlətimiz və xalqımız üçün ən düzgün yol olduğunu dərk edən xalqımız 2003-cü il oktyabrın 15-də keçirilən seçkilərdə məhz bu siyasətin layiqli davamçısı olan İlham Əliyevə böyük etimad göstərərək onu dəstəkləyib. Bununla da, ölkəmizin inkişafında tamamilə yeni mərhələ başlayıb.

Azərbaycanın müasir dövlətçilik tarixinə möhtəşəm 20 il kimi yazılan bu dövrdə Ümummilli Lider Heydər Əliyevin əsasını qoyduğu və Prezident İlham Əliyev tərəfindən daha da inkişaf etdirilərək yeni şəraitə uyğunlaşdırdığı siyasət nəticəsində dövlətimiz misilsiz inkişaf yolu keçib.

Müasir Azərbaycan dövlətçiliyinin əsasının qoyulması Ulu Öndər Heydər Əliyevin adı ilə bilavasitə bağlıdır. Müstəqil respublikamızın dövlət quruculuğu prosesində ilk Konstitusiyasının qəbulu dahi şəxsiyyət Heydər Əliyevin tarixi xidmətlərindəndir. Hər bir azərbaycanlı Ulu Öndərin şəxsiyyətinə, onun ideyalarına və qoyduğu dəyərli irsə dərin hörmət hissi ilə yanaşır. Dahi Heydər Əliyev hələ sağlığında canlı əfsanəyə çevrilmiş və ümumxalq sevgisi qazanıb. Şübhəsiz ki, Heydər Əliyev fenomeninə maraq illər ötdükcə daha da artır və Ümummilli Liderin zəngin və çoxşaxəli irsinin öyrənilməsi hər zaman aktual məsələ olaraq qalır. Prezident İlham Əliyevin qeyd etdiyi kimi: “Heydər Əliyevin xatirəsinə ən böyük hörmətimiz onun yoluna sədaqətimizdir”.

Ulu Öndər Heydər Əliyevin rəhbərliyi dövründə ölkəmiz tarixi nöqtəyi-nəzərdən qısa müddətdə əsrlərə bərabər inkişaf yolu keçdi. Məhz dahi Heydər Əliyevin iradəsi, ağılı, təcrübəsi və digər mühüm dövlət xadimi keyfiyyətləri, yorulmaz fəaliyyəti, xalqına və Vətəninə sevgisi sayəsində müasir müstəqil Azərbaycan dövləti quruldu və möhkəmləndi.

Müstəqil Azərbaycan dövlətinin qurulmasına və bu müstəqilliyin qorunub saxlanılmasına xüsusi önəm verən Ümummilli Lider Heydər Əliyev qeyd edib: “Biz müstəqil Azərbaycan kimi əzəmətli bir abidənin təməlini qoyuruq, onu qururuq, yaradıırıq. Onu indiki nəsillər üçün yaradıırıq, gələcək nəsillər üçün yaradıırıq. Bizim üzərimizə şərəfli bir vəzifə düşübdür və bunu layiqincə yerinə

yetirməliyik. Güman edirəm ki, hər bir vətəndaş bu vəzifənin yerinə yetirilməsində öz yerini tapacaqdır”.

Şübhəsiz ki, Ulu Öndər Heydər Əliyevin milli dövlətçiliyimizin formalaşması və möhkəmləndirilməsindəki misilsiz fəaliyyəti hər birimiz üçün böyük örnək olaraq daim qalacaq.

Qeyd edilməlidir ki, Konstitusiya dövlət hakimiyyətinin təşkilinin əsas prinsiplərini, insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarını, hakimiyyətlərin bölgüsü və digər demokratik dəyərləri özündə ehtiva edərək, həmçinin olduqca mühüm ideoloji funksiyaları yerinə yetirir. Bu baxımdan 1991-ci ildə ölkəmizdə dövlət müstəqilliyi bərpa edildikdən sonra hüquqi dövlət quruculuğu üçün vacib olan tədbirlərin həyata keçirilməsi, o cümlədən demokratik dəyərlərə əsaslanan yeni Konstitusiyanın qəbul edilməsi labüd idi. Lakin məlum olduğu kimi, müstəqilliyin ilk illərində ölkədə mövcud olan siyasi qeyri-sabitlik və vahid siyasi iradənin mövcud olmaması bu mürəkkəb və məsuliyyətli vəzifənin reallaşdırılmasını qeyri-mümkün etmişdi.

Məhz belə çətin tarixi dövrdə xalqın təkidli istəyi və tələbi ilə hakimiyyətə qayıdışından sonra Ümummilli Lider Heydər Əliyev öz müdrik siyasəti və tarixi uzaqgörənliyi ilə ölkə vətəndaşlarını milli dövlətçilik ideyası ətrafında birləşdirməyə nail oldu. Bununla da, dövlət və cəmiyyət həyatının bir çox sahələrini əhatə edən genişmiqyaslı islahatlar həyata keçirilməyə başlandı. O zamanlar ölkədə mövcud olan qanunvericilik sistemi hüquqi və demokratik dövlət ideyasının tələblərinə, qanunun aliliyinin təmin olunmasına uyğun olmamaqla, insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsinə kifayət qədər təminat vermirdi. Bu səbəbdən də ilk öncə qanunvericilik sahəsində köklü islahatların aparılması artıq bir zərurətə çevrilmişdir. Əlbəttə ki, bu islahatları ölkənin Əsas Qanununu qəbul etmədən reallaşdırmaq qeyri-mümkün idi. Məhz bu səbəbdən qarşıda duran ən vacib məsələlərdən biri məhz yeni Konstitusiya layihəsinin hazırlanması idi.

Beləliklə, Milli Məclisin 1995-ci il 2 may tarixli qərarı ilə Ümummilli Lider Heydər Əliyevin sədrliyi ilə yeni Konstitusiya layihəsini hazırlayan Komissiyanın tərkibi təsdiq olundu. Yeni Konstitusiya layihəsini hazırlayan Komissiyanın ilk iclası 1995-ci il iyunun 5-də keçirilib. Həmin iclasda geniş nitqlə çıxış edən Ulu Öndər Heydər Əliyev qeyd edib ki, müstəqil Azərbaycanın ilk

Konstitusiya layihəsinin hazırlanması olduqca mühüm bir tarixi hadisədir. Ümummilli Lider Heydər Əliyev həmin çıxışında vurğulayıb: “Konstitusiya yaratmaq üçün şübhəsiz ki, tarixi keçmişimizə nəzər salmalıyıq, amma eyni zamanda ümumbəşəri dəyərlərdən, dünyanın demokratik dövlətlərinin əldə etdiyi nailiyyətlərdən, təcrübədən istifadə etməliyik, bəhrələnməliyik”.

Bu çıxışında Ümummilli Lider ölkənin Əsas Qanununun mahiyyətinə aydınlıq gətirərək, belə söyləyib: “Konstitusiya birinci növbədə dövlətlə, hakimiyyətlə xalqın arasında olan münasibətləri özündə əks etdirməlidir. Hakimiyyət bölgüsü, ali icra, qanunvericilik, məhkəmə hakimiyyətləri – bunlar hamısı xalqın iradəsinə söykənməli, seçkilər yolu ilə təmin olunmalıdır”.

Eyni zamanda, Konstitusiya Komissiyasının 1995-ci il oktyabrın 3-də keçirilən iclasında Ümummilli Lider Heydər Əliyev Komissiyanın sədri olaraq Əsas Qanunda əks olunmasını vacib hesab etdiyi bəzi məqamları xüsusi olaraq vurğulayıb: “Demokratiya prinsipləri geniş məfhumdur. Əgər bu, bir tərəfdən insanların hüquqlarının təmin edilməsi prinsiplədirsə, ikinci tərəfdən dövlətçiliyin qurulmasını, dövlət quruculuğu prosesinin aparılmasını, inkişaf etdirilməsini və Azərbaycanda həm dövlətin, həm xalqın, həm də hər bir vətəndaşın hüquqlarının qorunmasına təminat verə bilən dövlətin qurulub yaranmasını təmin edən prinsiplər olmalıdır...”

Konstitusiya gərək elə bir konstitusiya olsun ki, bir tərəfdən insanların hüquqlarını qorusun, insan azadlıqlarını, demokratiyanı təmin etsin, siyasi plüralizmi təmin etsin, mətbuat, söz, din, dil azadlığını təmin etsin, ikinci tərəfdən isə dövləti, cəmiyyəti idarə etmək üçün təsisatların yaranmasını təmin etsin”.

Ulu Öndər Heydər Əliyev Konstitusiya layihəsini hazırlayan Komissiyanın fəaliyyət göstərdiyi zaman Əsas Qanunun layihəsinə dair öz dəyərli fikirlərini bildirib və tövsiyələrini verib, hər bir müddəanı şəxsən nəzərdən keçirərək onun qəbul olunmasını təmin etmək üçün böyük əmək sərf etmişdir. Beləliklə, yeni Konstitusiya 5 bölmə, 12 fəsil, 158 maddə, preambula və keçid müddəalarından ibarət olmaqla 1995-ci il noyabrın 12-də ümumxalq səsverməsi – referendum yolu ilə qəbul edilib, 1995-ci il noyabrın 27-dən isə qüvvəyə minib.

Müstəqil Azərbaycan dövlətinin ilk Konstitusiyasının milli dövlətçilik tarixində müstəsna əhəmiyyəti nəzərə alınaraq, Ulu Öndər Heydər Əliyev tərəfindən imzalanan 1996-cı il 1 noyabr tarixli Fərmana əsasən hər il 12 noyabr Konstitusiya Günü kimi qeyd edilir. 1995-ci ildə qəbul edilmiş Konstitusiya demokratiya və hüquqi dövlət prinsipləri ilə ölkəmizdə insan hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsi, eyni zamanda, dövlətçiliyin tərəqqisi üçün etibarlı zəmin yaratdı. Məhz dahi şəxsiyyət Heydər Əliyevin yorulmaz əməyinin nəticəsi olan bu böyük tarixi sənəd Azərbaycanın müstəqillik yolunda daha da inamla irəliləməsi, milli-mənəvi dəyərlərimizin hərtərəfli qorunması və əhalinin rifahının təmin edilməsi üçün geniş imkanlar yaratdı.

Qanunvericilik sisteminin əsasını təşkil edən, Azərbaycan Respublikasında ən yüksək və birbaşa hüquqi qüvvəyə malik olan Konstitusiya ölkədə siyasi sabitliyin təminatı qismində çıxış edir və eyni zamanda hüquqi-siyasi münasibətlər sisteminə əhəmiyyətli təsir göstərir. Əsas Qanun dövlət quruluşunun əsaslarını, şəxsiyyət, cəmiyyət və dövlət arasındakı münasibətlərin hüquqi çərçivələrini, siyasi sistemin təşkili prinsiplərini, hakimiyyətlərin bölünməsinə, hakimiyyət orqanlarının təşkilini, səlahiyyətlərini və fəaliyyət qaydalarını müəyyənləşdirir, insan hüquqları və azadlıqlarının təminatı ilə bağlı mühüm məsələləri tənzimləyir.

İstənilən dövlətin Əsas Qanunu ən mühüm ictimai münasibətlərin normativ modelini özündə ehtiva edir. Bununla da, müxtəlif ictimai institutlar arasında funksional münasibətləri müəyyən edir. Dövlət quruculuğu ilə bağlı müasir doktrinal yanaşmalara əsaslanan Azərbaycanın Konstitusiyası siyasi, iqtisadi və sosial münasibətlər sisteminin təməl prinsiplərini müəyyən edir. Ölkə Konstitusiyasının hüquqi fəlsəfəsinin özəyini demokratik, hüquqi, sosial dövlət ideyası, insanın, onun hüquqlarının və azadlıqlarının ali dəyər olması fikri təşkil edir.

Ölkənin Əsas Qanununun preambulasında Azərbaycan dövlətinin müstəqilliyini, suverenliyini və ərazi bütövlüyünü qorumaq, Konstitusiya çərçivəsində demokratik quruluşa təminat vermək, vətəndaş cəmiyyətinin bərqərar edilməsinə nail olmaq, xalqın iradəsinin ifadəsi kimi, qanunların aliliyini təmin edən hüquqi, dünyəvi dövlət qurmaq, ədalətli iqtisadi və sosial qaydalara uyğun olaraq, hamının layiqli həyat səviyyəsini təmin etmək, ümumbəşəri

dəyərlərə sadıq olaraq, bütün dünya xalqları ilə dostluq, sülh və əmin-amanlıq şəraitində yaşamaq və bu məqsədlə qarşılıqlı fəaliyyət göstərmək kimi ülvî niyyətlər bəyan edilib.

1995-ci ildə qəbul edilən Əsas Qanun konstitusiyaya quruluşunun mühüm başlanğıcı olaraq xalq hakimiyyətini bəyan edir, respublikamızda dövlət hakimiyyətinin yeganə mənbəyi kimi Azərbaycan xalqını elan edir. Həmçinin sərbəst və müstəqil öz müqəddəratını həll etmək və öz idarəetmə formasını müəyyən-ləşdirməyi Azərbaycan xalqının suveren hüququ kimi təsbit edir.

Əsas Qanunda müasir sivil cəmiyyətlərin əsas inkişaf istiqamətlərini müəyyən edən, hüquqi dövlət və vətəndaş cəmiyyəti quruculuğuna imkan verən ideya və dəyərlər geniş şəkildə əks olunub. Konstitusiyaya Azərbaycan dövlətini demokratik, hüquqi, dünyəvi, unitar respublika elan edir. Konstitusiyada, hakimiyyətlərin bölünməsi prinsipinə ciddi riayət olunması, dövlət hakimiyyətinin daxili məsələlərdə yalnız hüquqla, xarici məsələlərdə isə yalnız Azərbaycanın tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdən irəli gələn müddəalarla məhdudlaşması və digər mühüm ideya və normalar təsbit edilib.

Eyni zamanda, qeyd edilməlidir ki, Konstitusiyada insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının, ölkə vətəndaşlarına layiqli həyat səviyyəsinin təmin edilməsinin dövlətin ali məqsədi olaraq müəyyənləşdirilməsi xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Bu müddəa birbaşa onun göstəricisidir ki, insan amili, onun hüquq və azadlıqları ölkə Konstitusiyasının əsas diqqət mərkəzində dayanır.

Konstitusiyanın təxminən üçdə bir hissəsi, yəni ən böyük fəslə məhz birbaşa insan hüquq və azadlıqlarının təsbitinə və bu hüquq və azadlıqların müdafiəsinə həsr edilib. Həmin fəsildə demokratik dövlətdə təmin edilməsi vacib olan hüquq və azadlıqlar, onların həyata keçirilmə mexanizmləri, həmçinin ayrı-ayrı hüquq və azadlıqların qanuni məhdudlaşdırılmasının mümkün hədləri nəzərdə tutulub.

Ölkədə hüquqi, siyasi, sosial və iqtisadi vəziyyət dəyişdikcə, eyni zamanda ictimai münasibətlər inkişaf etdikcə öz təbiətinə görə kifayət qədər sabit normativ hüquqi akt olan Konstitusiyanın da müəyyən müddələrinin təkmilləşdirilməsi, müvafiq əlavələrin və dəyişikliklərin edilməsi zərurəti meydana çıxır. Məhz belə zərurətdən irəli gələrək 2002-ci il avqustun 24-də, 2009-cu il martın

18-də və 2016-cı il sentyabrın 26-da keçirilmiş referendumlar nəticəsində Əsas Qanuna bir sıra mühüm əlavələr və dəyişikliklər edilib. Müasir çağırışları və yenilikləri özündə ehtiva edən Konstitusiya islahatları demokratik dəyərlərin bərqərar olması, insan hüquq və azadlıqlarının etibarlı müdafiəsi, ölkəmizdə gedən demokratikləşmə proseslərinin daha da dərinləşməsi kimi məqsədlərə xidmət edib.

Konstitusiyanın qəbulundan ötən müddət bir daha onu göstərdi ki, ölkə həyatının müxtəlif sahələrini əhatə edən irimiqyaslı islahatlar öz əsasını müəllifi Ulu Öndər Heydər Əliyev olan Əsas Qanundan götürüb.

Ölkə Konstitusiyası qəbul edildikdən sonra 1998-ci ildə ilk dəfə olaraq ali konstitusiya ədalət mühakiməsi orqanı – Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsi fəaliyyətə başlayıb. Ümummilli Lider Heydər Əliyevin bilavasitə təşəbbüsü ilə yaradılmış və bu il fəaliyyətə başlamasının 25 illik yubileyini qeyd edən Konstitusiya Məhkəməsinin əsas məqsədləri Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının aliliyini təmin etmək, hər kəsin əsas hüquq və azadlıqlarını müdafiə etməkdir.

Fəaliyyət göstərdiyi ötən 25 il ərzində Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu tərəfindən ümumilikdə 559 qərar və 164 qərardad qəbul edilib. Bu qərar və qərardadlar, onlarda formalaşdırılmış hüquqi mövqələr Konstitusiyanın aliliyinin təmin olunmasına, Əsas Qanunda təsbit edilmiş insan hüquq və azadlıqlarının müdafiə edilməsinə xidmət edir. Cari il ərzində Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu tərəfindən daxil olmuş sorğu, müraciət və şikayətlərə dair ölkə Konstitusiyasında təsbit edilmiş normaları rəhbər tutaraq bir sıra mühüm qərar və qərardadlar qəbul edilib. Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin müraciəti əsasında qəbul edilən “Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 2.3-cü və 882-ci maddələrinin, Əmək Məcəlləsinin 2-ci maddəsinin 3-cü hissəsinin həmin Məcəllənin 203-cü maddəsi ilə əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair” 2023-cü il 17 iyul tarixli Qərarla formalaşdırılan hüquqi mövqedə Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu Konstitusiyanın 12-ci maddəsinin I hissəsinə, 16-cı maddəsinin I hissəsinə və 35-ci maddəsinə istinad edib. Bu Qərarla qeyd edilib ki, hüquqi məsuliyyətin bir növü olan maddi məsuliyyət əmək müqaviləsinin bir tərəfinin (işçinin və ya işəgötürənin) digər tərəfə

əmək müqaviləsi üzrə öhdəliklərinin yerinə yetirilməsi zamanı təqsirli, hüquqazidd hərəkətləri nəticəsində vurduğu ziyanı qanunvericiliklə müəyyən olunmuş qaydada və həddə ödəmək vəzifəsini nəzərdə tutur.

Həmçinin əmək münasibətlərində maddi məsuliyyət məqsəd və vəzifələrinə, subyektlərinə, maddi məsuliyyətin həddi və onun müəyyənləşdirilməsi şərtlərinə və qaydasına görə mülki hüquqi məsuliyyətdən fərqlənir. Əmək hüququnda yalnız vurulmuş faktiki (həqiqi) ziyanın ödənilməsi nəzərdə tutulur, işçi yalnız qanunda nəzərdə tutulmuş hallarda tam maddi məsuliyyətə cəlb olunur. Bir qayda olaraq, işçi bir aylıq orta əmək haqqı məbləğində maddi məsuliyyət daşıyır. Mülki hüquq münasibətlərində isə vurulmuş ziyan tam həcmdə ödənilir, habelə əldən çıxmış fayda da ödənilə bilər və s.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu Əmək Məcəlləsinin 195-ci maddəsinə, 191-ci maddəsinin 1-ci hissəsinə istinad edərək qeyd edib ki, istər işəgötürən, istərsə də işçi əmək münasibətləri prosesində əmək müqaviləsi üzrə öhdəliklərini yerinə yetirərkən birinin digərinə vurduğu ziyana görə mülki qanunvericilik normaları əsasında deyil, əmək qanunvericiliyi normaları əsasında maddi məsuliyyət daşıyır və vurulmuş ziyanın ödənilməsi ilə bağlı tərəflər arasında hər hansı mülki hüquqi müqavilənin bağlanması tələb olunmur.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumunun qənaətinə görə, Əmək Məcəlləsinin 199-cu maddəsi ilə işçinin işəgötürənə vurduğu ziyana görə tam həcmdə maddi məsuliyyət daşdığı hallar dəqiq göstərilib. Bu baxımdan, məsələ əmək qanunvericiliyi ilə tam tənzimləndiyindən, Mülki Məcəllənin 2.3-cü maddəsinin tələbləri baxımından işçinin işəgötürənə vurduğu ziyan həmin Məcəllənin 882-ci maddəsi ilə nəzərdə tutulan mülki müqavilə ilə rəsmiləşdirilə bilməz.

Bu qərarla Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu belə nəticəyə gəlib ki, Əmək Məcəlləsinin 2-ci maddəsinin 3-cü hissəsinə və 199-cu maddəsinə, Mülki Məcəllənin 2.3-cü maddəsinin tələbinə uyğun olaraq, işçinin işəgötürənə vurduğu ziyana dair mülki hüquqi əqdin, o cümlədən borcun etirafı haqqında mücərrəd müqavilənin bağlanması istisna edilir. Əmək Məcəlləsinin 194-cü maddəsinə əsasən, ziyan vurulduqdan sonra əmək münasibətlərinə xitam verilməsi təqsirkar tərəfi maddi məsuliyyətdən azad etmədiyindən,

işəgötürən həmin Məcəllənin 203-cü maddəsi və 205-ci maddəsinin 2-ci hissəsi ilə nəzərdə tutulmuş qaydada ziyanın ödənilməsinə dair iddia ilə məhkəməyə müraciət edə bilər.

Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin digər müraciəti əsasında qəbul edilən “Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 28-ci və 71-ci maddələrinin II hissəsi baxımından Cinayət Məcəlləsinin 83.4-cü maddəsinin Azərbaycan Respublikası Cəzaların İcrası Məcəlləsinin 167-ci maddəsinə münasibətdə şərh edilməsinə dair” Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun 2023-cü il 1 sentyabr tarixli Qərarında Konstitusiyanın 28-ci maddəsinin II hissəsinə və 71-ci maddəsinin II hissəsinə istinad edilib.

Həmin Qərarla qeyd olunub ki, məhkumluq cinayət törətmiş şəxslə dövlət arasında xüsusi cinayət-hüquqi münasibətlərin yaranmasına səbəb olur. Məhkumluğun mahiyyəti ondan ibarətdir ki, cəzasını çəkmiş şəxs yeni cinayət törətmə şübhəsi altında qalmaqda davam edir və şəxsin yeni cinayət törətməsi halında onun məhkumluğu əlavə cinayət-hüquqi yüklülüyün yaranması üçün əsas olur. Həmçinin bu Qərarla Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu göstərib ki, şəxsin cinayət-hüquqi statusunu səciyyələndirən cəhət olaraq məhkumluq şəxs barəsində məhkəmənin ittiham hökmü qanuni qüvvəyə mindiyi gündən başlayır, bütün cəzaçəkmə müddətini əhatə etməklə cinayətin ağırlığından asılı olaraq qanunla müəyyən edilmiş müddət ərzində davam edir və bu müddətin bitməsi ilə ödənilmiş hesab olunur.

Qeyd edilib ki, residiv yeni bir cinayətin törədilməsindən daha qəliz hadisə olduğundan, burada növbəti cinayətin (residivin) baş verə biləcəyi zaman sərhədini dəqiq müəyyən etmək çox vacibdir. Bu sərhəd qismində isə şəxsin məhkumluğu çıxış edir. Məhz məhkumluğun mövcudluğu şəxsin hərəkətlərində residivin olub-olmamasını müəyyən etməyə imkan verir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumunun qənaətinə görə, məhkəmə hökmü ilə təyin edilmiş cəzanın çəkilməmiş hissəsinin daha yüngül cəza ilə əvəz edilməsi cəza təyin etmə kimi qəbul edilməsə də, bu cür qərarın doğurduğu hüquqi nəticələrə müvafiq olaraq törətdiyi konkret cinayətə görə məhkum olunmuş şəxs cəzasının çəkilməmiş hissəsindən daha yüngül cəzanı çəkməkdə davam edir. Bu halda məhkumluğun ödənilməsi müddəti şəxsin törətdiyi konkret kateqoriyadan olan cinayətə görə müəyyən

edilməklə, əvəz edən cəzanın çəkilib qurtardığı gündən hesablanmalıdır. Həmin Qərarda Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu belə nəticəyə gəlmişdir ki, Cinayət Məcəlləsinin 83.4-cü maddəsinin mənasına görə, məhkum edilmiş şəxsin cəzasının çəkilməmiş hissəsi daha yüngül cəza növü ilə əvəz edildikdə, məhkumluğun ödənilməsi müddəti cəzanın çəkilməmiş hissəsini əvəz edən cəzanın çəkilib qurtardığı gündən hesablanmalıdır. Eyni zamanda qeyd edilib ki, Cəzaların İcrası Məcəlləsinin 167.0.4-cü maddəsində cəzanın çəkilməmiş hissəsinin daha yüngül cəza növü ilə əvəz edilməsi cəzanın çəkilməmiş hissəsindən azad etmənin cəzaların icrası qaydasında tənzimlənməsini nəzərdə tutur.

Digər bir qərar, Şirvan Apellyasiya Məhkəməsinin müraciəti əsasında qəbul edilən “Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 272.3-cü maddəsinin həmin Məcəllənin 27.1-ci, 152-ci və 153-cü maddələri ilə əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair” 2023-cü il 12 sentyabr tarixli Qərarında Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu Konstitusiyanın 72-ci maddəsinin II hissəsi və 80-ci maddəsinə istinad edib.

Bu Qərarında Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab edib ki, İnzibati Xətalər Məcəlləsinin Xüsusi hissəsinin normaları həmin Məcəllənin Ümumi hissəsinin normaları nəzərə alınmaqla tətbiq edilməli olduğundan, ov etmək hüququ olmayan şəxsin törətdiyi inzibati xətaya görə ona xüsusi hüququn (ov hüququnun) məhdudlaşdırılması növündə tənbehin tətbiqinin mümkün olub-olmaması məsələsinin həlli zamanı Ümumi hissənin norması kimi Məcəllənin məhz 27.1-ci maddəsinin məzmunu rəhbər tutulmalıdır. Bu Qərarda qeyd edilib ki, İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 272.3-cü maddəsinin məzmunundan göründüyü kimi, həm ov etmək hüququna malik ovçular, həm də belə hüququ olmayan şəxslər qeyd olunan xətanın subyekti qismində çıxış edə bilərlər. Lakin həmin maddədə müəyyən edilmiş xətaya, yəni ov qaydalarının kobud şəkildə pozulmasına (lazımi icazə olmadan və ya qadağan edilmiş yerlərdə, yaxud qadağan olunmuş müddətlərdə, qadağan edilmiş alətlərlə və ya üsullarla ov edilməsinə), habelə digər ov qaydalarının müntəzəm pozulmasına görə tətbiq olunacaq tənbeh növünün seçilməsi zamanı Məcəllənin başqa maddələrinin, o cümlədən 27.1-ci maddənin tələblərinə şərtsiz riayət olunmalıdır. Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu həmin Qərarında onu da qeyd etməyi vacib

bilib ki, İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 272.3-cü maddəsində nəzərdə tutulan əməlləri törədən şəxslərə münasibətdə inzibati tənbeh tətbiq edilərkən, tətbiq edilən inzibati tənbehin törədilən inzibati xətanın xarakterinə mütənasibliyi, məsuliyyətin və inzibati tənbehin fərdiləşdirilməsi prinsiplərinin tələblərinə uyğun olaraq inzibati xətanı törədən şəxsin şəxsiyyətini xarakterizə edən halların, ov qaydalarının pozulması dərəcəsinin, inzibati xətanın törədilməsində təqsirli hesab edilən şəxsin inzibati xətanı törədənədək və törətdikdən sonrakı hərəkətlərini xarakterizə edən halların nəzərə alınması mütləqdir. Bu prinsiplərin tələblərinə riayət edildiyi təqdirdə, inzibati tənbeh tədbiri olaraq xüsusi hüququ olan şəxsin ov hüququnun ən azı altı ay müddətinə məhdudlaşdırıldığı halda, bu hüquqa malik olmayan şəxsin törətmiş olduğu xətaya görə cərimə olunmasından sonra ov hüququ əldə edərək ovçuluğa daha tez müddətdə başlaya bilməsi imkanı Konstitusiyanın 25-ci maddəsində təsbit olunan bərabərlik hüququnun pozulması anlamına gəlmir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu belə nəticəyə gəlib ki, İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 272.3-cü maddəsində nəzərdə tutulan ov qaydalarının kobud şəkildə pozulmasında təqsirli olan şəxsə ov hüququnun məhdudlaşdırılması növündə inzibati tənbehin tətbiq edilməsi həmin Məcəllənin xüsusi hüququn məhdudlaşdırılmasının tətbiqi əsaslarını tənzimləyən 27.1-ci maddəsinin hüquqi mahiyyətinə uyğun olaraq, yalnız həmin şəxsə belə bir xüsusi hüququn (ov etmək hüququnun) olması halında mümkündür.

Qeyd edilməlidir ki, Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun adıçəkilən və həmçinin digər qərarlarında əksini tapan hüquqi mövqelər ilk öncə məhz Konstitusiyanın müvafiq müddəalarına əsaslanır. Ölkə Konstitusiyası bütün qanunvericilik sisteminin əsasında durmaqla, digər normativ hüquqi aktlar öz başlanğıcını Əsas Qanundan götürür. Bu baxımdan Konstitusiya Məhkəməsi dövlətin Əsas Qanununun öyrənilməsinə və bununla da, cəmiyyətdə təbliğ edilməsinə xüsusi önəm verir.

Məhz bununla əlaqədar olaraq, Konstitusiya Məhkəməsi tərəfindən xüsusilə gənclər arasında hüquqi maarifləndirmə işinin həyata keçirilməsi, onların hüquq mədəniyyətinin inkişaf etdirilməsi, hüquqi biliklərinin artırılması, Konstitusiyanın əsasları və mahiyyətinin daha dərinləndirilməsi daim diqqət mərkəzindədir. Bu məqsədlə ənənəvi olaraq hər il ölkəmizin

müxtəlif bölgələrində ali təhsil müəssisələrinin tələbələri və orta məktəb şagirdləri arasında hüquq olimpiadaları təşkil edilir.

Bu gün müstəqil Azərbaycan Ümummilli Lider Heydər Əliyevin ideyaları əsasında inkişaf edir, xalqımız möhtəşəm nailiyyətlər əldə edərək yeni tarix yazır. Şübhəsiz ki, qazanılan bütün nailiyyətlərin, uğurların əsası Ulu Öndər Heydər Əliyev tərəfindən qoyulub. Müasir Azərbaycan dövlətinin əsl müstəqilliyini əldə edərək, onu qoruyub saxlamasını təmin edən məhz dahi şəxsiyyət Heydər Əliyev olub. Bugünkü hərtərəfli tərəqqinin təməlində Ümummilli Lider Heydər Əliyevin inkişaf strategiyası, müəyyənləşdirdiyi daxili və xarici siyasət xətti dayanır.

Azərbaycan dövləti və xalqı qarşısındakı tarixi xidmətləri Ulu Öndərin fəaliyyətinin bütün mərhələlərini əhatə edir. Xüsusilə qeyd edilməlidir ki, Ümummilli Lider Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərliyinin ikinci dövründə ən vacib istiqamətlərdən biri Ermənistan tərəfindən işğal olunmuş torpaqların azad edilməsi, ölkənin ərazi bütövlüyünün bərpaı idi. İşğalın və onun yaratdığı ağır nəticələrin daha da genişlənməsinin qarşısını almaq məqsədi ilə Ulu Öndər tərəfindən bir sıra hərtərəfli düşünülmüş mühüm addımlar atıldı. Məhz Ümummilli Lider Heydər Əliyevin güclü və qətiyyətli siyasi iradəsi nəticəsində 1994-cü ildə atəşkəsə dair razılıq əldə olundu.

Ulu Öndər atəşkəs rejimi nəticəsində meydana gələn vəziyyətdən yararlanmaqla qısa müddət ərzində bir çox sahələrin inkişafında, o cümlədən dövlətin nizami milli ordusunun formalaşmasında əhəmiyyətli addımlar atdı. Tarixi ədaləti və ölkənin ərazi bütövlüyünü bərpa etmək, həmçinin dövlət müstəqilliyini möhkəmləndirmək məqsədilə Ordu quruculuğunda köklü islahatların aparılması, dünya standartlarına cavab verən güclü Silahlı Qüvvələrin yaradılması Ümummilli Lider Heydər Əliyev tərəfindən prioritet istiqamətlərdən biri olaraq müəyyənədirildi. Ulu Öndər Heydər Əliyevin sayəsində milli-hərbi kadrların yetişdirilməsi üçün müvafiq tələblərə cavab verən hərbi təhsil sisteminin inkişafı və təkmilləşdirilməsi istiqamətində əhəmiyyətli tədbirlər həyata keçirilməyə başlandı.

Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin quruculuğu və təkmilləşmə prosesini Prezident İlham Əliyev uğurla davam etdirdi. Bu gün Azərbaycan dövləti hərtərəfli güclü, hərbi qüdrəti, yüksək döyüş

qabiliyyəti olan müasir Orduya malikdir. Hərbi quruculuq prosesi dövlətimizin başçısı İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə keyfiyyət baxımından tamamilə yeni inkişaf mərhələsinə qədəm qoydu və hazırda Azərbaycan Silahlı Qüvvələri şərəfli missiyasını müvəffəqiyyətlə davam etdirir. Məhz Azərbaycan Ordusu Prezident, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə İkinci Qarabağ müharibəsində bütün dünyaya səs salaraq öz gücünü nümayiş etdirərək, əsl qəhrəmanlıq, mərdlik nümunəsi göstərdi. Azərbaycan Silahlı Qüvvələri əldə etdiyi Qələbə ilə dünyanın müasir, hazırlıqlı, yüksək döyüş qabiliyyətinə malik orduları sırasında layiqli yer tutduğunu əyani şəkildə göstərdi. 44 günlük Vətən müharibəsində qazanılan böyük Qələbə dövlətimizin başçısı İlham Əliyevin dönməz siyasi iradəsi, qətiyyətli hərbi və diplomatik fəaliyyəti, rəşadətli Azərbaycan Ordusunun şücaəti və xalqımızın ümumi məqsəd naminə birliyi sayəsində mümkün oldu.

Vətən müharibəsindəki şanlı Zəfər dövlətçilik tariximizin ən parlaq səhifəsi, indiki və gələcək nəsillərin hər zaman fəxr edəcəyi əsl qəhrəmanlıq salnaməsidir. Əminliklə demək olar ki, bu tarixi Qələbə xalqımıza əbədi qalibiyyət qazandırdı. Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin qeyd etdiyi kimi: “Azərbaycan xalqı elə bir Qələbə qazanıb ki, həm dillər əzbəri olub, həm də bu Qələbə əbədi bizimlə olacaq. Bu Qələbə bizim tariximizdə əbədi olacaq. Bizdən sonra gələn nəsillər bu Qələbə ilə əbədi və haqlı olaraq fəxr edəcəklər”.

İkinci Qarabağ müharibəsinin başa çatmasından üç il ötür və dövlətimiz siyasi-diplomatik müstəvidə ardıcıl olaraq yeni qələbələr əldə etməkdə davam edir. Bu il aprelin 23-də olduqca mühüm əhəmiyyət kəsb edən, əlamətdar və tarixi hadisə baş verdi. Belə ki, Azərbaycan dövləti beynəlxalq hüquq normalarına əsaslanan özünün legitim və suveren hüququnu reallaşdıraraq Ermənistanla sərhəddə, Laçın-Xankəndi yolunun başlanğıcında nəzarət-buraxılış məntəqəsini qurdu. “Laçın” sərhəd-buraxılış məntəqəsinin qurulması Azərbaycanın bütün əraziləri üzərində nəzarətinin tam bərpa edilməsi, bununla da bu ərazilərdə qanunçuluğun təmin edilməsi demək idi. Eyni zamanda bu mühüm hadisə ümumilikdə regionda təhlükəsizliyin və sabitliyin təmin olunmasında mühüm addım oldu. Laçın-Xankəndi yolunda Azərbaycanın sərhəd-buraxılış məntəqəsinin yaradılması Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

cənab İlham Əliyevin qətiyyətli və ardıcıl siyasətinin nəticəsi və növbəti təntənəsi oldu.

Dövlətimizin 44 günlük Vətən müharibəsində inamlı Qələbə qazanmasına baxmayaraq, Ermənistan tərəfindən hərbi təxribatlar müharibədən sonrakı dövrdə də davam etdirilib. Belə ki, Azərbaycan Ordusunun mövqeləri sistemli şəkildə atəşə tutulmuş, ərazilərimizin minalanması davam etdirilib. Eyni zamanda, sentyabrın 19-da Ermənistan silahlı qüvvələrinin Azərbaycanın Qarabağ bölgəsindəki birləşmələrinin kəşfiyyat-diversiya qrupları tərəfindən Əhmədbəyli-Füzuli-Şuşa avtomobil yolunda terror məqsədilə əvvəlcədən quraşdırılmış minanın partlaması nəticəsində mülki şəxslər həlak olub, həmin gün Daxili İşlər Nazirliyinin Daxili Qoşunlarının hərbi qulluqçularını daşıyan nəqliyyat vasitəsinin də minaya düşməsi nəticəsində hərbi qulluqçularımız həlak olub və yaralanıb.

Bununla da, 2020-ci il noyabrın 10-da imzalanmış Üçtərəfli Bəyanatın müddələrinin təmin olunması, Qarabağ iqtisadi rayonunda törədilən genişmiqyaslı təxribatların qarşısının alınması, Ermənistan silahlı qüvvələrinin birləşmələrinin tərksilah edilərək ərazilərimizdən çıxarılması, onların hərbi infrastrukturunun zərərsizləşdirilməsi, işğaldan azad edilmiş ərazilərə qayıdan dinc əhali, habelə bərpa-quruculuq işlərinə cəlb olunmuş mülki işçilər və hərbi qulluqçularımızın təhlükəsizliyinin təmin olunması və Azərbaycanın konstitusiya quruluşunun bərpa edilməsi məqsədilə sentyabrın 19-da bölgədə lokal xarakterli antiterror tədbirləri başlanılıb.

İyirmi dörd saatdan az bir müddətdə başa çatan və Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin yüksək məharət və peşəkarlıqla həyata keçirdiyi bu tədbirlər nəticəsində qarşıya qoyulan strateji hədəflərə uğurla nail olundu, hərbi təyinatlı vasitələr zərərsizləşdirildi. Sentyabrın 19-20-da Azərbaycan dövləti daha bir möhtəşəm qələbəyə imza atdı və ölkəmizin dövlət suverenliyi tam bərpa edildi. Bu tarix milli dövlətçilik tariximizə növbəti şanlı səhifə olaraq daxil oldu. Əldə olunan nailiyyətlər Azərbaycan dövlətinin qətiyyətli hərbi və siyasi gücünün daha bir göstəricisi oldu.

Sentyabrın 25-də Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın Naxçıvana səfəri zamanı dövlətimizin başçısı İlham Əliyev antiterror tədbirləri nəticəsində dövlət suverenliyinin tam bərpa edilməsi ilə bağlı qeyd edib: “Beş gün bundan əvvəl Azərbaycan öz

suverenliyini tam təmin etmişdir. Əgər üç il bundan əvvəl İkinci Qarabağ müharibəsi nəticəsində biz işğala son qoymuşduqsa, bu il aprelin 23-də Laçın istiqamətində Azərbaycan-Ermənistan sərhədində sərhəd-buraxılış məntəqəsini qoymaqla ərazi bütövlüyümüzü tam bərpa etmişdiksə, beş gün əvvəl biz suverenliyimizi tam təmin etdik, bərpa etdik. 24 saat ərzində, ondan da az müddətdə həyata keçirilən antiterror tədbirləri nəticəsində Azərbaycan ərazisində qanunsuz məskunlaşmış Ermənistan ordusu təslim oldu, bizim şərtlərimizi qəbul etdi və beləliklə, Azərbaycan öz dövlət suverenliyini tam təmin etmişdir”.

Əminliklə vurğulanmalıdır ki, Azərbaycanın dövlət suverenliyinin tam bərpa edilməsi 44 günlük Vətən müharibəsində qazanılan tarixi Zəfərin məntiqi yekunu oldu.

Bu il oktyabrına 15-də dövlətimizin başçısı İlham Əliyevin Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçilməsinin 20-ci ildönümü günündə xalqımız növbəti tarixi, sevincli və qürurverici gününü yaşadı. Prezident İlham Əliyev Sərsəng su anbarının ərazisində, Ağdərə, Xankəndi, Xocalı şəhərlərində, Xocalı rayonunun Əsgəran qəsəbəsində, Xocavənd şəhərində Azərbaycan Respublikasının Dövlət Bayrağını ucaltdı.

Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyev Xankəndi şəhərindəki çıxışında qeyd edib: “Düz 20 il bundan əvvəl Azərbaycan xalqı mənə böyük etimad göstərərək prezident seçkilərində Prezident vəzifəsinə seçmişdir. O vaxt doğma xalqıma müraciət edərək söz vermişdim ki, Azərbaycan xalqının və Azərbaycan dövlətinin milli maraqlarını müdafiə edəcəyəm, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü qoruyacağam. Konstitusiyaya və “Qurani-Kərim”ə əl basaraq and içmişdim. Şadam ki, son 20 il ərzində verdiyim bütün vədlər, qarşıma qoyduğum bütün vəzifələr icra edildi”.

Azərbaycan dövlətinə və xalqına xidməti başlıca həyat amalı hesab edən Prezident İlham Əliyevin qətiyyəti, balanslı daxili və xarici siyasəti nəticəsində qarşıya qoyulmuş ən əsas vəzifəyə – işğal altında olan Azərbaycan torpaqlarının tam azad edilməsinə və suverenliyin bərpasına nail olundu.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası etnik, dini, dil mənsubiyyətindən asılı olmayaraq, hər kəsin hüquq və azadlıqlarının bərabərliyinə təminat verir. Əsas Qanunun bu müddəasını rəhbər tutmaqla, dövlətimiz ölkə ərazisində yaşayan

müxtəlif etnik xalqlara münasibətdə hər zaman bərabər yanaşma tətbiq edir. Aktual məsələlərdən biri Qarabağın erməni əhalisinin Azərbaycan cəmiyyətinə inteqrasiya prosesi ilə bağlıdır. Bununla əlaqədar, Prezident İlham Əliyev çıxışlarında dəfələrlə vurğulayıb ki, bu məsələ Azərbaycan dövlətinin daxili məsələsidir, Qarabağın erməni əsilli əhalisinin hüquqları və təhlükəsizliyi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına uyğun olaraq təmin ediləcək.

Hər zaman olduğu kimi, 44 günlük Vətən müharibəsində də bu il Cümhuriyyətin 100 illiyini qeyd edən Türkiyə dövlətinin Azərbaycana dəstəyi xüsusi vurğulanmalıdır. Ərazi bütövlüyünün bərpa edilməsi uğrunda aparılan əməliyyatların başladığı gündən qardaş Türkiyə daim öz siyasi və mənəvi dəstəyini göstərərək, müharibə ilə bağlı reallıqların dünya ictimaiyyətinə çatdırılmasında, eyni zamanda, qarşı tərəfin yalanlarının ifşasında yüksək fəallıq nümayiş etdirib. Azərbaycanın Qarabağ bölgəsində keçirilən lokal xarakterli antiterror tədbirləri zamanı da ölkəmizin haqlı mövqeyinə ilk olaraq dəstəyi qardaş Türkiyə nümayiş etdirdi. BMT Baş Assambleyasının 78-ci sessiyasında çıxışı zamanı Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan Qarabağın Azərbaycan torpağı olması, bundan başqa hər hansı bir statusun tətbiqinin qəbul edilməz olduğunu bir daha vurğulayıb.

Xüsusilə qeyd edilməlidir ki, türkdilli dövlətlər arasında müxtəlif sahələri əhatə edən əlaqələr ildən-ildə daha da güclənir. Bu əlaqələrin vacibliyini Prezident İlham Əliyev bu ilin noyabrın 3-də Astanada Türk Dövlətləri Təşkilatının Zirvə görüşündə çıxışı zamanı bir daha qeyd edib: “Türk dövlətləri ilə münasibətlərin möhkəmləndirilməsi Azərbaycanın xarici siyasətinin əsas prioritetlərindən biridir. Etnik və mədəni köklərimiz, dilimiz, ortaq keçmişimiz münasibətlərimizin təməlini təşkil edir. 2009-cu ildə Naxçıvan Zirvə görüşündən ötən müddət ərzində müxtəlif sahələrdə əməkdaşlığımız təsisatlanıb, Türk Dövlətləri Təşkilatı uğurlu inkişaf yolu keçib. Bu gün təşkilatımız beynəlxalq səviyyədə böyük siyasi çəkiyə və nüfuza malikdir”.

Bu gün qarşıda duran ən mühüm prioritet istiqamət işğaldan azad edilmiş ərazilərin tez bir zamanda bərpa edilməsidir. Biz hamımız Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə bu ərazilərdə bərpa-quruculuq işlərinin yüksək sürətlə aparılmasının şahidiyik. Bu ərazilərdə həyata keçirilən yenidənqurma işləri ölkəmizin sosial-

iqtisadi inkişafının əsaslarını daha da möhkəmləndirir. İşğaldan azad edilən ərazilərdə misli görünməmiş irimiqyaslı yerli və beynəlxalq əhəmiyyətli infrastruktur layihələri sürətlə həyata keçirilir, müasir standartlara cavab verən yollar, tunellər, elektrik, su xətləri, dəmir yolları çəkilir, “ağıllı kənd”, “ağıllı şəhər” layihələri reallaşdırılır, beynəlxalq hava limanları inşa olunaraq istifadəyə verilir. Görülən bütün bu genişmiqyaslı işlər Qarabağın və Şərqi Zəngəzurun tezliklə Azərbaycanın ən inkişaf etmiş iqtisadi rayonlarından birinə çevriləcəyindən xəbər verir.

Bu baxımdan mühüm məqamlardan biri işğaldan azad edilmiş ərazilərdə Heydər Əliyev Fondu tərəfindən bərpa-quruculuq işlərinin həyata keçirilməsi, tarixi, dini və mədəni abidələrimizin bərpa edilməsidir. Birinci vitse-prezident, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın bilavasitə təşəbbüsü və dəstəyi ilə görülmən işlər bu ərazilərin dirçəlişinə, inkişafına, eyni zamanda milli yaddaşımızın bərpasına mühüm töhfədir.

Bir vacib məqam da ondan ibarətdir ki, Prezident İlham Əliyevin qeyd etdiyi kimi, dövlətimiz işğaldan azad edilmiş ərazilərdə məhz öz iqtisadi gücünə arxalanaraq olduqca böyük işlər görür. Qarabağ və Şərqi Zəngəzurdə görülmən genişmiqyaslı quruculuq işlərinin, həyata keçirilən tədbirlərin sürətlə aparılması bu qənaətə gəlməyə əsas verir ki, tarixi Zəfər nəticəsində regionda yaranan yeni reallıqlar həm ölkəmiz, həm də ümumilikdə bölgə üçün geniş perspektivlər vəd edir. İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə bərpa və yenidənqurma işlərinin aparılması ilə yanaşı, bu torpaqlara yerli əhalinin qayıtması Qarabağ və Şərqi Zəngəzurun gələcək inkişafı ilə bağlı qarşıda duran ən vacib istiqamətlərdən biridir. Azərbaycan Prezidentinin 2021-ci il 2 fevral tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər”də növbəti onillikdə reallaşdırılmalı olan beş Milli Prioritet ehtiva edilib. Nəzərdə tutulan prioritetlərdən biri də məhz işğaldan azad olunmuş ərazilərə böyük qayıdıdır.

Prezident İlham Əliyevin 2022-ci il noyabrın 16-da imzaladığı Sərəncam ilə “Azərbaycan Respublikasının işğaldan azad edilmiş ərazilərinə Böyük Qayıdışa dair I Dövlət Proqramı” təsdiq edilib. Dövlət Proqramında işğaldan azad edilmiş ərazilərdə aparılmış bərpa-quruculuq işləri və mövcud vəziyyət, nail olunması hədəflənən məqsədlər və onlara uyğun hədəf göstəriciləri, Dövlət

Proqramının prioritet istiqamətləri, əhalinin doğma torpaqlarına geri qayıdışı məsələləri, gözlənilən nəticələr, ehtimal edilən risklərin idarə olunması, müvafiq vəzifələrin yerinə yetirilməsi üçün maliyyələşmə mənbələri və həyata keçiriləcək tədbirlər əksini tapıb.

Böyük Qayıdışa dair I Dövlət Proqramına uyğun olaraq əhalinin qısa zamanda doğma yurdlarına qayıtmaları istiqamətində dövlətin bütün imkanları səfərbər edilib. Artıq Zəngilan rayonunun Ağalı kəndinə, Tərtər rayonunun Taliş kəndinə, Laçın şəhərinə, Laçın rayonunun Zabux kəndinə, Füzuli şəhərinə köçürülən ailələr doğma torpaqlarına qayıdıblar. 30 il əvvəl öz doğma yurdlarını tərk etməyə məcbur edilmiş sakinlər indi layiqli həyat şəraiti ilə təmin olunmuş müasir kəndlərə və şəhərlərə qayıdır.

Qırx dörd günlük Vətən müharibəsi və sentyabrın 19-20-də tarixlərində lokal xarakterli antiterror tədbirləri nəticəsində əldə olunan Qələbə sayəsində dövlətimizin Əsas Qanununun hüquqi qüvvəsi işğaldan azad edilmiş bütün torpaqlarımızda bərpa olundu, Konstitusiyada təsbit edilmiş hüquqların tam şəkildə bərpası üçün real zəmin yarandı.

Hazırda dövlətimiz inkişafının keyfiyyətə yeni mərhələsinə qədəm qoyub. Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə müasir və müstəqil Azərbaycan gündən-günə daha da güclənərək özünün qüdrətli dövrünü yaşayır.

Bu gün dünya miqyasında sürətlə inkişaf edən ölkələr sırasında Azərbaycan qabaqcıl yerlərdən birini tutur. Bu inkişafın əsasında uzaqgörənliklə reallaşdırılan daxili və xarici siyasət kursu dayanır. Bu strateji kursun Prezident İlham Əliyev tərəfindən müasir dövrün reallıqlarına və tələblərinə uyğun həyata keçirilməsi milli inkişafın fundamental əsasını təşkil edir. Respublikamız sabit, davamlı və dayanıqlı inkişaf edən ölkə, Avropanın enerji təhlükəsizliyinin təmin olunmasında etibarlı tərəfdaş, bir sıra global enerji və nəqliyyat layihələrinin təşəbbüskarı və eyni zamanda əsas iştirakçısıdır. Həmçinin ölkəmiz beynəlxalq əhəmiyyətli tədbirlər məkanı kimi tanınır. Ölkəmiz hər il mötəbər Zirvə sammitlərində fəal iştirak və ev sahibliyi edir. Bu cür beynəlxalq sammit, konfrans və görüşlərdə fəal iştirak ölkəmizin beynəlxalq aləmdə mövcud olan nüfuzunun daha bir göstəricisidir.

Müstəqil siyasət həyata keçirən dövlətimiz İkinci Qarabağ müharibəsindən sonra iqtisadi potensialını daha da artırdı.

Azərbaycan regionun lider dövləti olaraq bölgədəki yeni reallıqların, iqtisadi-siyasi proseslərin əsas iştirakçısıdır. Ölkəmizin təşəbbüsü və iştirakı ilə uğurla həyata keçirilən bütün irimiqyaslı layihələr, eyni zamanda, ümumilikdə regionun təhlükəsizliyinə, iqtisadi inkişafına öz töhfəsini verir. Hazırda Azərbaycan çoxəsrlik tarixi ərzində olmadığı qədər güclü, qüdrətli dövlətə çevrilib. Beynəlxalq aləmdə nüfuzu daha da artan ölkəmizlə əlaqələr yaratmaq və bu əlaqələri inkişaf etdirmək istəyində olan ölkələrin sayı da getdikcə artır. Dövlətimizin başçısının qeyd etdiyi kimi: “Dünya miqyasında nadir ölkələrdən ki, iqtisadi cəhətdən tam müstəqilik. Siyasi gücümüzü artırdıq, bu gün Azərbaycanla hesablaşılır. Ən azı regional təhlükəsizlik və inkişaf məsələlərində Azərbaycanın razılığı olmadan heç bir təşəbbüs həyata keçirilə bilməz. Deyirəm, ən azı regional, amma, eyni zamanda, bu gün dünya miqyasında bir çox məsələlərdə Azərbaycanın mövqeyi önəmli mövqe kimi sayılır”.

Əmin olduğumu bildirmək istərdim ki, Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Azərbaycan dövləti və xalqı bundan sonra da tarixi nailiyyətlərə imza atmaqda davam edəcək.

Harada yaşamasından asılı olmayaraq, hər bir azərbaycanlı Prezident, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə əzəli torpaqlarımızın geri qaytarılması, ölkəmizin ərazi bütövlüyünün, suverenliyinin və işğaldan azad edilmiş torpaqlarda ölkəmizin Əsas Qanunu olan Konstitusiyanın hüquqi qüvvəsinin tam bərpasının qürurverici təntənəsini yaşayır. Bu böyük Qələbə hər birimizi olduqca fərəhləndirir.

Fürsətdən istifadə edərək Azərbaycan xalqını Prezident, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Rəşadətli Azərbaycan Ordusunun bizə bəxş etdiyi 8 Noyabr – Zəfər Günü, 9 Noyabr – Dövlət Bayrağı Günü və 12 Noyabr – Konstitusiya Günü münasibətilə Konstitusiya Məhkəməsi adından təbrik edir, xalqımıza xoşbəxt və firavan həyat arzulayırıq.

Fərhad Abdullayev
Azərbaycan Respublikası
Konstitusiya Məhkəməsinin sədri

Konstitusiya Məhkəməsində Zəfər Günü qeyd edilib

Noyabrın 7-də Konstitusiya Məhkəməsində Zəfər Günü ilə bağlı tədbir keçirilib.

Tədbirdən əvvəl Konstitusiya Məhkəməsinin kollektivi İkinci Şəhidlər xiyabanında ölkəmizin müstəqilliyi və ərazi bütövlüyü uğrunda şəhid olan Vətən övladlarının xatirəsini ehtiramla anıb, məzarları üzərinə gül dəstələri düzüb.

Sonra Konstitusiya Məhkəməsinin sədri Fərhad Abdullayev Zəfər Günü münasibətilə məhkəmənin kollektivini təbrik edərək qeyd edib ki, 8 Noyabr – Zəfər Günü xalqımızın milli qürur günü, tarixi ədalətin və beynəlxalq hüququn təntənəsi, ölkəmizin ərazi bütövlüyünün və suverenliyinin bərpası günü kimi zəngin tariximizin şanlı səhifəsidir.

Fərhad Abdullayev Prezident, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Vətən müharibəsində qazanılmış Şanlı Qələbə ilə bu il anadan olmasının 100 illiyi qeyd edilən Ulu Öndər Heydər Əliyevin vəsiyyətinin yerinə yetirildiyini və hər bir azərbaycanlının arzusunun reallığa çevrilərək torpaqlarımızın işğaldan azad olunmasını, ərazi bütövlüyümüzün təmin edilməsini, bu möhtəşəm tarixi zəfərin əhəmiyyətini vurğulayıb.

Müasir müstəqil Azərbaycan dövlətinin memarı Ümummilli Lider Heydər Əliyevin müdrik və uzaqgörən ideyaları, Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin strateji düşüncəsi və sərkərdə qətiyyəti, xalqımızın əzmi və iradəsi, dövlətin iqtisadi gücü, müasir ordu quruculuğu və xalq-iqtidar birliyi ölkəmizin Qələbəsini təmin edən mühüm amillər idi. Dövlətimizin başçısı həm siyasi arenada, həm də döyüş meydanında misilsiz uğura imza ataraq tarixi ədaləti və beynəlxalq hüquq normalarının prinsiplərini bərpa etdi.

Qeyd olundu ki, işğal dövründə hərbi quruculuq siyasəti və müdafiə məsələləri ilə bağlı mühüm addımlar atılıb, bu proses dövlətin prioritet məsələsinə çevrilib. Ümummilli Lider Heydər Əliyevin müdrik diplomatik addımları sayəsində əldə edilmiş müvəqqəti atəşkəs iqtisadiyyatın dirçəlməsi və sürətli inkişafı, o cümlədən ordu quruculuğu siyasətini uğurla davam etdirmək üçün zəruri şərait yaratdı.

8 Noyabr Zəfəri Müzəffər Ali Baş Komandanın yenilməz iradəsinin və böyük sərkərdəlik məharətinin, rəşadətli Azərbaycan Ordusunun yüksək döyüş ruhunun, mənəvi-psixoloji hazırlığının və peşəkarlığının nümunəsidir. Azərbaycanın əzəli torpağı olan Qarabağın və Şərqi Zəngəzurun işğaldan azad edilməsi xalqımızı uzun illər davam edən məğlubiyyət acısından qurtarıb və onu qalib xalqa çevirib. Qüdrətli Azərbaycan haqq səsini dünya ictimaiyyətinə çatdıraraq, yerləşdiyi bölgənin siyasi, iqtisadi, hərbi, humanitar mənzərəsini dəyişməyə qadir olduğunu, ədalətin və beynəlxalq hüququn bərpasını qətiyyətlə dünyaya nümayiş etdirdi.

Vurğulanıb ki, bu ilin sentyabrında Ali Baş Komandan İlham Əliyevin məharətli rəhbərliyi ilə Azərbaycanın konstitusiya quruluşunun bərpa edilməsi məqsədilə Qarabağda həyata keçirilən lokal antiterror tədbirləri nəticəsində qəhrəman və fədakar Azərbaycan Ordusu dövlətimizin suverenliyini onun bütün ərazisində tam təmin etdi və xalqımızın milli ruhunun yenilməzliyini bir daha nümayiş etdirdi. Qarabağda antiterror tədbirlərinin cəmi bir gün ərzində bütün hədəflər üzrə reallaşdırılması və uğurla başa çatdırılması Prezident İlham Əliyevin qəti qələbəsi və dünya hər b tarixinin nadir hadisəsidir.

Bu gün Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının hüquqi qüvvəsi işğaldan azad olunmuş torpaqlarımızda tam bərpa edilib və işğal altındakı torpaqlarımızın azad edilməsi həm də vətəndaşların konstitusiya hüquqlarının bərpasının təminatıdır.

Sədr xüsusi vurğuladı ki, Vətən müharibəsi iştirakçıları, qazilər və şəhid ailələrinin həyat şəraitinin yaxşılaşdırılması məqsədilə dövlət tərəfindən daim xüsusi diqqət və həssaslıqla bir sıra layihələr icra olunur. Birinci vitse-prezident, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın tapşırığı ilə şəhid ailələri və müharibə iştirakçıları genişmiqyaslı sosial dəstək tədbirləri ilə əhatə olunur, qazilərin sağlamlığının bərpasına xüsusi diqqət yetirilir.

Daha sonra sədr diqqətə çatdırıb ki, işğaldan azad olunan torpaqlarda Prezident İlham Əliyevin irəli sürdüyü strateji xəritəyə əsasən bu gün genişmiqyaslı bərpa və quruculuq işləri həyata keçirilir, mühüm layihələr reallaşdırılır, məcburi köçkünlər mərhələli şəkildə doğma yurdlarına qaytarılır. Dövlətimizin başçısı bu ərazilərdə strateji obyektlərin, müəssisələrin təməlini qoyur, tikinti işlərinin gedişini, yüksək texnologiyaların tətbiqini diqqət

mərkəzində saxlayır. Bu bərpa-quruculuq işləri bütün dünyaya Azərbaycanın gücünü, Prezidentimizin möhkəm iradəsini, yüksək idarəçilik məharətini, qurub-yaratmaq əzmini nümayiş etdirir.

Sonda Fərhad Abdullayev bildirib ki, ölkəmiz tarixinin heç bir mərhələsində görülməyən uğura imza ataraq, bütün dünyaya öz siyasi və hərbi gücünü nümayiş etdirdi. Bu müharibədə ən əsas məqamlardan biri xalq-prezident birliyi oldu. Xalqımız ölkə rəhbərinin ətrafında bir yumruq kimi birləşərək, ona və Ordumuza böyük dəstək nümayiş etdirdi.

Sədr, həmçinin qarşıdan gələn Dövlət Bayrağı Günü, eləcə də Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Günü münasibətilə Konstitusiya Məhkəməsinin kollektivini təbrik edərək qeyd edib ki, böyük siyasi iradənin, milli birliyin, güclü Ordunun uğurları nəticəsində Azərbaycan bayrağı bu gün qürurla bütün işğaldan azad edilmiş torpaqlarımızda, həmçinin Xankəndidə, Xocalıda, Xocavənddə, Ağdərədə ucaldılıb və daim həmin ərazilərdə dalğalanacaq.

G Ö R Ü Ş L Ə R

Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsində hakimliyə namizədlərlə görüş keçirilib

Noyabrın 24-də Konstitusiya Məhkəməsində hakimliyə namizədlərlə görüş keçirilmişdir.

Tədbir iştirakçılarını salamlayan Konstitusiya Məhkəməsinin sədri Fərhad Abdullayev demokratik və müstəqil Azərbaycan dövlətinin qurucusu Ulu Öndər Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə hazırlanmış və 1995-ci ildə ümumxalq səsverməsi yolu ilə qəbul edilmiş Azərbaycanın ilk milli Konstitusiyasının ölkəmizin gələcəyini, hüquqi inkişaf strategiyasının əsas prioritetlərini müəyyən etdiyini vurğulayaraq, hüquq sisteminin mahiyyətini müəyyənləşdirən mütərəqqi qanunların qəbul olunması və dünyəvi, hüquqi dövlətin qurulmasında Əsas Qanunun roluna toxundu. Həmçinin qeyd olundu ki, 44 günlük Vətən müharibəsi və bu ilin sentyabr ayının 19-20 tarixlərində keçirilmiş lokal xarakterli antiterror tədbirləri nəticəsində əldə olunan Qələbə sayəsində dövlətimizin Əsas Qanununun hüquqi qüvvəsi işğaldan azad edilmiş bütün torpaqlarımızda bərpa olundu, Konstitusiyada təsbit edilmiş hüquqların tam şəkildə bərpası üçün real zəmin yarandı.

Sədr bildirib ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə həyata keçirilmiş məhkəmə-hüquq islahatlarının əsas təyinatı məhkəmə sisteminin müasirləşdirilməsi vasitəsilə ölkəmizdə qanunun aliliyinin təmin olunması məqsədi daşıyır. Qeyd olunub ki, dövlət başçısı məhkəmə hakimiyyətinin müstəqilliyinin təminatçısı kimi hakimlərin müstəqil olaraq qanuna uyğun ədalətli və əsaslandırılmış qərarlar qəbul edilməsi və şəffaflıq əsasında fəaliyyət göstərməsinə daim diqqət yetirir.

Vurğulandı ki, ədalət mühakiməsinin səmərəliliyi, vətəndaşların məhkəmələrə inamı və etimadı bilavasitə hakimlərin fəaliyyətindən asılıdır. Daha sonra sədr çıxışında hakimlərin yüksək nəzəri bilik və peşə hazırlığı ilə yanaşı, ədalət, qanunçuluq, qərəzsizlik və ədalət mühakiməsinin digər prinsiplərinə dönmədən əməl olunması ilə bağlı tövsiyələrini qeyd etmiş, hər hansı qərar qəbul edərkən

qanunun tələbləri və vicdan kimi insani keyfiyyətlərin rəhbər tutulmasının vacibliyini gənc hüquqşünasların diqqətinə çatdıraraq, onlara gələcək hakim peşəsində uğurlar arzulamışdır.

Sonra Konstitusiya Məhkəməsinin fəaliyyəti barədə gənc hüquqşünaslara ətraflı məlumat verilmiş, Plenum tərəfindən qəbul edilən 562 qərar və 164 qərardadda əks olunmuş hüquqi mövqelər və yanaşmalarla bağlı bir sıra məsələlərə toxunulmuşdur. Həmçinin, Konstitusiya Məhkəməsinin beynəlxalq hüquq əməkdaşlığına toxunularaq, qəbul edilmiş qərarlarda beynəlxalq hüquq normaları, o cümlədən İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin presedent hüququnun və mütərəqqi beynəlxalq təcrübənin tətbiqi ilə bağlı məlumat verilmişdir.

Görüşdə Konstitusiya Məhkəməsinin hakimləri, Aparatın məsul əməkdaşları iştirak etmişlər.

Görüşün sonunda namizədlər məhkəmə binası ilə tanış olmuşlar.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsində Misir Ərəb Respublikasının Məhkəmə-Dövlət Şurasının nümayəndə heyəti ilə görüş keçirilib

Noyabrın 29-da Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsində ölkəmizdə işgüzar səfərdə olan Misir Ərəb Respublikasının Məhkəmə-Dövlət Şurasının nümayəndə heyəti ilə görüş keçirilib.

Görüşdə Konstitusiya Məhkəməsinin sədr müavini, hakimlər və Aparat rəhbəri iştirak ediblər.

Görüş zamanı Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin praktiki fəaliyyəti barədə qonaqlara ətraflı məlumat verilmiş, qarşılıqlı məhkəmə-hüquq əməkdaşlığı ilə bağlı fikir mübadiləsi aparılmış, iki ölkə arasında məhkəmə-hüquq əməkdaşlığının gücləndirilməsinin vacibliyi vurğulanmışdır.

Qonaqlar qeyd ediblər ki, səfərin məqsədi Azərbaycanda elektron məhkəmələrin tətbiqi, səmərəli məhkəmə infrastrukturu, hakimlərin hazırlığı, elektron xidmətlər, məhkəmələrin idarə olunması, vətəndaşlara yönəlmiş ədliyyə xidmətlərinin göstərilməsinin təcrübələrini öyrənməkdir.

Görüşün sonunda qonaqlar Konstitusiya Məhkəməsinin binası ilə tanış oldular və xatirə şəkilləri çəkildi.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Mətbuat Xitmətinin Məlumatı

Müasir müstəqil Azərbaycan dövlətinin memarı və qurucusu, dünya şöhrətli siyasi xadim, xalqımızın Ümummilli Lideri Heydər Əliyevin vəfatından 20 il keçir.

Dekabrın 12-də Ulu Öndər Heydər Əliyevin anım günü ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin sədri, hakimləri və Aparatın məsul əməkdaşları Fəxri xiyabana gələrək, Ulu Öndər Heydər Əliyevin xatirəsini böyük hörmət və ehtiramla yad edib, abidəsi önünə gül dəstələri qoyublar.

Daha sonra Ulu Öndərin ömür-gün yoldaşı, görkəmli oftalmoloq-alim, akademik Zərifə xanım Əliyevanın da xatirəsi anılıb, məzarı üzərinə gül dəstələri düzülüb.

Redaktorlar:

Tələt Binnətzadə
Nigar Yusubova
Cəmilə Məmmədova
Günəl Kərimova-Səmədova
Ellada Məhəmmədova
Südabə Əliyeva

Çapa imzalanmışdır 30.12.2023. Kağız formatı 60x90 1/8.
Fiziki çap vərəqi 13,0. Tirajı 200.

“ZƏNGƏZURDA” çap evində çap olunmuşdur.
Ünvan: Bakı şəh., Mətbuat prospekti, 529-cu məh.
Tel.: (050) 209 59 68; (055) 209 59 68; (012) 510 63 99
e-mail: zengezurda1868@mail.ru